

J 08

JÓKAI ÖSSZES MŰVEI

JÓKAI MÓR ÖSSZES MŰVEI

JÓKAI MÓR ÖSSZES MŰVEI

Szerkeszti

LENGYEL DÉNES ÉS NAGY MIKLÓS

REGÉNYEK

30.

JÓKAI MÓR

ENYIM, TIED, ÖVÉ
(1875)

II. KÖTET

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1964

Sajtó alá rendezte
GERGELY GERGELY

Lektorálta
MOLNÁR JÓZSEF
SZATHMÁRI ISTVÁN

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1964

AK 432 k 6467

202/04

Printed in Hungary

A CSEH SVÁJCON ÁT

Mikor az ember önmaga elől fut! S viszi magával mindenüvé üldözőjét.

Ince kétszer utazta körül a földet: az utazás minden neméhez hozzá volt már törődve, s most azt érzi, hogy kifáradt és türelmetlen. A szélcsend a tengeren, a veszteglés a pusztában, a tábori nyomorúság soha sem kedvetleníté el; hajh! akkor ott volt mellette maga a minden utak célja: a hű; az enyim, a minden. — Most az a mély tenger fenekén fekszik, s most aztán a legrövidebb út is oly végevárhatlan hosszú!

Ince megkísérté üldöző gondolatait más régiókba átcsalogatni. Nem mentek oda. Gondolkozott a nagy misszióru, mely reá otthon vár. Egy újra szabadulni törekvő nemzet előharcosa lehetni, mint egykor a csatamezőn, úgy most az államalkotás terén. Labirint az! Minden párt magáénak fog tartani; melyiket választod? Lelkesedésed vagy bölcsességed szavát hallgatod-e meg? Hallgat mind a kettő. Lelkesedés, bölcsesség mind odalenn fekszik az „enyim”-nél; a tenger fenekén. Vissza akarta magát vinni ifjúsági ábrándjai színhelyére; minő öröm lesz a rég látott hazát újra végigtekintetheti, az ismerős rónákon végigcsapongni, a kék hegyeket közeledni látni! Nem melegedett fel rá. Ki vár ottan téged? Ki szeret ott? Honszerelmed, otthonod odalenn fekszik a tengerben, az „enyim”-nél.

A vaspályán utazás sok változatosságot nyújt: tájak jön-

nek, változnak sebesen; emberarcok jönnek, változnak sebesen. Minden tájék, minden arc hagy egy nyomot a lelkében. S mikor egy ifjú szép hölgy halad el egy pillanatra előtte, s a peron előtt megállva, még egyszer visszatekint, s történetesen ránéz: olyan rosszul esik neki ez a tekintet. Miért vannak szép nőarcok a világon, mikor az egy sem az „enyim”?

Egy állomáson az indóházból egy éppen olyan nőt látott kilépni, aminő Serena volt, s utána egy éppen olyan férfit, mint ő saját maga. Mikor aztán közelebb jöttek, akkor látta, hogy nem hasonlít az a pár sem Serenához, sem őhozzá.

A vasút Prága felé a regényes cseh Svájcon visz keresztül, az Elbe folyó partja mentén. A kék folyamon tarkára festett vitorlás dereglyék úsznak. Egy vadregényes táj, melyen keresztül a kultúra egy hosszú bulvárt tört keresztül.

A szédületes magas sziklaormokon fenyőerdők és lábaiknál négy-ötemeletes házak, paloták, gyárak, hotelek, tarka kunyhók.

A sötét erdő közepén egy-egy nagy fehér kőhalmaz, s annak az oldalában egy piros fődelfű ház. Milyen jó lehet ott elbújva lenni!

Néhol a házak olyan szorosan oda vannak építve a sziklafalhoz, hogy a meredek kőlap a kémények füstjétől megfeketült.

Egész hosszú sor szikla egymás mellé állítva, mintha óriási bástyatornyok sorakoztak volna, a tornyok közei tele-növe magas szálfákkal.

Majd meg mintha titáni lépcsők volnának egymás fölé rakva, égbejáró hágcsőul óriások számára. Fehér nyírfaerdők a fehér sziklákon. Hozzájárulhatlan kőszál tetején egy vas-kereszt.

S aztán végtől végig az egész giganti építmény alatt az emberhangyaboly, az emberméhkas művei: hegylejtők, hor-dott törmelékből zegzugos kígyóutakkal fel a kőbányáig; kőházak, mŕniumpiros födelekkel; egy megnyíló völgyben

díszes magas vendégfogadók: nyári utazók tanyái. Egy helyen a sziklafal egészen ónémet építési stílusban alakult meg, rétegesen hegyesülve fel szakaszonként, s alatta az emberrakta lakok éppen ilyen modorban vannak építve, mintha a hegyektől tanulták volna.

Majd egy nagy sivatag, völgy, csupa háznagságú sziklával betérítve; a közepén egy nagy emeletes ház. Vajon e palota urának ez a szántóföldje?

Egy-egy szép temető; tele sötétzöld életfákkal.

Bolondos házak: valóságos tarka bohócai az építészetnek, egyik feketére festve, fehér körületű ablakokkal; a másik rózsaszínűre, fekete szegélyű ablakokkal; a földszinten kékre, az emeleten veresre festett házak, a falu közepén zöld tetejű torony, szürke fallal, veres templommal, fehér ablakokkal, sárga kapukkal s a piros házfödelek ablakai hunyorgó emberi szemekké vannak idomítva, mintha gúnyosan pislangatnának az alattuk elutazóra, s maguk is tudnák, hogy ők milyen tréfás legények!

S még beszélnek is az utazóval. Van közegük hozzá.

A házak téglalapítménye keresztbe rótt gerendák közé van szorítva; a faépületváz kilátszik, s ha a kőfal kékre van festve, akkor a fadúccok rózsaszínűre, ha a fal sárga, a gerendázat zöld. S miután ennek az alakítása is egészen az építész szeszélyére van bízva, az egymásba rótt gerendák óriási betűket képeznek a házak oldalán.

Ince üldözte lelke futó gondolatait, és olvasta az átfutó házak falain ez óriásbetűket. Az egyik ház kinevette, amit gondolt: HAHA; a másik meginté: NANA, a harmadik eléje kiáltott: AHA; a negyedik biztatta: AZAZ (csak keresd! „Ázáz” egy démon neve is). Az ötödiken aztán csupa X-ek voltak. Ezt találd ki! az X az „ismeretlen”.

... A könnigsteini vár ős tornyai előtt egy percre megállt a vonat, hogy egy ott várakozó utaspárt felvegyen; különben ott rendes állomás nincs.

Ince ez ideig egyedül volt a kocsiszakaszban, most az újon beszállókat is ugyanoda bocsátották be. A kalauz nem rendelkezett több első osztályú kupéval: az újon érkezőknek éppen úgy, mint a már bennülőnek nem nagy öröme.

A vaspályákon a II-ik osztályon utazók barátságos, társalogni szerető emberek, akik mindjárt elmondják egymásnak: honnan jöttek, hová mennek? mi dologban járnak? milyen időjárás van náluk? ha urak, az idegen útitársnőnek udvarolnak, s ha úrhölgyek, az idegen útitársat meghódítani, bár ha csak egy állomásra is érdemesnek tartják; hanem az I-ső osztályú kupék utazói kedvetlen emberek: azok nem tudják miért, neheztelnek egymásra: a primus occupator az utóbb érkezőt parvenünek tartja, s az utóbb jövő haragszik a már bennülőre mint jogtalan bitorlóra. S dehogy árulnák el, hogy mi nyelven beszélnek; s ha hölgy az egyik idegen, az kompromittálva találná magát, ha szemei véletlenül az átellenben ülő férfi szemeivel találkozónának.

Az új betörők egy ifjú hölgy és egy ifjú férfi voltak.

Minthogy a férfi először taposott Ince lábára, annálfogva szőljunk arról elébb.

Arca valódi cseh típus, kétszer újra kezdődő homlok, melynek két széle magasan felemelkedik, mint egy katedrale kettős tornya, s azzal szimmetrice a kettős állon kétfelé hegyesülő őszszőke szakáll, nagy, kék szemek, erős vonások, s megszólalás közben az a sajtyszerű modor, hogy ajkait felhúzza, miközben egész fogsora kilátszik.

A kalauz grófnak címezte az utazót.

Ez először azért taposott keresztül Incén, minden mentegetőzés nélkül, hogy néhány kézi bőröndöt átvegyen inasa kezéből; azután megint retúr gázolt rajta keresztül, de már akkor Ince maga alá szedte a lábait, s akkor a lovag leszállt a hölgyet felségíteni a kupéba.

A hölgy fekete selyemruhába volt öltözve, s arcát sűrű kék selyemfátyol takarta.

Kísérője a kalauzzal németül beszélt, az inasával franciául; a vele jött hölgyet cseh nyelven szólította meg.

Azt mondta neki, hogy foglalja el a jobb oldali ülést az ablaknál, mert onnan szép a kilátás, a baloldalon a sziklafal zárja el azt. A jobb oldalon pedig már az átellenes ülést Ince foglalta el: ő is természetesen a szép panoráma kedvéért.

Hogy miért használta a cseh nyelvet a gróf, annak az okát könnyű volt kitalálni. A kalauztól megtudakolta előbb, ki amaz útitárs, aki már benn ül a kupében. Külföldről bejövő utazónak azon időben nagy ellenőrzés mellett lehetett az osztrák tartományokon végighaladni; erről már a kalauz is tudta, hogy ez egy magyar forradalmár hadvezér, ki *salvus conductussal* utazik a Magyar Kronlandba, hol országgyűlés lesz, melyre ő is meg van választva képviselőnek: Amerikából. Erről tehát fel lehet tenni, hogy nem tud csehül.

Annyit azonban szokott tudni a magyar ember, ha csehül nem ért is, hogy akárhol járjon is a világon, két hely közül ötlet illeti meg a rosszabbik hely. Nem biz a! Hanem az jutott eszébe Incének; hogy íme itt egy boldog fiatal pár, minék legyenek én akadály az útjukban, legyenek boldogok erre a rövid időre is; s felajánlá az idegen lovagnak (franciául) a helyet, amelyen ő ült.

A megszólított először gondolkozott rajta, hogy feleljen-e rá, azután alázatos bókolással, melynél éppen a túlzott nyájaságban volt a gunyor, azt válaszolá, hogy: „Köszönöm: mi csak testvérek vagyunk, s a tájat már ismerem.” S azzal leült a hölgy mellé.

Hát Ince azt sem bánta: nem sokat törődött velük. Szemei nem igyekeztek keresztültörni a rejtélyes saisi fátyolon, mely a letakart arc titkait fedé; hanem amint a vonat tovább robogott, ismét kinézett az ablakon, a változó panorámát bámulva.

És ismét eltáncoltak előtte a harlekin házak, szeszélyes betűrejtvényekkel: egy kanyarulatánál a vaspályának egy

közel épült ház szinte repülve tűnt el az ablak előtt, annak a gerendái ezeket a betűket adták ki: „HANNA”.

A fátyolos arcú hölgy kinyitotta az ablakot, s messze kihajolt rajta.

Amikor visszavonta a fejét, már nem volt arcán a fátyol.

Szép márványszobor volna, ha kívül is kőből volna. Nyugodt, szenvedélytelen tekintet; domború, magas sima homlok egyszerű lesimított gesztenyeszín hajjal, hosszúkás arca halvány; szemöldei egyenesek, szemei fejedelmien lenézők; szép csigahajlású ajkain életunalom és embermegvetés. De e nyugodt elbámulást néha egy-egy szeles mozdulat, egy ideges fejfélrekapás szakítja félbe.

A hölgy be akarta zárni a vagonablakot, s sokáig elvesződött vele, amíg sikerült az neki; bátyja nem segített neki: valószínűleg elszenderedett, skót útisapkás fejét a szegletnek támasztva. Incének pedig nem volt bátorsága felajánlani, hogy majd ő bezárja azt az ablakot. Csak úgy sugárzott a hidegség erről a hölgyről.

Hiába volt olyan szép. Minden vonásáról rá lehetett olvasni: az a „tied”. Sohasem „enyim”: mindig „tied”.

Mikor az ablakot becsukta, meleg lett a kupéban: le kellett vetnie felső köpenyékjét. Gyönyörű termete volt. Váll, kebel, karsú derék, mint egy istennőnek.

Ince nem ölhette meg magában azt a gondolatot, hogy ez a hölgy igen szép. S jól esett neki az a másik gondolat, hogy a férfi mellette csak bátyja.

De meg nem szólította volna azért. Ez kettős szentségtörés lett volna: egy az élő, más a halott iránt.

A szép hölgy kezén finom svéd kesztyű volt, az egyiket lehúzta. Hófehér, ideges, erős keze volt, végeiken visszahajló rózsás ujjakkal. A negyedik ujján volt egy gyűrű, gyémánt solitairrel. A nap besütött az ablakon, rá a gyémántra, mely szívárványcsillagokat szórt körül az átelleni falra, e csillagok odaragyogtak Ince szemei közé.

És azok a sötét fekete szemek is oda bámultak rá. Csak bámultak: nem ragyogtak; éppen úgy nem volt tudomásuk arról, hogy szikráikat halandó ember szeméibe lövellik, mint annak a gyémántnak.

Incének rosszul esett a fény. Az idegen szép szemek fénye. A kripta nem tűri a napot: neki elég a maga halotti mécsé. Neki fáj most ily szép nőalakot ily közelből, ily mozdulatlanul látni. Maga a ránézés is hűtlenség vádja volt lelkében. Ah az az elveszett kedves halott emléke erősebb sacramentum most, mint az egykori szüzességi fogadalom a kolostorban.

Lehunyta a szemeit. A vasúton szabad az embernek elaludni hölgyek előtt is.

De ő azért nem aludt. Látta félig nyílt szempillái alól, hogy a szoborsép hölgy egy gyors mozdulattal lehúzza ujjáról a gyűrűt, s a gyémánttal e betűket rajzolja egymás után a vagon ablakára: HANNA.

Tehát: „Hanna?”

De vajon miért írja valaki a nevét egy vasúti kocsi ablakára?

A hölgy újra felhúzta ujjára a gyűrűt, s aztán a kesztyűt. Ince aztán egészen lehunyta a szemeit.

A bátya pedig, aki alunni látszott, halk hangon megszólalt, s azt mondá a szép hölgynek csehül.

„Hanna, ha kiszállunk a vagonból, én azt az ablakot véletlenül ki fogom törni.”

Azt hitte: útitársuk nem tud csehül. Az pedig értette ezt a nyelvet is; s most aztán gondolkozott a mondat előzményeiről és következményeiről.

Egy szemrehányó hang aztán azt súgá lelkébe: „Mi közöd neked egy idegen hölgy titkaihoz? Mit találgatsz azt? ő a másé!”

S ez a gondolat erőt vett rajta. Úgy lezárta a szemeit, hogy valóban elaludt, és aztán álmodott.

Azt álmodta, hogy ismét a tengeren van, és repül sebesen

vitorlás hajón. Éjszaka van: a csillagok ragyognak, a hold világít.

S a hold fényében egy gőzhajó tűnik fel: egy lobogós steamer, mely szemközt jó. Ince távcsövét veszi, s a közeledő hajó nevét iparkodik elolvasni. Ez az Ossian, Ossian! Ugyanaz a hajó, mely alatta törést szenvedett, melynek roncsában Serena elmerült. Pedig valóban az. Már a hajó orrára faragott hárfás skót bárdot is ki lehet venni. Hát nem sülyedt volna el? A földézetten egy hölgy sétál magányosan, fekete ruhában. Kék fátyolát, fekete köpenyét lebegteti a szél. Ha ez Serena volna! Miért ne lehetne? Ha az Ossian megvan, akkor neki is rajta kell lenni. Csakhogy ő nem viselt fekete ruhát. A gőzhajó még közelebb jön a vitorláshoz. A hosszú ezüst vonal végignyúlik utána a holdsütötte hullámokon, s a hosszú fekete füstkégyő az égen. A távcső azt hazudja, hogy ez a hölgy mégis Serena. Hiszen találkozársra jön. Már a távcsőre sincsen szükség: pusztá szemmel is kivehető arc és alak. Serena! Csakugyan te vagy az? Látsz engemet is? A hajón levő alak fehér kendőjével int felé.

Aztán eszébe jut az álmodónak, hogy most csak álmot lát. Eredj! Hiszen csak álmokép vagy. Sokszor ámítasz így. Mindjárt fölébrednek, s aztán nem leszel itt.

És az Ossian az ismerős alakkal egyre közelebb jön.

De mi ez? Alusznak a kormányosok mind a két hajón? Hiszen ezek egyenesen nekivágtatnak egymásnak. Ohé! Steward! Kapitány! Ohé!

A közeledő gőzös dübörgése már hallik, a lapátcsapások egyre jobban zuhognak. Most megelevenül egyszerre a fedélzet. Matrózok szaladnak. Kormányosok ugranak a kormánykerékhez: csengetnek, süvöltenek veszedelmesen. Késő! Az összeütközés kikerülhetetlen.

A steamer backbord oldalával jön neki a vitorlásnak. Ott áll a mellvéd előtt a hölgy. Ő az maga, Serena. Már oly közel van, hogy a másik hajó mellvédjéről kihajló férj karjai

elérhetik az övéit. Még közelebb is fog jönni. Egy villámperc múlva egymásba ütődik a két hajó; kábító recsegés hangzik; a hölgyet odadobja a hajó férje keblére, s a két roncs összeszorítja őket egymáshoz.

Ince felriadt álmából. Az idegen hölgy ott feküdt a keblén, hozzá szorítva erőszakosan; arca az arcán, karjai a vállain. Bátyja pedig oda volt sajtolva két formátlan tömeg közé, csak feje állt ki belőle, rettentően eltorzult arccal. Körülöttük roncs; forgács, tört vasak.

A vonat egy szemközt robogóval összeütközött, s ők az egymásra döntött vagonok romjai alá kerültek.

AHA! NANA! Mondák rá a körülálló tarka házak.

A HÍVOTT KÖNNYEK

Az erőszakos roham, mely a vonatot érte, azt a vasúti kocsit, melyben Ince és útitársai ültek, úgy összenyomta, mint egy papírskatulyát, s egyszersmind egyik végével felfelé fordította.

Az idegen hölgy termete egészen szorosan volt sajtolva az egymáshoz tolt pamlagok által Incéhez, s még azonkívül leszorítva a ráhullott bőröndök által: ami különben szerencse volt ránézve, mert a bőröndök akadályozták meg, hogy szét nem zúzta a fejét az a vas, mely elébb a kocsi fenekét tartotta, annak nyújtóját képezve, most pedig ketté törve, keresztülhatolt a vagon falán, s a ledobált batyukat előretolva, azok alá a két szemközt ülőt egymásra fektetve eltemette. Ince esett alul.

Érezheté mellén útitársnője szívének heves dobogását, keblének lihegő mozdulatait. A hölgy feje oda volt szorítva az ő vállához.

A hölgy nem alélt el, magánál volt, s most sem az jutott eszébe, hogy istenhez, vagy szentekhez kiáltson; hanem azt mondá franciául Incének: „Szabaduljon ön tőlem!” Az eredetiben még ridegebbül hangzik ez: „Débarrassez vous vous de moi.”

Azt Ince maga is akarta. Valami sajátszerű ropogás, mely a rémes jajordításon is áthangzott, tudatá vele, hogy a felfordult tender fölé torlódott teherkocsik meggyulladtak a gép tüzetől: itt még meg is lehet majd égni.

Csakhogy ebből a helyzetből saját erejével menekülni nem volt könnyű. A kupénak nem volt már sem ablaka, sem ajtaja, az egymásba volt tolva; arrafelé semmi nyílás. A vagon teteje kétfelé nyílt ugyan; de azon a szomszéd vagon feküdt, melyet az összeütközés rohama a másik hátára feltolt. Csupán csak a koci fenekén át lehetett megkísérteni a szabaddulást. Ince érzé, hogy lába alatt a deszkázat enged; annak csak egy erős rúgás kell, hogy rés támadjon rajta. Nekifeszítette a két sarkát, s sikerült az áttörés. Hanem azalatt egyik lába belekeverözött egyikébe azoknak a fatális acélabroncsoknak, amiket azon idők divatja szerint a hölgyek krinolin név alatt viseltek. Ez gátolá abban a szándokában, hogy a lábai alatt támadt résen át alácsúszhasson.

— Szakítsa ön el azt! — mondá a hozzászorított hölgy.

Nem volt más menekvés. Tépni kellett, ami útban áll.

A férfinak, hogy alul a résen keresztülcúszhasson, a ránehezedő hölgyalak minden tagjával érintkeznie kellett, s annak minden vonaglását éreznie saját testén. Ki gondolt volna erre most a rémület szörnyű perceiben?

Végre földet értek lábai. Egy percre körültekintett a szabadban. Az egy látvány volt a pokolból. Két vonat idomtalan tömeggé összetolulva; ahol a roncsalom legmagasabb, fekete füst tör elő, melyen kitörő lángnyelvek lobbannak keresztül. A tört kocsik alul rémordítás kardala hangzik. Néhány utas siet a romok alul társait, tehetetlen alakokat kiráncigálni; egy nő ül az útfélen, és kezeit tördelve, jajgat. Most egy robbanás hangzik; az egyik eltemetett mozdony gőzkatlana, mely a földben megfenekelve, tovább fött, szét-durrant, s forró vízzel lúgozza le a közel levőket, s aztán fehér gőzfellebbe borítja az egész rémlátványt.

Incének sietnie kellett a szabadítás munkájával. Útitársnőjén nem lett segítve azáltal, hogy ő kimenekült alóla, a felülről nyomó teher azért folyvást odaszorítva tartá. Erőszakkal kellett őt megmenteni.

Ince a kifeszített fenékdeszkát még tovább repesztve, kitágítja a rést, melyen át maga keresztül kúszott, s aztán átkarolta a hölgy két térdét, lehúzta a fedetlenül maradt szoborszerű szép lábakra a felcsúszott öltönyt, s aztán elkezdé őt csendesen lefelé húzni. A kocsi fenéke embermagasságra volt feltolva; a szabadítónak a szép termetet ízenként kellett magához szorítania, hogy onnan a rom közül kihúzhassa; át kellett karolnia csípőit, derekát, aztán ott sem tehetta le a forró gőz közepett; ölébe szorítva kellett őt kivinnie a vasút melletti partra. Ott letevé.

— Tud ön lábaira állani? — kérde a hölgytől legelébb.

— Nekem semmi bajom — felelé az. — Bátyámat szabadítsa meg.

Ince visszament az összegyökönt vagonba, a férfit kiszabadítani. Az még nehezebb munka volt. Az két fal közé odaszorítva, és nem mozdult. Ince erős volt, s veszélyben az ember mázsákat emel. Kiszabadítja a grófort is. Nem grófort már: csak egy halottat. A mellkas volt nála összezúzva. Föl sem ébredt tán, mielőtt meghalt.

Ince kivitte ölében a töltéspartra az összecsukló tetemet, s ott lefekteté a fűre, a szép hölgy lábaihoz. Maga letérdelt hozzá: megtörlé zsebkendőjével ez alak véres száját, megtapintá üterét, szívét, s fejének ingatásával mutatá a hölgynek, hogy itt nincs élet.

— Meghalt! — sikolta fel a hölgy, s azzal odaveté magát a halott mellé, arcával eltakarva annak arcát, és két kezével magához szorítva fejét, s aztán elkezdett hevesen zokogni: csókolta, ölelte a halottat, hívta nevénel: Henrik, kedves Henrik! Ébredj fel! Nem halt meg! Segítsenek rajta! Hiszen még felnyitja szemeit!

A kitörő keserv oly igazi volt, oly szívet eláruló.

És Incének valami jutott eszébe. Saját gyásza. Alig múlt el egy hónap azóta, hogy az ő életének mindene, világa, éppen ily rögtön, ily menthetetlenül, ily irtóztató módon lett kira-

gadva a világból. Még hallotta sikoltását, látta felényújtott karjait, s aztán eltűnt.

Óh, ez a seb most újra feltört, s e sebnek vére a könny. Incének el kellett takarnia arcát, hogy omló könnyeit elrejtse.

— Hát nincs senki, aki segíteni tudjon! — sikolta a hölgy kétségbeesetten, kuszált hajzatát szétsimítva könnyáztatott arcából két kezével.

Ekkor meglátta, hogy ez a férfi ottan sír.

Minek sír? Mit sirat itt?

Tán az ő fájdalma hatott rá? Mi joga neki abban osztozni?

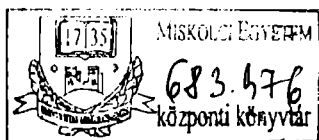
A hölgy e percben megszűnt sírni; felállt és letörlé könnyeit.

A plebejus-jajveszélkezésnek vége volt. A büszke hölgy állt ott ismét. Dúlt öltönyét természetéhez lapítá az erős esti szél, a lángveres felhők az alkonyi égen fél arcát tűzbe boríták. Szemei belenéztek az izzó égbe, s ragyogtak, mint két karbunkulus. Nem volt többé tekintetében semmi szenvedély, semmi indulat.

Incét megfeddé egy halk szózat odabenn: „Mit nézed te csodaszép tüneményt?” Aztán észére tért, hogy biz annál okosabbat is tehet most, minthogy egy kisasszonynak egy holt testvért megsiratni segít: jobb lesz, ha a málháit kiszabadítja a kocsisromok közül, míg oda nem égnék.

Már akkor valamennyi vagonból előbújtak, akik épkézláb maradtak, s törekedtek a megsérülteket is kiszabadítani; közelből és távolból összefutottak a mezei munkások, az elbei hajósok, s hozzáláttak a tűz oltásához s a romok félretakarításához; a poggyászszekerekből szórták ki a málhákat; Ince is visszatért a vagonhoz, s erős testgyakorlati művészettel kiküzdte onnan a roncs közé temetett bőröndöket s egyéb úti csomagokat. Azok közt legkeresettebb cikk volt egy szíjjal átkötött plédbatyu, mely a grófi utazókhöz tartozott.

Ince jó asszonytartó ember volt; mikor egy szép hölgy deli alakja körül így csavargatja az erős szél a lenge selyemöltönyt: nem az jut eszébe, hogy ejh, milyen szép idomai

~~20204~~

vannak az eleven Vénusz-szobornak, hanem az, hogy mint meg fogja ez hűteni magát. Siet számára kikeresni azt az arannyal áttört sált, mely arról tanúskodik, hogy a szép hölgy nem azért visel fekete ruhát, mintha gyászolna.

Mire a kihordott málhákkal visszatér, már akkor az úrhölgyet nem találja egyedül. A katasztrófa hírére rögtön jött a draisinen lovagolva a közeli állomásraól a főnök, a rendőrbiztos, az orvos, a felügyelő, s mindannyinak első gondja volt a grófnőnél kezdeni a segélyhozást.

Az orvos megvizsgálta a hullát, s látéletet adott róla. Az felébreszthetetlen.

A rendőrbiztos kérdezé az úrnőtől, hogy hová akarja szállíttatni a halottat? Az intézkedett egész nyugalommal, hogy szállítsák testvérét haza anyjához, Königinhofba.

Az állomásfőnök ígérte, hogy külön draisinnel fogja őt odaszállíttatni, mielőtt a félbeszakadt közlekedés a vasúton vonatok járására alkalmassá lenne téve. A grófnő is egyútt akar-e menni.

— Nem — felelt a grófnő szárazon —; nekem ma Prágába kell mennem.

(A halott hazatalál már magában is.)

Ekkor érkezett oda Ince a nyalábra szedett málhákkal; miket a partra lerakva, részvétteljes nyájassággal kínálkozik:

— „Íme a sálja, grófnő; hideg szél fú.”

A hölgy végignézett rajta büszkén, hidegen, s azt mondá:

— „Nem fázom.”

Készebb lett volna megfagyni, hogy sem arra kényszerüljön, hogy ennek az embernek azt mondja: „Köszönöm”; aki vakmerő volt sírni akkor, amikor ő is sír: ellopni magának az ő fájdalomát. Ez az ember ott feküdt vele együtt test testhez szorítva (igaz, hogy eltemetve). Ez az ember ránézve meg van halva.

Ince mindezt olvasá a hölgy tekintetéből, s valami szó azt mondá neki, hogy ez a fenytés meg van érdemelve. Szépen

letette aztán a hölgy málháit a gyepre: a magáéra ráült, s könyökét térdére, állát tenyerébe támasztva, bámult maga elé, a szörnydráma kellő közepébe, érzéketlenül, s nem bánta akárminő rémjelenetek folytak le szeme előtt, nem volt részvéte senki iránt.

Az úrhölgy aztán megtette a rendelkezést az odahívott hordároknál, hogy hova szállítsák testvére hulláját; annak tárcáját, ékszereit a rendőrbiztos felügyeletére hagyta, a hullát betakarta hosszú Himmalaja-sáljával, meg sem csókolta, meg sem könnyezte, — mikor látták.

A felügyelő meghívá alázatosan az úrhölgyet a közeli pórlakba, ahol jó lesz várakozni addig, míg az állomásról a segélyvonat megérkezik, az utasokat továbbszállítandó.

A hölgy elfogadta a meghívást, s a felügyelő karjára támaszkodva a pórház felé indult. A rendőrbiztos elkísérte odáig. Incének senki sem mondá, hogy tartson velük.

A rendőrbiztos azután visszasietett: az utazóktól sorban előkérte az útleveleiket, feljegyezte a neveiket, utazásuk célját, a halottak és sebesültek számát; kikérdezé az életben maradt kalauzokat az összeütközés indokairól (a két mozdonyvezető nem adhatott felvilágosítást, mert meghalt); aztán figyelmeztetett mindenkit, hogy a saját málháira vigyázzon, a máséit el ne tulajdonítsa; egy kis síró gyermekkel sokat vesződött, akinek apja, anyja halva maradt, s semmi kérdésre nem tudott felelni: arról beírta a rubrikába, hogy „siketnéma”. Aztán sietett ő is a pórlakba, hogy minderről protokollumot vegyen föl.

A pórlaknak csak egy szobája volt a vendégek számára, s az zsúfolásig telve volt már nőutazókkal, kik egymást kölcsönös kétségbeeséssel igyekeztek felülmúlni.

A rendőrbiztos kénytelen volt ezen a helyen végezni a protokollum szerkesztését. Helyet szorítottak számára a lócán az asztal mellett, Hanna grófnővel szemben.

Mikor a Nro 29. utazóra került a jegyzetírás, a biztos úr keresztbe fogta a szájába a tollat, s azt kérdezé a grófnőtül:

— Ismerőse méltóságodnak valahonnan az az úr, aki az imént málháit előhozta, és sáljával megkínálta?

— Éppen nem — sietett a grófnő válaszolni. — A vagonban találkoztunk véletlenül.

— Óvom méltóságodat, hogy úton tartózkodó legyen ismeretlenek irányában. Ez az úr rendőri felügyelet alatt áll.

— Talán gonosztevő? — kérde mohón a grófnő. Ah, milyen jól esett volna neki, ha az! Egyszerre kidobhatta volna az emlékéből.

— Annál is rosszabb! — szólt ravasz szemhunyorítással a rendőrbiztos, s ismét kivéve szájából a tollat, odadiktálta magának nagy nyomatékosan: „Áldorfai Innocenc, magyar forradalmi ezredes, jön New Yorkból, utazik Budapestre NB. NB. NB.” Azután letéve a tollat az asztalra, s tollkése hátával porzót vakarva az írásra a falról, hozzátevé bizalmas sottogással: „Egyike a legveszedelmesebb forradalmároknak, aki most az országgyűlésre mint követ tér haza, engedély mellett, otthon a felforgató párt leendő hadvezérének tekinti benne. Minden lépése ellenőrzendő. Jelleme vakmerő, dacos, elhatározott, erélyes.” (Mintha a hivatalos signalementből olvasná!)

Az úrhölgy fejét rázta: „Csodálom: ez az ember sírt előttem, mikor testvéremet halva látta.”

— Hja, annak megint megvan az oka — szólt a rendőrbiztos bölcsen. — Bizonyosan a saját balesete jutott akkor eszébe. Ő is ily véletlenül veszté el a feleségét, a tengeren, két hajó összeütközése alkalmával. Azt sajnálja, tudom. Annak is itt a személyleírása; de már nincs rá szükség: „rajongó, önfeláldozó, férjeért minden veszélybe rohanni kész.”

Ez a felfedezés egészen megfordította az úrhölgy nézetét útítársa irányában. Tehát nem az ő fájdalma lopta meg; saját fájdalma tört ki belőle. Elvesztett nejét siratta akkor. Egy férj, aki még egy hét múlva is zokogásra fakad, ha elhunyt neje eszébe jut! Ez tünemény.

Hanna grófnő azt mondá, hogy idebenn kiállhatatlan a

meleg és a fojtó lég, s ugyanazt az arannyal áttört veres sált természetére burkolva, kiment a szabadba.

Odakünn már sötét volt ; de elég világot adott az éjszakának a még mindig égő vagonrom, mely körül nagy volt a lárma. Ember volt elég, de az mind csak egymásnak lábatlankodott a munkánál ; senki sem tudta a dolgot ott megfogni, ahol kellett volna, nem volt rendszer a segélyben. Az állomásfőnök rekedtté kiabálta magát, s felhasznált káromkodásnak minden keresztet, törököt, mennyci sakramentumot, ami a németben erőt fejez ki ; de mégsem ment jobban a munka.

Hanna grófnő még akkor is ott látta ülni rejtélyes útitársát bőrdíjbe tetején s egykedvűen bámészkodni.

Odament hozzá és megszólítja, szelíd, nyájas hangon.

— Uram! Köszönöm önnek a megszabadítást!

S kezét nyújtá neki kesztyűsen.

Ince bámulva tekintte rá, s eszébe sem jutott, hogy felálljon előtte. Megfogta hidegen a nyújtott kezét, s csak ülve maradt. Vajon mi ütött hozzá az úrhölgyhöz, hogy most egyszerre eszébe jutott őt felkeresni?

Mi? Az, hogy megtudta, hogy útitársa veszedelmes ember, akitől őrizkedni kell.

Most már ő nem kelt fel előtte. „Jelleme *dacos*”, azt mondja a személyleírás. De hol az „erélyes” belőle. Az nincs. Az a tenger fenekén van.

A hölgy pedig ott maradt mellette állva.

— Sokára fognak ezek elkészülni a munkával? — szólt, beszedhez kezdve, Incéhez.

— Ha így folytatják, nagyon soká.

— Miért nem megy ön oda? — szólt Hanna grófnő. — Önnek van erélye, tapasztalata : rendet csinálhatna köztük. Én addig itt maradnék, s őrizném az ön málháját.

Az erély visszajött a tenger fenekéről. Ez ideig azt mondta magában Ince : hát mi közöm nekem ehhez a bajhoz, intéz-

zék el. E szó után lett hozzá köze. Fölkelt, odament az embergomoly közé, néhány határozott hangon ejtett vezényszóval intézkedett köztük, minden káromkodás nélkül, aztán felszökött egyes tornászattal a romhalmaz tetejére, onnan osztotta a rendeleteit ; maga is segített, bámulatot erővel és kiszámítással, s egy óra múlva el volt oltva a tűz, széthányva az üszkők, félrehárítva a torlaszok ; megmentve, élve vagy halottan, épen vagy összezúzva, ami el volt temetve.

Az úrhölgy ott állt azalatt folyvást Ince málhája mellett ; s mikor a férfi visszatért, ismét azt mondá neki : „köszönöm”, s kezeit nyújtá szorításra, most már kesztyűtlenül ; pedig Ince tenyere most már fekete volt a koromtól, s attól a grófnő ujjai is feketék lettek aztán.

Ezalatt megérkezett az állomásra a segélyvonat, mely az utazókat volt felveendő. Ebben nem voltak elsőosztályú hirtők. Össze kellett szorulniok az utazóknak, ahogy lehetett.

Hanna grófnőnek úgy tetszett, hogy Incével egy kocsiosztályba jusson.

Mikor az állomásra megérkeztek, tudtukra adatott, hogy még félórai várakozásuk lesz, mert egy szemközt jövő tehervonatot kell bevárni. Ez idő alatt legalább mindenki táviratozhat, ahova akar.

Az állomásfőnök odahozta Hanna grófnőnek a kocsiba a távirati blankettet, az írószerekkel, hogy írja meg, ahova akarja, izenetét.

Az úrnő kezébe vette a tollat, s amint írni akart, egyszer csak kiejtette a tollat a kezéből, szemei megteltek könnyel, s odafordulva Incéhez, ellágyult hangon, melyben a legigazibb nőiesség varázsa volt, rebegé :

— Nem tudom leírni azt a szót, hogy szegény Henrik bátyám meghalt.

— Megengedi a grófnő, hogy én írjam meg helyette a táviratot? — kérdé Ince.

— Nagyon kérem arra.

— Parancsolja, mit írjak?

— Kérem, tudassa néhány szóval a balesetet, mely bennünket ért. Testvérem halva tér vissza anyámhoz, nekem pedig Prágába kell mennem. Kérem, hogy várjanak ott rám az indóháznál.

— S kihez címezzem a táviratot? — kérdezé Ince, mikor megírta azt.

— Prágába, Walter Leó bankár úrnak saját palotájába.

— Ah, Walter Leó — monda Ince meglepetve.

— Ön ismeri talán?

— Találkoztam vele egyszer.

— Kellemes vagy kellemetlen találkozás volt?

— Vegyítve, mind a kettő.

— S ha viszont találkozni fog vele?

— Aligha fog rám ismerni többé.

Ince odanyújtá az úrnőnek a táviratot.

— Nagyon köszönöm.

Hanem a táviratot alá is szokás írni.

Ince odanyújtá a tollat az úrnőnek.

— Mit csináljak vele? — kérdé Hanna grófnő.

— Kegyeskedjék a nevét aláírni.

— Hát az én nevemben fogalmazta? Miért nem a saját izeneteként?

— Azért, mert ha ez a távirat az én nevem aláírásával kerül Prágába: akkor azt elébb elviszik a Hauptpolizei-Directionhoz. Onnan felküldik a Landesgouvernementhez a Hradzsinba, onnan megint átküldik a Generalkommandóhoz, onnan megint visszaküldik a Sectionschefhez, s Walter Leó csak holnapután kapja meg a táviratom. Én rendőri felügyelet alatt állok.

És ezt a rendőrbiztos füle hallatára mondá el ekként.

A rendőrbiztos összekummta az ajkait, s fejet csóvált. Ördögös ember! Még mókázik a feje fölött függő Damoklész karddal.

Hanna grófnő e magyarázat után nem tehetett mást, mint hogy átvegye a tollat Ince kezéből, s saját nevét írja a távirat alá.

Volt tehát már köztük valami közös : egy irat, melyet Ince írt, és melynek Hanna grófnő írta alá a nevét.

WALTER LEÓ BANKÁR

Az aláírt táviratból megtudta Áldorfai azt, hogy magasrangú útitársnőjét Starrwitz Johanna grófnőnek hívják. És még mást is megtudott belőle. Mikor a táviratot szerkesztette, Walter Leónak címezte azt, de mikor a grófnő azt aláírta, kitörülte a címzetet, s a bankár neje címét írta helyébe : „Walter Starrwitz Helena bárónőnek.” Ebből tehát megtudta Ince, hogy Hanna grófnő rokonságban áll a bankár nejével ; de annak mégsem testvére, mert ez csak baronesse.

Hanna grófnő olvasta ezt a gondolatot Ince arcvonásain, s felvilágosítást adott neki róla.

— Walter neje nekem unokatestvérem. Egy más Starrwitz ágból, melynek tagjai bárók.

S miután e felfedezés nyomán azt a következtetést is olvashatá útitársa arcvonásaiból, hogy ez tehát mégis mésalliance, szükségesnek tartotta, megjegyezni kis idő múlva :

— Walter Leó nem azon közönséges bankárok osztályából való, akik minden utat-módot jónak találják, hogy gazdaggá legyenek. Ő cavalier. Nem uzsorás. Nemes ember a pénzvilágban. Lehetne régen igazi báró is, ha éppen . . . No de „Schindel sind auf dem Dach”.

Ezt szokták mondani, mikor hallgatózó gyerekek vannak a szobában, akik előtt nem lehet mindent kibeszélni.

Ez a gyerek a kupében ülő rendőrbiztos volt.

No, de tudott más oldalról is Walter Leóra fényt vetni Hanna grófnő.

— Ő nem az a prózai ember, akinek csak számokrul és üzletekrül lehet beszélni. Ő nagy műbarát. Felesége kitűnő énekesnő, fia hegedűvirtuóz, s ő maga zeneszerző.

— Magam is jelen voltam egy operája előadásán : csinos zene volt ; nekem tetszett. Annak már van tizennégy éve.

— Ah, akkor ő még szegény bankár volt.

— Igaz, hogy csak félmilliója volt készpénzben.

— Annyi sem lehetett.

— De tudom bizonyosan, hogy annyi volt ; mert nekem akarta adni a felét.

— Ah! És miért? —

— Hja. Schindel sind auf dem Dach.

Ezt meg már Ince nem mondhatta el a hallgató gyerek miatt.

Hanna grófnő aztán nem is kérdezte tovább : gondolta, majd megtudhatja azt Waltertől is.

Hanem a második célzásra csakugyan győzött a szeméremézet a rendőrbiztosnál a hivatali buzgalmon, s elhagyta a kupét.

Akkor aztán Hanna grófné hosszasan elmondá útítársának, hogy Walter Leó a cseh arisztokrácia és főpapság bankárja : a declarans párt bizományosa ; nevezetes politikai egyéniség, s mostani nejét a család teljes beleegyezésével nyerte meg. Schmerling többször ajánlotta neki, hogy bárói rangra emeli : de Walter mindig megköszönte szépen.

Hanna grófnő nem volt közlékeny ; de most az egyszer azzá lett, attól tartván, hogy útítársa még azt találja hinni, hogy Walter Leó zsidó.

A tehervonat elhaladtával mozgásba jött az utasokat szállító segélyvonat is, s éjfél után volt az idő, midőn megérkezett Prágába.

Dacára az éjjeli órának, roppant néptömeg tolongott az indóház körül, a szerencsétlenül járt vonatot várva. A baleset táviratozva volt már mindenüvé, s az épkézláb megérkezőket a rokonok üdvsikoltása fogadta.

A síró, öllekező, jajgató, nevető csoportokon keresztül utat tört magának a peronig egy elegáns, kissé domború természetű úr, szőke bajusszal és francia kecskeszakállal, kibeen Ince rögtön megismerte Walter Leót. A bankár sietett a grófnőt kiemelni a kocsiból, előbb kezét csókolt neki, aztán megölelte.

A grófnő a bankár előtt nem sírt, csak azt mondta : „Minő szerencsétlenség!”

— Szegény Henrik! — jegyzé meg rá a bankár. A mamát ez nagyon alterálni fogja megint.

— Mit mond erre Helene!

— Az nem tud róla semmit. Szerencsére a színházban volt, mikor a táviratot hozták, azt én bontottam fel, bocsánat érte, s eldugtam előle, s holnap minden újságot elcsempészek a közeléből, hogy meg ne tudja Henrik halálát. Nagyon szerette szegényt. Csak később tudja ő azt meg ; csak úgy sejtse előbb, magátul jöjjön rá. Most tegyünk úgy, mintha nem történt volna semmi baj. Csináljunk jó arccokat előtte.

Ezekből a szavakból megtudá Ince, hogy Walter Leó házánál mégis nagyobb hatalmasság Starrwitz bárónő, mint Starrwitz grófnő, ha az utóbbinak jó arcot kell mutatni, nevetni, fecsegni, testvére halálának estéjén, nehogy amaszt megremítse.

De hisz Incének mi köze volt mindehhez? Amint az ember a végállomáson kiszáll a kocsiból, vége az ismerettségnek ; kiki keresi a maga úti motyóját, lát utána, hogy bérkocsit kapjon, s azt sem mondja útítársainak többé, hogy „mind a vízig szárazon!”

Ince is sietett a maga batyujával kifelé a tolongásból.

De ezúttal csalatkozott. A bankárnak száz szeme van. Észrevette az őt is, amíg a grófnő holmiját leszedegette a

kocsiból s amint el akart mellette suhanni, megragadta a kabátja szárnyánál fogva.

— Ohóhó, uram! Ne szaladjunk el olyan gyorsan. Nem olyan könnyű én rajtam keresztülesni. Úgy hiszem, hogy még emlékezünk egymásra.

Incének örömet okozott az, hogy ráismertek.

— Igen, Walter úr. Nagyon örülök, hogy önt újra látom.

— Én még jobban. Áldorfai Ince, ezredes úr! — szól Hanna grófnőnek bemutatva őt, mire a grófnő szívélyesen mondá:

— Már volt szerencsém a nevét hallani.

— Kitől? — kérdezé Ince elbámulva.

— Hát biz a rendőrbiztostul.

— Hja bizony — szól Leó — önt a híre megelőzi, és nyomban követi mindenütt. Amint ön leszáll a vendéglőben, már ott várja a rendőrbiztos a meghívással a rendőrfőnökhöz, s holnap egész nap nem lesz kellemesebb mulatsága, mint látogatásokat tenni minden néven nevezendő főnökségeknél; pedig csak egy napja van önnek az ittmaradásra. Holnapután odább! De hát segítünk ezen. Ön nem száll a fogadóba, hanem mihozzánk. Ott kialhatja magát nyugodtan. Holnap aztán az én hintómon bejárjuk Prága nevezetes helyeit: megnézzük a Hradzsint, a zsidóvárost, a templomokat, még az Altneut is; azalatt a titkárom eljár az ön útlevelével mindenüvé, ahol azt láttamoztatni kell; nem fárad vele maga.

— De, uram, ennyi alkalmatlanság miattam!

— Áldorfai ezredes úr! Micsoda facon de parler ez? Hát ennyivel tartozom én önnek? Hát szabad önnek máshová szállni, ott, ahol nekem házam van? Valahogy majd csak el-
férünk az én viskómban is, ha összeszorítkozunk. Allons donc!

Azzal Ince kezét egyik karja alá kapva, másik karját Hanna grófnőnek nyújtva, a zsbongó tömegben keresztülragadta őket, s előgördülő hintájába felülve velük, elhajta-

tott a Vencel-téren épült pompás palotájába, hol érkezésüket egész inassereg várta.

A háziasszony már szobáiba vonult, s nem jött ki a vendégek elé. A bankár fia, első házasságából, a hegedűvirtuóz, s a társalkodónő Fräulein Cecil, „csinálták a honneuröket”. Az érkezőkre tea várt, ami az éji átfázás és mindennemű megkínztatás után nem is volt visszautasítandó. Azután mindenkinek megmutatták a maga lakosztályát. Incének három szoba állt rendelkezésére ; selyempárnás ágy, porcelán mosdószerek, vízfűtéssel langyosított szobalég.

A lefekvés és elalvás közti idő alatt azon gondolkozott Ince, hogy mi lehet ez a Hanna grófnő, hogy olyan sürgetős dolga van Walter Leó bankárhoz utazni, s útközben megölt testvérét egyedül, vissza sem kísérve, bocsátani anyjához? Aztán még csak nem is beszélnek a balesetről! Fájdalom-e az, mit így el lehet titkolni? Erő-e az, ami e fájdalmat láncon tartja?

Hanna grófnő pedig azután, hogy egy Miatyánkot elmondott, ágyában fekve, Henrik testvére lelkeért, ki gyónás nélkül, halotti szentségek felvétele nélkül költözött az ismeretlen világba, az utolsó Ave Máriáig azon töprengett: vajon mi lehet ez az idegen ember Walter Leóra nézve, hogy annak a kedvéért a saját nyakába szed minden rendőrséget és hatóságot?

Áldorfai képzelmében megelevenültek a mai nap izgalmas képei, ahány alakban látta maga előtt ezt az idegen hölgyet : hideg nagyúri lenézésével, jóságos bizalmasságával, kitörő fájdalomával, hideg egykedvűségével ; láthatárnyi távolban messze magától s kebléhez sajtolva minden tagjával. Hallgatta szíve dobogását, érezte keble emelkedését, testének vonaglását, ajkainak lehelletét, s aztán megint messze tőle, hol egész alakja csak ködtüneménynek látszik ; egy cztüst felhőalak, melynek szíve helyén a hold süt keresztül.

És Starrwitz Hanna lelke elől nem akart eltűnni azon

alak, aki viszi magával az országok veszélyét, a háborút, forradalmat; hírének jötte titkos mozgásba hoz minden várost: várják, kísérik; kivont pallosok, szegzett szuronyok hegyei közt jár; ő tudja azt jól és mégis meggy célja felé; nem ijed meg, enyeleg a veszéllyel! hideg nyugalma megbénítja az ellene ólálkodó rémeket; tudja hogy mit tesz, s teszi azt meggondolva, s vas természetben egy gyermek szívét hordja, mely gyöngéd emlékeinél fölvérzik. Mi kár, hogy vesztébe rohan! Mért nincs senkije, hogy visszarántsa az örvényből — egy vékony selyemszállal?

Mikor az ember egy izgalmas nap után első álomra szenderül, csak egy percig szokott tartani, valami névtelen ijedelem rögtön felriasztja abból.

Incének úgy tetszett, mintha nevét kiáltaná egy hang, s attól a hangtól egy egész óceán zengne keresztül, melynek a fenekéről jó fel. Felriadt, s nagyot sóhajtott. És aztán elővonta a keblén függő medalliont; abban Serena képe volt. Azt ajkaihoz szorítá, mintha bocsánatot kérne tőle, hogy ilyen hamar hűtelen lett hozzá.

És Hanna azt a hangot hallá első szenderülte pillanatában, amidőn egy ablak széttörik; egy üveglap, melyre ez a név van karcolva: „Hanna”; s mintha e szétzúzott üvegnek emberi hangja volna, mely szemrehányólag zengi: „Hanna!” Felébredt rá, nehéz fohász, szívdobogás volt az álom hagyományá. Nyakán egy malachitkereszt függött; annak is volt egy rejteke miniatűr arckép számára; de ez a rejtek üres volt. Megcsókolá a megváltó nélküli keresztet...

A reggel, a fölébredés varázsrontó erővel bír. A fölébredő embernek első dolga az álmait bírálni.

Hanna grófnő, amíg reggeli toalettjét végezte, lassankint rájött, hogy ez az ő ismerőse mégis jó mértékben blagueur. Hogyan mondhatta azt, hogy Walter Leó őt egy időben a vagyona felével megkínálta? Walter Leó nem az az ember,

akinek ilyen ötletei szoktak lenni. De meg azt is nehéz elkinni, hogy akadjon ember, aki az ilyen ajánlatra azt mondja: „Nem kell!” A forradalmi celebritások szeretnek nagyokat mondani. Nem tudják, hogy a távcső, mely csillagokat nagyít, egyúttal megfordítva mutat.

Ince pedig azt hánytá-vetette magában, hogy mégis valami tökéletlen lénynek kell lenni ez úrhölgynek, aki egyszer jajszóra fakad testvére hullája fölött, másszor hidegvérrel elküldi azt kíséretlenül; aki egyik órában büszkén, gőgösen utasítja el magától a becsületes idegent, ki neki szolgálatot tesz, ki őt megszabadítja, ki részvétet mutat keserve iránt; s a másik órában egy rokonától, ki még nem is főrangú, magára hagy parancsolni, hogy annak a házánál még csak ne is mutassa, még csak bánatos arccal se árulja el azt a rettenetes balcsetet, mely őt érte. Hiszen, ha ez a hölgy valóban büszke jellem, azt kellett volna mondania: jól van uram, ha az ön palotájában nem szabad a testvéremet megsiratnom, megyek egy szállodába, ahol szabadon zokoghatok.

Keresték egymás jellemében a gyöngéket. Egy neme a védelemnek.

Mikor Ince készen volt az öltözetével, a bankár maga jött szobájába, őt a reggelihez meghívni, s karján fogva vezette őt pompás szalonjain keresztül a reggeliző szobába, hol a család tagjai együtt voltak már. Hanna grófnőn halványsárga málvavirágszín öltöny volt, mely arcszínéhez nagyon illett, s hajába sárga tearózsa tűzve. A bankár neje kis finom termetű, gyermeteg alak volt, nagy fekete szemekkel, porcellánfehér arccal, melynek homlokán, halántékain a kék erek hálózata keresztül-látszott. A bankár fia, első házasságából, egy szelíd, szükvállú ifjú volt, hosszú hajborította fejjel, mely a folytonos hegedűszorítástól már egészen féloldalra szokott. A bankár maga egy köpcös, eleven, mozgékony alak, kitől éppen nem igazság, hogy egyetlen fiának még termet dolgában sem adta ki az őt megilltő apai juszt. Piros, mosolygó arca homlokán a felálló

üstökkel, két halántékán a szétálló huncutkákkal, orra alatt a hosszúra kipödrött bajusszal s állán a hegyes Napóleonszakállal egy tökéletes apostoli keresztet képez, mint illik a feudális nemzeti párt bankárjához.

Walter Leó e szavakkal mutatta be Áldorfait családjának :

— Ime, itt van az én életemnek és vagyonomnak megmentője.

S azzal odavezette őt nejéhez, ki előbb karszékéből felemelkedett, hanem azután, hogy Ince kezét megfogta, oda ismét visszarogyott : elkezdett hevesen zokogni, s a megkapott kezét kebléhez szorongatta görcsösen, s nem tudott szóhoz jutni.

Hanna grófnő bámult.

— Úgy van az! — szólt a bankár önelégült arccal. Hanánához intézve szavait. — Ő mentette meg 49-ben az életemet és egész vagyonomat. Helenának már többször elmondtam ezt ; ön még nem hallotta, Hanna.

Erre szavához jutott a bankár neje ; még folyvást zokogó hangon esengett :

— Kérem! Kérem! Ne mondjon el mindent oly élethíven. Azt nem bírom többet végighallgatni. Ne mondja el azt, hogyan fogta el Pesten a császári seregek kivonulása után egy néptömeg, hogy hurcolta egy hirtelen alakult lincstörvényszék elé, hogy kiáltották önre, hogy kém, hogy áruló ; hogy kobozták el portefeuille-ét benne levő vagyonával, hogy ült már a siralomházban, kivégzésre ítélve : ezen csak fussunk át. Csak ott kezdje ön, mikor ez a szabadító megjelent, mint egy angyal, mint egy legendai hős, szétkergette a csöcseléket, megrázta, mellberagadva a legszajásabb lázítót, s kivitte az én Leómat a kezek közül ; átadta a törvényszéknek, az igaz, becsületes hazafiakból alakult bírának, azok meggyőződtek, hogy ártatlan ; felmentették, szabadon bocsáták, visszaadták az életét. Ah! az én Leómnak.

És azzal megcsókolá Leója homlokát.

— De nemcsak az életemet : szólt a bankár, hanem a vagyonomat is. Ez az én barátom: (engedje, hogy annak nevezzem) visszakérítette az én portefeuille-emet is, melyben összes vagyonom volt, kerek félmillió, odahozta hozzám, s azt mondta : nézze meg ön uram, nem hiányzik-e belőle valami? Úgy-e így volt, ezredes barátom? S mit feleltem én erre? Azt feleltem : nem nézem én, hiányzik-e belőle valami, vagy mind együtt van, mert én felfogadtam, hogy a vagyonom felét önnek adom, aki azt megmenté : vegye el tőlem. S mit felelt ő erre? Rám nézett büszkén. Hajh, de szép gyönyörű fickó volt akkor, abban a honvédruhában! „Tartsa meg a sajátját uram, mi az igazságért harcolunk, nem a jutalomért.” Szép mondás volt! De én nem elégedtem meg vele. Nem tréfálok én uram, nem szokásom a hengegés ; önnek köszönöm mindenemet : önnel meg akarom osztani ; adja ön ide a büszkeségének felét nekem, én odaadom a pénzemnek felét önnek. S erre ő nekem megint azt mondta (sohasem felejttem el) : „Ha én ma elfogadnám a pénzt azért, hogy egy jó tettet követtem el, holnap már elfogadnám a pénzt azért, hogy egy gonosztettet hajtsak végre!”, s nem vette el a vagyonom felét magának, s nem adta a büszkesége felét ide nekem. Még elkísért a végső őrszemekig, ahonnét biztosan jöhöttem haza. Azóta nem láttuk egymást. De én azóta is tudom mind, hogy ezredes barátom hol járt. Még ott, ahol minden ember aranyat keres, ő ott is csak büszkesége nagy kapitálisát öregbítette. Kamatot kamathoz rakva. Rám sem akart ismerni most. Elfut előlem, ha meg nem csípem.

Helene baronesse kacagott örömeiben, s Hanna grófnőt ölelte keblére, hogy valakin kitölthesse jó kedvét.

— Látod, micsoda örömet hoztál nekünk! Minő véletlen! Ezért összecsókollak. Te nem is sejtetted, úgye, hogy minő jó barátunkkal utazol?

Hanem azután csak egy perc múlva vége volt az örömnnek. Csók, ölelés helyett a vállára ütött Hanna grófnőnek.

— De eredj! Haragszom rád. Mért nem hoztad el magaddal Henriket? Minő tréfa lett volna az, ha Henrik és Áldorfai összejöttek volna nálam! Tudod, hogy mi mindig civakodunk együtt. Én a demokraták részén vagyok. Én nem értek veletek egyet. Henrik mindig azt szokta mondani, hogy minden demokrata rabló, kommunista; milyen szép lett volna neki megmutatni: hát ehhez itt mit szólsz? Nos, mondd, hogy ez is kommunista-e? Nincsenek-e a demokraták között is nemes emberek? Fogadom, hogy fél nap alatt élethalál barátságot kötött volna a mi Áldorfainkkal. Te! Minő látvány lett volna az, mikor ez a két ember utoljára egymást átkarolja! Ha azt láthattam volna!

— (Én láttam azt! — gondolá magában Hanna, és arca sápadt lett, mint azok a kameák, amik faopálba vannak vésvé.)

— Én igazán haragszom érte, hogy Henrik el nem jött, szólt duzzogva Helene, mialatt háziasszonyi tevékenységgel készíté az asztaltársak számára a reggelit, s emellett ideges ügyetlenséggel hol a kezét égette meg a teakatlanon, hol a tea közé öntött tej helyett feketekávé. Tudom én jól, hogy ő nem szeret bennünket. De legalább tégedet kellene szeretnie. Hogy tehette ő azt, hogy téged egyedül bocsásson útra? Ő rossz testvér! Neki veled kellett volna jönnie. Ez több, mint nonchalance; egy fiatal testvért egyedül bocsátani útra. Ez shocking!

Hanna két keze összetett ujjhegyeit ajkaihoz emelé. Néma könyörgés volt ez, hogy hagyjon fel nénje a szemrehányásokkal. Szólni hogy tudott volna?!

Erre még ingerültebb lett Helene; a cukorfogó csíptetőt úgy hajította le az asztalra, hogy az keresztülugrott három csészén.

— De mikor az szörnyűség! És éppen az éjszakai vonatot választani a te utazásodra, egymagadban!

Az ifjú hegedűművész igen okos védelmet vélt kigondolni, amidőn mostohája indulatának csillapítására azt hozá fel, hogy

hiszen nappali vonat volt az, amin Hanna elindult; de útközben valami fennakadása történt a vonatnak, azért késett el.

— Lirum, lárum! Ha a vonaton történt baleset, az már a mai lapoknak meg lett táviratozva.

Helene hevesen megrázta a kezeügyében levő ezüst csengetyűt, mire a komornyik bejött.

— Vencel! A mai lapokat!

Vencelnek pedig már meg volt hagyva, hogy a mai lapokat mindenképpen sikkassza el.

Vencel azt mondta, hogy azok még nem érkeztek meg. Hát menjen a szerkesztőségbe, az expedíciókba, s szidja le őket, miért ily rendetlenek!

Ez egy kis derült időközöt hozott. Amíg Vencel odajár, mindenki csendes lélekkel elköltheti a maga kávéját, teáját és pumpermikkel-szeleteit sonkával; s ez idő alatt a háziasszony a női szeretetreméltóság eszményképévé alakul át, mindenkit elhalmoz figyelemmel; ő maga teát iszik, de férje kávéjába cukordarabkát mártogat, s beletorkoskodik a kaviárba, amit az zsemlyeszéletére mázolt; Incének elmondja az egész napra való programot, hová fognak együtt elmenni, minden nevezetességét Prágának megtekinteni; még másnap is ott kell időznie, mert arra egy nap nem elég. Ne törődjék a rendőrséggel: az ebben a palotában nem parancsol. Ha akarjuk, magát a rendőrfőnököt is magunkkal visszük, s olyan jezsuita-spitzet itatunk vele, hogy maga kezdi rá a „Shuselka nam posnyé”-t.

Egy szép szelíd papagály azalatt odarepült a vállára, s gyönyörű smaragdfejét füléhez hajtva, gyöngéden suttogott neki titkos madárbeszédet, ami oly ideges gyönyört idézett elő nála.

E jókedv, e női dévajtság közepett egyszerre elképedt a hölgy:

— Jézus, Mária! Mi az?

— No hát mi az?

Pedig csak Vencel jött be.

Ez az ember engem halálra ijeszt, valahányszor belép! Micsoda ijedt képpel jön? Hát mi történt? Tűz van? Kiáradt a Moldva? Valami attentatum? Szólj: mi baj van?

Vencel szabódott, hogy ő nincs megijedve, nem történt semmi; csak hogy már az Isten úgy teremtette az arcát, mintha mindig meg volna ijedve.

— Aztán mindig olyan kísértetes hangon beszél, mint egy halottbemondó vagy egy koldus.

Vencelnek csak annyi mondanivalója volt, hogy a hírlapokat az éjjel mind lefoglalta a rendőrség, azért nem hordatnak ki.

— Miért foglalta volna le, te *tolpats*?

Vencel annak tudta okát találni.

— Pan Rieger beszéde volt benne.

— Hát a hivatalos lapot is lefoglalták? abban is benne volt a pan Rieger beszéde?

Már ebből a kelepcéből nem segítette ki Vencelt a tudománya; azt felelte, hogy „azt is”.

Ez iszonyú dühbe hozta Helenát.

— Mars ki előlem! Takarodjál rögtön. Ez az ember pusztuljon el rögtön a háztul! Szemem elé ne kerüljön többet! Ily arcátlanul hazudni a szemembe! Ostobának tart ez az ember engem? Leó, nekem rögtön más komornyikot fogadj! De még ma délig! Engem ez az ember nem szolgál ki többet!

Senki sem szólt ellene. Annyit már tudott mindenki, hogy haragos asszonyt kérlelni annyit tesz, mint fújtatni a tüzet.

Azután ideges szelídséggel fordult a hegedűművészhez s azt interpellálta fenyegetően lágy és rettentően hízelgő hangon:

— Ugyan édes Vilmos, nézz utána te, hová lettek a hírlapok mind?

Vilmos, művészek szokása szerint nem sokat válogatott a fillentések között; amelyiket legközelebb találta, előrántotta azt.

— Hiszen ünnep volt tegnap, mama, hát nem jelenhettek meg a lapok!

Ekkor aztán egész búbánatos érzéssel kezdé rá Helene:

— Ugy-e kedves Vilmos, rossz mostohád voltam én neked mindig? Kegyetlen voltam hozzád? Szívtelenül bántam veled? Elrontottam örömeidet? Mikor beteg voltál, cselédre bíztam a gondviselésedet? Szidtalak szembe, rágalmaztalak az apád előtt? Azzal érdemeltem meg, hogy engem nevétség tárgyává tégy az egész világ előtt, idegen vendégek előtt!?

A szegény hegedűvirtuóz még jobban odaszorította a vállperecéhez az állával a képzelti violint, mutatva, hogy nem érti, mivel követte el ezt a nagy bűnt?

Helene azután kitört a kommentárral.

— Mintha nem tudná azt egész Prága, hogy én a legbuzgóbb templomjáró vagyok! Hogy nincs olyan ünnep, amelyen én szokott helyemet a Teyn-templomban el ne foglalnám, s Istennek tartozó imádatom adóját le ne rónám. S te mégis azt mondod nekem, hogy tegnap ünnep volt. Ünnepnap, amelyen én nem voltam templomban. Eszerint én tehát vagy bolond vagyok, vagy ateista? No, hát melyik vagyok? A hét bolond leányok egyike, aki elalussza az ünnepnapot? vagy manicheus? sabbathianus, iconomachus? Mi?

Soha ilyen kelepcébe nem volt még szorulva a szegény művész.

Leó megszánta a fiát, s ki akarta segíteni a veremből okosan, s utána szállt maga is.

— Engedjen meg kedvesem. Fogadalmi ünnep volt tegnap így értette Vilmos: Ziska halálának évnapja. A betűszedők mind összebeszéltek, hogy ezen a napon nem fognak dolgozni; még a kormánylapot sem szedik ki. Tudod, a betűszedők az egész világon mindenütt a demokrata párthoz tartoznak: azok az ultrák primipilusai. Tegnap mind kinn voltak a „Fehérhegyen”.

Helene erre a históriai magyarázatra összcapta a kezeit, és elkezdett kacagni; de a fogait csikorgatta nevetés közben.

— Ez igazán mulatságos! Csak azért, hogy nekem ne legyen igazam, hanem Hannának; csak azért, hogy Henrik szívtelensége ki legyen mentve: összeesküszik ellenem mindenki a háznál, s hazudnak először háromemeleteset, azutáni toronymagasságnyt, utoljára olyan nagyott, mint a Fehérhegy! Idehozzák nekem pan Riegert, s az egész policeit; új ünnepet csinálnak a naptárban; összeesküvést forraltatnak a betűszedők között, s még a szegény vak Ziskát is előhurcolják a koporsójából. Igazán kacagni való tréfa.

Ince parázson ült e jelenet alatt, aminek indokait nagyon jól érté, s azt mondá latinul a vele szemben ülő bankárnak, hogy „medicina peyor morbo”.

— Ne beszéljeteek én előttem magyarul! — fordult most öllene az úrnő haragja, mely azonban egyszerre átváltozott még a haragnál is veszélyesebb furganggá. — De hisz igaz! Mit zaklatódom én itt a hírlapok után? Hisz itt van ön, uram. Ön egy vonaton jött Hannával; leghitelesebben megmondja, történt-e valami baleset a vaspályán vagy sem? A többiek mind hazudnak. Jól áll nekik. Hanna nő: szabadalma van rá. Vencel cseléd: természetében van. Vilmos művész: ráragadt az. Leó bankár: neki ez mestersége. De ön uram, katona, aki az igazságért harcolt, aki becsületét, csak büszkeségét növelte; önnek nem lehet hazudnia. Mondja meg az igazat.

Ince számára nem volt kitérés!

— Megmondom, bárónő. A vasúton csakugyan történt baleset. Két vonat egymásba ütközött. Henrik gróf kísérté Hanna grófnőt, s e balesetnél oly sérüléseket szenvedett, amik miatt vissza kellett térnie Königinhofba. Ez az oka, amiért nem jöhetett ide. Ezt titkolta ön előtt egész környezete.

Helene nem ijedt meg, nem kapott szívgörcsöket; nyugodtan mondá: ezt én sejtettem, ezt súgta valami.

S aztán könnybe lábadt szemekkel tekintte végig a család tagjain, elmélázva, míg egyszer csak megint odafordult Incéhez.

— De ugyebár, nem lesz szükséges nála semmi amputáció?

— Nem lesz szükséges bárónő.

— Az rettenetes volna — folytatá kerekre felnyílt szemekkel —, ha egyszer csak úgy jönne elém, hogy fél keze vagy fél lába hiányzanék, vagy arca nem volna az, ami volt. Itt eltakarta tenyerével szeméit. S megint hirtelen Ince karjára tette kezét. — Ugyebár, uram, a vizontlátáskor olyanak fogom őt látni, amilyen mindig volt?

— A vizontlátáskor, úrnőm, bizonytalannal olyanak fogja őn Henrik grófot látni, amilyen mindig volt.

Helene szemei tudtak olvasni az arcvonalmakban, s Ince vonásai áruló nyitott könyvek voltak mindig. Helene megragadá mindkét kezével Ince kezét, s ezt susogá:

— A vizontlátáskor olyan lesz ő, amilyen mindig volt? ugye? mert meghalt?

S forrón megszorítá Ince kezét.

— Ezt köszönöm önnek.

És aztán nem tört ki belőle sem könny, sem ijedtség, sem kacagással vegyült zokogás. Felkelt helyéről nyugodtan; odament Hannához, azt átölelte, megcsókolta, s meleg, nyugodt hangon suttagá neki:

— Bocsáss meg, én szentem, én mártírom. Aki eltitkoltad előttem keservedet, hogy engem kímélj; nem sírtál, nevető arcot mutattál előttem, s tűrted, hogy civódom veled. Ugye, milyen kegyetlen zsarnok egy idegbeteg asszony! Nagyobb zsarnok a híveihez, mint a dahomei szultán; mert ti ezt a szörnyű rabigát azért viselitek: mivel szerettek. No, de nem soká tart ez már neked. Csitt!

A további beszédet Hanna lecsókolta ajkáról.

Helene aztán sorban bocsánatot kért férjétől, annak homlokát érintve csókjával; aztán Vilmostól, fehér kezét nyújtva

neki csókra, s megsimogatva hosszú hajfürteit, végre Vencelt is behívatta, s azt mondta neki kegyesen: „Maradhatsz továbbra is”, s egy selyemnyakkendő-t ajándékozott neki engesztelés jelképeül, melyet komornája már készen tartott a számára.

(Ez már tíz év óta a nyolcadik selyemkendő, amit Vencel kap: sугá Leó Incének, de oly hangon, hogy Helene is meghallhatta.)

— Ez azt bizonyítja — szól az úrnő —, hogy igen sokszor megharagszom, de ugyanannyiszor kibékülök.

Azzal kezét Ince karjába fűzve, átvezetteté magát vele a szalonba, menetközben közelhajtott fővel mondva neki:

— Lássá ön, az a modor, amellyel ön e balesetet tudtomra adta, egészen elvette e rémhír fullánkját. Most már meg vagyok nyugodva, s holnap alapítványt teszek a kapucínusok kolostorában, örök misére, szegény Henrikünk lelki üdvéért. Isten nyugtassa meg szegényt!

A szalon asztalait albumok foglalták el művészi akvarellekből, fényképekből összeállítva; a tájak közt több volt olyan, melyet Leó is, Ince is meglátogatott egykor, s a fényképezett celebritások közt szinte akadtak olyanokra, akikkel mind a ketten ismerősök voltak. Az ismeretlenek közt a bárónő volt Ince cicerónéja.

Egy díszalbumnak mindjárt a harmadik lapján (a két első a császár és császárné helye volt) egy érdekes hölgy fényképe volt: gömbölyű, életvidám arc, nagy sötét szemekkel, természetén sötét hamuszín habosselyem öltöny, széles vállszalaggal, keblén csillagkereszt és fején diadémmal körített bársonysüveg.

— Ez császárnénk testvérje — mondá Helene bárónő. Ince beérte annyival.

A családi albumban aztán voltak a családtagoknak különböző időkből felvett fényképei, rokonok, jó barátok. Helene bárónő szeretetreméltó készséggel ajánlá fel Incének az ő családtagjainak arcképeit, cserébe kívánva az övét, melyet

ugyanazon lapra helyezett el, ahol legközelebbi családtagjai voltak; úgy, hogy mikor az album összecukódott, Ince fényképezett arcának Hannáét kellett érinteni.

Ominózus véletlen!

Az asszonyok szeretnek összeboronálni.

Mikor Vencel, a komornyik, jött jelenteni, hogy a hintó előjárt, az uraságokat sétakocsizásra elviendő, Walterné a felülélnél úgy intézte a rendet, hogy Ince ismét szemközt kerüljön Hannával.

Azután az egész sétakocsizás alatt Hanna grófnő volt Ince cicerónéja.

Prága tele van történelmi nevezetességekkel. Azokat mind leírni Baedekeren elkövetett plágium volna. A messze középkorból leszármazó emlékek azok: századok hamvátul befeketítve; hajdani nemzetnagyság kővé vált tanúi.

— Vannak-e önöknek is ily műemlékeik, fővárosukban, Budapesten — kérde Hanna grófnő.

— Nincsenek — felelt Ince. — A mi királyi székvárosunk nem Budapest, hanem Székesfehérvár, s ott csak múltunk romjai vannak: három korszak omladékain épült fel a negyedik.

Végigjárták a nevezetes egyházakat, Prága büszkeségeit. Az ezüstműből kivert koporsó, ezüst őrangyalaival, a márvány sírboltok, királyok ravatalaival, nem temették el: élve tartják a múltak iránti kegyeletet.

— Vannak-e önnek ilyen pompás egyházaik? Ilyen királyi sírboltjaik?

— Nincsenek. A mi királyaink hamvait kiszórta koporsóikból a barbár hadviselés, s ami ereklyénk megmaradt, az egyetlen egy királyi jobb kéz, amit minden esztendőben egy napon, augusztus 20-ikán, megmutatnak a népnek, annak bizonyosságául, hogy a királyoknak jobb kezük is szokott lenni.

— Csitt! Hátha valaki meghallja!

A sétaút a Hradzsinba visz föl. Itt a hintót hátra kellett hagyni. A két úr a két hölgyet karjára véve vezette végig a palotákból alkotott városrészen. A hajdani hussziták, az újabb kori declaransok nem jönnek itt szembe rájuk: minden ismerős, aki velük találkozik, délutáni egy órakor „wünsch wohl gespeist zu haben”-nel köszönti őket. Csak a kőszobrok protestálnak még itt.

A legszebb kilátás Prágára a Terézia-rend hölgyeinek palotaerkélyéről nyílik, melyre beléphet mindenki, a magyarázó házmasternek fizetett ötven krajcár szabott díj mellett.

Az ide vezető tervek egyikében ismét találkozott Ince azzal a mosolygó arcképpel, mely Walterné albumában a harmadik helyet foglalta el. Az eredeti olajfestmény itt volt. A házfelügyelő újólag megerősíté abban az ismeretben, hogy ez a ragyogó szépségű hölgy, azzal a koronás bársonysüveggel, a mi császárnénk testvére. (Mindenkinek tudja, hogy Prágának saját császára is van, ki a Hradzsinban lakik.)

Incét megragadta a gyönyörű kilátás az erkélyről az ódon cseh fővárosra. Milyen magasztos érzet, ilyen szép kriptába eltemetve lenni!

Alig veszi észre, hogy a két hölgy közül az egyiknek a szemébe könnyet toltul, midőn az erkélyről széttétekint. Az Hanna grófnő. Miért keresné ő e könnyek indokát? úgysem találná meg!

Csak akkor lett figyelmes e könnyekre, mikor Walterné felsóhajtott: „Szegény Hanna!”, s aztán átkarolva rokonát, gyöngéd erőszakkal vont el az erkélyről. Hanna ajkaiba harap, hogy zokogását elfojtsa, s szemei égnek a könnyek visszatartásától. Így nem testvérét siratja az ember, hanem saját magát.

Vajon mi baja lehet?

Ha ezt ki tudná találni Ince, saját életének talányát oldaná meg vele!

— Milyen hideg van e termekben! — suttogá Walterné, ideges borzongással, mikor elhagyták a Terézia-rend palotáját.

A Hradzsín tulsó oldalán megmutatták Incének azt a kis egyszerű tanácstermet, amelynek ablakából a cseh tanácsurakat a mélységbe levetették, s azok épen maradtak.

Hanna grófnő is felszökött ez ablak mellvédére, s tekintében az a gondolat volt olvasható: ne kísértenők meg, hogy lehet az!

Walterné erősen fogta a kezét. Nőknek, akik szenvednek, nem jó magasból alánézni. A repülés vágya támad fel bennük.

Incének eszébe jutott a dudai hegyi út sziklameredélye. No de a sors nem ismételi egy ember életében ugyanazt a történetet kétszer. — „Ez a rejtély nem teneked van feladva megoldásra.”

Pedig mégis mindig azon törte a fejét.

A sétakocsizásból hazatérve, a hölgyeket felkísérték lakosztályukba, s azután Walter Leó Incével ismét visszatért a fogatához, s rendre eljárta vele a hivatalos helyeket, ahol Incének okvetlen be kellett magát jelenteni. Tapasztalá, hogy Walter kíséretében sokkal gyorsabban elvégezték a dolgát, s előzékenyebbek voltak iránta. Hanem azt tudtára adták, hogy a huszonnégy órája, mely a prágai időzésre kiszabott, ma éjjel letelik; tehát még az éjjeli vonattal tessék odább utazni. Egy rendőrbiztos kíséreni fogja a magyar határig.

Útközben aztán prózai ügyekről beszélt vele a bankár.

— Minő sikerrel működött ön Kaliforniában?

— Én nem jártam a digginsekben aranyat ásni.

— Azt gondoltam is.

— Kertészkedtünk szegény jó angyalommal együtt. Mikor eljöttünk, eladtuk kertünket, házunkat; még van belőle hatezer dollárom.

— Az tizennégyezer-négyszáz osztrák forint az ázióval. S mit szándékozik ön azzal kezdeni?

— Beteszem a pesti takarékpénztárba, ott biztos helyen lesz.

— Az igaz, hogy a pesti takarékpénztárban az ön pénze biztos helyen lesz; de nem lesz a pesti takarékpénztár betéti könyve biztos helyen, ha az ön zsebében lesz. Ön egy esztendő alatt el fogja azt a pénzt vesztegetni, maga sem veszi észre: hogyan. De én bizonyosan tudom. Három dolgot ismerek: önnek a jellemét, a magyar ember általános természetét, meg azt a világot, amibe ön most belemegy. Jobb lesz, hagyja ön itt a pénzét nálam. Én először is tíz percenttel fogom azt kamatoztatni minden kockáztatás nélkül az ön részéről; másodsor, biztosítom önt róla, hogy önnek a pénze nem fog vendégszerepekre kéredzkedni.

— Köszönöm. Elfogadom az ajánlatot. De nagyobb percentet nem fogadok el a törvényesnél.

— Azon majd megegyezünk.

Ebéd előtt még e prózai ügyet egészen el lehetett intézni.

Ebédnél ismét összejött az egész család. Helene bárónőnek ma az a különös szeszélye volt, hogy szüntelen sírásban akarta a társaságot tartani. Minduntalan olyan tárgyakra vitte a társalgást, amikből nem lehetett könnyezés nélkül kiszabadulni. Ha Incéhez szólt, annak megholt nejét hozta elő; elmondatta magának, hogy éltek, hogy küzdöttek az élettel oly hosszú ideig együtt? Hogy hozta el kis fiát magával a koporsóban? Ha pedig Hanna grófnőhöz fordult, annak szegény Henrikről beszélt, ki most a ravatalon fekszik.

— De kedvesem — inté Helenét Walter Leó —, te már egész siralomházat csinálsz a lakománkból!

— Kedveseink miatt sírni gyönyör!

S ő úszni akart e gyönyörben; kéjelegni, dúskálkodni a fájdalmakban; a megittasodásig élvezni a könnyek mámorító cseppjeit. Poppaeának nem voltak kegyetlenebb gyönyörtúlzásai.

A bankár házánál szokás volt étkezés előtt és után asztaláldást imádkozni. A hölgyek ájtatos katolikusok voltak még hazulról.

— Hála isten; volt mit énnünk — és sírnunk! Amen.
— imádkozék prózai humorral az ebéd végeztével Walter Leó.
Igazán mondom, náthát kaptam a sok sírástól.

Ebéd után egy kis családi hangverseny következett.
Vilmos előhozta hegedűjét, s mostohája zongorakísérete
mellett eljátszott valami hosszú „etűdöt”, ami bizonyosan
igen szép lehetett, de Ince nem értett hozzá. Neki a zenéhez
csak „érzése” volt, de nem „érzéke”. Kedélyére hatott a *dallam*,
de nem a *művészet*. Neki mindegy volt: Miska cigány vagy
Ole Bull, csak a nóta legyen szép.

Akkor aztán Vilmos Hanna grófnőt kérte fel, hogy üljön
a zongorához.

Hanna vonakodott. Hivatkozott összetört kedélyére.

Azután Helene is unszolni kezdé: „Hát valami ünnepélyes
komoly melódiát: a mi vendégünk kedvéért!”

Ince tiszteleg fejbólintással is csatlakozott e kérelemhez.

Arra aztán Hanna grófnő minden tétovázás nélkül helyet
fogalt a zongora előtti tabureten, s csodálatos szép hajlékony
ujjait az elefántcsont billentyűkön végigfuttatva, elkezdett
egy szép ünnepélyes komoly melódiát játszani, — a kedves
vendég tiszteletére.

A melódia valóban igen szép, klasszikus mű: Haydn
remeke. Egy himnusz, melynek magasztos dallamát egy túl-
boldog népnek kell énekelni az angyalok zenekísérete mellett.
A szövege így kezdődik: „Gott erhalte unsern Kaiser.”

Csakhogy „ez a mi kedves vendégünk” egy magyar
forradalmi ezredes, aki ezt a gyönyörű néphimnuszt akkor
hallotta legutoljára, mikor a temesvári vesztt csata után a
bástya fokáru harsogta azt alá az osztrák táborig zenekar;
hírdetve égnék és földnek, hogy Magyarország elesett! s ez a
„mi kedves vendégünk” most is az útfélen elmaradó sebesülte-
ket, a futó zászlókat, a leszerelt ágyúkat látja maga előtt . . .
midőn ezt a melódiát újra hallja.

Hanna újakezdi a dallamot, és változatokat játszik

belőle; míg a mi kedves vendégünk egyszer csak azon veszi észre magát, hogy sebesültek, ágyúk, zászlók helyett csak két mélabús szemet lát és tündéri ujjakat, amik nem is a zongorahúrokon, hanem emberi szívek idegein játszanak már.

Akkor egyszerre felvillan az a fátyolozott fényű szempár, s eddig ismeretlen tűz sugárzik ki belőle: a tündérujjak rácsapnak a zongorabilentyűkre teljes erővel, szilajon, s ami felhangzik a lázadó ércsodronyokból — az a Rákóczi-induló.

A mi kedves vendégünk aztán látott most már villámló szemeket is, meg villámló ágyúkat is; lobogó zászlókat és lobogó hajfűrtöket is, egyszerre maga előtt.

Ekkor egy gondolatja támadt. Azt hitte, hogy megtalálta a rejtély kulcsát. A titkos írásjegyeket, melyek nyomán e bámulatos hölgy felfoghatatlan jelleme olvasható.

Az utazás a testvér kíséretében . . . Az út tovább folytatása a szeretett bátya borzasztó halála után is . . . A büszke visszautasító dac, s a rögtön rákövetkező előzékenység, midőn útítársában a magyar forradalmi vezért felismeri; . . . a könnyek, miket nem bír visszatartani, midőn Prágát maga előtt látja; . . . a néphimnusz és a magyar nemzeti induló egybefűzve; . . . ez egy politikai kombináció gépezetének összeilleszthető alkatrésze! Hanna grófnő egyike tán azoknak a magasztos női alakoknak, akik egy nemzet helyett éreznek, gondolkóznak, és cselekszenek?

Ince meg volt elégedve ezzel a megoldással. Így egészen nemes, földfelettien magas régiókban marad a rokonszenvező szellemek találkozása. A magyar társadalomban és a lengyelben is s általában minden szerencsétlen nemzet társadalmában van ilyen nő sok. Ez azokhoz lesz hasonló, akiknek sorsuk az, hogy imádva legyenek; de nem szeretve.

Ez a gondolat lecsillapítja lelkét. Most már félelem nélkül mert kezét szorítani Hanna grófnéval. Azt hitte, hogy megérté őt. Nem látta benne többé a szép hölgyet, csak a cseh hercegnőt.

Ezzel a gondolattal vett búcsút tőle.

S ez a gondolat nagy áldás volt ránézve.

Vannak babonás emberek, akik azt hiszik, hogy kedves halottaik láthatlan szellemalakban is környezik őket, s nagy szorongattatások, kétségek, töprengések idején ha hirtelen egy szabadító ötletük támad, azt ők sugallták titokteljesen.

Talán neki is Serena súgta ez eszmét?

Nem volt az igaz ; de Incének jó volt azt hinni, hogy úgy van.

Ez a csalódás volt az ő menedéke; mert azokban a szép villámló szemekben az ő végzete lakik . . .

ISMÉT ITTHON

Mikor Áldorfai Ince Orsovánál a csónakba lépett, mely az utolsó menekülteket szállítja a túlpartra, kihajolt a csónak párkányáról, s egy kavicsot vett fel a Duna fenekéről. Ez még hazájának egy darabja volt. Ezt a kis gömbölyű követ azóta mindig magával hordozta. Ezzel a kis kővel körüljárta a földtekét. Most ismét visszakerültek együtt: a kő is, meg ő is. Vajon érzi-e azt a haza, hogy hiányzottak belőle? egy kavics meg egy ember?

Egy napot időzött Bécsben: volt kihallgatáson a legmagasabb úrnál, hódolatát kifejezni a hazatértet megelőző amnesztiáért, s aztán sietett Pestre.

A határnál elmaradt rendőri kísérete, s Pozsonynál már új alakok foglalták el mellette a kupében az ülőhelyeket; minőket azelőtt még sohasem látott. Urak népies viseletben.

Azt a 48—49-i szabadságharcot úgy vitták végig, hogy az európai divatot megtartották mellette, s a magyar nemzeti viselet csak mint egyenruha, díszöltöny vagy népies gúnya szerepelt a maga helyén és emberén. Most pedig minden ember sarkantyút visel: mintha senki sem akarna infanterista lenni többé.

Hogy itt most már teljes szabadság van, azt útitársai beszédéből kivehető. Őt nem ismerte senki, s nemigen törleszkedett hozzá, még egészen jenkinnek volt öltözve; bő zsák-

kabátban, magas cilinderben, kaucsuk felcipőkben, kezében esernyővel.

Este későn, amint a vonat megérkezett, a vendéglőből, ahova megszállt, egyenesen sietett a képviselői klubot fölkeresni. Gondolta, hogy ott régi ismerősökre talál.

Amint a népesebb utcából egy mellékutcába betér, három férfival találkozik szemközt, kik széltüben elfoglalták a járdát.

Az egyik egy magas, szikár alak, veresrépa színű orral, s villahegyesen kifent fenyegető bajusszal. Túri süvege fél szemére nyomva; azon hatalmas sastoll; cifrán kihányt szűre félvállára vetve, s a szabadon maradt kezében egy hosszú csátibot.

A másik férfiúnak természethez a legnevezetesebb kontingenst szolgáltatta a has; a jóllét túlságától piros az arca, s kövér tokája eltakarja a selyem nyakravalót. Bajusza fel van kunkorítva, mint a gácsér farka, nagy mesterséggel. Melege lévén, a süvegét a kezében hordja, s agyarára fogott pipájának olyan kurta szára van, hogy fél szemét behúnyva kell tartania, hogy ki ne süsse a pipakupakkal. Fegyvere nincs más, csak egy nagy sallangos bőrdohányzacskó, de abba van három font dohány beletömve; ha azzal valakit fejbeccap, hát az mehet magát beírtni a temetkezési együletbe.

A harmadik pedig egy kis tömzsi ember, természethez nem illő nagy fejjel, melynek rengeteg szakáll a három sor mellénygombot eltakarva tartja; s aztán erre a nagy fejre fel van téve valami olyan kicsiny karimájú kalap, mint egy palacsintasütő, s ehhez a kicsiny emberhez jár egy olyan hosszú és vastag csibukszár, mely lehetne kozák dárda, meszelő és más egyéb, csak pipaszár nem.

Mind a három polgártársnak igen széles kedve van: most jönnek a „Kis Pipá”-ból.

Ince veszi azt észre, s szépen a falhoz lapulva igyekezik mellettük elsuhanni. De veszedelmére szolgál felöltő idegen

viselete, amit már e délkör alatt senki sem hord. Belébotlanak.

— Szervusz cilinder! — dörg eléje oroszlánhangon a kövér termetű polgártárs.

— Űsd a fejébe! — kiált fel onnan alulról, borízú hangon a kis *petten* ember.

A hórihorgas nem szól semmit, de megcselekszi: olyat húzván Ince figarójának a tetejére a csáti bottal, hogy az menten összehorpadt.

„No ez szép üdvözet, első belépésre!” — gondoló magában Ince; azonban ő sem volt rest a „fogadj isten”-nel: ott kinn jól megtanulta a boxolást. A jobb öklével úgy orron ütötte a hórihorgast, hogy az rögtön elvesztette a szép világot maga előtt; a bal öklével felcsapta a kis seprűszakállúnak az állát, hogy az azt hitte, hogy most a feje elrepül nála nélkül, s egy harmadik lökéssel a kerekhasúnak tisztelé meg teste legkiválóbb alkatrészét, amitől az rögtön leült a kőre, s egy miatyánk hosszaiig nem tudott lélegzetet venni.

Azzal ott hagyta őket, és sietett tovább.

Siettében meggondolta a dolgot.

Bizony isten mégis annak a három jó embernek volt igaza. Ez a nemzeti viselet a mi egyedüli fegyverünk az idegen invázió ellen. Ahová a sarkantyús lábunkat letesszük, odáig van Magyarország. Nem akarja a világ *meghallani*, ami igazságunk van; tehát *lássá meg* rajtunk gomb, zsinór és toll alakban. És végre a nép tudja meg a ruhánkról, hogy vele egyenlők vagyunk, hogy nem akarunk urak lenni vele szemközt; Amerikában a napszámos is városi divat szerint öltözködik; nálunk a mágnás is paraszt viseletet hord: egyre megy ki, s így is jól van.

Most már Ince nem a klubba sietett elébb, hanem egy ruhaárus boltba, hogy átöltözzék igaz hazafinak.

Egy boltban lakott szabó és csizmadia. Mind a kettő derék szabadelvű honpolgár volt. Olyan szépen felöltöztették Áldorfaí Incét, hogy maga is gyönyörűséggel nézhetett végig magán, mikor a tükör előtt megállt.

Mert szó ami szó, a magyar viselet nagyon szép.

Most azután, hogy a Váci utcán végigment, egyszerre minden ember ismerőse lett. Tízen, húszan ölelkeztek össze vele, agyba-főbe csókolták; hét közül hatra nem emlékezett; de őt jól ismerte minden ember; utolja felé már tolongás kezdett támadni, amerre járt, s messziről kiabálták, hogy „éljen Áldorfai Ince!”

Ő pedig mondá magában: „Köszönöm neked ezt, óh, sarkantyús csizmám!”

Régi honvéd bajtársak, új képviselő kollégák körülfogták vitték magukkal vacsorázni. Tele volt minden ember jókedvvel, dicsőséggel, arany reményekkel; áldomás, adoma folyt a poharazás közben; mindannyinak központja Áldorfai Ince volt. Ő maga pedig, az ünnepelt hős, hallgatag arccal ült a zajos társaság közepett. Nem értette, hogy minek örülnek olyan nagyon, s mit remélnek olyan hévvel? Nem értett belőle semmit. Idegen volt idehaza. Különösen nyomasztólag hatott rá, hogy őt ilyen *nagyon* ünnepelek. Hát már annyira megfogyatkoztak a nagy emberek Magyarországon, hogy egy harmadrendű celebritás is epochát alkot a megjelenésével? De talán mindez csak a viszontlátás örömeinek róható fel?

Erre a kétségre nagyhamar megkapta a választ Ince.

Éjfél körül lehetett, midőn hazakerült a távolabbi vendég-lői szállására. Készült levetkőzni.

Hanem az nem megy olyan könnyen. Azt a nyalka, szűktorkú sarkantyús csizmát lehúzni nem olyan tréfadolog ám, mint a mehádiai útszoroson át egy menekülő dandárt keresztülhúzni.

Sehogyssem boldogult vele. Hozzá volt az növe a lábához. Már a famacskát is összetörte a hasztalan küzdelemben a csizimájával. Fogva volt benne. A csizma maradt a győztes.

Azonban a csizmának igaza volt. S hogy azt le nem tudta húzni a lábáról, ez ismét a providentiális esetek közé tartozik. Mert amidőn már megadni készült magát a leküzdhetlen vég-

zetnek, künn az utcán nagy zajt hall közelíteni, melyből nem-sokára felharsan a lelkesítő Rákóczi-induló zenéje, el-elnyomva ezernyi éljenkiáltástól, s a házfalakra veres tűzfény vetődik, mely bevilágítja az ő szobáját is. Fáklyás zene közelít.

„Most van a szüretje” — gondolá magában Áldorfai Ince; s ő is felölté ismét dolmányát, hogy megnézze — kíváncsiságból — e szép jelenetet. Az utca megtelt néppel, fő főt ért, volt ott háromszáz fáklya is, délceg ifjak kezében; a tömegben félkört tágtítottak a fáklyákkal a szónokok számára, éppen a vendéglővel szemközt.

Itt bizonyosan valami nagy celebritás lakik alattam az első emeleten, gondolá magában Áldorfai Ince, s találgatta magában, ki lehet az? Amint a nagy éljenriadalt még hangosabb „halljuk” kiáltásoknak elvégre sikerült elcsillapítani, kiállt a félkör közepére egy délceg fiatal polgár, s mondott egy hatalmas szónoklatot a megtisztelt egyéniséghez, ki nevét napsugarakkal írta fel hőstetteiben a haza egére; s ki amellet szintoly bölcs, mint amilyen vitéz; s egyrészt hivatva van alkotmányunk hajóját egy kezével a békés kikötőbe kormányozni, másrészt a másik kezével zászlóinkat lobogtatva, tűzön és viharon keresztül diadalra vezetni, kinek jelszavát az egész nemzet várja, s akit követni fognak ifjak és vének életbe és halálba.

„Ugyan ki lehet az a minden tekintetben utolérhetetlen nagyságú férfiú, aki a bölcsességet és a hősi erényeket ennyire egyesíteni tudta magában?” — gondolá Áldorfai Ince, s maga is kíváncsi volt megismerni ezt az urat, s várta, hogy mikor jön elő valahonnan a hozzá intézett üdvözlő beszédre megfelelni? De az üdvözlött csak nem állt elő, pedig odalenn ugyan-csak kiáltozták már az „éljennel” kevert „halljukot”.

Egyszer siető léptek közelednek a folyosón végig sarkantyút pengetve Ince ajtaja felé; felnyílik az, s nagy robajjal tör be rajta egy tizenkét tagú küldöttség, előrebozsátva a beköszöntő éljent.

Ince szemközt találja magát az esteli rencontre hőseivel. Legelől a hórihorgas, akinek még most is félreáll az orra, s fel van dagadva, mint egy uborka, a kapott öklütéstől. A másik kettő is itt van.

Ince azt hiszi, ezek most verekedni jönnek. De nem ám. Ragyog azoknak az arca az örömtől.

— Hozott az isten, szeretett barátom, nagy hazámfia! Kiált, karját nem birkózásra, de ölelésre terjesztve szét a hórihorgas. Tán nem is ismersz már?

(Hogyne ismernének? gondolta magában Ince, hiszen ez-előtt három órával ütöttem így félre az orrodát.)

— Én vagyok Sámsoni Lenci, őrnagy, hajdani bajtársad, akivel annyi csatában harcoltál együtt.

Ince csakugyan kezdett rá emlékezni, hogy látott valaha ilyenforma nemzetőri őrnagyot valami ütközet után tartott „lakoma alkalmával”, ki „ott” igen vitézül viselte magát.

Ezzel összeölelte, -csókolta Incét, s bemutatta neki a másik két urat is: a kis tömzsi „Csángó Náci”, a potrohos pedig „Ordasy Micu”. Az előbbinek fel van kötve az álla fehér keszkenővel: tán a foga fáj?

Mind „régi” jó ismerősök.

— Azért nem ismertél tán rám, mert az orrom így megdagadt. Hübnere van a dolognak. Az este egy spicli német kötött belénk az utcán, csúfolta a kacagányunkat. Én aztán jót húztam neki a csáti bottal a cilinderére: s arra a spicli vaktában úgy hozzáütött az orromhoz, hogy ilyen lett belőle.

Lenci bácsi ezt olyan humorral adta, hogy mindenkinek nevetni kellett rajta.

— Hát aztán a cilinderes spicliből mi lett? — kérde Ince maliciával.

— Az meghótt — felelt rá komolyan Lenci. — De csak ne lett volna a félkezem a guba alá dugva!

— Akkor kétszer halt volna meg! — tódítá Ince.

— Hanem hát már most gyere le a tisztelőidhez. Azt hiszik, hogy alszol.

— Én? Hát nekem szólt a megtiszteltetés?

— Hát ki a hét-világ csodájának? Nem hallottad azt a szép dikciót? Most gyere le szaporán! Azért jöttünk deputációba, hogy levigyünk: aztán gyújts rá valami szép beszédre.

— Hagyjatok nekem békét — szabódék Ince. — Nincs énnekem semmiféle érdemem a világon, amivel erre az ovációra rászolgáltam volna. Nem tudok én nektek semmit mondani.

— Csak te gyere le szaporán. Majd súgom én neked, hogy mit mondj! Majd a szádba adom én a szót szépen.

— Ejh, énnekem most nincs semmi kedvem a szónoklás-hoz — monda Ince bosszúsan. — Mondjátok a tisztelt polgártársaknak, hogy lefeküdtem, el vagyok rekedve, izzadok: nem mehetek!

Könnyű azt mondani, de mikor az embert egyszerre csak megrohanja orozva két markos legény kétfelől, átnyalábolják a lábszárait, felkapják a levegőbe, akkor aztán már négy lába van, s menni kell, amerre azok viszik. Azok pedig leviszik az utcára, s addig le nem eresztik a földre, míg a megtisztelő közönséget egy szép szónoklattal ki nem elégíti. Ince nem is maradt azzal adós; s habár nem is azt mondta el, amit Sámsoni Lenci súgott volna neki (pedig az sokkal nagyobb hatású lett volna), de mégis beszélt annyi mindenfélét, ami eszébe jutott, hogy alig tudta végét szakítani.

Mikor aztán letették a földre, még egy ember nem ereszté el a gallérját a markából. Az egy újságíró volt. Arra ösztönözte, hogy adja oda neki a holnapi lap számára azt a szép beszédet — írásban.

Nem szabadulhatott meg tőle, fel kellett őt vinnie a szobájába s lediktálni, amit beszélt.

Egy nyeresége mégis volt ebből is. A becsületes riporter, látva, hogy a nagy hazafi nem tudja a csizmáját lehúzni a

lábáról, segített neki a keserves munkában, melyet végre mégis csak a kívánt siker koronázott.

Incének nem jutott akkor eszébe, mikor a hadjárat alatt lerohadt a lábáról a csizma, hogy az a hazáért történik; hanem most, hogy ezt a csizmát le kellett húzni a lábáról, kezdé megismerni, hogy mi a hazaszeretet.

Úgy hajnal felé aztán hozzájutott, hogy lefeküdjék. De még egy meglepetés várt rá, mielőtt a gyertyáját elfújja. Egyszer csak csörren az ablak, s a két üveglapon keresztül berepül a szobájába egy darab kő, s odaesik az ágyára.

Ez az ellenvélemény!

Szép gömbölyű kavics volt, amilyen a Dunaparton terem. Ince eltette azt emlékül a másikhoz. Van már kettő!

Alkalmasint valami hivatalából kiküszöbölt beamtertől jöhetett ez a merénylet!

Mi pedig azt hisszük, hogy maga a buzgalmas riporter hajította be azzal a kaviccsal az ablakát, azért, hogy másnap megírhassa, milyen Orsini-bombát vetettek be a reakció zsoldosai a nagy férfiú hálószobájába; ami annak a hírért még jobban fogja növelni, s személyének becsét még magasabbra emelendi a közvélemény előtt.

Kitelik tőle!

A HÍRESSÉG ÁTKA

Áldorfai Ince napról napra jobban tapasztalá, hogy őt idehaza nagy embernek tartják. El nem tudta gondolni, hogy mi okot adhatott rá?

Egyik megasztizelés a másik után érte. Fényképészek állították camera obscuráik elé, minden elképzelhető állásban; rajzoló művészek ültették le, életnagyságú arcképének lemásolása végett. Egy faragó zseni kifaragta a szobrát körtefából; egy lelkes honleány domborműben idomította azt ki viaszból, s egy reményteljes szabólegény kivarrta azt egész alakjában posztóbul. Egy esztergályos botokat készített Ince fejével bunkó helyett; egy kartonfestő zsebkendőkre nyomatta a képét; kilenc újságíró kiadta azt a hetilapjában. Írtak róla életírást, novellát, költeményt, soha meg nem történt kalandokkal hozva őt kapcsolatba; még színpadra is hozták, s elfoglaltatták vele Buda várát lóháton. Kalapot, nyakkendőt készítettek a nevére, rostélyos sültet kereszteltek el róla. Meghítták keresztapának újszülött polgártársakhoz, s elvitték körutakat tenni veszélyeztetett választókerületekbe. Kapott ajándékokat is: díszkardot, dohányzacskót, hímzett szőnyeget, antik mentekötő láncot, paripát és agarat. Megválasztották keletkező humanitási egyletek elnökükké; utoljára még egy hír-
lapot is kapott ajándékba, mely szerencséjének tartotta, ha őt szellemi vezérének nyilváníthatja.

Ez mind igen szép volna, ha az embert nagy férfiúnak

tartják; bárha saját maga meg van is felőle győződve, hogy nem az; hanem nagyobb baj az annál, hogy az embert egyúttal gazdag uraságnak is tartják, mikor ő maga nagyon jól tudja, hogy abból ugyan semmi sincs.

A nagy férfiú szerepe igen sok elkerülhetlen kiadással is jár.

Mindazok a megtiszteltetések okvetlenül vannak maguk után valami viszonzást is. Költségbe kerül a klub, a körutazás, az egyleti elnökség, a hírlapi szellemi vezérség, a komaság, az arcképek, még a kapott ajándékok is. Ha a nagy férfiúnak valaki egy pisztolyt ajándékoz, legalább is egy ágyút vár tőle vissza.

Még azok a legirgalmasabb tisztelői, akik olyan nagy dolgokat kívánnak tőle, amiket *lehetetlen* teljesíteni.

Rokkant vitézek jönnek hozzá követelni, hogy fizettesse ki nekik az országgal a 49 óta elmaradt évdíjaikat. Csizmadiak, nyereggyártók bíznak benne, hogy a magyar hadseregnek kiszolgáltatót holmiaik fizetetlen árjegyzékét ki fogja egyenlíttetni. Siránkozó özvegyasszonyok hozzák eléje dugaszban tartogatott magyar bankjegyeiket, könyörögve, hogy váltassa be azokat más, forgalomban levő pénznemekre. Nagyérdemű hazafiak vezetik be hozzá jól készült fiaikat, hogy szerezzék be őket valami hivatalba. Pörlekedő volt úrbéresek, és nemes atyafiak mutogatják be neki zsíros pörirataikat, azt várva tőle, hogy a sérelmes ítéleteket majd megsemmisíti. Deputációk jönnek hozzá, hogy védelmezze meg a népeket a falun az adóegzekució ellen. Ezeknek mind könnyű felelni. (A „*kérvényi bizottsághoz*” utasíttnak.)

Hanem aztán vannak igények, amik elől becsülettel nem lehet meghátrálni, s azok mind rátalálnak Incére, mintha az ő vállán adtak volna egymásnak közös találkozt. A kötelesség-szerű áldozat mellett aztán, melyhez tisztességes ember szívesen szokott járulni, jön egész Sisera hada az orcátlan kéregetésnek s az emberismeretlen nagy férfiú nem tud különbséget tenni közöttük.

Hajh, mindez nem így volna, ha a jó gondos feleség megvolna, a zsaroló had nem meri oda betenni a lábát, ahol asszonyt érez a háznál. Ince kész préda e hadnak. A képviselői napidíj nem elég a százszájú polipnak.

Az első negyedév végével már kénytelen Ince Walter Leónak írni, hogy küldje meg a tőkéje kamatját; nem bánja már, ha tíz percent lesz is, Walter aztán küldött neki még a jövő évnegyedre valót is.

Ince arra a gondolatra jött, hogy az ő polgártársai talán annak a fejében, hogy ő most jött Kaliforniából, azt hiszik, hogy teleszedte magát arannyal?

De bizony még annál is furcsábbat hittek felőle.

Ki terjeszthette el felőle, azt nem tudni; de annyi bizonyos, hogy általánosan beszélt adat volt Áldorfairól, hogy ő Napóleon herceg legbensőbb megbízottja, akinek a herceg százezer forintot adott át, arra a célra, hogy Magyarországon propagandát csináljon. Azt is tudták, hogy minő furfanggal csempészte be Ince azt a százezer forintot a határon, ki árulta el azt az osztrák rendőrségnek, s hogy lett ez rászedve híresen?

Csak Ince nem tudott felőle semmit. Ő a krími hadjárat óta nem is látta a herceget. Pedig mennyi helye lett volna annak a gyöngö szézezer forintnak!

Veszedelmes állapot valakinek egy ilyen *potya* százezer forinttal hírbe keveredni!

Azokkal még kevesebb baj van, akik arra személyes igényeket támasztanak; de sokkal nagyobb a veszedelem arról az oldalról, ahol a célt magát veszik komolyan, s várnak belőle országdöntő eredményeket.

Ince meg nem bírta magának magyarázni azt a helyzetet, hogy ővele egészen komoly, szilárd jellemű, derék hazafiak elkezdenek messzeható politikai és stratégiai tervekről értekezni; mintha azokhoz az ő beleegyezése kívántatnék. Hallgatását, naiv tudatlanságát kiszámított titkolózásnak veszik, míg a vendéglői közvélemény fényes nappal népes utcán,

tele torokkal kiáltja őt leendő vezérének, s üldözi őt — kiűntetéseivel.

S ez a jó hír magánéletre is kihat.

Ince feltűnő szép, délceg férfialak. Nem több harminchat évesnél. Most vesztette el a nejét. Akad, aki a megszomorodott özvegy vigasztalására gondol.

Egy délután (a délelőtt az országgyűlésé) két hölgy látogatta meg Áldorfai Incét a lakásán. Nem első eset volt ez.

A beküldött látogatójegyeken e két nevet olvasá Ince:

— Stomfay Gideonné, Caesarine, honvéd őrnagy özvegye.

— Stomfay Fatime Serena.

Nagyot dobbant rá a szíve. Sejtelme volt.

Mindig üldözte az a gondolat, hogy most, mikor börtönök, sírok, és hivatalbureauk kiokádják halottaikat, egyszer csak Gideon is előtte terem, s ha az előkerül, bizonyosan országgyűlési képviselő lesz, sokkal szabadelvűbb, mint ő! Hogy fogja az őt majd a hazafiúság és szabadelvűség magasztalából lemennydörögni — a hátramaradottat!

Azonban hát Caesarine „özvegy”; ha ugyan a látogatójegyeknek hinni lehet.

Sietett őket elfogadni.

Caesarine és leánya a legutolsó magyar divat szerint voltak öltözve: az anya rókatorkos, sokpitykés gyöngyösi mentében, aranycsipkés, veres bársonyszalagos főkötővel; a leánya kifűzött bársony vállderékkal, dudoros csipkeujjakkal, hímzett előkötővel, leeresztett hajfonatokkal, s fején gyöngyös pártával.

Caesarinenek még mindig voltak igényei a világ irányában. Arca még mindig eltűrte a szépítő szereket; bárha azon szerencsétlen arcok közé tartozott is, mik olyanok, mintha két különböző kölcsönkért arcból volnának összeállítva: két egymáshoz nem illő fél. A leánya egy felserdült növendék, se gyermek se leány még; kifejetlen termet és vonások; semmit sem mondó tekintet; csupán a két nagy fekete szem, hosszú selyempilláktól árnyazva, sejteti az egykor kifejlendő

búbájt. Különben a tizenhárom éves gyermekek minden tulajdonával felruházva; ügyetlen és szemérmes, vagy bölcselkedő és merész, érzékeny vagy durcás, hallgatag vagy közbekottyanó.

Ince nem óvhatja meg magát attól, hogy keresztleánya kezét ne csókoljon neki. Hiszen tartozik vele.

Leülteti őket, s némi kíváncsisággal vizsgálja keresztleánya arcvonásait.

— Egészen az apja képe — sípogja Caesarine. — Szegény jó Gideonomé. Ilyen korán jutott árvaságra!

Ince egy veres plajbászt tartott a kezében, azzal a szándékkal, hogy valahányszor Caesarine egyet hazudik, mindig egy vonást csináljon vele az előtte heverő papírra.

Tehát — Nro 1.

— S Gideon csakugyan meghalt? — kérdezé Caesarinetől.

— Elvérzett a hazáért. A temesvári ütközetben lehelte ki nemes lelkét a dühös kozákok dárdáitól átszúrva.

Nro 2, jegyzé Ince.

— S azóta kegyed egészen magára van hagyva?

— Elhagyva az egész világtól. Napszámból tartom szegény gyermekemet.

Nro 3, szólt a veres iral.

— Mit tehetek önök sorsának enyhítésére?

— Egyedül ön tehet és mindent. Leányomnak gyönyörű szoprán hangja van. Egy Malibrán rejlik benne. De a világ nem tekinti a tehetséget, hanem a szépséget. Én pedig úgy őrzöm gyermekem tiszta erényét, mint a szemem fényét, s készebb volnék neki vitriollal ragyákat festeni az arcára, hogy irtózzanak tőle, hogysen elbukni engedjem.

Nro 4.

— Én a mi főurainkhoz fordulni nem tudok; nem akarok. Én ugyan személyes tapasztalásból nem ismerem őket, de a világ annyi rosszat beszél felőlök.

Nro 5.

— Önben van vetve egyedüli reménységünk. Ön „nagy ember”; egy szava mindent tehet. Ha ön egy szót szólna gyermekem mellett a nemzeti színház igazgatóságának, hogy vegyék fel, bárha eleinte csak az énekkarba is, az kétségtelen sikert aratna számunkra.

Ince végre megunta a rovást jegyezni, s megígérte, hogy majd beszélni fog a „komité” tagjaival.

De Fatimének nem engedte többé megcsókolni a kezét.

— Csókolja meg tehát a homlokát — szólta Caesarine —, hiszen keresztleánya!

Azt hát megtette neki.

Még aznap este a kaszinóban elő is hozta e tárgyat az ismerős „komité”-tagoknak, s másnap Fatime szerződtetve volt a színházhoz.

Ince ugyan a legkomolyabb képpel esküdött rá, hogy neki legkisebb köze sincs az egész leányhoz, csupán szép tehetsége végett szólal fel, hanem azt bizony nem hitte neki senki. Azontúl köztudomású dolog lett, hogy neki is van valakije a színháznál, akit *protezsál*. Skandalum is, hogy eddig nem volt.

Ő pedig úgy elfelejtette az egész leányt anyjával együtt, hogy többet nem is kérdezősködött felőlük.

Volt neki egyéb dolga, mint színházba járni.

Amint a halomra tornyosult országos teendőik néhány napi szabad időt engedtek neki, ezt arra használta fel, hogy leránduljon választókerületébe, magát választóinak megmutatni.

Itt Pesten azt sugdosták lerándulásáról (tele torokkal), hogy a gerillaharcot megya organizálni a Bakonyba.

Ismét a kolostor volt szállomáshelye. Ott találta még mind az öregeket, s többeket hajdani ifjú társai közül, kik együtt harcoltak vele a csaták végeig, s mikor elmúlt a harcok ideje, visszatértek ismét a kolostorba, felvették a skapulárét, s miséztek és prelegáltak, mint azelőtt.

Ince még egyszer látta a kis szobát, melyben hajdan lakott, a lefüggönyözött madonnaképet, melyhez annyiszor imádkozott, még egyszer bejárta az emlékezetes helyeket, mikhez annyi nehéz gondolatja volt fűzve. Ez eszmék mind a tenger fenekén feküsznek már. Jobb lett volna tán azokat soha ki sem gondolni!

A jámbor földnépével érintkezve, meggyőződött felőle, hogy az még most is a régi: — önző és áldozatkész, panasz-
teljes és békülékeny, ragaszkodó és ingatag. Minden faluban tartott egy szónoklatot, néhol kettőt is, ahol németek és magyarok laktak vegyest. Szekere tele volt koszorúkkal, mire visszatért.

Mikor visszakerült Budapestre, a legelső volt Sámsoni Lenci, aki üdvözlétére sietett.

Elhozta neki az összegyűjtött hírlapokat mind, amikben *-i körútjának diadalai le voltak írva.

Az ilyen előzmény nagy követelményeket szokott maga után vonni.

Aki annyira bírja a nép kegyét, arra nagy kötelességek várnak.

— Neked most rögtön el kell menned Mike-Bogyára, a követválasztást megejteni. A régi leköszönt, új választás lesz.

— De hát mi közöm nekem Mike-Bogyával? Azt sem tudom, hol van?

— Majd megtudod. Együtt megyünk. Én is veled megyek. Ezt így határozta a nemzeti komité.

Sámsoni Lenci maga nem volt képviselő, de a választásoknál döntő befolyású egyéniségnek tartatott. Ítélt élők és halottak felett.

— S kit kell megválasztani Mike-Bogyán?

— Nem kisebb embert, mint magát Napóleon herceget.

— Eredj már! ne csinálj belőlem bolondot! Mi köze Jeremiás hercegnek a magyar alkotmányhoz?

— Csak lassan a testtel! Tudom én, hogy semmi köze sincs hozzá, hanem hát Mike-Bogyán a konzervatívok nagy erőben vannak. Az oláhság mind velük tart. Az ő jelöltjük báró Schafskopf nagybirtokos azon a vidéken. Ezzel mi nem mérkőzhetünk. Hanem ha egy olyan nagy celebritást állíthatunk fel ellenében, mint Napóleon herceg, azzal az oláhokat megnyerhetjük, s Schafskopf megbukik egészen.

— De hát mi mit nyerünk vele, hiszen Napóleon herceg csak nem jön mi nekünk ide magyar képviselői széket elfoglalni.

— Azt bölcsen tudom én is. Ámde ha egyszer meg van törve a jég, a többi magától jön; — ha egyszer Schafskopf báró fiaskót csinált, akkor aztán a leköszönt Napóleon herceg helyébe bizton felállíthatjuk a mi jelöltünket, Kondorossy Mukit; egyedül maradunk a téren.

Ince még szabadkozni kezdett; hanem aztán Sámsoni Lenci annyira komolyan fogta, hogy át kellett látnia, miszerint e megbízást elfogadnia a legszentebb hazafiúi kötelesség. El is ment Mike-Bogyára, s nagy küzdelmek árán megválasztatta elébb Napóleon herceget magyar képviselőnek, s amint annak távirati lemondása megérkezett, kitzúte új követjelöltnek Kondorossy Mukit, és újra végigjárta ennek a zászlóival a kerület falvait.

Nehéz munka volt ez! Napóleon herceget csak tudta még, ahogy tudta, ajánlani a választóknak, de Kondorossy Muki érdemei merőben ismeretlenek voltak előtte. Egyszer találkozott vele életében, s akkor azt kérdezte tőle az érdemes képviselőjelölt, hogy „Igaz-e, hogy a pesti követek a büfében az ülés alatt nyers halikrát esznek?”, s miután ezt Ince igenlőleg bizonyította, öntudatosan mondá rá: „De már mi csak maradjunk a jó kassai sonkánál.” Többet nem tudott felőle.

Hanem azért az ő ajánlatára megválasztották Kondorossy Mukit képviselőnek.

A diadal, íme, tökéletes volt.

Hanem van aztán egy árnyoldala a diadalnak. Néhány nap múlva hoznak Incéhez egy hosszú árjegyzéket a választási műhatatlan alkotmányos kiadásokról, amik mennek valami négyezer forintra.

Ki fog ezeknek helytállani?

— Bizony, kedves cimborám — mond Sámsoni Lenci —, ezt nekünk kettőnknek kell megfizetnünk.

Ince nagyon bámult erre a szóra. Először is nem értette, hogy mire lehetett annyi tengerpénzt kivetni, amidőn senkit sem vesztegettek meg a szavazatáért, másodsor pedig sehogy sem ment a fejébe, hogy miért kelljen őneki kétezer forintot fizetni avégett, hogy ne Schafskopf báró egye a büfében a káviárt zsemlyével, hanem Kondorossy Muki a kassai sonkát, ecettel, paprikával?

Azonban már fizetni kellett. Ince nem tagadhatta el, hogy ő volt a pártelnök Mike-Bogyán, s ha nem tudta eddig, hogy ez a hivatal együttjár a költségek előteremtésével, hát mármost megtanulta. Még szerencsésnek nevezhette magát, hogy a megtérítendő kiadások halaszthatóbb felét választási primipilus társa, Sámsoni Lenci elvállalta magára.

Kénytelen volt Walter Leónak írni, hogy küldjön a számára a tőkepénzéből kétezer forintot.

Igazán fáj a lelke, mikor a pénzt kiadta a kezéből. Mily sanyarogva szerezte ezt megboldogult kedvesével együtt; mennyit kellett a szegény asszonynak dolgozni, hogy ilyen kétezer forintot összegyűjtsön, s mennyi élvezetet megtagadni magától, hogy a szerzett pénz megmaradjon; s ezt ő most három nap alatt betöltötte a szomjú — homokba!

Felfogadta magában, hogy ez volt az utolsó lecke.

Dehogy volt utolsó.

Egy hét múlva betoppan hozzá Sámsoni Lenci, s minden bevezetés nélkül előhúz a zsebéből egy váltót. (Nem is szől többől, csak kétezer forintrul.)

— Itt van egy váltó, kedves pajtásom; én vagyok az

elfogadó, Kondorossy Muki cimboránk a kibocsátó: te léssz rajta a forgató.

Egész simán, mint a parancsolat.

Ince, mint afféle tudatlan Jenki, aki soha életében nem látott másforma váltókat, mint üzletieket, amik adószra és hitelezőre vonatkoznak, a maga naiv észjárásával azt gondolta, hogy íme, ez a két derék ember most őneki a kifizetett kétezer forintjáért egy váltóval akar kárpótlásul kedveskedni. Pontos, lelkiismeretes cimborák ezek. Ezt nem szabad visszautasítani. Tétovázás nélkül ráírta a nevét a váltó hátára forgatmányosnak, s készült azt a fiókjába eltenni.

— De ne csukd el a fiókodba, pajtás! — kiálta rá Sámsoni Lenci. — Mert arra nekem van szükségem!

— Neked? — kérdé elbámulva Ince.

— Nekem hát. Én akarok erre kétezer forintot kapni a takarékpénztárból.

— De hát akkor minek íratad rá az én nevemet is? hiszen én nem akarok pénzt kérni a takarékpénztárból!

— Hiszen nem is neked adják azt, hanem nekem.

— Neked? Az elfogadónak? Ezt én nem értem.

— Hja, pajtás, nálunk egészen másforma váltótörvények regnálnak, mint arra ki Amerikában. Ez nálunk így megy.

— De mármost mégis az lesz belőle, hogy tartozom a takarékpénztárnak; Muki tartozik énnekem; és se én nem láttam a takarékpénztár pénzét, se Muki az enyimet.

— Csak te nyugodjál meg benne. Ennek így kell lenni.

Ince meg volt lepve a váratlan támadás által, lefegyverezve és fogollyá téve.

Mert a pisztoly elé kiállani mindennapi bátorság dolga; olyan vitéz ember is van elég, aki az ágyútelepet megostromolja: de ahhoz, hogy valaki meg merje mondani a „jó pajtás”-nak, hogy „én biz a te váltód hátára nem írom a nevemet”, oly hősi elszántság kívántatik, aminőnek példái csak nagy ritkán vannak feljegyezve Magyarországnak történetében.

Ince nem bírt e rendkívüli bátorsággal. Ott hagyta a nevét Muki váltóján.

Lejáratkor azután természetesen neki prezentálták a váltót. Ezt tudtuk előre.

Incét már ez egészen kihozta a sodrából.

Azt hitte, egészen igazságos utat követ, amidőn azt kívánja, hogy vegyék meg az összeget az elfogadón.

Az ügyvéd azt kérdezte tőle, hogy mit egzekválnak Sámsoni Lencin: az atillája gombjait-e vagy a tajtékpipáját, mert annak egyéb vagyona nincs.

Ennek Amerikában nagyon határozott nevet adnának: nálunk úgy híjják, hogy gavalléros tréfa.

Azonban Incének ezúttal nem volt kedve gavallért játszani. Jól van; ha az elfogadó nem tud fizetni, álljon elő a kibocsátó: be kell perelni Kondorossy Mukit!

Hallatlan vakmerőség pedig ez. Beperelni egy képviselőnek a másikat váltóügyben! Hisz ez parlament elleni merénylet! Hisz ehhez képest Guy Facques puskaporos összeesküvése még csak „kisebb hatalmaskodás”.

Az ítélet elmarasztaló volt, hanem a végrehajtásnál kiderült, hogy Kondorossy Muki e földi birtoka annyira be van már pácolva bírói foglalásokkal, hogy annak már semmi újabb törvényszéki elmarasztalás meg nem írthat.

Áldorfai pedig már akkor dühbe volt hozva, s nem akarta magát kinevetetni. Lefoglaltatá a kollegájának a képviselőiapidíjait.

Ez pedig már olyan merénylet, amire nincs elég halál, hogy azt kiengesztelje.

Ez áruházzal rokon cselekvény után menten tapasztalható Áldorfai Ince, hogy a vendéglői közvélemény hangulata egyszerre hogy átcsap ránézve az ellenkezőbe.

Nem éljenzik többé az utcán; nem keresik a társaságát. Megtartják a bizalmas értekezleteket nála nélkül.

Egy napon, mikor a megszokott étkezési tanyára megy,

véletlenül ilyen diskurzusnak lesz tanúja. Egy asztalnál ülnek sokan, köztük Sámsoni Lenci, Csángó Náci és Ordasy Micu. Nem veszik észre közeledtét, s Ince azalatt, míg felső kabátját a fogastra akasztja, kénytelen meghallani, hogy odabenn őróla beszélnek.

— Pedig kár volt a „barát”-nak amiatt a rongyos kétezer forint miatt ezt a *subscust* csinálni; recseg Csángó Náci borízű hangja, mert hiszen éppen arra a célra kapta Napóleon hercegtől azt a százezer forintot . . .

— Hogy ahol szomjúságban talál valakit, azt megitassa — egészíté ki a mondatot kedélyesen Ordasy Micu.

— De iszen hegedült arrul a százezer forintrul szent Dávid — szólt bele Sámsoni Lenci. — Elkártyázta azt a „barát” a kaszinóban az utolsó piculáig.

— Különben sem kóser ember a „barát” énelőttem — folytatá a megjegyzéseket Micu —, azt mondják, hogy mikor audiencián volt a császárnál, megesküdütt, hogy semmi mozgalomban sem fog részt venni. El is ájult. Azt mondják.

— Én pedig bizonyosan tudom — szólt Náci —, szava-hihető embertől hallottam, hogy legközelebb, mikor odalenn járt a választóinál, a kolostorban volt szállva; megígértették vele, hogy újra visszakatolizál, s kilátásba helyezték előtte, hogy ha megint felveszi a papi csuhát, hát megkapja a kalocsai érsekséget.

— Dejsz azt nem teszi a barát! Mert nem csak kártyára szokta ő elkölteni Napóleon herceg pénzét: hanem annál okosabb dolgra is.

Ekkor észrevették Áldorfai közeledtét, s félbeszakították a diskurzust.

Pedig ő maga is szerette volna megtudni, hogy mi lehet hát az az okosabb dolog, amire ő azt a sok pénzt kiperdálja.

Mire odaült az asztalhoz, már akkor arról beszéltek, hogy milyen olcsó a repce, s hogy hullanak a birkák.

Azonban mégis csak megtudta elébb-utóbb, hogy mi az az ő okosabb dolga?

A kétezer forintot meg kellett fizetni, s amiatt Ince kénytelen volt ismét írni Walter Leónak, hogy küldjön a tőkepénzéből.

A bankár elküldte a pénzt, de a levele aljára ezt a sort írta Incének:

— Olyan sokba kerül az a kis énekesnő ott a színház-nál?

Incének most nyílt fel egyszerre a szeme.

Igaz, hogy egyszer-másszor hol egy kis házbérrel, hol egy öltözet ruha árával kisegítette Caesarinet és leányát, s azért meg volt az a jutalma, hogy ahol csak az utcán megkaphatták, jobbrul-balrul kezét csókoltak neki, s az arcképét megkoszorúzott rámában tartották odahaza; de neki ugyan még a gondolatja sem járt hozzájuk közel.

Márpedig ennek a hírnek ugyan jól ki kell harangozva lenni, hogy egész a prágai Vencel-térig eljutott.

Ince úgy tapasztalá, hogy igen nagy uzorát fizet attul a perrel megítélt pénztül.

S elvégre még a pénzt sem kapja meg. A következő hónapban szétoszlatják az országgyűlést; több napidíj nem adatik.

Az eredmény Incére nézve az volt, hogy szegényebb lett vagyona harmadával, s hazafiúi illúziónak egész összegével.

Azt, amit tizenkét év előtt itt hagyott, vélte ismét itthon feltalálni. Nagyot csalódott. Mennyivel jobb lett volna „otthon” maradni, a kis kertben, a káposztafejek között; azok megfordítva tesznek: gondolkoznak, de nem beszélnek.

Bizony nem is énekelnek.

Mikor az utolsó megyei gyűlést nem lehetett megtartani, mert a megyeház udvarát elfoglalta a fegyveres hatalom, a kizárt alkotmányos képviselőt ünnepélyes körmenetben éneklé végig az utcán a nemzeti himnuszt, a Szózatot.

Ince kivonta magát közülök. Keserű volt. Hajh, ezelőtt tizenkét esztendővel, mikor be akarták előttünk zárni a terem ajtaját, nem mentünk énekelni, hanem a kardunkra csaptunk, s azt mondtuk, hogy gyerünk a „gyepre!” (pedig hó volt), aztán ott váljék el, ki az úr a háznál!

Sőt még azt a vigyázatlanságot is elkövette, hogy egy bajtársának, akit jóbarátul ismert, bizalmasan elmondá a véleményét magáról az elénekelt himnuszról; hogy annak, amilyen magasztos a szövege, épp olyan gyarló a melódiája. Kezdődik az egy búcsújáró dallamon, mely lassankint alászáll a kolduló siránkozásig; onnan egyszerre minden ok nélkül felcsap a kihívó tombolásig, s aztán végzi egy szerelmes népdal turbékolásával. Hogy ennél mennyivel kifejezéstelje-
sebbek, a Marseillaise-t nem is említve, a „Rule Britannia”, meg a „Hail Columbia!” sőt maga az orosz „Bozse Carja Chrani” is.

Ez azonban mind csak a melódiára vonatkozott, ami hát zenészeti ízlés dolga. Hanem másnap már minden ember azt beszélte, hogy Áldorfai Ince ócsárolta a Szózatot, s azt mondta, hogy jobb volna nekünk, ha az orosz néphimnuszt énekelnők. S Ince tapasztalá, hogy amint végigment az utcán, e nap-tól fogva minden szembetalálkozó úgy nézett rá, mintha ő volna a kétfejű sas.

A HANG A TENGER ALUL

A magyar országgyűlés fel lett oszlatva, az osztrák összalkotmány kedvéért Magyarország kontumáciázva.

És ekkor ismét volt egy történelmi mozzanat a magyar nemzet életében, mely egyszerűségében ritkítja párját. Amint az osztrák kormány a provizóriumot kihirdette Magyarországon, egyszerre és azonnal leköszönt hivatalos állásáról minden népválasztotta tisztviselő. Valamennyi municípium közigazgatási és törvénykezési hivatalnokai üresen hagyták helyeiket, kijelentve, hogy a törvénytelen kormány alatt nem szolgálnak. Tízezer férfi egyszerre egy akarattal mondta fel a szolgálatot. Családapák, akiknek a hivatal egyedüli kenyérkeresetük, nem kérdezték, miből fognak ezentúl megélni, mentek más szolgálatot keresni. Még a múlt kormány által kinevezett főispánok is beadták a kulcsot.

Ezt a mozzanatot különben csak azért volt szükséges fel-
említenünk, hogy a mi barátunk helyzetét megvilágítsuk általa.

Az országgyűlés feloszlásával minden indoka elmúlt az ő hazajövetelének. Mit keres ő most itten? Társtalanul, hivatástalanul, reménytelenül? Még nincs meghalva, s már el van temetve.

Sajátszerű világ volt ez! Tízezer ember egyszerre otthagytá hivatalát, s szaladgált a világban alá s fel más munkát s állást keresni; míg a provizórius kormány még nagyobb kétségbe-

esséssel szaladgált szerteszét a világban, másik tízezer embert fogdosni az üresen hagyott székek számára.

Egy szép napon a kormányzó hívatta magához Áldorfai Incét.

Ince azt hitte, hogy most kemény utasításokat fog kapni, hogy mint megkegyelmezett rebellis hadvezér a mostani rendőri állapotban mihez tartsa magát, hogyan lépjen? nézzen? mit egyék, mit igyék? és miről álmodják?

De nagyon megcsalatkozott!

Őexcellenciája nem egyébért hívatta, mint csupán azért, hogy nem volna-e kedve valahol in partibus infidelium főispánságot vállalni?

Ince kereken, határozottan és egész méltatlankodással utasította el magától ez ajánlatot.

No hát jól van. A viszontlátásig!

Visszatérve elgondolkozott rajta, hogy micsoda hírben kell öneki itten állani, hogy a kormányzó ilyen ajánlatot merjen vele szemben kockáztatni!

Nem sok idő múlva egy hajdani jó barátja a kolostori időkből, ez idő szerint már magas állású főpap, látogató meg személyesen szerény kis szállásán.

Ez meg azt az ajánlatot hozta neki, hogy nem volna-e kedve elvállalni — egy ultramontán lapnak a szerkesztését, igen fényes szubvenció mellett?

Ez már éppen dühbe hozta Áldorfait. A püspöknek azt mondta, hogy menjen a — mennyországba! s másnap valamennyi hírlapba beiktatott egy következő tartalmú hirdetményt:

„Áldorfai Ince, volt honvédezredes, keres szolgálatot valamely intézetnél, gyárnál vagy magánüzletnél, mint könyvvivő.”

Ebből már most tudja meg a világ azt is, hogy ő szegény ember, de azt is, hogy nem eladó.

A hirdetménynek nem maradt el a kívánt sikere.

Először is az ilyen nyilatkozat rögtön rehabilitálja a maga emberét.

Az első hatás abban nyilatkozott, hogy minden vidékéből az országnak elkezdtek neki pénzt küldeni, tíz, ötven, száz forintokat, ki a maga nevében, ki gyűjtemény útján, ki meg névtelenül. A nemzet nem hagyhatja azt a szégyent magán száradni, hogy egy híres embere komisz munkával keresse a kenyerét.

Ince kénytelen volt hírlap útján nyilatkozni, hogy ő minden neki küldött pénzt a sánta és béna honvédek között fog kiosztani: ő, mint épkezélab ember, munkát keres, nem alamizsnát.

Végre azt is megtalálta, amit keresett.

Valami nagyszerű, nagymérvű, roppant horderejű vállalat volt keletkezében Magyarországon: olyan vállalat, ami korszakot alkotni jött a világra. A nagy vállalat megindítói felfedezték Áldorfai Incét. — Ilyen ember kellett nekik! Értekezésbe bocsátkoztak vele. Elmondták előtte tervüket. Az kápráztatóan fényes volt! És azután felhívták, hogy legyen e nagyszerű vállalatnál — nem könyvvezető, de éppen elnök, sőt vezérigazgató.

Ince fejét egészen elkábítá e fényes tervezet. Csalhatatlan volt annak minden számítása. Olyan alap, mely el nem veszhet, s olyan nyeresemény, mely mértani arányban fokozódik. Több, mint Kalifornia bányái! S az elnök a tiszta nyeresémből két százalékot kap.

Az elnöki állás elnyerése végett csupán tízezer forint áru részvényt kell letenni. Éppen annyi tőkepénze van még Incének Walter Leónál.

Rögtön írt a prágai bankárnak, hogy küldje meg neki a nála levő tőkéjét; azt is tudatta vele, hogy mi terve van ezzel, hogy elnöke fog lenni egy nagyszerű vállalatnak.

A szerencse üldözőbe látszott őt venni ezen a napon. Este, amint a kaszinóba fellátogatott, egy, a kormányzóval

nagyon bizalmas lábon álló uraság félrehívta őt magához a könyvtárba (ott senki sem háborgatja az embert), s azt mondá neki:

— Te szépen kifizetted őexcellenciáját a múltkor apró pénzzel.

— De hát ki beszélt olyant én felőlem a kormányzó-nak...?

— Nono, nem beszélt neki senki semmit. Őexcellenciája téged rendkívül nagyra becsül. Dacára a múltkori nyers visszaautásításnak, folytonosan figyelemmel kísér. Röviden a tárgyra térve, azt óhajtáná megtudni tőled, nem volna-e kedved elfogadni — a nemzeti színház igazgatóságát?

Ha valami képes volt meghökkenteni Áldorfai Incét, úgy ez a kérdés bizonyly az volt.

— Én? a nemzeti színház igazgatója? Hiszen nem értek én a művészethez semmit.

— A többiek sem értettek ahhoz, mégis elvállalták. Egy népszerű és derék ember kell az intézet élére, s te az vagy. Ez aztán nem kormányhivatal; nem kerül a betöltése politikai elváldozatba. Ez egy neutrális tér a nemzetiség előmozdítására. Gondold meg holnap ilyenkorig a dolgot, s ha ismét összetalálkozunk ezen a helyen, akkor add át majd a válaszodat. Jó éjszakát.

Incének ez az ajánlat már szeget ütött a fejébe. Ezen az ajánlaton már csakugyan lehet gondolkozni. Mit kockáztat vele az ember?

Másnap délelőtt váratlan látogatásban részesült. Caesarine tisztelte őt meg leányával együtt.

Fatime most már tizennégy éves volt. Arcvonásai kezdtek némi kifejezést felvenni. Szemeiben valami veszedelmes búskomorság látszott, ami rendszeren az ellenkezőjét jelenti annak.

Mi hozta őket ide? Az az örömhír, ami a színház udvarán el van terjedve: hogy Áldorfai Ince lesz színházigazgatónak kinevezve.

Mindenki örül annak!

De senki sem jobban, mint keresztleánya; ki mindeddig tehetségei dacára háttérbe volt szorítva, eltemetve, szándékosan leorgyilkolva, minthogy senkinek sem volt kegyence! Mert nem akart az erény útjáról lelépni. Őt illeti ezen általános örömből az oroszlánrész. A méltányosság napja őréa is felvirradna ezáltal.

Caesarine rábírtá Fatimét nagy biztatások árán, hogy próbál énekeljen el egy áriát Ince előtt Lammermoori Luciából.

Ince kénytelen volt elismerni, hogy a hang elég friss, s csak kellő iskola kellene hozzá, hogy legyen belőle valami.

Kezdte magával elhíttetni, hogy ő ért ehhez.

Mikor védecnői elhagyták, komolyan latra vetette a dolgot.

Rendkívüli idők rendkívüli idomításokat visznek véghez az emberen. Senkisé tudhatja, hogy a fátuma hova vezérli?

Minden pálya dicső, ha belőle hazádra derül fény.

Ezt éneklé már a régmúlt korban a költő, amikor még a hexameterek divatban voltak.

Ez a mai este döntő befolyással fog lenni az ő sorsára.

Mikor már fel volt készülve, hogy a kaszinóba induljon: a posta levelet hoz neki, melynek borítékján felismeri Walter Leó írását.

A bankár a küldött levélhez mellékelé a visszakívánt összeg erejéig szóló váltót a Rotschild-házra, kiszámítva annak kamatait az utolsó félkrajcárig.

Azonban a levelet magát is érdemes volt elolvasni, amely így szólt:

Kedves barátom.

Itt küldöm önnek vissza saját kívánatára a nálam letett összeget. Abból, hogy ön nem sajnálta velem közleni jövőendő terveit, amikre ezt az összeget fel akarja használni, jogot hiszek magamnak vehetni arra, hogy megmondjam önnek a véleményemet őszintén és egyenesen a tervezet felől. Én ennek az

üzletnek a fenekén a legnagyobb humbugot látom, ami valaha az Ó- és Újvilágban színre hozatott. Az elején nagy riadással fog az megindulni, fellármázza az egész világot; magához ragadja a könnyen hívők és hirtelen gazdagodni akarók minden tőkepénzét. Elszédíti a fölösleges pénzzel soha nem rendelkező, mégis mindig akvirálni vágyó kisbirtokosok tömegét; hanem a legelső rossz termés esztendeje (az pedig az ön hazájában sokszor fordul elő) egyszerre halomra dönti az egész kártyavárat, s jól jár, akit az egyszerre agyoncsap. Káprázat az egész. Nem akarom önt arról lebeszélni, hogy a pénzét fektesse bele. Az, ha elvész is: ön életrevaló ember, megél anélkül. De ne adja hozzá a nevét! A név a becsület! S az elveszett becsületet ugyan nehéz visszaszerezni. Ne kezdjen ön olyan dologhoz, amit nem tanult. Ha egy számárfejet akar ön lerajzolni, elébb a rajzmesterhez kell mennie, s a vonalozáson kezdenie; hát a részvényrajzoláshoz azt hiszi ön, kevesebb tanulmány kell? Egy csizmát nem tudna ön elkészíteni, anélkül, hogy az inasestendőt kitöltse, s a pénzcsinálásról azt hiszi ön, hogy az könnyebb mesterség; óvom önt, mint jó barátja, hogy ha önnek a becsülete kedvesebb, mint az élete, ne avatkozzék a mi mesterségünkbe; mert az önre nézve bizonyos halál. Én kínáltam önt egyszer azzal, hogy jöjjön hozzám, tanuljon bele ebbe a tudományba az én vezetésem mellett. Akkor még a legkedvezőbb sanszai voltak önnek arra, hogy komoly üzlet alapján szilárd vagyoni állást szerezzen magának. Most — nem újítanám meg önnek ez ajánlatomat. Önül hiányzik azóta valami! — Az a jótékony nemtő, aki az ön végzetére oly nagy befolyással bírt. — Kedves barátom! Arra az emberre, akit színházigazgatással megkínálnak, okos ember nem bízva az üzleti könyveinek felügyeletét. Hagyja ön veszni a pénzét; de mentse meg becsületét.

Barátja Walter Leó.

E levél tartalma mélyen elkomorítá Ince kedélyét. Anyira hatott rá, hogy nem ment ki a házból: otthon maradt.

Különösen fájdalmas érzéssel tölté el az a mondat:
Hiányzik önből valami! Az a jótékony nemtő!

Ő érezte a legjobban!

Annyira hozzá volt már szokva, hogy nehéz válságos perceiben életének ezt a lelke jobbik felét kérdezze meg: „mit gondoltál ki számomra?” (s az mindig az igazi gondolat volt), hogy most, midőn őt elveszté, tájékozatlan hányódott hullámok között, mint az árboctalan hajó.

Úgy volna-e az, ahogy a bankár mondja? Tiszta igazság-e az, amit ez üzletember ama nagyszerű vállalatról megjósol, vagy pedig csak egyik üzérnek irigykedése a másikra? A jó barát hű figyelmeztetése-e az, vagy csak a lelketlen contremine játéka? Igazán kockára van-e itt téve a vagyyonon kívül a becsület is? De még ami utóbb következik! Szükségképpen el kell-e annak veszni, aki a hazai művészet igazgatásába elegendik? Az árbochoz kell-e kötözni Odisszeuszt, mikor a szirének énekelnek, hogy el ne ragadják? Hát aki énekel, az mind szirén? S még Ulysses sem bízhatik magához?

Benyisson-e a kitárt ajtón, vagy elfusson a küszöbről?

A hesperidák aranyalmái kínálkoznak eléje. Méreg van-e azokban belül?

Hajh, aki ezekre megtudna felelni, aki e kétségek középett az ítélő szót kimondaná: „tedd”, vagy „ne tedd”, az a mély tenger fenekén alszik, s a tengerfenéknek szava nincs!

De hátha mégis van?

Hátha az, aki a korallgrottában fekszik oly csendesen, még ott sem szűnt meg szeretni azt, aki e földön üdve volt; akiért megesküdött, hogy olyan tisztán fogja őt visszaadni egykor az égben annak a szent szűznek, akinek oltárátul elvette őt magának, amilyen volt az oltáron belül. Hátha még most is emlékezik ez a mélyen alvó angyal szíve választottára, s megszólal hozzá a mély tenger fenekéről?

Áldorfai Ince otthon maradt ezen az estén; nem ment sehová.

Késő éjjel zaklatták fel álmából. Távirat érkezett számára.
A sürgöny *tengeralatti huzalon* jött Amerikából.

Áldorfai Ince „ezredes”-nek szólt.

— Jöjjön, szolgálatot vállalni azon állam hadseregénél,
mely önt egykor megszabadította. Kormány megbízásából
Sparkins, ellenadmirál.

... Ah! A tenger mélysége megszólalt!

— Te szóltál! Te küldted ezt nekem!

Áldorfai szent borzadályt érte minden idegeiben, s ki-
tárt karokkal várta keblére a láthatatlan lényt, akinek közellétét
el nem tagadhatta.

— Te vagy itt! Te vagy velem! Te viszesz magaddal!

Megnyílt a menekvés útja: a becsület útja, a dicsőség
útja. Aminek végén egy minden emberi szennytől ment
isteni cél áll kitűzve: harcolni az emberi szabadság nagy esz-
méjéért, harcolni egy dicső nagy nemzet mellett, melynek
felséges dicsvágya a rabszolgák felszabadítása.

— Én újra „én” vagyok!

Ah, minő boldogság rátalálni önmagára! Megtalálni újra
azt az embert, aki egykor oly büszke volt, s magára ismerni
benne ismét!

Áldorfai Ince még ebben az órában leült levelet írni Wal-
ter Leónak; abban ez volt:

„Jó barát! A küldeményt köszönöm. Még inkább a levelet.
Két óra múlva indulok Hamburgba s onnan Észak-Amerikába,
Lincolnnak felajánlani szolgálatomat. Ég áldja meg önt és
szeretteit. Hálás barátja Áldorfai Ince.”

Mással senkivel sem tudatta hová megy.

Másnap már üres volt a szobája, s harmadnap kereshették
volna már ottan nagyságos és kegyelmes urak, szép asszonyok
és kisasszonyok — ő már akkor a sík tengeren volt, útban a
szabadság őshazája felé.

S ez valóban annak a műve volt, aki a mély tenger csigái közt
nyugszik; — az *Alligator* és a *Golden Globe* tanúskodhatnak róla.

ÉJSARKI FELFEDEZÉSEK

Áldorfai Ince ez újabb misszióját is befejezte. Elkezdve a Pittsburg Landing melletti eldöntetlen ütközettől, egész Richmond öt napig tartó ostromáig, részt vett az Egyesült Államok titáni hadviselésében, s mint tábornok és dandárvezér végezte pályáját.

Amint a nagy elv mellett támadt polgárháború be lett fejezve, az Egyesült Államok szétbocsáták az óriási hadsereget, s tábornokaikat egyszer-mindenkorra kifizették. Nem volt szándékuk nagy katonáállamnak megmaradni.

Áldorfai Ince is kapott tízezer dollárt, mint végkielégítést.

Most aztán ismét nem volt semmi keresete az Újvilágban.

A magyar, még ha jó dolga van, sem tud véglegesen megmaradni külföldön. Hasztalan kecsegtetik becsüléssel, szabadsággal, jóléttel: ha meggazdagodik is, utoljára mégis csak hazajön a pénzét elkölteni, s ha ott kinn családot szerzett, azt is elhozza. Amit a nemzeti költő kimondott rá, hogy „Itt élned, halnod kell!” vagy áldás, vagy átok rajta, de teljesül.

De mit is csináljon Amerikában egy nyugalmazott tábornok a háború után, ahol a címéből nem él senki, hanem akinek tetszik, az címezheti magát tábornoknak, s ha megvesz a szibvásáron egy cifra katonaruhát, aztán felülhet benne egy kocsi; a bakra felültethet egy trombitást és járhat

utcáról utcára és hirdetheti trombitaszóval, hogy „General Scipio Africanus” fogat húz fél dollárért, s árul hajkenőcsöt kopasz fejek számára.

Itt meg nem választják bankigazgatónak azért, hogy tábornok volt.

Anyagi érdekek is szóltak amellett, hogy térjen haza Magyarországra. Volt tizennégyezer dollár tőkepénze. Amerikában a letéteményekért adnak három százalékot, Magyarországon hatot. S amennyi búzának az ára Amerikában tíz dollár, annyit Magyarországon ötért adnak. Eszerint világos, hogy ugyanannyi tőkepénzzel Magyarországon az ember négyszerte nagyobb úr, mint Amerikában.

Az osztrák hírlapokból azt is megtudá bőségesen, hogy idehaza már tökéletes alkotmányos szabadság van; a rend és béke helyreállt; a vármegyék bizalmat szavaznak az új kormánynak, úszik mindenki a boldogságban. Gondolta magában: hogy a nemzete többet is talált bevenni az orvosságból, mint amennyi szükséges, s túlságosan kigyógyult eddigi fájdalmaiból; mindenki megtért, hát ő minek dacoljon odakinn egyedül egymagában? Unta magát odakinn nagyon. Idehaza ha összevész is az ember egyszer-másszor a „barátaival”, mégiscsak visszakíváncozik hozzájuk, ha egyébert nem: újrakezdeni a veszekedést.

Ha hinnénk a fátumban, azt is feltehetnők, hogy van egy nagy láthatatlan vegyész, aki az emberi jellemekekkel kísérleteket tesz. Szublimálja egy férfi lelkét egy asszonyéban, s aztán praecipitál belőle egy jegecet. Mi lesz belőle? Meglehet, hogy gyémánt. Ezzel nem éri be a nagy experimentátor. Megtöri a jegecet porrá, hozzátölti egy másik nő kedélyének befolyását, s aztán elnézi, hogy megint minő más jegec lesz belőle?

Talán gyöngédebb reminiszcenciák is lehettek, amik Incét az óvilágba visszavonták?

Három hét alatt aztán, hogy nem volt rá többé szükség az Újvilágban, már honn volt Pesten.

Három évig volt másodízben távol, s elképzelé magában, mennyit haladt azóta hazája fővárosa, mily élénkség, mozgalom, üzletkedv pezseg most odahaza.

Az első tekintet meggyőző az ellenkezőről. Az utcák csendesek és üresek; nincs semmi zaj, tolongás, mint első hazatértekor volt. Tollak, sarkantyús csizmák eltűntek a világról. Sehoh egy ismerős, akivel szóba állhatna. Jól esnék most még az is, ha Sámsoni Lenci beütné a kalapját, s azt mondaná: szervusz cilinder! Felkeresi a hajdani „tanyát”, ahol máskor lesni kellett a később érkezőnek, mikor ürül meg egy szék az étkezőasztalnál, s a türelmetlen vendégnek magának kellett a konyhába kimenni, s a szakácsnét körülcirógatni, ha azt akarta, hogy ma kapjon enni, ne holnap, s mikor fizetni akart, elébb minden szenteket segítségül kellett hívnia, (amire a magyarban sajtószertű kifejezések vannak), hogy teremtsenek elő egy pincért, aki a pénzt elvegye! Most minden asztalnál egy szál ember ül, az is hallgat, s három pincér ugrik az újon érkezőt elfogadni. Hová lettek a szokott cimborák? Ki erre, ki amarra! Falun lakik minden ember.

Ince az első vacsoráját Pestre visszaérkeztekor egyedül költötte el a hosszú asztalnál az *Arany Sasban*.

Szállásra is ott maradt aztán. Máskor aranyért sem lehetett ott kapni szobát. Előre lefoglalták a honatyák celebritásai hónapokra valamennyit.

Fáklyás zenét sem kapott most. Csak mikor már elaludni készült, riasztá fel szenderéből harsány kiáltás az ablaka alatt.

Valaki azt kiáltotta az utcán, hogy „Éljen Garibaldi!” Hanem aztán szaladt is!

Ince aztán sokáig eltörte rajta a fejét, hogy micsoda örömet elégítheti ki valaki általa, hogy éjfél után egy óraker az üres utcán azt kiabálja, hogy „Éljen Garibaldi!” s minő titkos okai lehetnek arra, hogy azután a kiáltás után olyan nagyon elkezdjen szaladni.

Majd megmagyarázzák ezt neki holnap, ha felkel.

Már korán reggel ott volt számára a hivatalos meghívás. Őexcellenciájához. (Nem volt több excellenciás urunk egy-nél.)

No most megint következik a főispánsággal megkínálás — gondolá magában Áldorfai, s míg Budára felkocsizott, folyvást azon törte a fejét, hogy miféle indokokat hozzon fel a maga kimentésére, amiért azt el nem vállalhatja.

Őexcellenciája, mint ezt mindnyájan tudjuk, igen kedélyes ember volt, kivált ha megharagudott.

— No hát hol vannak a fegyverek, amiket hozott? . . . — Ez volt a legelső üdvözlő szózat, amivel Áldorfait fogadta.

Ince egész jóhiszeműleg felelte azt, hogy hozott magával egy revolvert, meg egy díszkardot, amit Chicagóban kapott, sőt egy tomahawkot is, amit egy cheepewas főnöktől nyert kitüntetésül; ha parancsol vele őexcellenciája, szolgálatára áll mind.

— Ön nagyon tréfás kedélyben van — monda őexcellenciája. — Azt a tízezer puskát kérdezem, amit Garibaldi küldött a felkelés szervezésére, egy kettősfenekű hajóban. Elhozta?

— Hamburgtól idáig szárazföldön utaztam.

— Ez száraz felelet. Hát nem azért küldték be önt, hogy idebenn a felkelést szervezze?

Áldorfaiiban hasonló szarkasztikus hangulatot költöttek ezek a tréfás vallatások.

— Excellenciád rendőrsége, úgy látom, hogy még Napóleonénál is mindenttudóbb.

— Azaz, hogy éppen olyan tökfilkók ezek is, mint azok, ugye? Meglehet. De hát mondja meg ön, igazán, miért jött haza ebben az időben?

— Csupán azért — szólt Ince jámbor iróniával —, mert azt olvastam excellenciátok valamennyi hírlapjából, hogy idehaza most tökéletes boldogság van; — én is akartam belőle részesülni.

— Ami az újságainkban van, az igaz; hanem ehhez a

nagy boldogsághoz az ön jelenléte éppen nem kívántatik meg. Tudja ön, hogy önnek a neve egy népdalban is előfordul?

— Nem vagyok muzsikális.

— Nem is a zenészeti oldaláról beszélünk most; hanem a nép azt éneкли önről, hogy *majd hoz neki puskát!* S amint azt meghallják, hogy ön hazajött, mindenki azt fogja hinni, hogy no mármost kezdődik valami!

— Ez nem az én dolgom.

— Nem ám, hanem az enyim. Hát hogy mondjak valamit: nem volna önnek ellenére, ha a Monarchiának valami más részében keresnénk ki önnek lakhelyül valami olyan jó csendes várost, ahol az embernek az ablaka alatt éjjel nem kurjongatja senki, hogy „Éljen Garibaldi!”

— Bizony nem bánom.

— Például Prágát.

Áldorfai Incének nagyot dobbant a szíve.

Öccellenciája valószínűleg észrevette a megdöbbenést Ince arcán, s amilyen nagy pszichológ volt, már éppen azért határozottan rákötötte, hogy Prágába kell mennie, és „bis auf Weiteres” ott maradnia. Hogy mihez tartsa ott magát, azt majd a prágai rendőrfőnök tudtára fogja adni. Azután ne bolondozzék. Innen pedig huszonnégy óra alatt eltisztuljon.

Ince tehát csakugyan kapott valamit, ha nem éppen főispánságot is. Internálva lett Prágába.

Kellemetlen volt ez ránézve? Talán ellenkezőleg. Ha saját magától függött, Prágába soha nem ment volna. Éppen azért, mert vonzotta oda valami. E csábot kerülte lelke minden erélyével. De most a hatalom kényszerítette rá, hogy odamenjen, ahová a szív dobogása viszi, s e kényszerítésben a végzetet vélte felismerni.

Hiszen öt év múlt már a borzalmas hajótörés óta! A korallgrotta ezalatt már be is nőtte talán élő ágaival halottait. Az állatnövények gyorsan építenek.

Áldorfai Incének első dolga volt Prágában Walter Leót felkeresni.

Nagy oka volt neki megköszönni azt a baráti figyelmeztetést, ami elutazásának egyik indoka lett. Az a vállalat, melynek élére akart ő azon időben állani, csakugyan úgy járt, ahogy a bankár megjósolá; s romlása oly nagy mérvben hatott ki még a külföldi pénzpiacokra is, hogy azt Ince már New Yorkban megtudta.

— Ezentúl ön az én orákulumom — mondá Walter Leónak, s igen szépen felkérte, hogy tőkepénzét vegye ismét kezelése alá, s fektesse be tetszése szerinti papírokba.

Helene magán kívül volt örömeiben, mikor Incét férje bevezette hozzá. Hát még mikor megtudta a gondviselésnek azon bölcs intézkedését, miszerint Incének el sem szabad innen menni, hanem itt kell maradnia végzetetlen időkgig.

— Ah, mennyit emlegettük mi önt Hannával — fecsegé a kedves kis ideges asszonyka. — Amíg a háború tartott, mindennap átnéztünk valamennyi New York-i lapot, hogy nem találunk-e valami hírt ön felől? Sokszor találtunk. No jöjjön, hadd lássam, nem lötték-e el egyik kezét vagy lábát? Az nagy hiba volna. Megvan egészen. Semmit sem feledett az Újvilágban. Én fogadtam Hannával, hogy ön, amint vége van a háborúnak, egy hónap múlva megint Európában lesz. Megálljon csak! Álmodtam vagy beszélünk róla: hogy önnek, ha visszatér, Prágába is kell jönni? Nem. Hanna álmodta azt, s ő mondta el nekem.

Ince nem mert kérdezősködni Hanna grófnőrül.

— Most én annak az öröme, hogy ön nálunk letelepedik, egy estélyt fogok rendezni. Itt lesznek mindazok, akiknek ön felett hivatalos tekintélyt kellene gyakorolni: a katonai parancsnokok, maga a rendőrfőnök, a pénzvilág bárói s született arisztokraták, még püspökök is. Ön mindazokat le fogja győzni a legelső találkozáskor. Beveszi valamennyinek a szívért az első rohamra. Még a hölgyekét is!

Helene észrevette Ince arcvonásairól, hogy az nem nagy kedvet mutatott a feladathoz.

— Hanna is el fog jönni.

Ez egy kis változást idézett elő az arcvonalak konfigurációján.

— Azt nem is kell önnek mondani, hogy amíg Prágában kell lennie, addig házunkat mindig otthonának tekintse.

E naptól fogva Ince és Leó tegezni kezdték egymást.

Ince megjelenését a társaságban egy körülmény könnyítette meg. Amint legelőször hivatalosan bemutatta magát a rendőrfőnököknek, ez azt kérdezte tőle:

— Minő viszonyt akar ön saját maga irányában fenntartani? Akarja-e becsületszavát adni nekem, hogy semmi olyan tárgyba nem avatkozik, ami a rendőrség ellenhatását hívja fel maga ellen, vagy pedig nem adja szavát semmire; hanem rám bízza, hogy teljesítsem kötelességemet s vigyázzak, ahogy tudok?

Incének annyival könnyebb volt szavát adni, mert valóban semmiféle titkos küldetése nem volt: most jött Amerikából; még csak nem is beszélt senkivel odahaza, sem megérkezését nem tudatta. (Valljuk meg az igazat: idehaza sem lett volna kivel összeesküdnie.)

Azért bizonyos lehetett felőle, hogy vigyázni fognak rá! Hanem így, az adott szó szabadalmánál fogva, minden jó társaság nyitva áll előtte: köztudomásúvá lesz, hogy nem esik azoknak a kategóriájába, akiket rendőri felügyelet, hanem akiket lovagi adott szó tart itt fogva, s ez rangot szerez neki a lovagias körökben.

Az ígért estély a Walter-féle palotában csakugyan igen fényes volt. A bankár háza nemcsak külső pompában volt gazdag; összeköttetései egyesíték fényes termeiben a cseh magas körök legnevezetesebb sommitásait, nagynevű, születésre, rangra, vagyonra büszke férfiak mellett a legválogottabb hölgykoszorút. Ennyi fényes, magas, tündéri jelenség

között fel kell tűnni annak az egyszerű rendjeltelen alaknak, aki a háziúr társaságában vezetetik be a fényes körbe: az idegenek.

Áldorfai is tehette volna azt, hogy felöltse ez alkalomra amerikai tábornoki ruháját; ez azonban nem lett volna tőle jó ízlés, de choquirozása a társaságnak, s az amerikai katonailtőnynek sem lett volna megtiszteltetés viselője kényszerhelyzetében. Maradt az egyszerű fekete frakknál. Nem is volt szüksége semmi küldíszre. Elég volt neki a feltűnésre férfias szépsége.

Délceg, marciális alak volt, achillesi fővel, melyet a fajjleg kiválóvá tesz környezői közül; bámulatosan szép magas, tiszta homlok, sűrű sötét szemöldök, méllázó, okos szemek, komoly, szép metszésű száj: szakáll, bajusz, haj rendezésében semmi köze a művészetnek: a természet igazította azt el festői összhangzattá; s az egész arcon az a szelíd nyugalom, mely megóvja az idegen társaságba belépőt a balogos ügyetlenségtől, épp úgy, mint ellenkezőleg, a hányaveti bizalmaskodástól.

Walter Leó egymás után bemutogatta vendégét a magas uraknak és úrhölgyeknek. Egy ilyen bemutatás a legválságosabb óra az új emberre nézve. Valódi rigorózum, előre tudtul sem adott tantárgyabból. Minden új ismerős intéz hozzá valami új kérdést, aminek feleletére ő még nem készülhetett előre. A tábornok a nagy amerikai hadjárat új találmányairól, s szokatlan taktikai modoráról beszél vele; a püspök Miksa császár helyzetéről a papi párttal szemben; a finansier Amerika államadósságairól; a sportsman utazásairól; az államférfi a pártok állásáról, és mind valamennyi tapasztalja, hogy a megszólítottnak helyes ismerete van a kérdett tárgy felől, de azért nem válik bőbeszédűvé; megmutatja oroszlánkörmeit, de nem karmol velük. — Hát még az úrhölgyek! Itt van még változatosság az első találkozás társalgási témáiban. Egyik sajnálkozva fogja fel helyzetét, s szimpátiákat penget hazája iránt;

másik ígéretet tesz neki, hogy igen meg fogja szeretni Prágát, ha egyszer megismeri; tudtára adják, mennyi regeszerű hőstett és kaland forog már felőle a közbeszédben; enyelegnek vele, fenyegetik az eddigieknél veszedelmesebb ellenséggel. — Eddig csak férfiakkal harcolt.

S valóban Ince most kezdi észrevenni, hogy ő most jutott először életében férfibecsének érvényesítésére.

Huszonhárom évet eltöltött tanulmánnyal, zárdai magányban; két évig folyvást hadjáratban volt, azután utazott, küzdött az élet sanyaraival, kenyérért túrta a földet, íróasztal mellett görnyedt, mások csatáit írta le; majd meg elkertelte magát a családi magány csendes ligete mögé; sokáig gyászolt egy lelkéhez nőtt kedves halottat, ki ránézve egész világ volt; egy kis ideig politizált, azután megint hadakozott; évekil nem nézett más, mint férfi szemébe, olyanéba sokszor, akit meg kellett ölnie. Híre nagy volt mint katonának, utazónak, írónak, pártvezérnek, rebellisnek, még mint kertésznek is; de éppen a negyvenedik évét tölté, mire eljutott abba a helyzetbe, hogy észrevegyék benne azt, ami mindannál becsesebb: a férfit.

Mindenkit meglepett gyönyörű férfialakja. S hozzá az a búvós nimbusz, mely ez alakot körülfogta, az a hír, hogy e daliás élő szobor a harcisten kegyence, kinek nyomában diadal jár; kinek tekintete futó ellenség látását szokta meg; kinek szép sima homloka országokat felfordító terveket forral, le-bocsátott karjának csak egy felemelésébe kerül, hogy a hegyeken az őrtüzek kigyulladjanak, a Mátrától a Velebitig; ajkainak egy szava egy új rémkorszak jelszava lehet. S ez most szabadon jár a magas társaságban, és egyetlen adott szó pókfonalával jobban meg van kötve, mintha oda volna lácolva a Daliborka (éhtorony) boltozatához.

A hölgy, ki őt közelíteni látja, végigborzad a kéjtjeljes félelemtől.

És ő maga oly hideg marad.

De talán nem örökké? Talán mégis csak villan fel egy örömsugár e tengercsendes szemekből, mikor azt az ismerős arcot megpillantja maga előtt, melyhez úgy vágyott — s úgy félt közelíteni: Hanna grófnőt?

Hanna is négy évvel lett idősebb azóta, hogy először látta, de bájait csak fokozta az idő. Valami nőies szelidséget szerzett azóta, mely büszke szépségének javára vált.

Ő is éppen úgy kitűnt egyszerű viseletével a tarka női virágtábla közül. Nem viselt kivágott ruhát, mint a többiek, hanem egészen magasat, nehéz, habos sötét hamuszín selyemből. S ez öltöny szabása is eltűnt az akkori divattól. Hosszú derék, mely a csípők körvonalait is kitünteti, kézfejig érő s vállban dudoros ujjakkal, hosszú uszály, mely festői redőkben lapul a deli idomok körül; fejét sem veszi ki szoborszerű szépségéből az akkori denevérszárny-idomú hajkitömés, haja egyenesen fel van fésülve homlokáról, s gazdag tekerceit gyémántdiadém szorítja össze. Azonkívül semmi ékszer rajta: csupán szíve fölött ragyog egy gyémántos csillagkereszt.

A tisztelet, mely a hölgyet a társaság részéről fogadja, bizonyossága, hogy e különc viselethez joga van.

Mikor Hanna grófnő megpillantja Incét, az ő arcát is előnti a viszontlátás örömének derűje. Kezét nyújtja az üdvözlőnek. (Szintoly színű kesztyűt visel, mint öltönye, s annak felső részére fehérrel van hímezve a kettős sas.)

— Tehát a hatalomszóra volt szükség, hogy önt viszontlássuk Prágában!

— Kellemesebb büntetést valóban nem lehetett volna rám kiszabni.

— Mégis szép öntül, hogy ezt a helyet választotta börtönnének.

— Nem én választottam grófnő, a véletlen hozta így.

— Lássá, ez nekem tetszik. Közönséges ember azt mondaná: „Én választottam, mert szeretem a prágaiakat.” S ez egy banális bók volna. De az az őszinte vallomás, hogy a véletlen

hozta így, megdöbbenést költ. Én a véletlent úgy nevezem, hogy „isten uja”. Hívőnek, babonásnak neveltek. A szándékos látogatás egy jószívű üdvözlést teremne; de a véletlen . . . gondolatokat.

— Úgy nagyon sokszor fogunk egy cél felé utazni, grófnő; mert a gondolatok világa az egyedüli tér, ahol, ha kényszerítve nem volnék is, magamtul is szeretek kalandozni.

— Másként is fogunk sokszor találkozni; én csaknem mindennapos vagyok sógorom házánál, s hiszem, ön sem tekintti itt magát többé vendégnek. Aztán tudja ön, mit fogunk tenni? Felveszünk egy-egy közös tárgyat, amiről nagyon sokat lehet gondolkozni: s aztán viszontlátásunkkor elmondjuk egymásnak, hogy mit gondoltunk erről? Meglássuk, hogy a *véletlen* találkoztatja-e gondolatainkat?

— Lemondok e reményről grófnő. Az én gondolataim a földön járnak, a grófnőé az égben.

— Ki mondta ezt önnek? — kérde. hevesen a hölgy s aztán elmélázott. Ince átérté, hogy a társalgásnak vége van; bókolt és hátravonult, s aztán gondolkozott rajta, hogy mi oka lehetett a hölgynek úgy elkomorodni azon, ami az ő részéről nem volt más, mint egy hétköznapi bók, alkalmi flosculus alakjába öntve?

Mikor Ince búcsút vett a háziasszonytul, az visszatartá őt, s súgva monda neki:

— Nem jósoltam-e meg; ön mindenkit meg fog nyerni az első rohammal, férfit és asszonyt? Vissza ne éljen diadalával!

Másnap azonban meglátogatta őt Leó, még mielőtt Ince megtehetette volna nála az „illemlátogatást”.

— Feleségemnek igaza van — monda. — Ma te vagy itt a nap hőse. Már most határozd el, hogy melyiket választod? Akarsz-e sorban látogatást tenni mindazoknak a házáinál, akiknek tegnap be lettél mutatva? Abban az esetben azon házak részéről minden estélyre és mulatságra meg leszesz

híva, s igen kellemes időtöltésed lesz Prágában. Vagy pedig otthon akarsz maradni, s abban az esetben senkit sem látogatsz meg, nehogy a kivételek által megsértsd a többit. Házam kivétel rád nézve; itt honn vagy, s a „jour fixe”-ken találkozhatol mindenkivel, s akivel kedved van, beszélhetsz.

— Nagyon természetes, hogy az utóbbit választom — szólt Ince. — A félrevonulás nemcsak kedélyemhez, de helyzetem természetéhez is illik. Amiatt, hogy itt kell lennem, duzzogást nem mutathatok azok előtt, akik annak nem okai; de azt sem tehetem, hogy örüljek rajta.

— Így jól van. Tehát nem fogsz meglátogatni senkit. De *senkit!*

Ince nem értette, hogy minek volt azt a „senkit” kétszer is úgy megnyomni?

Mintegy három hónapot így töltött a cseh fővárosban, ahol egyedüli élvezet volt ránézve az, hogy Walteréket meglátogathatta. Ott sokszor találkozott Hanna grófnővel, s elmondták egymásnak gondolataikat.

Egyszer, mikor az asszonyok nem voltak otthon, Leó magához híta be Incét, s elkezdett neki sajtáságos ügyekről beszélni.

— Te a mi embereink apraját-nagyját tökéletesen meghódítottad.

— Azt nem képzelem, hisz nem járok senkihez, nem beszélek senkivel, csak aki megszólít, s azzal is csak arról, amiről neki tetszik beszélni.

— Hisz éppen az tesz veszedelmes emberré, hogy drágán tartod magadat. Mindenki szeretne belőled kapni; egyik rokonszenvből, másik kíváncsiságból, a harmadik gyanakodásból. De nem lehet hozzád jutni. Egy mítosz, egy regekör az már, amit a város felőled beszél, de te nem beszélsz magadról semmit. Akik nálam egyszer-másszor megfoghatnak, nem győzik magasztalni rendkívüli tulajdonságaidat. A férfiak ismeretiedet, a nők szeretetreméltóságodat. Főuraink, akik maguk is

mind utazók, roppant respektussal viseltetnek utazási élményeid iránt. Tábornokaink csodadolgokat tanulnak azokból, amiket stratégiai ismeretedből le hagysz faragni magadról. A rendőrfőnök, az előljárók tisztelettel vallják meg, hogy soha még ilyen rendkívüli becsületességű gyanús személy nem volt a felügyeletük alatt. Három hó lefolytán se tőled nem ment el innen levél, se hozzád nem jött egy is. Regulusi ridegséggel tartod meg szavadat, mit ellenségednek adtál. Akik legjobban bámulnak, azok a papjaink. Legtöbbször azok szoktak megszorítani estélyeimen egyházpolitikai dogmatikai vitatkozásra, s csodálkoznak rajta, honnan veszi egy katona, egy amerikai, egy barbár azt a sokoldalú ismeretet ezen a téren, s honnan bír azzal az ügyességgel, hogy ismeretei közlésében el nem árulja kilétét, úgyhogy nem bírják belőle kivenni, vajon istenfélő eretnek-e, vagy ortodox ateista? minthogy templomba nem jársz. Azt senki sem tudja, hogy valaha szerzetes voltál és tanár, egyedül én. Én pedig úgy szoktam bánni a szóval is, mint a pénzzel; csak a lejárat napján adom ki, akkor is csak úgy, ha kéri. De akiket legjobban megigéz hideg nyugalmad: azok az asszonyok. Barátom, azok el vannak általad ragadtatva.

— Hiszen nem is táncolok velük.

— Hiszen éppen azzal igézed meg őket. Előtted van a szerencse, válogathatsz benne. Én nem mondom neked, hogy mármost kezdj el hát sorba udvarolni valamennyinek. Hanem mondok egy okos szót. Van a többek között nekem egy szép kis unokahúgom. Kedves gyermek. Csupa szelídség és ragaszkodás. Anyja mellett nőtt fel falun. Annyi szelleme van éppen, amennyi egy asszonynál kellemetes. Apja meghalt, testvére nincs. Vagyonuk tisztességes, tőkéiket én kezelem, tehát birtokuk adósságmentes. Az öregasszony olyan, mint a falat kenyér, s nem pörlekedő. Téged becsülnek, imádnak. Nem kell hozzá egyéb, mint a legközelebbi estélyen felkérned a leányt egy kontratánra, s boldoggá teszed vele. Aztán tőled függ, hogy egész életére boldoggá tedd.

Ince mosolygott, s azt felelé:

— Barátom. — Negyven esztendőös vagyok.

Ennél a szónál aztán nem lehet tovább menni. Ez a Jeges-tenger.

Leó nem szólt többet.

Ince pedig elgondolkozott magában, hogy vajon ezeknek a dolgoknak, amiket most Leó neki elmondott, *ma volt-e a lejáratú napjuk?* s ki kérte azt, hogy ezek kifizetessenek?

★★★

A negyedik hónapban, melyet Áldorfai Prágában töltött, nagy események történtek a kettős Monarchiában. Az összal-kotmány minisztériuma megbukott, s vele együtt a tegnap még mindenható kormányzók is eltűntek a felszínről.

Leó volt az első, ki e világrendítő esemény hírével sietett Incéhez a börzéről. (Ott tudnak meg mindent legelőbb.) Azt hitte, nagy örömhírt hoz neki vele.

Ince pedig erre a nagy hírre felhúzta mind a két vállát, s azt mondta a legnagyobb flegmával:

— Mit érdekel ez engemet?

— Annnyiban érdekel, hogy ezáltal a te száműzetésed is véget ér.

Áldorfai erre hősi pozitúrába tette magát, s magasra emelt fővel monda:

— Én innen addig el nem mehetek, amíg az illető helyről fel nem oldanak adott becsületszavam alól.

Ince azt várta, hogy barátja e szónál bámulattal fog felkiáltani: „Ah, ez már antik! Ennyire rabjává tenni magadat a becsületszónak! s ha mármmost történetesen a magyar tárnokmesternek eszébe nem talál jutni, hogy elődje valaha valakit valahová internált, s azt haza kellene már hívni, hát bizony itt rekedsz Prágában a világ végeig, mint az egyszéri táborig-örszem a gyepen, akit elfelejtettek felyáltani.” De Leó nem

mondott rá sem komoly, sem tréfás észrevételt, hanem bele-nézett a szemeibe merőn, mintha lelkének a fenekéig akarna hatolni: úgy, hogy Ince e vizsgáló tekintet alatt lassankint aláhajtotta büszkén fölemelt fejét, s elvégre ő fordította kedélyes hangulatra a beszédet.

— De hát annyira meguntál már, hogy ki akarsz innen lökni?

Walter Leó a finom világfi udvariasságának színe alatt felelé e barátián komoly szavakat:

— Mindig nagy örömmel látlak nálam, de még nagyobb örömmel látlak a magad helyén.

Azonban hát abban maradt a dolog, hogy Áldorfai itt ül addig, amíg érte jön valaki, s hivatalosan elrabolja innen.

Ez az alkalom sem váratott magára sokáig.

Az új nemzeti kormány kihirdette a választásokat az országgyűlésre, s ahogy az *-apátúr előre megmondá: az ő hívei, akit egyszer megválasztottak képviselőjüknek, azt, amíg csak lélegzetet vesz, mindig meg fogják újra választani. Egy napon tehát Walter Leó kap egy roppant nagy, hosszú paksa-métát nevére címezve, valahonnan Magyarország közepéből, s mikor azt felbontja, előtűnik belőle a három fontos választási jegyzőkönyve a *-i bizottságnak, mely, a megválasztott képviselő lakása nem tudatván, de Prágában létele bizonyos levén, s Walterrel összeköttetése gyaníttatván, ide intéztetett. A jegyzőkönyv azért volt olyan nehéz, mert ezúttal nem volt egyhangú a választás. Incének ellenlábasa is akadt: Sámsoni Lenci, s annak a pártja szavazást követelt. Volt is huszonkilenc szavazójuk, hanem azért végigszavaztatták Ince háromezer hívét két nap és két éjjel.

Most már tehát itt van az, aki parancsolja a hazamenetelt. Leó legelőbb is a rendőrfőnököt tudósítá ez eseményről: úgy, hogy Áldorfai előbb kapta önméltóságától a hivatalos tudósítást a hazájába visszatérhetési engedélyről, mint a megtisztelő hazafiúi megbízás okmányát, amit Leó személyesen vitt el hozzá.

Ince kedvetlenül veté le asztalára a kapott csomagot, s azt mondá:

— De kedves barátom, elég volt nekem egy sütésből egy lepény. Nem fognak be engemet többé a taposómalomba!

— Minő taposómalomba?

— A magyar országgyűlés csak egy taposómalom, melyben az ember hasztalan lépdél, előre nem halad.

— Tehát te vissza akarod utasítani megválasztatásodat?

— Elhatározott szándékom. Nem hiszek se magamban, se nemzetemben többé. Nem értem a pártok céljait, nem a közönség kívánságát, s nem látok semmi kormányprogramot. Egyik félt sem tudom őszintén szolgálni. Se a megtérőt, se a duzzogót nem tudom játszani. Jobb nekem itt elfeledve lennem.

Walter Leó megnedvesíté egyik ajkával a másikat, mint aki ahhoz készül, hogy nagyon simán jöjjenek ki száján az elmondandók.

— Várj csak, kedves barátom: üljünk le szépen egymás mellé és beszéljünk olyan dolgokról, amikről még eddig nem beszéltünk.

Azzal két széklet egymással szemközt tolva, kényszeríté Incét olyan párbeszédre, amely mellett az embernek okvetlenül egymás szeme közé kell nézni.

— Hát legelőbb is nem hiszem én azt teneked, hogy téged a hazádban felmerülő nagy változások ne érdekelnének, sem azt, hogy te magadat oly kevésre becsülnéd, mintha otthonléted semmi nyomatékkal nem bírna. Hanem teneked most éppen egy nagy igénypered van a sorssal!

— A sorssal?

— Igen. Te azt követeled az Úristentől, hogy ő, aki a szimmetriát feltalálta, s azt kristályban, állati tagokban és falevelekben érvényesíté, az emberi sors intézésében is tartsa meg a szimmetriát. Te azt hiszed, hogy amit a sors tőled egy végtelen hajótörés által elvett, azt egy vagon-törés által illik, hogy visszaadja.

Ince elpirult. Találva volt.

— Nem a politikai émely tilt el téged a hazatéréstől, kedves barátom, hanem egy pár szép melankolikus szem, s ha az ember így együtt lát benneteket, azt mondja: „szép pár”. A feleségem megbolondulna örömében, ha az megtörténnék. Hanem én jó barátod vagyok, neked nagy dolgokkal tartozom. S miután az isten neked annyi erélyt adott, hogy akárki ellen a világon meg tudod magadat védelmezni, nekem csak az a kellemetlen feladat jutott, hogy azon egyetlen ember ellen vegyem föl helyetted a kesztyűt, aki ellen nem tudod magad védelmezni, s ez: saját magad. Te nagyon megcsalod magadat.

— Nem értelek.

— Majd mindjárt megértesz. Előbb egy kis éjsarki felfedezésre viszlek el magammal. Nemcsak te csalod magadat, hanem Hanna is — saját magát. Ha egymást csaljátok, az vétek volna; de hogy magatokat csaljátok, ez csak tudatlanság. Nos, jössz velem az éjsarki felfedezésre? Nem lesz kellemetes!

— Vogue la galère!

— No tehát „all right”. Ti azt hiszitek, hogy egymás számára vagytok teremtvé, s maga a sors is erőszakosan kényszerít benneteket egymásévá lenni. Arra a kérdésre: „ki” ez a férfi? „ki” ez a nő? megtaláltátok a választ. Bámulattal vagytok eltelve egymás iránt, s igazatok van. Hanem azt a kérdést: hogy „mi” ez a férfi? „mi” ez a nő? hasztalan igyekeztek szimpátiák, álomlátások útján felfedezni. Azt kell, hogy valaki elmondja nektek: konkrét alakban. Kívánod megtudni?

— Kérlek rá.

— Tehát legelőbb is Hanna grófnő azt tudja felőled, hogy te egy amerikai nyugalmazott tábornok vagy. Valóságos, igazi Brigade-General. Nálunk az ilyen kategória emberének van öt-hatezer forint nyugdíja, s azzal tisztességesen meg lehet élni — Grácban; még egy asszonyt is el lehet tartani. Azt azonban csak mi ketten tudjuk, hogy az aranyon heverő Amerika sokkal takarékosabb, mint a mi bankóval takarózó Ausztriánk,

s neked, az amerikai tábornoknak éppen csak annyi vagyond van, hogy sanyarú szükségét ne szenvedj mellette. Azt pedig nem szabad elfecsérelned, mert kenyérkereső pálya után járnod most már nehéz dolog.

— Ez való.

— Azonban te meg másfelől így találgattad a neked feladott rejtélyt. Ez a Hanna grófnő, úgy látszik, hogy egyedül áll a világban. Se anya, se testvér, se más afféle garde des dames nem kíséri sehova. Tehát önálló nő. Megjelenése a világban elegáns és amellet igénytelen. Piperére nem ad semmit. Ellenben saját fogatán jár, s a színházban tulajdon páholya van. Tehát tehetős, és nem fényűző. Szállásán sohasem voltál, mivel nekem megígérted, hogy „senkit” sem fogsz meglátogatni; de annyit hallottál felőle, hogy termeit néha megnyitja estélyekre, hangversenyekre, s ott elegáns világ gyűl össze. Mindezekből azt kell következtetned, hogy Hanna grófnő egy önálló úrhölgy, ki vagyónával szabadon rendelkezik; vagy özvegy, vagy fiúsított leány. Grófoknál ezt csupán hallásból megtudni igen nehéz, miután ott a leány is, az asszony is „comtesse”.

— Mi hát?

— Egyik sem.

— Nem nő és nem leány?

— Valóban egy kivételes lény. Több a semminél és kevesebb a valaminél. Addig úrnő csak, amíg rabnő marad. Szabad: addig, amíg tetszik neki fogolynak lenni.

— Érthetetlen talány! Kinck a rabja ő?

— Egy halotté.

— Egy halotté?

— De aki királyné volt. Mária Teréziáé. — Még sem érted?

Ince némán mutatta, hogy „nem”.

— Emlékezel arra a nagyszerű palotára a Hradzsiban, amelynek erkélyéről legelső ittléted alkalmával bámultuk azt a

gyönyörű panorámát, amit Prága és vidéke nyújt? Azt a palotát Mária Terézia építteté, abból a célból, hogy abban huszonnégy előkelő családbeli kisasszony találjon menhelyet. Oly ifjú úrhölgyek (csak 18 évestől 24-ig vétetnek föl az új védencek), akik vagy árvaságra jutottak, s híres nagy nevük mellett apáik vagyonát nem örökölték, vagy önkényt léptek be világgyűlöletből, vagy szülőik által küldettek oda, netaláni mésalliance-ok kikerülése végett. *Hanna grófnő is ez intézet tagja.* E rendnek az öltözete az a sötéthamuszín selyemöltöny, a múlt századbeli szabással, a felfésült haj, a gyémántos diadém és csillagkereszt, s a kettős sassal hímezett kesztyűk. Ennek a rendnek a volt fejedelmnöje a mi császárnénk nővére, kinek fényképét nőm albumában láttad; a kép eredetijét pedig ama nő azilum termében.

— Tehát Hanna apáca!

— Nem egészen az. *Alapítványi hölgy* (Stiftsdame). Konventjük szerzet, de nem köti őket hozzá a szokott szerzetesi fogadalom. Ők nem fogadtak sem engedelmességet, sem szegénységet, sem hajadonságot. Dicső királynéknak célja volt egy olyan asszonyi azilumot állítani fel, ahonnan a tisztességes világi örömök ki ne legyenek zárva; ahol a nemes leány úrnővé lehessen, úr nélkül; és szabadságában egyedül a becsület és büszkeség által legyen korlátozva. E rend hölgyeinek egyenként öt-hat szobás lakosztálya van, külön konyhája, teljes ellátása, saját fogata mindegyiknek, saját páholya a színházban. Szabóját, divatárusnőjét fizeti a szerzet pénztára. Ugyanonnan minden szükségleteiken felül kapnak még évenként kétezer ezüst forintot gombostűpénzül. És rendelkezhetnek idejükkel, pénzükkel, mulatságaikkal szabadon. Mehetnek estélyekre, bálókba, s hívhatnak magukhoz társaságot, s részt vehetnek minden mulatságban, amiben rangbeli nők részt szoktak venni.

— És eszerint férjhez is mehetnek.

— Valóban azt is tehetik. Csakhogy erre ritkán van

eset. Mária Terézia védenői oly úrnői állást foglalnak el az életben, hogy azt sem nekik elcserélni nem lehet kedvök egy szerelmes fickó szép szeméiért, sem józan eszű férfinak nem támadhat kedve valakit elcsábítani közülök, hogy feleségül vegye, aki abban a percben, amelyben férjhez ment, elvesztett mindent, amivel addig bírt; otthagy palotát, fogatot, gyémántokat, még a hamuszín selyemruhát is, amire már kétszáz előre bejegyzett aspiráns várakozik, ő pedig nem visz magával férjéhez egyebet, mint a feláldozott kényelem és uraság felejtetlen emlékét. — Kinek kell ilyen hozomány?

— Te nem hiszed, hogy lehetnek nők, hogy lehet „egy nő” a világon, aki kényelmet, fényt fel tud áldozni szíve hajlamának!

— Ahol nőkről általában van szó, ott mindent lehetőknek hiszek. Ahol azonban ismerős emberekről van szó, ott inkább látom azt, amit tudok, mint amit hiszek. S tudom azt, hogy te negyven esztendőös vagy, Hanna grófnő pedig huszonnégy.

— Oly nagy távol az?

— Ne érts félre. Előnyösebb volna a helyzet, ha az időkor távola még nagyobb volna. Egy tizenhét-tizennyolc éves leány, aki akkor jött ki a növeldéből, inkább odatapadna hozzád, s boldog lenne veled: de egy huszonnégy éves szűznek már lehetetlen, hogy ábrándja ne legyen. S az eszménykép a legveszedelmesebb vetélytárs. Az rosszabb, mint egy igazi szerető. Nem lehetetlen ugyan a diadal. De egy negyven éves férfinak egy huszonöt éves eszményképet kivetni a nyeregből — mindig pirrhuszi győzelem. Ha özvegy volna a nő, nem félhetnél előddő árnyékától: a megboldogult férjnek voltak hibái, s azokat ismerték. De az ábrándképnek csak erényei vannak. De legnagyobb akadály köztetek a te saját kedélyed. Te mélyen tudsz érezni, akárhogy titkolod. Azt, amit elvesztettél, elfelejteni nem tudod soha. S ez az emlék nem fogja engedni, hogy boldog légy. Kapsz egy büszke nőt: aki igaz, hogy hű lesz hozzád, becsületedet ridegen megőrzi, de aki mindig fölötted

fogja hordani a fejét, s mindennap eszedbe juttatja azt a másikat, akinek minden gondolatja te voltál, aki csoda és tünemény volt, amit te megszokott dolognak vettél. A halottak bosszút tudnak állani magukért azokon, akiket szerettek. Ti sohasem lesztek igazán egymásé: közöttetek fog ülni, lebegni, ha asztalhoz ültök, ha karöltve jártok, ha egymás mellett nyugosztok, örökké ez a két hidegítő alak: a nőnek a légtérben eltűnt eszménykép, a férjnek a tengerben eltűnt valóság. Nagy baj, hogy a halottak nem beszélhetnek. Azaz tán beszélnek, de mi nem halljuk. Van módja talán annak is. Magadra hagylak. Kísértsd meg őt n:agad elé idézni. Vedd elő arcképét, nézz reá hosszasan; hívd emlékedbe alakját, tetteit, szavait; idomítsd át lelkedben egy élő alakká s beszélj vele. Ő most már rád nézve egy szent, egy testvér, egy csillag. Kérdezd meg ezt a csillagodat. Meglásd, felelni fog neked.

Áldorfai némán megszorítá Walter Leó kezét, s szemei tele voltak könnyel. Az idézett túlföldi lény már ott volt mellette. Walter Leó sietett őket „magukra” hagyni.

„NEVER MORE.” SOHA TÖBBÉ

Egy óra múlva, hogy Leó eltávozott Incétől, következő tartalmú levelet kapta tőle:

„Köszönöm baráti részvétedet. Már írtam az elnöknek, hogy a megválasztást elfogadom. Ma és holnap végzem a búcsúlátogatásokat ismerőseinknél.”

Leó visszaírt neki:

„Örülök rajta, hogy az éjszarki fölfedezésnél megtaláltam számodra a Behring-utat. Szerencsés utazást.”

Incének csakugyan megjelent az, akit hívtott : az emlékezet.

Az emlékezet az a halott, aki hazajár, valahányszor idézik. Néha hivatlanul is eljön, s elhossa magával ismerős hangját, ruháit, tekintetét : eljő egész környezetével.

Az emlékezet beszélt Incével. Nyugodtan, szenvedélytelenül, mint halotthoz illik.

Végigvezette őt múltján — felfelé és lefelé.

Elvitte őt odáig, ahol belőle, a papból férj lett és aposztata, a sors kényszerítő praestigiuma mellett. Mennyi küzdelembe került, mily nagy katasztrófára volt szükség, hogy ez így dőljön el!

Hanna annyiszor elmondatta vele élete viszontagságainak egyes eseményeit ; azok ígérték meg őt, azok nyerték meg számára. De egyet nem tudott meg tőle. Odáig nem hatolt el. Hogy mi volt Ince akkor, amikor első szerelme

kigyulladt? Egy pap! Ez még előtte titok. Szabad-e egy ilyen kimondatlan titokkal sorsát az övéhez kötni? Most már nem a megdicsőülésért, nem a halál előtti áldozat hitében, de csupán szíve dobogásáért keresni a második szerelmet? Vajon ezt a második nőt is elviheti-e magával majd, mikor *-re, derék hű választóihoz képviselői körútra lemegy? Bevezetheti-e őt is abba a kolostorba, ahol ifjú éveit tölté? Felnyithatja-e előtte is azt a cellát, megmutogathatja-e neki is azt a fehér talárt, s azt a skapulárét? — Csitt!...

S azután megint visszavándorol a feljáró halott, az emlékezet, a közelbe. Találkozik Hannával a vagonban.

Az éjszarki felfedezés kiegészíti már a talány részleteit.

Hannát vitte testvére, mert a család úgy kívánta, Prágába, a Mária Terézia-hölgyek közt elfoglalni a számára impetrált helyet.

Hanna felírta a nevét a vagon ablakára.

(E névről valakinek meg kellett tudni azt, hogy ő hova utazott?)

Testvére azt mondta neki, hogy az ablakot ki fogja törni.

(Annak a valakinek nem volt szabad megtudni, hogy ő hová ment?)

Az összeütközésnél meghalt a testvér, s Hanna nem kísértc azt vissza anyja házához.

(Neki meg volt tiltva oda visszatérni.)

Továbbutazott e rémjelenet, e fájdalom dacára Prágába.

(Neki parancsolva volt, hogy menjen oda. A család akaratára törvény.)

S mikor amaz erkélyről szétttekintettek a szép világ felett, Hanna sírt. Mit siratott? Azt, amit ebben a szép világban elveszített.

S azóta úrnő és fogoly. Magáé és senkié.

...Ince szenvedélye le volt hűtve. Semmi sem olyan lebeszélő egy férfinál (csak a férfinál), mint az a felfedezés, hogy a nőnek, akibe szerelmes, már volt egy bálványa, akiről

ábrándozott, akiben hitt, akinek nevére gyönyörtül dagadt keble.

Hajh! Amaz első fényes alak egyszerre ismerte meg benne a férfit és a félistent, s azelőtt nem lakott annak a szívében senki! Lelkének ő volt az elsője, az egyetlen, az egyeteme!...

Ince utoljára hagyta a búcsúlatogatást Hanna grófnőnél. Mármost tudta, hogy annak délelőtt misére kell menni, s egyéb ájtatos szertartásokon jelen lenni. Volt személyes tapasztalata ez életrendről.

Annak az elhidegítő gondolatnak pedig volt valami alapja.

Még mint nagyon fiatal lányka megismerkedett Hanna egy hasonló korú fiatal cseh mágnással. Táncvigalmakon látták meg egymást. Anyja és testvérei csak akkor jöttek rá, hogy Hannánál érzelmek is vegyülnek ez ismeretségbe, mikor ő egy igen kedvező házassági ajánlatot visszautasított; s nyilvánossá tette, hogy családjával szemközt akarata van. Mikor tehát egy ilyen előkelő leány, akire számos férfitestvér miatt nem vár fényes hozomány, s aki rangjához illő épouseur-öket elutasít, állhatatosan egy fiatal emberről álmodozik, aki megint, a családi majoresco mellett, nem bír egyébbel, mint a főhadnagyi kardjával s akinek minden jövedelemforrása egy csoport hitelező, akiket nagy mesterséggel szivattyúztat; hát ennek nem lehet más vége, mint hogy egy szép napon az ilyen magas rangú kisasszonyt a legidősebb bátya elkíséri Prágába; a család kieszközölte már számára a helyet a Terézia-rend alapítványában; az ifjú főhadnagyt pedig elteszik garnizonba valahová Nagy-Szebenbe vagy Mantuába.

Onnan aztán levelezhetnek egymással, ha az nekik könnyebbülést szerez.

Hiszen fogva, száműzve egyik sincsen. A szép úrhölgy is megválthatja magát a Hradzsinból egy előnyös házasságra, az ifjú főhadnagynak is fenn van hagyva a szabadulás.

a nagyszebeni kaszárnyaéletből, mihelyt rászánja magát, hogy két heti szabadságot kérve, ez időt felhasználja arra, hogy felutazzék Sachsen-Weimarba, ahol egy gazdag grófi család egyetlen leánya — nem szép ugyan és nem is fiatal, de hatalmas — egyenesen őreá vár, s máshoz nem akar menni (s teheti, mert nincs testvére). Azonban az ifjú főhadnagy inkább tanulmányozza Nagy-Szebenben vagy Mantuában a török-búzákat, az első helyen puliszka, a másodikon polenta alakban, mint hogy a lova fejét Sachsen-Weimar felé fordítsa, s elvetesse magát egy gazdag fiúsított leánnyal. Hívek maradnak mindketten ábrándjaikhoz, s beérik a kölcsönös levelezéssel, aminek hangja bizonyosan oly illemes, oly tartózkodó, hogy nyilvánosságra hozatal esetén sem egyiket, sem másikat nem kompromittálhatná. Csupán egy-egy reménységár árulja el, hogy a jövődönnek még vannak ábrándjaik rájuk nézve. Az úrhölgyre nézve e remény nagyon halovány. Azáltal, hogy legidősebb bátyját a vagon megölte, testvérei száma meg sem fogyott, amit úgy kell érteni, hogy az utána következő addig a papi pályára készült, de amint őreá jutott az elsőszülöttség, visszalépett (még nem volt felszentelve), s be lett töltve az üres hely. Hanem az ifjú főhadnagynak vannak sanszai. A majoresco után ő következik. Egy szerencsétlen párbaj, egy elhibázott medve, egy túlságosan élvezett multság, s azt kiáltják : „vált föl!”

Három-négy hónap óta azonban egészen kimaradtak a kölcsönösen egymást keresztező levelek.

Hanna grófnő minden nap hallgatta a magyar szabadsághős mámorító szavait. Egy nőre, kinek nevelési alapja az volt, hogy császárt és istent tiszteljen, úgy hatnak az ilyen merész eszmék, mint gyönyört adó méreg. Az idegenszerű, az ellentétes élvezteti magát. Kivált ha azt egy tökéletes férfi adja elő, aki nemcsak mondani tudja e nagy, merész dolgokat, hanem meg is merete azokat tenni. A nő bámulta ebben a férfiban saját magának ellentétét. Ő maga, ki rangjára, őscire

oly büszke, osztályát mégis úgy elítéli magában, jól ismert balfogalmiért, saját nyomoráért ; a férfi pedig, ki a népből született, mint imádja ezt a népet, mely pedig az ő nagyságát meg nem érti, s irigykedik rá. Ez negyven éves korával is fellángoló kedély, ő pedig ifjan is oly hideg. S az ellentétek vonzalma erős.

De hogy az a másik is elfeledte a levélírást, az már csodálatos.

Hiszen köztudomású dolog, hogy a tavaszi Mars-mezői lóversenyen a majoresco egy akadály átugratásánál belebukott az árokba, s ló és lovas kitörte a nyakát. A ló negyvenezer frankot ért. És ezzel most az ifjú főhadnagy egyszerre előreléptetődött a megdicsőült helyére, s urává lett a nagy birtoknak, most az ő neve elé jön a „von und zu”.

Hanem azóta nem írt levelet Hanna grófnőnek. Ez várta, hogy talán maga jön a levél helyett. Az lett volna legtermészetesebb. De nem is jött. Hanna grófnő végre elszánta magát arra a lépésre, hogy levelet írjon a majoresco majordomójának, annyit kérdezve tőle, hogy hol van „ő?”

A kérdezett úr aztán nem késett a felelettel, hanem rögtön válaszolt a grófnőnek, hogy bizonyára „Ő”, amint átvette a majorátust, s imitt-amotti hitelezői kielégíteni első gondját lerázta, azonnal felutazott Sachsen-Weimarba, s azóta ott ül.

Hanna grófnő újra meg újra elolvasá a levelet, s aztán elmélázott rajta. Tanulmányozta a férfiszívet.

Addig, amíg szegény főhadnagy volt, nem kellett neki a sachsen-weimari gazdag örökös: rút volt neki és nem fiatal. Most már, hogy ő is gazdag lett, az is szép lett egyszerre és szeretetreméltó. Milyen nagy a férfiak büszkesége! Mint szegény ördög nem engedte magát megváltatni egy gazdag hölgy keze által, ehhez kevély volt. Hanem amint gazdaggá lett, ugyanez a büszkeség odaviszi őt hozzá, hogy most ő hálítsa meg azt, aki őt el akarta venni. Mint kénytelen tisztí

cölibatusban élő kis úr rajongott egy apáca életet folytató barátnőért, s amint egyszerre nagy vagyonhoz jutott, azt nézi, hogy szerezzen még egyszer annyit a birtokához — egy kézszorítás árán?

De hát nincsen-e a gazdagok, a hatalmasok e rendszeres konspirációja ellen egy tromfja, egy antidotuma, egy ellenösszecsöküvése a szegényeknek, az elhagyatottaknak, s ha azoknak lehet széttépni a szív, az érzelmek minden örök törvényeit, a rang, a büszkeség követelményeiért, nincs-e ezeknek is diktálva a megtorlás abban, hogy ők meg a rang, a büszkeség, az előítéletek szabályait tépték széjjel, az egyedül nemes érzelmek parancsaiért?

Hanna grófnő egyedül sétált alá s fel magányos szobájában. Körüle arisztokratikus pompa, feldíszítés. Kárpitok, bútorok, fényes csecsebecskék azt az ámító külszint adják szobájának, mintha az egy gazdag úrnő lakása volna. És ez nem igaz. Ez mind csak addig az övé, amíg benne lakik. Asszonyunk, Mária Terézia a maga idejében saját termeiben sem ismerte a pompát. Laxenburgi kastélyának bútorzata emlékeztet a régi magyar földesurak legtakarékosabbjainak berendezésére. Az alapítványi hölgyek tehetik azt, hogy a kopott, sima falakat freskókkal ékesítsék, selyemmel behúzassák, s hozathatják bútoraikat Párizsból, hanem az mind nem az övék; ha elég könnyelműek voltak évenkinti (lázsiásokban kifizetett) kétezer forintjukat el nem rakni a szekrénybe, hanem kiadni faragott fára, bronzra és festményre, az ő káruk; ez mind itt marad az intézetnek. Addig az övék, amíg benne laknak.

Hanna grófnő ki-kitekintett ablakából az alant elterülő városra, ismét végigjárta szobáját, majd beletekintett az asztalán heverő levélbe. Börtön az mind! Az a város, az a szoba, az a levél. Ha mind valamennyit bele lehetne dobni az égő kandallóba!

Komornája zavarta föl e keserű mélézásból. Látogatójegyet hozott be egy idegen úrtól, aki még sohasem volt itt.

Hanna grófnő elvette a jegyet reszkető kézzel. Nem volt azon se cím, se korona, „Áldorfai Ince” állt rajta, semmi más.

— Szívesen látom.

Mikor Ince belépett, már le voltak törülve a könnyek ; Hanna grófnő kedélyesen nyújtá az érkezőnek kezét.

— Valahára mégis meglátogat ön engem is!

— Ön tudja azt, grófnő, hogy senkinél sem tisztelegtem eddig e városban.

— S a mai nappal felszabadult ön a fogadalom alól.

— Miután látogatásom egyúttal búcsúvétel.

— Ön elhagyja Prágát?

— Hazahívnak Budapestre. Megválasztottak képviselőnek újra.

— S ön ismét nekimegy annak a tövisbozóttnak, melynek saját szavaiként csak tüskéi vannak, de levele, gyümölcse nincs.

— Parancsolnak velem.

— S noblesse oblige.

— Saját nemességem ugyan nemigen kötelez, mivel nemes nem vagyok ; *apám paraszt volt*, lekötelezve sem vagyok se hazámnak, se kormányának semmivel ; hanem a cseh nemesség csakugyan kötelez, hogy elmenjek. Amióta tudva van megválasztatásom, ahány *nemes* barátommal találkoztam az utcán, „isten jó nap!” helyett mindegyik azzal köszönt, hogy „szerencsés utat!”, s ha még holnap is itt látnak, holnapután már rendőri hatalomszóval utasítanak ki innen.

Hanna grófnő megkínálta Incét, hogy foglaljon helyet. A kandallóban egy tűzbe dobott levél vetett lobbot.

Hanna grófnő leült Incével szemközt.

— Ön tehát visszamegy leülni ugyanarra a helyre, ahol anyai keserű tapasztalást szerzett, szolgálni ugyanazt az ügyet, melyben annyiszor megcsalódott, küzdeni ugyanazért a sajtért, amely önt csaknem száműzte?

— Nem tehetek másként, grófnő. Fátumunk az, hogy

amit egyszer megszerettünk, azt, ha bántott, se tudjuk elhagyni, ha elveszett, se tudjuk elfeledni.

— S mikor fog ön ismét bennünket meglátogatni?

Áldorfai nagyot sóhajtott, s csendesen ingatva fejét, mély, tompa hangon felelé :

— Never more.

Ez csak két szó. De a kifejezés, melyen e két szó mondva volt, egy feltárt szívbeli titok.

Hanna grónő és Ince között hosszú hallgatás időközbe támadt e szavak után. Mindenik azon gondolkozott, hogy mondjon-e még többet is?

Hanna szegte meg végre is a csendet. Ő volt a bátrabb.

— Ön nem tudta eddig, hogy én hol lakom?

— Nem.

— Őnnel tegnap tudatta azt Walter Leó, hogy én mi vagyok!

— Honnan sejtí azt a grófnő?

— Mert velem is éppen aznap ismertette meg az ön helyzetét. Ön szegény sorsban él, szigorúan szabott jövedelemmel.

— Ha azt mondta, igazat mondott.

— Én elhiszem neki, mert ő nem szokott ámítani, hogy önnek csupán a mindennapi kenyere van biztosítva.

— Valóban úgy van.

— Akkor ön nagyobb úr, mint Starrwitz Johanna grófnő, mert nekem az sincs.

Áldorfai Ince még most sem szédült bele az eget mutató mélységbe.

Starrwitz Johanna grófnőnek kellett fölállni helyéről, odalépni hozzá, s azt kérdeni tőle :

— Akarja ön e száraz kenyeret megosztani egy nővel, ki önt az egész világ minden férfíá fölé emeli?

Ince megrettenve a rászakadó mennyországtól, ámultan rebegé :

— Hanna grófnő!

— Mondja ön : Hanna! — s kezét nyújtá neki.

Ince megragadta a neki nyújtott kezét, büszkeségben ittasult szenvedéllyel, s most már az egész alakot kedve lett volna átszorítani, de a „szerzetbeli hölgy” gyöngéden visszatartá őt magától, komolyan súgva :

— E falak között nem ölelkeznek.

Hanem kezét ott hagyta Ince kezében, s megszorítá azt erősen.

— Ha ön akarja és érdemesít rá, elhagyom ezt a helyet, s benne mindent, ami most körülvesz, pompát, kényelmet, előkelő rangot, s nem gondolok rá soha vissza többet. Megyek abba a viskóba, amit ön otthonának nevez, s ha nem tarthat ön cselédet mellettem, végzem annak a dolgát. S mikor ön egyszer a keresményéből egy kartonruhát vehet a számomra, azt megbecsülöm jobban, mint mindazt a selymet és csipkét, amit rab koromban rám raktak. Ön tudja, hogy nekem semmim sincs, én tudom, hogy ön szegény, van-e bátorságunk sorsunkat összekötni?

Ince meg volt hódítva. Reszketett. Fázott. Ez nagyobb diadal volt, mint amilyenre érdemesnek hitte magát. A büszke istennői szépség saját egész nagylelkével tölti be az úrt, mely kettőjük közt van, rangra és életkorra nézve. Szemébe mondja azt, amit nem hitt soha, hogy őt lehet szeretni, csupán önmagáért, nem érdekből, nem dicsvágyból, nem a fellelkesítő bámulat befolyása alatt, nem a halál fenyegető kétségbeesései között, lehet szeretni azért, *mert férfi!* Hogy lehet őt kiválasztani ezer férfi közül, s eldobni érte az egész világot! És elmenni vele együtt nyomorogni a jólét örök menhelyéből, csak azért, hogy az övének nevezhesse a nő magát.

Ince két kézzel ragadá meg Hanna kezét, s legalább a kezét vontá keblére.

— Egészen vak vagyok a gyönyörtől — rebegé —, s nem csodálnám, ha meg is némultam volna. Hanna! Azt hiszem hogy álmodom azt, amit olyan sokszor álmodtam. Ezt nekem

lett volna kötelességem megmondani, s én oly gyáva voltam, oly bizalmatlan önhöz és magamhoz, hogy meghagytam magamat öntül előztetni. Hihetlen volt előttem az, hogy léphessen egy férfi egy hölgy elé azzal a szóval: „Te adj oda értem egy egész világot, s végy érte cserébe engem.” Őn mondta ezt nekem Hanna, kérdészetlenül, futni készülő gyávának, s e szavával oly adósságot terhelt szívemre, amit csak egész életem lesz képes visszafizetni. Ez az élet, az öné. S ne higgye azt, Hanna, hogy olyan sötét sors az, amit ön meg fog velem osztani. Az a mondat a száraz kenyérről, csak szó-járás. Annyira szegények nem leszünk. Egy férfi, akinek tőke-pénze van „itt” és „itt” (tenyerére és homlokára ütve mondá), még mindig élhet úrmódra a világon, ha nem örökölt is uradalmakat, s ha van mellette egy szerető szív, aki buzdítja, ki erélyét fokozza, fog tudni dolgozni kettő helyett is!

— Igen, igen! — szólt Hanna fellelkesülten — én is megtanulok dolgozni, úgy, mint az a másik tudott, akit ön előttem megsiratott; eltanulom tőle azt, amiben ő olyan nagy volt, iparkodom őt utolérni, de nem elfelejteni önnel! Nem. Az ő arcképét le ne tegye ön értem soha. Viselje az enyimet is keblén, *de az övével együtt*, egymással szemben. Mi nem leszünk egymásnak vetélytársai!

E szóra Ince térdre roskadt, s most már könnyeivel áztatta a kezében tartott erős kezét. Az emlék expiálva volt. A tenger aluli szózat hangzott jóváhagyó zúgásként fülében. Ez volt szívének legfájdóbb része. Ezt gyógyította be ez a szó.

Hanna gyermeketeg mohósággal sietett rögtön a legközelebb keze alá eső albumából egy fényképet kiszakítani, s arról levágva a főt, ő maga illeszté azt bele abba a kis könyvalakú medalionba, melyben Ince Serena arcképét viselte keblén, szemközt ezzel a másikkal.

Meg volt Incének engedve, hogy csókolja össze mind a kettőt, az új menyasszonyét is, meg a régiét is.

Ettől aztán egészen idvözült lett.

Hogyan került vissza a Hradzsinból a Vencel-térre, arról nehéz volna számot adni.

Walter Leóék éppen ebédnél ültek, de nem várta ő azt, míg annak vége lesz, berontott közójük. Szívesen is látták minden időben.

— Tehát ön csakugyan elutazik tőlünk Pestre? — kérde siránk hangon Helene.

— Rövid időn.

— Ah, az a csúnya Pest!

— Nem, bárónő! Budapest igen szép. Ön azt majd meg fogja látni

— Én? Mit keresnék én Pesten?

Ince rejtélyesen mosolygott.

Helene ideges látnoki kedéllyel mondá akkor :

— Ön mosolyog! Ön nevet valamin! Én kitalálom. Ne szóljon! tudom már! Ön nőül veszi Hannát!

S azzal tenyereibe tapsolt.

— *Azaz, hogy Hanna veszi férjül őtet* — szólta nevetve Walter Leó. — Tudtam én azt már tegnap.

Helene e szóra fölsikoltott, kitörő örömmel, s megakadályozhatatlanul nyakába borult Incének, s összecsókolta annak arcát, jó kedvében féktelenül kiáltozva : „Kedves, édes Ince! Drága Incém!”

Walter Leó csak a vállait vonogatta, s mutogatott a szemölteivel meg a tenyereivel feléjük. (Tanúja volt e jelenetnek a fia meg a társalkodónő, meg egy öreg zongoraművész is.)

— Itt van ni! Tessék! — mondá Leó. — Már most én emiatt kell, hogy elváljak a feleségemtől. Ezt is el kell vened. Tarthatsz két asszonyt.

Ince nem volt most megijeszthető állapotban ; nagyon felbresztették benne az oroszlánt.

— Hát az is jó lesz — vágott vissza. — Hanna már megengedte, hogy az ő arcképe mellett a másikat is viselhessem. Megengedi még a harmadikat is.

Walter Leó gúnnyal figyelmezteté :

— *Sógor!* Elég hivatal lesz neked az az egy asszony is! Hanem hát most gyere, csókolj meg engem is. Hiszen csak kvittek vagyunk. Én is kaptam egyszer egy csókot a te feleségedtől, bár még most is élne, szegény!

Ez pedig nagy gorombaság volt Hanna irányában.

— Hanem hát mármost lássunk a prózai intézkedések után — folytatá a bankár —, mert az ötödik felvonás után még sok dolognak kell történni, amíg a lámpákat eloltogatják.

A sok dolog között az volt a legnagyobb dolog, hogy Incét, mint *eretneket* egy olyan hitbuzgó család tagjával összekessék, minő a Starrwitzeké, melyben mindenkor volt egy püspök vagy apátúr. Szerencséje volt Incének, hogy dimissoriálisát a dudai matrikula nyomán az ottani új lévitától kapta meg, az volt az ő illetékes papja. Így az előéletéből bizonyos stádiumig nem sejtettek semmit ; mert ha azt Prágában megtudják, bizony beteszik a szűrít a Daliborkába, mikor éppen esküdni megy!

Vége nagy nehezen a családot reprezentáló Starrwitz majoresco is ráadta a frigyre kénytelen-kelletlen áldását.

— Nem egész *mésalliance*. A táborno**k**bul lehet megint táborno**k**, a képviselőbül lehet miniszter, s a konvertitából lehet rekonvertita. Az asszony lásson hozzá, hogy mivé tegye? Ha választotta magának : habeat sibi!

Hanna és Ince most már mint férj és feleség utaztak ismét együtt a vasúton.

CONSORS ÉS CONSORS

Jól mondta azt Walter Leó, hogy a halottak bosszút tudnak állani azokon, akiket szerettek.

Áldorfai csak a házassága után vette észre, hogy valamit nem kapott meg a feleségével: a *lelkét*.

Övé volt a szép test, oly valóságosan az övé, mintha cserkesz apától vette volna sztambuli bazárban, akinek derekán az övét csak a vőlegény kése metszi keresztül, hanem a lélek éppen úgy nem járt együtt vele, mint annál.

Ahelyett annak a másiknak a lelke, ki az isis-lugas alatt nyugszik, járt el mindennap haza, s ott ült az új nő és a férj között.

Áldorfai imádkozta nejét, de kénytelen volt minden léptenyomon visszaemlékezni az elvesztettre, s összehasonlítást tenni a múlt és a jelen között.

És pedig Hanna igyekezett tökéletes feleség lenni, csak-hogy nem értett hozzá. Ezt nem tanítják az apácáknál.

Hűsége férjéhez látványszerű volt, a tüntetésig ment idegen férfiak irányában. Serena nem úgy tett. Ő elfogadta a tréfát, enyvelést, a mulatságot úgy, ahogy adva volt, s Incének soha egy gondolatja sem volt, hogy rá féltékeny legyen, hosszú távollét alatt sem. Más tudománya volt annak szerelmét bizonyítani!

Hanna takarékos is volt, csak-hogy azt a zsugoriságig vitte, s kizárt minden vendégszeretetet. Férjét szoktatta ahhoz a

vékony tartáshoz, ahogy a cseh beamterek élnek otthon. Incének aztán ilyenkor elűzhetlenül ott ült a jobbján az a „másik”, aki még a bujdosások idejében is vendégsereget gyűjtött maga körül, s férje kedvéért megvédélte a menekülteket szépasszony-főztével, és az neki semmibe sem került. Hanna is megteszi azt sokszor, hogy megtudva, mi férjének kedvenc étele, maga kimegy a konyhára, hogy őt azzal meglepje. De milyen nagy dologba kerül az neki! Serena egyetlen főzőedényben el tudott készíteni egész ebédet, ha megszorult; mikor Hanna főz valamit, estig nem győzi a cseléd elmosogatni utána a sok bekevert edényt. Aztán elvégre sem úgy üt az ki, ahogy kellene. Az ember csak megköszöni, kezet csókol érte, magasztalja is, hogy milyen jó, de csak nem úgy van az!

Hanna is egész nap dolgozik, tesz-vesz, mint egy cseléd, kifárasztja magát, aztán oda van. Semmi sem esik keze ügyére. Ha kávé főz, a szesz lángjával leégeti huncutkáit, ha teát főz, leforrázza a vízzel a kezét, ha hozzáfog egy öltönyt magának megvarrni, azon egész nap szab, krétáz, öltöget, de az napról napra messzebb esik az elkészüléstől, mintsem közelednék hozzá, s aztán este kimerült, kifáradt, mindennap érezteti férjével nem azt, hogy ő *grófnő*, hanem azt, hogy *szolgáló*. (Ügye te „Hajdani”, mikor vége volt hosszú nyári estével a nehéz kerti munkának, dalolva jöttél be a házba, s nem várhattál, amíg gyomlálástul szennyes kezeid megmosod, odahíttad kedvesedet, hogy csókolja meg addig is énekes ajkaidat, s aztán egy perc múlva már olyan tiszta és fehér volt az a két dolgozó kéz, mint a patyolat, akkor odatartottad neki, hogy csókolja meg sorba mind az öt ujját, s jókedved hangja életet költött a házban. Még gondod volt a férjnek az esteli pipát is sajátkezűleg megtölteni, s paraszt tenni rá a tűzhelyről!...)

Incének még ez utóbbit is nélkülözni kell; Hanna főfájást kap a füsttől. Csak az országházban gyűjthet rá a folyo-

són; de azért is orrt fintorítanak, ha otthon megérik a kabátján ennek az „alkotmányos húsfüstölő intézetnek” a zamatja.

Ince egészen otthon ülő emberré vált. Kedvenc mulatóságával, a vadászattal fel kellett hagynia: Hanna nem tűri a vadászkutyákat. Semmi állatot sem szeret. Még egy madara sincsen. Az állatkedvelés pórias szenvedély, ha a versenylónál s a kopófalkánál alább száll. A kutyával megosztani falatját haszontalan kiadás, s az állat után tisztogatni, fölösleges fáradtság. Hannának semmiben sem telik öröme. Egész élete egy folytonos önfeláldozás.

Ince is egész nap otthon ül. Könyvárusok számára dolgozik. Régi jegyzetekből új útleírásokat készít, ívét tizenöt forintjával. Folyvást dolgozni kell. A fáért, a cselédért, a szabóért, a bútorokért, az adóért, a kaszinói, klubi tagságért.

S a férj, aki egész nap dolgozik, elfelejt felesége iránt figyelmes lenni. Minden gondolatját az üres papíros foglalja el.

Aztán néha egy-egy országgyűlési beszédre is kell készülni. Ince az ellenzék padjain ül. Ülnek ott elegen, akik egész három csztendőn át egy árva szóval sem cáfolják meg, hogy nincsenek a karthauzi barátok szerzetébe fogadkozva, s csak a szokásos „igen” és „nem” *memento mori* hangzatával adnak koronkint életjelt magukról; mégis igen derék emberek. De Áldorfai — gyanúsított ember! Neki hébe-hóba fel-fel kell támadni, s megragadni az alkalmat, hogy egy szónoklattal bebizonyítsa eddigi elveinek törhetlenségét. Az ilyen beszédre aztán készülni kell. S a beszédre készülő államférfiú kellemetlen étkező társ az asztalnál. Jó szerencse, ha az asszony elég tapintattal bír, kitalálni az indokot s mosolyogva jegyezni meg: „Te most ugyebár azt gondolod, hogy a miniszterrel beszélj!”

Walter Leóék többször meglátogatták Budapesten Áldorfalékat.

Panaszkodásról szó sincs. Arra Hanna nagyon büszke. De beszél hangosan a tünnetőleg kimutatott egyszerűség, visz-zavonultság, szigorú életmód.

Helene aztán otthon majd megöli a férjét, hogy segítsen rokona szorult állapotán. Ő azt hiszi, hogy az olyan könnyen megy.

Eközben a politikai válság egészen élessé vált.

Az osztrák-porosz háború sajtószertű megvilágítást adott a beláallapotoknak. Kiegyezkedésről beszélt minden ember, vagy egy, vagy más módon. A magyar országgyűlésen nagy összemérkőzésre készültek a pártok. Ince még mindig az ellenzékhez tartozott; nem is lehetett a hajdani honvédeczre-desről egyebet fölteni.

Ebben az időben tehát drágák voltak a szavazatok.

Egy monarchia sorsa, újjáalakulása vagy szétomlása függött minden név szerinti szavazástul.

Ezekben a napokban a szokottnál is többet időzött Walter Leó Budapesten. Csaknem mindennapos volt azalatt sógoránál.

Politikáról a viláért sem beszélt volna vele. Ismerte elvűhűségét.

Hanem egy napon, mikor már megvolt a magyar felelős minisztérium, azzal a hírrel lepte meg Incét, félre hívta őt dolgozószobájába, hogy igen fontos „nemzetgazdászati” eseményt akar közölni vele.

Ez neutralis tér.

Egy konzorcium van alakulóban, mely az X és Y közötti vasút kiépítését Magyarországon szemelte ki feladatául, s ezen konzorcium óhajtáná, hogy Ince is lépjen be engedmény-birtokosai sorába.

— De hisz én semmit sem értek a vasútépítéshez — monda Ince.

— Az a mérnökök dolga — nyugtatá őt meg Leó.

— A pénzszerzéshez még kevesebbet.

— Az pedig a bankárok dolga.

— Hát az én dolgom micsoda? — kérde akkor Áldorfai.

— Hazafiúi buzgalommal előmozdítani a terv kivitelét, mely hazád egy részének a kívánt jóllét fokára emelkedést megkönnyítendi.

A cél magában véve nem lehetett gyanús.

— De a kivitel mégis anyagi kockáztatással jár.

— Ha én ott vagyok, akkor bizonyos lehetsz róla, hogy nem kockáztatasz semmit. Ellenben rád nézve az a biztató előny származik belőle, hogy ha te befolyásod által az engedményt megnyerni segítesz, a társulat téged megválaszt igazgatótanácsosának, s az ilyen hivatal, mint tudod, hetenkint egy napi munka mellett, évenként öt-hatezer forintnyi tiszteletdíjt szokott eredményezni.

Ez nagy hang volt Ince előtt.

Évenként öt-hatezer forint, becsületes úton keresve! Ez éppen helyreütné azt a különbséget, ami a képzelem és valóság: — egy osztrák nyugdíjas tábornok s egy amerikai elbocsátott generális között létezik.

— S kik lennének az engedménykérők? — kérdezé Leótól.

— Magam volnék az egyik, a másik úri magad, a harmadik pedig gróf Bauernhass Siegebort.

— Ejnye, de furcsa név.

— Ne bajlódjál te a névvel. Előkelő nagybirtokos Csehországban, és tekintélyes nagy úr. Nekem régi jó ismerősöm. Mihelyt beállsz a konzorciumunkba, megismertetlek vele. Igen józan nemzetgazdász fogsz benne megismerni. Tehát kezét rá.

Ince nem tétovázott kezét adni Leónak, ki azután e tárgyat befejezettnek nyilvánítá.

Pár nap múlva Leó tudatá Incével, hogy az egész vállalat a legsimább úton van: semmi akadály sincs előtte. Kicsinált dolog, hogy Incét a társulat az igazgatótanácsosok sorába fel fogja venni.

Minthogy ez már egészen bizonyos volt, Ince nem is tartózkodott azt nejjével közölni. Elmondá Hannának, hogy ő most egy olyan állomást fog elnyerni, mely öt-hatezer forint évi jövedelmet biztosít számára, s ennek elnyertével ő is képes leendő nejjének az óhajtott kényelmes és gondtalan életet megszerezni.

E felfedezés jutalma volt Incére nézve egy egész boldog és semmi incidens által meg nem zavart, nyugodalmas nap. Hanna oly gyöngéd volt, hogy legelső föltételül ezt köté ki:

— Akkor legalább te sem fogsz egész nap az íróasztalod mellett ülni, hanem néha majd az enyim is leszesz.

Az úgy sietve haladt, Walter Leó nem hagyta azt pihenni.

Egy hét múlva már meghívták Incét a konzorcium alakító ülésébe. Ez itt Budapesten ment végbe, minthogy a magyar kormány tanácsosának is részt kellett benne venni.

Voltak jelen a tanácskozáson öten, akiknek a neveit mind elfelejtette Ince, amint Leó elmondta azokat neki, csupán az az egy különös név: Bauernhass Siegeberrt, ragadt meg figyelmében; annak a viselőjét meg is nézte nagyon.

Magas, délceg fiatal férfi volt; középen elválasztott szőke hajjal, mely rendetlen tincsekben hullott vissza homlokára. Szőke favorija, cotelettjei finomul gondozva; arcán előkelő nyugalom, s ha vannak szemek, amelyek beszélnek, úgy ennek a szemei azok voltak, amelyek hallgatnak. Ami legfeltűnőbb volt rajta, az, hogy svéd kesztyűt az egész értekezlet alatt a kezsein tartotta. Mikor Leó bemutatta őket egymásnak, Incének is kesztyűs kezét nyújtott szorításra, kesztyűs kézzel számított, kesztyűs kézzel írta alá a nevét.

Mikor készen volt az engedményokmány, a jelenlevő tagok szerencsét kívántak egymásnak a vállalathoz és egymáshoz, s ismét kezét szorítottak, a vizontlátásig.

(Ez lesz tehát az én „consors”-om, mondá magában Ince, nagyon emlékébe edzve azt az alakot, melynek hajfürtei, mint a szomorúfűz ága, hullanak szemei elé.)

Különösnek találta, hogy ez a szó: „consors”, azt is jelenti, hogy „feleség”.

Hazatértett sietett elmondani annak a másik consorsnak, hogy az említett ügy már annyira rendben van, hogy annak a rovására megbízhatja Hannát, nagyobb szállást keresni, s azt tetszése szerint bebútoroztatni.

Hanna azt felelte rá, hogy majd ráérünk, ha egészen kezünkben lesz.

Ince aztán nagyobb elhittel végett elmondá neki az egész alakító ülés lefolyását: kik voltak jelen, s nem titkolta el afölötti megbotránkozását, hogy Bauernhass gróf az egész gyűlés alatt le nem húzta a kezéről a kesztyűt; neki is kesztyűsen nyújtotta a kezét parolázásra, ami tisztességes emberre nézve gyöngé megbántás.

Hanna mentőleg szólalt fel.

— Ez nem gőg, csak megszokás. Némely úri háznál épp oly kevésé jelennek meg az összetartozók kesztyű nélkül a kezükön, mint cipő nélkül a lábukon, kesztyűben ebédelnek, sőt kesztyűben hálnak is.

Ince nem akarta felhasználatlanul hagyni e téren szerzett tapasztalatait.

— Hiszen nekem is volt szerencsém egy időben minden nap hercegekkel együtt ebédelni, mondá kérkedőleg; a krími háború alatt, mégpedig angolokkal; de azok, mondhatom, hogy pusztá kézzel nyúltak a bográcsba velem együtt. Pedig úgy hiszem, az angol arisztokrácia is megközelíti büszkeségre a csehét.

— Azt, ami hadjárat alatt történik, ne vegye ön a rendes élet zsinórmértékének. Háborúban az is megeshetik, hogy az cimber dobszónál összeesküszik, ami más időben nem járná meg.

Hannának bizonyosan nem más eszmejárás hozta ezt az ötletet, mint hogy éppen aznap adták a német színházban ezt a vígj. operát: „Az ezred leánya vagy a házasság dobszónál”;

de Incét nagyon fájó részén találta ez a szó. Azt hitte, hogy az ő első házasságára célzott az.

Nagyon elkomorult rá, s menekült dolgozószobájába.

Ott azután elgondolkozott rajta, s átlátta, hogy ő a hibás, ő kezdett élcelni a cseh arisztokráciára, holott annak egyik legbüszkébb tagja választotta őt férjül, s az nem szégyell most az ő házánál oly munkát végezni, mintha egy pipereárus bolt hölgyei közül választotta volna őt ki. Rávette magát, hogy visszamenjen hozzá és kiengesztelje őt.

Hanna csakugyan ott ült megint annál a szerencsétlen ruhánál, melyen mindennap szab, varr és fejt; s mely makacsul felfogadta, hogy soha el nem készül. Varrt és látszott a szemein, hogy fejfájásban szenved.

Haj, de könnyű ám kiengesztelni egy asszonyt, aki haragszik, aki pöröl, aki sír, aki dül-fül, ront-bont, körmöl és pofoz; de hogyan kiengesztelni egy nőt, aki hallgat, aki egykedvű arcot csinál, aki még csak egy arcvonással sem árulja el, hogy mi baja van?

Ince mégis addig könyörgött neki, míg kiimádkozta a kezéből azt a Penelope-szoknyát.

Akkor aztán Hanna nekiállt kávé t pörkölni a borszeszgepen. Az is jó a fejfájás ellen.

Ince aztán, hogy kedveskedjék, hogy hátra ne maradjon, vagy talán hogy tréfás fordulatot adjon a feszült helyzetnek, a maga részéről elővette a kávé malmot, s elkezdte a Hanna által pörköltet megőrölni.

Hiszen annyiszor tette ő ezt Serenával.

De már erre kitört Hannából a harag. Összecsikorgatta gyönyörű gyöngysor-fogait, s megrázta a fejét, s a két öklét megreszkettetve, riadt rá a gonosztevőre.

— Takarodjék ön! Hisz mind elrontja a kávé darálót, ha forrón őrlí meg benne a kávé! Ennyit sem tud? pedig az egész világot bejárta, s még országos képviselő akar lenni!

Ince aztán menekült is a kaszinóba.

„Országos képviselőnek lenni!” Lehet is az, mikor otthon az ember magamagát sem meri képviselni! Aztán most készüljön az ember, ilyen feleségtől megpuhított kedély mellett, a fulminans filippikára a kormány ellen! Nem is készült ám!

A kaszinóban összetalálkozott Walter Leóval. A bankár arról az örvendetes eseményről tudósítá, hogy a minisztertanácsban kedvezően intéztetett el az engedélyokmány.

— Hanem mármost egyet mondok, kedves barátom. Azt egészen természetesnek fogod találni, hogy mikor te a consorsaiddal együtt a jelen kormánytól engedélyt kérsz egy állami kamatbiztosítás mellett épülendő vasútra, ugyanakkor nagyon furcsán zavarná meg a nótát, ha te egy füst alatt egy kegyetlen filippikát tartanál a kormány ellen a büdzsé vita alkalmával, s ellene szavaznál annak a költségvetésnek, melyben a saját vasútid is benne szerepel.

Ezt bizony Ince maga is furcsának találta.

— Jó! Majd mikor rám kerül a beszéd sora, este kimegyek meztláb a hóra, reggelre berekedek, s másnap tanúm rá az egész világ, hogy nem szónokolhatok.

Ennyire már elment.

Walter Leó és Bauernhass gróf ott maradtak Budapesten addig, míg engedélyokmányukat ki tudják ásni a minisztériumtól, ami nem megy minden artézikút-fúrás nélkül.

Ez idő alatt Leó többször meglátogatta Áldorfaiékat, de Bauernhass sohasem.

Leó annyit megtudott a társalgásból, hogy Hanna sehova sem jár, még színházba sem volt, Budapest mulatóhelyeit éppen nem ismeri. Az mind sok költségbe kerül, s Ince sem ér rá, mert az reggeltől estig dolgozik.

Leó erre azt a megjegyzést tette magában, hogy amely családoknak mintegy négyezer forint jövedelem mellett ártatlan mulatóhelyekre nem telik, ott vagy a férj rossz számító, vagy a nő rossz gazdasszony. Azonban Budapest drága város. Itt a lélegzetvétel is pénzbe kerül. Ez is igaz.

Egy napon ismét, mikor a büdzsévita egész forrójában állott, ezzel a közleménnyel lepte meg Walter Leó Áldorfaí Incét:

— Kedves sógorom. Kutya van a kertben! Az engedélyokmány már minden hivatalszobán szerencsésen keresztülvitorlázott nevezetes havariák nélkül; hanem tegnap elővett bennünket a miniszteri biztos, s egész nyíltsággal kimondá, hogy vasútunk létrejötte nagyon kívánatos és nemzetgazdasági szempontból igen üdvösséges, kívülünk más nem is kapja azt meg; hanem, hogy a kormány igen szálkás falatnak találja azt, hogy a konzorciumunkban egy forradalmár hadvezér is talál-tatik, akiről mai napig is azt hiszi (akár alaposan, akár alaptalanul) az egész világ, hogy ő lesz hivatva egy mindent felforgató mozgalom élére állani. Hogy azáltal, ha ezt figyelembe nem veszi a kormány, maga is könnyen hamis helyzetbe jöhet. Azért tanácsolja, hogy téged hagyjunk ki a konzorciumból egyszerűen. Erre azonban kapott egy olyan választ, amit hiszem, hogy nem tesz ki az ablakába, mégpedig nem is tőlem, hanem Bauernhasstól. A gróf sarkára állt, s azt mondta: „Akivel én egyszer konzorciumba léptem, ahhoz én hozzá vagyok nőve, mint a sziámi ikerpár, Chung a Tunghoz, s azt én magamrul levágnam nem engedem. Ha tetszünk együtt, tessünk; ha egy nem tetszik közülünk, ne tessünk.”

Incének ezzel a szóval nagyon ki lettek húzva a méregfogai. Az az ellenszenves alak; az a pacsuliszagú arisztokrata igazi nemes ember módra viselte magát az ő irányában. Ő bizony, hasonló helyzetben aligha ki nem dobta volna a hajóbul azt a kellemetlen útitársat — amúgy parasztosan.

Ince úgy megszorította erre a közleményre, elismerése nélkül, Leó kezét, hogy az egymásba tapadt ujjait rázogatóva monda:

— No ennek felét Bauernhasznak adom, mert nekem sok.

— Mit tegyünk most? — kérdezé Ince.

— Én bizony tudnám, hogy mit kellene tenni. Hanem az egyenesen a te feladatod. Abból a forradalmi vezérkedésből,

tudjuk mi jól, hogy semmi sincs. Te magad tudod legjobban, aki színről-színre ismered a viszonyokat odakinn úgy, mint idebenn. Minek hát játszani nagy jelszavakkal? A te nyilvános jellemednek legkisebb kárára sem lenne, ha te a most folyó büd-zsé vita alkalmával egy őszinte lojális beszédben nyilvánvalóvá tennéd, hogy neked ez irányban semmi titkos törekvéseid nincsenek. Ez a mi egész helyzetünket megkorrigálná. Gondolkozzál rajta, amit mondtam.

Ince nagyon is elgondolkozott azon.

Tehát mármost nemcsak azt kívánják tőle, hogy *hallgasson*; hanem azt is, hogy *beszéljen!*

Mit beszéljen?

Rontson le olyan illúziókat, amik még nemcsak sok embernek boldog álmait képezik, de amik a közjellemet, mint abroncsok tartják össze?

Mit tegyen most?

Hej, ha az a felejthetlen nő most itt volna oldala mellett, az majd kitalálná a mentő gondolatot a kétség közepett! Megmondaná: „tedd” vagy „ne tedd!” „Ha az, amit el akarsz mondani, meggyőződésed, mondd el!” „De ne mondd el olyankor, mikor jutalmat kínálnak érte; mondd el ingyen és ha megvernek is érte.” „Ha pedig nem meggyőződésed az, s nem szükséges, hogy mondva legyen, el ne mondd, ha a világot ígérik is érte!

Nincs, aki vele így beszéljen!

Hiszen itt van az új nő. De ez nem arra született, hogy férje gondolatait kitalálja. A férjnek kell az ő gondolatait találgatni mindig, s azokat mélyen el tudja rejtegetni előle.

Ince elmondá Hannának a Leó által közlötöket, s várta, hogy mit felel rá a nő?

Ez pedig egész okos megnyugvással felelé, a varró selymetel-szak (tva fogaival (amiért Ince mindig zsémbelt: mikor ott az olló).

Lássa, milyen jó volt, hogy nem indultam el mindjárt nagy szállást keresni s bútorokat megrendelni.

Az igaz, hogy nagy baj volt Incére nézve, minek mondta el előre Hannának azt a kilátásba helyezett nagy jövedelmet. Most hogyan vegye ezt tőle vissza?

Hanna hideg vérrel húzta a tűbe a selymet, mintha az a tűfok szűk nyílása volna gondolatainak egyedüli átjárója. Hajh, Ince maga is szeretett volna ezen a tűfokon keresztül-bújni! Addig nem lehetett a beszédet folytatni, amíg a selyem bele nem talál a tűbe. — Megvan. — Hála az égnek!

Most aztán Ince folytathatá.

— Óh, még ezzel nem esett ki a világ feneké. Az ügy nincs elveszve. Társaim szilárdul állanak mellettem, s nem tágítanak a kormány előtt. Kedvesem, mit szólsz hozzá? Én szeretném ezeket a társaimat, Leót és Bauernhass grófort holnapra egy kis barátságos estélyre elhíni hozzánk.

Hanna felszisszent! A tű megszúrta az ujját.

Ince hitvesi részvétellel kapott a sebzett kéz után, hogy a kitóduló vért ajkával felszívja, hanem Hanna ököltre szorította kezét, s nem engedte azt neki.

— Hová gondolsz? Hát fogadhatunk el mi ezen a mi szállásunkon eleganciához szokott vendégeket? Hívhatom én ide a jockey-klubot hozzám estélyre, mikor egy ép fülű teacészt nem tudok eléjük föltenni? Bízhatom én magamat erre az ostoba szakácsnémra? Kérlek igen nagyon, ne híj énhozzám vendégeket!

Ince nagyot sóhajtott, s abbahagyta a dolgot.

Alantabb hangon kezdé aztán, s elmondá Hannának, hogy mindezen lehetne még fordítani egyetlen egy szónoklati diverziónak az árán. Rászánja-e arra az áldozatra magát? Mert ez áldozat!

Hanna ruhafodrot ráncolt. Mikor a tizenöt milliomodik ráncba ölté a tűt, akkor annyit mondott:

— Kedvesem. Tedd, amit jónak látsz. Én, látod, hogy így is meg vagyok sorsommal elégedve.

De a hang, a kifejezés megcáfolta a szókat.

Ince dolgozószobájába vonult vissza.

Nagy gond volt ez, hogy mit tegyen most?

Hiszen semmi, egy fillér árú apostasia sem kell hozzá, hogy elmondja magáról, hogy ő nem az, aminek őtet a népszerűség híreszteli. Eszében sincsen forradalmi tervekkel szaporítani a pasziánsz játékok nemeit; s ha egyszer elmondja magáról: „Én nem vagyok az, aminek gondoltok, én békés hazafi vagyok!”, hát csak azt fogja vele elismerni, amit rágalmazói ügyis régen beszélnek róla, mint emberszólást. Azokat, akik pártfelei, barátainak úgysem nevezheti már, elszakadhat tőlük akármikor minden szívfájdalom nélkül. Nem is ő lesz az első, aki ezt teszi. Az országház termének egyik oldaláról a másikra átmenni nagyon könnyű, nem folyik közben a Duna, nem fullad bele az ember.

Csak egy göröngy van, amin felfordul az okoskodások szekere, s kidönti a földre minden szofizmáit: az, hogy ennek *a lépésnek ára van!*

Az ember felbuzdul egy beszédre nem azért, mert a közügy, a haza iránti szeretet túlómlése kényszeríti érzelmeit, hanem azért, mert magának akar valamit szerezni!

Hiszen nem hivatal az a valami. Nem függ kormányi kinevezéstül. Nem is tudja azt meg minden ember. Hiszen ezer közül kilencszázkilencven nem tudja azt még, hogy micsoda jószág az a „praesentzmark”? De elég, ha tudja ő maga, hogy mikor buzgott, ezért buzgott!

Pedig ezt mármost csaknem kötelessége megtenni. Egyik nemeskedés a másikat költi fel. Bauernhass gróftul nemeskedés volt az, hogy consorsát nem engedte a kormányi ráhorkantásra kitörültetni az engedélyokmánybul, ez most corollariumképpen vonja maga után, hogy e consors se kövesse el valami olyan parasztkodást, ami a másik két társat buktatja el.

De ki is ez a Bauernhass gróf, hogy ez így egyszerre csak buccseppen az égből az ő élete történetébe? Hogy nem hal-

lotta ő ezt a nevet soha Walterék házánál? se magát az alakot nem látta a bankár estélyein, ahol pedig minden cseh nevezettség együtt szokott lenni? Pedig Walternek igen szoros összeköttetésben kell vele állni, miután ily vállalatához éppen őt szemelte ki. Föltette magában, hogy legközelebb meg fogja Hannátul kérdezni, hogy nem tud-e valamit erről a Bauernhass grófról? Arrul a válaszul pedig előre bizonyos lehet, amit Hannátul fog kapni: „Kedvesem, önnek consorsa, önnek csak jobban kell őt ismerni!”

Bizonyos, hogy eddig is le van már neki kötelezve. Ha most ép fülű teás findzsái volnának, egy barátságos estéllyel leróhatná ezt a foglalóba kapott barátságot; de mert nincsenek, s egész Pesten nem is kaphatók, s ha kaphatók, egy millióba kerülnek, annál fogva most kénytelen hála fejében egy beszéden törni a fejét, amihez nem talál se témát, se expozíciót.

E nagy tusakodás közben eszébe jut ahhoz a kis medalionhoz fordulni, melyben két szép női arc egymás felé fordulva, hallgat: (vagy talán beszélnek is egymással?)

Ez a régi még most is kisegíti őt a bajból. Amint ez arcot nézi, lelke visszatévedez a múltba, vissza, vissza egész odáig, ahol a honvéd . . .

Megvan!

— A honvéd. Ez a mentő jelszó.

Jobb szelleme szánta őt meg a szorongattatásban, az sugallta ezt neki.

— Ha meg vagy hasonlóva önmagaddal, szakítsd kétfelé magadat: válaszd külön a honvédet a pártebertül. Az új nemzeti kormány új honvédsereget akar felállítani. Foglald el ezt az álláspontot. Innen mondhatod a kormány védelmére egy fényes beszédet, s még sem tagadod meg múltadat.

Ebben az ötletben megtalálta menekülését Áldorfai.

Mikor rákerült a szónoklat sora a nagy parlamenti harcjátékban, tartott egy fényes beszédet, melyben remekül voltak

egyesítve a trón iránti hűség contestatiói a haza iránti lángoló áldozatkészséggel.

Eddigi padtársai ugyan azt mondták rá, hogy biz ez *dinyergelés* volt; de igen szépen ment végbe, s nem kevésbé szorítottak vele kezét e szónoklat után, mint a miniszterek.

Walter Leó az idegenek karzatául hallgatta e beszédet, s mikor vége volt, lejött gratulálni Incének a büfébe.

— Ezt jól adtad! Et capram, et caules. Tout est gagné, même l'honneur!

Másnap kezében volt a konzorciumnak az engedély-okmány, s Incének azonnal fel kellett mennie Bécsbe az alakító ülésben részt venni. Ott meg is választották, mint előre tudva volt, igazgatótanácsosnak. Mikor Leó kezébe adta a legelső „jelenléti bárcát”, figyelmezteté rá, hogy ezt eltegye, mert az esztendő végén kétszáz forintot fog érni. S ilyet minden héten kap egyet.

Ince eldugta azt a tárcája fenekére, és nem dicsekedett vele senkinek. Azt hitte még, hogy ha az ember ilyen nagy pénzt kap olyan csekély fáradságért, azt maga előtt is szégyenleni kell. Szegény! új ember volt ezen a téren.

Egy pár hónapig azután rendesen feljárt hetenkint Bécsbe, s ott összejött Walter Leóval az igazgatótanácsban. Bauernhass prófot sohasem látta többet, az nem kívánt az igazgatótanácsba bejutni: részvényei szerinti szavazatát Walter Leóra ruházta. Neki nem kellett ez az üzlet. Hát mi kellett neki benne?

A harmadik hónapban így szólt Incéhez Walter Leó:
— Nos, kedves sógor, vállalatunk kitűnően sikerült. A pénzpiacokon tomboló jókedvvel fogadták papírjainkat. Az üzletet befejeztük. Mi egy kerek milliót nyertünk rajta. Ennek alapítási költségére lemegey százezer forint, a maradékot három felé osztva, te rád jut belőle háromezszázezer forint.

Te csak tréfálsz?

— Annyira nem tréfálok, hogy itt van számodra az utalvány. Az összeget minden órán felveheted a bankból: ha ott hagyod, csak három percent kamatot kapsz érte.

— De ne ejts kétségbe, hát miért kapjak én háromszázezer forintot?

— Hát azért, amiért én, meg Bauernhass; mert mi voltunk az engedélyesek.

— De hát kitől raboltuk mi ezt az egymillió forintot?

— Kedves barátom! — szólt Walter Leó komolyan —: én meg vagyok győződve róla, hogy te mint országos képviselő, ki a parlamentben vasúti politikát s pénzügyi terveket megbírálni vagy hivatva, ezt a két szaktudományt tökéletesen érted.

Nem értette biz azt Ince se tökéletesen, se tökéletlenül; de az ironia oly vértezett alakban lépett eléje, hogy lehetetlen volt rá mást mondani, mint azt, hogy „értem”.

— No, ha érted: hát akkor tudod azt, hogy amit az ember vállalatokon nyer, az nem rablás, csak szerencsés felhasználása a kedvező helyzetnek. A közönség is jó vásárt tett, mert a pénzt jól és biztosan helyezte el; hát csak tedd el te nyugodt lélekkel a rád eső nyeresémet, s ne népesítsd meg az álmaidat kirablott népek és országok kísérteteivel.

— De én mégis azt hiszem, hogy ezt a hirtelen nyert egymilliót valaha valaki mégis fel fogja panaszozni.

— Akkor essék rám az átok súlya! Te annyit tudsz a dologról: . . . no amennyit szokott egy országos képviselő tudni a fináncoperátumok és vasút-entrepriszek dolgáról. Azoknak pedig már Krisztus is megbocsátott a keresztfáról.

— Csak nem azzal a szóval, hogy „nem tudják, mit cseleksznek!”

— Hanem egyet mondok neked, azaz, hogy hármat. Mármost van háromszázezer forintod. Szép gömbölyű összeg.

Már most csak arra kérek: először is ne kezdj el belőle palotát építeni, másodszor ne végy rajta hatszázezer forintos uradalmat, és harmadszor, ne valld meg a feleségednek az egész összeget: mondj neki csak százezret.

— Miért? — kérde Áldorfai megbotránkozva.

— Hát, tudod, csak úgy tanácsképpen mondtam.

Áldorfai Ince nagy félelmek közt mert haza jönni Budapestre. Azon töprengett, hogy ha megtudják felőle, hogy ő egy vasúti vállalaton egy tollvonás árán olyan roppant nagy pénzüsszeget nyert, akkor őtet talán többet el sem fogadják semmi civilizált társaságban, s jó szerencse lesz, ha a saját felesége is ki nem kergeti a házból, azzal a napszámmunka nélkül szerzett pénzzel. Valami gyöngéreménység biztatta, hogy talán nem tudják meg olyan hamar.

Nagyon csalatkozott. Előbb megtudták azt, mint ő haza érkezett volna.

Hanem abban is csalatkozott ám, hogy őt emiatt a társaságból ki fogják rekeszteni. Au contraire! Most lett csak igazán bevéve minden társaságba. Amíg az ilyen emigrált, meg újra immigrált bús hazafi a „szegény ördög” hírében áll, az emberek úgy fáznak, mikor látják (még a jó barátai is); mind azt hiszik róla, hogy ez keres valakit, akitől valamit kérjen, s csak rá kell nézni, hogy az embert megfogja, s azt mondja, te vagy az, akinek engem ki kell húzni a vízből! Hanem amint egyszer híre futamodik, hogy a bús hazafi nagy pénzhez jutott, minden jég felolvad előtte; elismerik, hogy most már derék, társaságba való ember, aki nem nyugtalanítja a vele érintkezőket. Még a hazafiúi híre is egyszerre kétakkorára nő. Győzi a küldöttségeket elfogadni, amik karhatalommal viszik elnöknek mindenféle alapon alakuló társulatokhoz. A cimborákból tisztelők válnak, s az ellenségekből legfeljebb irigyek.

Hát még a feleség otthon. Annak sincs eszébe válópert indítani emiatt. Ellenkezőleg, azon örvendetes változás áll be a családi életben, hogy amíg az új bevásárlások tartanak, a nő kedélye folytonos villanyosságban van tartva. Követeli, hogy férje együtt menjen vele a boltokba kelméket, szőnyegeket, hűtorokat válogatni. Dicsekszik, pompázik a férjével. Mutoztatja őt a világnak. Akarja, hogy lássák az utcán, hogy ők új házások, s most élik a mézesheteiket. (Pedig már régen elmúlt annak egy éve.)

És aztán, amint olyan háztartást kezdenek vinni, melyet nem kell többé látogatók elől zárva tartani, egyszerre megnyílnak előttük a társadalmi körök. Jótékony női egyletek felhívják Hannát a belépésre, s megteszik választmányi tagnak, az arisztokrácia magas úrhölgyei keresik barátságát, s azoknak körében Hanna grófnő, mint bennszülött találja fel egyszerre magát. Eljár estélyeikre, és viszonzozza azokat. Tud úrnő lenni. Hilemében érzi magát. Szépségével hódolatot, erényeivel tiszteletet költ maga iránt.

Ezzel a kedélye is átváltozik; nem oly rideg, szenvedély nélküli lény többé! Ince rájön arra a tudatra, hogy az az elébbeni állapot boldogság volt ugyan, de szomorú boldogság; míg ez a mostani: szerencsétlenség ugyan, de vidám szerencsétlenség.

Most már a férj is, nő is a közügyeké. A férjnek egész nap ügyei vannak, s a feleségnek néha még este is. A haza, az egyház, az iskola, a szenvedő emberiség, a közmunka és nőipar, a kintiek sorsa élénken igénybe veszik tehetségeiket. Néha egymás nap sem látják egymást; annál édesebb aztán a viszontlátás, s van tárgy, amiről beszélni lehet.

Az előkelő világ táncestélyeire együtt járnak, s mindenki körülöttük szép párnak tartja őket egymás mellett.

Csak az a kár, hogy Ince igen komor. S azt tudja ő maga is. Hiszt, hogy nem bír azzal a hajlékonysággal, azzal a simasággal, és különösen azzal a gyorsan tenni kész figyelemmel, ami az előkelő társaság férfiai megkülönbözteti. Leginkább bámulja

pedig a férfiakban azt az öntudatos modort, amivel hölgyekkel bánni tudnak. Tudnak fényleni anélkül, hogy megmelegednének.

Ehhez ő nem ért; ő udvarolni csak annak tud, akibe szerelmes: azt azután eltitkolni nem is tudja.

Egy fényes táncestélyen, melyet a Budapesten lakó arisztokraták egyike tartott saját palotájában, Ince ismét összetalálkozott Bauernhass Siegebert gróffal. Őszi lóversenyek ideje volt: arra jött le Budapestre.

Az ifjú lovag ezúttal nem volt úgy állig begombolva, miként az első összejövetelük alkalmával; most természetesen táncvigalomhoz levén öltözve. Haja most is előre csüngött a homlokára, mintha gondolatai volnának, amiket gyászol.

Mikor Siegebert gróf meglátta Incét a szemközti ajtón belépni, félrehajtá homlokáról a kilátást rontó hajfürtöket, s ismerős mosollyal közelített felé.

Igen, Siegebert gróf tudott mosolyogni.

Sőt egyebet is tanult. Amíg Incéhez jutott, addig lehúzta jobb kezéről a finom fehér jaquemar-kesztyűt, hogy mezítelen kezét nyújtsa neki szorításra. Pedig itt már a feszes illemszabály eléggé igazolja, ha az urak kesztyűiket le nem húzzák, s úgy szorítanak kezet.

Ez tüntetés volt.

És az egész modor, amellyel a társalgást vezetni igyekezett, az mind annak az alapgondolatnak a kiszínezése volt, hogy „Látod, én most nyájias *akarok* hozzád lenni; mert tudom azt a gyöngeségedet, hogy neked tetszik, ha valaki a szemedbe mosolyog, a kezedet megszorogatja, dolgaid felől tudakozódik, s ha valami bajodat kitudta, mond valamit, hogy mit használj ellene. Aztán karon fog, jó pajtásainak bemutogat; vidám adomákkal mulattat, s helyet csinál számodra a büfében, s ha a tyúkszemére léptél, ő mondja, hogy „pardon”. Én tudok neked így is. Minthogy ez neked „jobban tetszik”.

De hát honnan tudhatta azt meg Bauernhass Siegebort, hogy ő neki mi nem tetszett rajta az első találkozásukkor? Hogy ő azon a kesztyűs kézzel való irkáláson és kézszorításon megbotránkozott? Hisz ő ezt egyedül a feleségének mondta el, és kivüle embertől született lény nem hallotta azt soha.

Ki figyelmeztette arra Bauernhass grófot, hogy „Te, máskor ha összejössz Áldorfaival, légy nyájas hozzá ; mert ő a külsőségekben megbántást talál!” Ezt a gyöngéjét nem árulta ő el, csak Hanna előtt.

Ez a gondolata fel maradt jegyezve emlékében.

Azután, hogy megint kétfelé váltak, tovább is figyelemmel kísérte Siegebortet, hogy megtudja, vajon ez a nyájas modor, amivel irányában tüntetett, csakugyan egy egészen átváltozott kedélyállapot jelensége-e? S rájött, hogy nem az.

Bauernhass Siegebort, amint a társaság más tagjaival jön össze, mindenki irányában ugyanazt a hideg távortartó modort tartja meg, amit ő első látásra megbántásnak vett : Siegebort a magával egyenrangúakkal sem szívélyeskedik. Ez nála természet. Mikor a quadrille-be vegyül: úgy tűnik fel, mintha azok a terrakotta kariatidák a karzaton kezdenének el tour des mains-t csinálni, s mikor a rondóban az ő feleségének, Hanna grófnőnek nyújtja egy pillanatra kezét, hogy egyet forduljon vele, rá sem tekint, mint nem tekintenek egymásra azok a szobrok, amiknek az agyagművész elmozdíthatlanul odaragasztotta a fejüket a nyakukhoz.

Tehát az a nyájaskodás egyenesen csak az ő kedvéért volt színpadra hozva.

S ugyan mi szüksége volt arra Bauernhass Siegebort grófnak? Miért neki magát úgy viselni, mintha ő volna Incének lekötelezettje, nem pedig ez tartoznék neki : a háromszázezer forintjával, a felesége szép toalettjével, ezzel az egész táncteremmel s a bennlevő celebritásokkal és ragyogó szépségekkel? Hisz ezt mind ő neki köszönheti, hogy felvette a

hajójába, s nem dobta ki belőle, mint Jónás prófétát, mikor a tenger megharagudott.

(„De hát mármost mivel vagy te boldogabb ember, mint voltál akkor, mikor a káposztafejekről szedted a csigákat?” kérdé tőle a hazajáró emlékezet, s ismét úgy jött neki, mintha megújulna előtte a meleg álomkép, mely egykor úgy elandalítá lelkét, mikor még nem is látta azt ; s érezné a tengerszél susogását a banánlombok között, s a leveleken átszűrődő zöld fény melegét arcán, s hallgatná a zenekar fináléja helyett azt a távoli dalt a „sárga cserebogárról”).

Ez az ő jó tündére, az emlékezet, ismét rávezette őt arra, akit már-már elvesztett : saját magára. Közel volt hozzá, hogy nagyon eltévedjen. Az elvesztett alak ugyan már nem olyan makulátlan fényes, mint volt : a rozsdá megfogta ; de az még mindig „aerugo nobilis” ; a corynthi érc nemes szennye : *a nagyravágyás rozsdája*.

Egy gondolata támadt, mely így szólt :

— Megfordítva áll a viszony közöttünk. Nem én tartozom hálával az én két consorsomnak, hanem ők nekem. Mik voltak ők a magyar kormánynak? Hekuba! De én voltam valami! Én voltam az ár, amiért megkapták a vasúti engedélyt. Az én áttérésem volt az ekvivalens, ami az alkut kiegyenlítette. Már akkor, mikor harmadiknak felvettek a konzorciumukba, számítottak arra, hogy velem fizetik ki a számlát. Úgy tettek, mint a kereskedő, aki a malabári szigeten felszedi a kauri csigákat, azzal a számítással, hogy Senegambióban, ahol ez pénz, rabszolgákat fog rajta venni. Nem dobtak ki a hajóbul? Nem bizony, mert én voltam a gőzgép, ami a hajójukat előrevitte.

Ebben azután egészen megnyugodott, hogy ő volt a gőzgép.

(Szegény Serena! Valahányszor őrá visszaemlékezik, az mindig hoz eléje egy megnyugtató gondolatot, mely őt kisegíti aggályaiból.)

Ince nem vette észre, hogy ő kezd hiú lenni.

Hanem azt vette észre, hogy a felesége is kezd az lenni.

Hanna hódító szép volt. A hódolatokat ugyan közelből nem bátorította fel, hanem távolból ő is szívesen látta, mint minden asszony. S ez nem is hibájuk : erényük alapja az.

Hanna igen szépen énekelt. Gyönyörű alt hangja volt.

Egyszer az előkelő uraknak és hölgyeknek az az ötletük támadt, hogy ők színi előadásokat tartsanak — az éhezők számára.

(Amióta civilizálódunk, az éhezők kategóriája nálunk is állandósult, mint minden nagy várossal bíró országban. Azelőtt az volt rólunk az orvosi diagnózis, hogy egy nemzeti betegségünk van : az a „csömör”, ered a jóllakásból. Gyógyulunk belőle erősen : most az éhség az epidémia.)

Tehát repertoárt kellett készíteni. Abban lőn megállapodás, hogy egy vígjáték adassék elő meg egy operett, a vígjáték magyarul, az operett németül.

Az operettet különösen azért kellett németül előadni : mert Hanna grófnő nem tudott magyarul.

— „Fortunio dalára” esett a választás. Ez még Offenbachnak azon művei közé tartozik, amikben kedves behízelt dallamok és egészséges humor képezik a vonzerőt. Ez alkalomra különösen azért volt ez kitűnően ajánlatos, mivelhogy egy öreg férfi kivételével csupa nőszerep van benne.

A komoly altszerep Hanna grófnőnek volt szánva, s valóban, mintha csak hozzá termett volna.

Hanem a többi nőszerep mind igen sok színpadi rutint követel : arra az egyre nem tanítottak az apácák és gouvernante-ok senkit. Ahhoz művésznő kell, aki azt az ifjú úrhölgyeknek betanítsa.

A szerencse kedvezett. Éppen akkor vendégszerepelt itt a német színháznál a bécsi külvárosi színházak egyikének legújabb csillaga : mademoiselle Belle Ange.

Ő szokta játszani Fortunio dalában Friquette-et.

A fiatalság rajongott érte. (Az öreg uraság is ; csakhogy az titkolta.)

Ince minden magasztalás által sem hagyta magát rávetetni, hogy az ünnepezt vendéget megnézze. Azt mondta, hogy elve ellen van a német színházba menni. Maszkírozta a jobboldalra vonulását nemzetiségi tüntetéssel. Amely nap először szavazott „igen”-nel „nem” helyett, kipödrötte a bajuszát kurucosan.

Tehát ő nem látta mademoiselle Belle Ange-t.

Ez pedig igen nagy baj kútforrása lett rá nézve. Mert, ha látta volna a színpadon, s ha látta volna különösen a színpad falak között mademoiselle Belle Ange-t, nem lett volna kíváncsi meglátni mademoiselle Belle Ange-t a színpadon kívül ; hanem elutazott volna arra az időre, amíg a vendégművésznő Budapestet boldogítja jelenlétével, valahová, például a választókerületébe, s ő meg a választóit boldogította volna elveinek korszerű fejtegetésével.

Pedig hát kíváncsi volt.

Az előkelő úrhölgyek fölkérték, küldöttségileg, a közkedvességű vendégművésznőt, hogy ne tagadja meg tőlük azt a szíves fáradságot, a műkedvelő úrhölgyeket szerepeik felfogásához szükséges utasításokkal ellátni, s a rendezésben is irányadó útmutatásaival törekvéseiket előmozdítani. Amit a vendégművésznő a legnagyobb készséggel meg is ígért, ki nyilatkoztatva, hogy ez rá nézve csak kellemetes kötelesség, miután ő anyai részről e hazának leánya, s amivel hazájának tartozik, azt leróni mindig édes feladatának tartandja.

Tehát mademoiselle Belle Ange minden nap ott volt az előkelő műkedvelők színpadi próbáin, s mint Hanna grófnő elmondá otthon férjének : ez az idegen művésznő oly finom decentiával lép föl, oly úrias kellem, előkelő pli tünik fel rajta, hogy egészen beleillik a társaságba. Meg is hívták minden estélyre, s azon kívül egyes nőszereplők külön is kikérték szíves látogatását, bizalmasabb tanácskozás végett a színpadi

rejtélyek ezerféle tárgyában, s mindnyájan el vannak naivsága, egyszerűsége által ragadtatva. Nem csoda. Hisz anyja mellett növekedett fel : aki a legszerényebb nők egyike, gyermekét soha egy percre el nem hagyja, s mindennap elviszi magával a szent misét meghallgatni. Mind a ketten igen vallásosak. Hanna grófnő előtt ez nagy ajánló levél.

Még mielőtt a Fortunio dala színre kerülne, elébb az úrhölgyek egy emberbaráti alamizsnagyűjtést rendeztek az éhezők számára, (ég áldja meg őket érte!) elfoglalva a templomajtókat, s nagy híre volt előre, hogy mademoiselle Belle Ange a barátok templomának küszöbén fog gyűjteni. Legtöbb arany is összegyűlt az ő perselyében.

S valóban nagyon meg lett volna jutalmazva Áldorfai Ince azért a keresztyéni felbuzdulásért, ha ő is odavitte volna az aranyát a templom küszöbén az alázatosság bársonyköntösében alamizsnát gyűjtő művésznő erszényébe. Hanem hát kemény volt az ő szíve ; elkerülte a templomot, s azért meg kellett neki lakolnia.

„Fortunio dala” fényes előadásának napja már közelgett. Egy megelőző estén Hanna meghívta magához teára a szent ügy körül annyit buzgólkodó művésznőt anyjával együtt. Így aztán okvetlenül kellett vele találkoznia Incének is.

Mikor Ince ez este a szokottnál hamarabb hazaérkezett a klubból, komornyikja jelenté neki, hogy a vendég-úrhölgyek már megérkeztek, s a grófnő kéreti a tábornok urat, hogy szíveskedjék elfogadótermébe átmenni.

Ince sietett a parancsot teljesíteni.

Midőn a nehéz damasztfüggönyt félrevonta az elfogadóterem ajtaja előtt, éppen szemközt ülve látta maga előtt mademoiselle Belle Ange-t a kándalló előtt, Hanna grófnő mellett. Anyja túl, Hanna balján, egy causeuse-ön ült.

Az idegen hölgy meglepő szépség volt. Finom tojásdad arc, csaknem minden testszín nélkül, de aminek annál nagyobb élénkület kölcsönzött a gyönyörű csigahajlású száj, eleven

vérpirosságával ; s ehhez egy olyan szempár, melyben egy egész fegyvertára rejlik minden asszonyi nagyhatalomnak ; a nagy sötét pilláktul árnyazott két elsőrendű csillagnak zenitje és nadírja volt a jó kedvben és a bánatban. Haját akkori divat szerint két hosszan leeresztett fonatban viselte, mik val-lain keresztül ölébe kanyarodtak alá. E haj fekete volt, mint a kőszén. Világoskék ruhát viselt, melyért Ince rajongott, s melyet Hanna ki nem állhatott, s a félig kivágott ruhának kiegészítését képezte a vállait és keblét eltakaró csipkefodrozat. A kandallóhoz tolt karszéken festőien elegáns hanyagsággal hátradűlve ült keskeny piciny lábait a kandalló rácsára téve föl, s azalatt egy roppant nagy fekete legyezővel, mely fél-testét eltakarta, hüszelte magát. Lábainak jól esett a meleg, arcának a szellő.

Hanna grófnő egy csomó jelmezképet tartott ölében ; bizonyosan abban válogattak.

Ince előtt valami ismerős emlék ötlött föl ez arcon ; de mégsem tudta kitalálni, ki az? Amíg aztán közelebb lépve, meglátta *madame Belle Ange*-t is, ki nem esett a kandalló világításába. Arról aztán megtudta, hogy hol van most?

Ez *Caesarine* : s az ünnepelet hölgy akkor nem más, mint *Fatime* . . .

A következő perc egészen bizonyossá tette őt efelől.

Amint a hölgyeknek jó estét kívánt, Belle Ange kis-asszony hirtelen összecsapta legyezőjét, s föllálva a karszék-ből tiszteletteljesen, jobb kezét a legyezővel hátrahúzta, s balját keblére téve, mélyen meghajtá magát.

Hanna meglepetten tekintte férjére. Hisz így csak akkor szokott elegánys hölgy egy férfit üdvözölni, ha az egy *püspök*, vagy egy *király*. Az ügyes művésznő csak nem téved tán az illemmozdulatok megválasztásában?

Nem tévedett.

A mély tiszteletet kifejező meghajolást egész odáig meg-

tartá, ameddig Áldorfai közelébe lépett, és szemét lesütötte előtte hódolatszerű alázattal.

És midőn Ince kezét nyújtá eléje vendégszerető üdvözlésre, a *kisasszony hirtelen odahajolt a megragadott kézhez, és megcsókolta azt.*

Hanna bámulata a tetőpontra hágott.

Fatime vette azt észre, s gyermeket mosollyal és fennkölt pietással arcán rebegé :

„A tábornok úr az én keresztatyám, ő keresztelt engem a *dudai lelkész* lakban, mikor még *lelkész* volt.”

Erre egy sikoltás következett. Hanna beleejtá a jelmezképeket mind a kandallóba az öléből, s azok egyszerre lobbott vetettek.

Az ijedtség, a kár rögtön más hangulatot hozott a társaságba. Hanna lamentálni kezdett, Fatime kedélyesen kacagott ; a képek az övéi voltak ; Caesarine matrónai kegyességgel biztatta a grófnőt, hogy semmi baj az, holnap estére újra meg lehet azokat hozatni Bécsből.

Ince pedig a pokol fenekére kívánta ezt a leányt, mielőtt született, hogy övele kereszteltesse meg magát! hanem aztán fele útján megint visszakívánta őt onnan ; — hiszen, ha ez nem született volna, ő sem ismerte volna meg soha első boldogságát (talán az egyetlen is?), Serenát.

A bekövetkező teaestélyen a társalgás meglehetősen szóragozott modorban lett folytatva. Ince és Hanna nagyon keveset beszéltek. Szerencsájukre ott volt Caesarine, aki elfogyhatlan ékesszólással és még bámulatosabb fantáziával regélte el mesészerű élményeit ; amikből lassankint kiderült, hogyan lett ő *madame Belle Ange!* Hogy már Belle Ange valóságos élő személy : nem mítoszi alak ; Fatimének utólagos édesatyja, à peu près francia márkí, ki leányát, midőn az művészi hírnevet szerzett, sietett büszkén elismerni a világ előtt, s most otthon van és gondot visel a házra. Azt is elmondta, hogyan került Fatime Bécsbe Budapestről ; amint egyetlen párt-

fogója, jóltevője, a tábormok úr eltávozott, elüldözte a klikk, de szerencséjére : mert Bécsben rögtön akadt egy maestrora, ki tehetségeit felismerte, kitanította, szerződéshez juttatta, s azóta leánya a közönség kegyence, s nem szorul senki pártfogására. Szerencséjére : Incének nem volt most kedve írónal jegyezgetni a rovást.

Fatime inkább Hannát igyekezett elfoglalni, kifogyhatlan esprit-vel figyelmeztetve őt a színpadi rutin mesterfogásaira, s miután felszólítására Hanna nem akart férje jelenlétében valamit megpróbálni, Fatime maga volt kész elénekelni előtte azt a csábító szép áriát :

„Azért uram... azért uram

Jól kell vigyázni!... jól kell vigyázni!”

Szeretreméltóan tudta azt adni. Csupa báj volt, merő titkolt szenvedély és a szemérmes keresztül csillámló hamisság.

Hanna kedvetlenül monda :

— Mentül többet tanít ön rá, annál jobban átlátom, hogy én meg sem tudom ezt közelíteni.

Ince kapott az ürügyön, hogy Hanna nem akar az ő jelenlétében kísérletet tenni, s tisztességesen visszavonult saját lakosztályába, hogy a hölgyeket ne zavarja.

Érzette jól, hogy e felfedezés után rémséges időváltásnak kell bekövetkezni.

...Másnap Hanna grófnő megírta a méltás rendezőnek, hogy nem játszhatik „Fortunio dalában” — makacs rekedtség miatt. S miután a szerepet egy hirtelen nem vállalta el senki, az egész operett elmaradt. Mademoiselle Belle Ange is bevégezte vendégszerepléseit : kapott az úrhölgyektől emlékül egy értékes karperecet, s azzal hazament Bécsbe.

A KÉZCSÓK KÖVETKEZMÉNYEI

— No hiszen szép galibába kevert engem a ti kedves kis színpadi angyalotok! — panaszkodék Áldorfai Ince Walter Leónak, mikor a legközelebbi igazgatótanácsi ülésben összejöttek Bécsben.

— Miféle galibába?

— Hát ez a természet naiv csodagyermeké, mikor nőmnél látogatóban volt, s aztán engem odavitt közéjük a bűnöm, kapta magát, kezét csókolta nekem, mintha én volnék a bér-máló püspök, s aztán egész naivul elmondta Hannának, hogy ő nekem keresztleányom : én voltam a pap, aki őtet megkeresztelte.

— Képzelem Hanna szemeit, amiket rád vetett!

— Dehogyan képzeled! Arról nincs emberi fogalom. Ettől a perctől fogva Hanna, ha meglát, keresztet vet magára, és elfut előlem. Egész nap térden van, és imádkozik, s készül Rómába vándorolni gyalog és mezítláb.

— Próbáltad kiengesztelni?

Mindent megkísértettem, ami csak hatalmamban áll, de mind hiába. Azt mondja, hogy ő el van kárhozva! Nem elég, hogy maga, mint félig-meddig apáca, lépett ki kedvemért a rendből ; hanem most még azt is meg kell tudniá, hogy akihez nőül ment, az elébb maga felszentelt pap, szerzetes volt! Hogy a férj, kihez esküvel kötötte magát, maga is fogadalommal volt lekötve elébb. Azóta kétségbe van esve,

kezeit tördeli, és gyászban jár. Kérlek : gyászol engem, e világi életemben!

— Átkozott bolond történet!

— No ugyan az! Úgyhogy most már van is feleségem, nincs is. Azzal biztat, hogy ha megkísértem őt hálószobájában meglátogatni, a kettős hitvesi nyoszolya helyett két koporsót fog egymás mellé beállíttatni a fülkébe, az egyikben ő fog hálni : a másikat aztán, ha tetszik, foglaljam el én.

— Majd elmúlik az. Hadd neki kipenitenciázni magát. Vidd el egyszer Mária Cellbe búcsúra, ott adni fog az oltárra egy szent ajándékot vezeklésül, s aztán kiengesztelődve tér vissza.

— Te nem ismered őt, ha azt hiszed. Ő tőlem e perctől fogva irtózik. Daemoniacusnak tart, akinek nemcsak az érintése, de a pusztá látása is ideges görcsökbe ejti. Én ez időtől fogva arra vagyok büntetve, hogy Szent József-házasságban éljek.

— El ne mondd másnak, mert még kanonizálnak, ha megtudják.

— Te csak tréfának veszed az én bajomat. De énnekem ez olyan komoly dolog, hogy képes vagyok föbe lőni magamat érte.

— No, én azt nem tenném.

— Hát mit?

— Bosszút állnék mind a két asszonyon egyszerre.

— Hogyan?

— Parbleu! Én tudnám a módját a bosszúállásnak! — Ugyan ne légy gyermek. Ne szaladj te most Hanna után, ha vallásos eksztázisban van : tudod, ha ez egyszer a nőket meglepi, abbul őket semmi hatalom ki nem gyógyítja ; hanem, ha nem mondanak nekik ellent, hát kigyógyulnak belől maguktól. Majd ő fog utánad járni még. Ne menj vissza egy hétig Budapestre. Addig jer velem ; látogassuk meg a te kis gonosztevő démonodat : szép Fatimét.

— Te járatos vagy hozzájuk?

— Ő divatban van.

— De az anyja téged fel akart akasztatni!

— Hát hiszen nem vagyok én a zsidó isten, hogy az anyák bűnét a leányokban büntessem meg. S aztán még arról sem vagyok egészen bizonyos, hogy nem én vagyok-e (az az, hogy a múltra nézve) tulajdonképpen Belle Ange úr?

— Eredj, te istentelen!

— Bizony én fiatal koromban nem voltam pap. De most sem vagyok az. A feleségemet imádom, úgy, mint akárki más; hanem, hogy minden szombaton letérdepelnék elé, meggyónni, hogy egész héten hol jártam — azt nem cselekszem. Azért oly hűségben és gyöngédségben élünk egymással, mint Philemon és Baucis, Herman és Dorothea, Odenatus és Zenobia, Aben Chamot és Yota és a többi. — Nos, hát eljössz velem holnap mademoiselle Belle Ange-hoz? Hogy megdorgáld keresztatyai szigorral! Adsz fel neki szigorú vezeklést.

Ince gondolkozott a válaszon. Egy olyan nőt meglátogatni híják, akit ő akkor, mikor még Serenáját csak távolról imádkozott, nem akart az útfélről, a hófuvatból felvenni, hogy ugyanazon szekérre üljön, amelyen Serena utazik! Hanem hisz azóta sok megváltozott. Ő is elfogadta e nő látogatását már azóta. Csendes barátság volt köztük.

— Elmegyek.

Ince valóban azzal a szándokkal határozta rá magát, hogy meglátogassa Leó kíséretében Fatimét, hogy annak majd elmondja azt a nagy balesetet, amit családjában naiv kificsejtésével okozott. S majd ott talán az asszonyi furfang talál ki valamit, amivel ezt a hibát jóvá tegye. Valami „pia fraust”. Valami kegyes hazugságot, amivel azután el lehessen ütni a dolgot. Talán írhatna valami felvilágosító levelet Hannának, amiben elcsúrnék-csavarnák a tényállást, úgy hogy utoljára

is kiderülne valami alapos félreér és : hogy Ince még sem az, akinek állították, vagy nem úgy^t történt a dolog.

Ez a gyöngé reménysugár vezette el őt másnap Bele Ange-ékhoz Leó kíséretében. Előre tudva volt jövetelük ; vártak rájuk.

Caesarine otthon volt leányával ; egy percre monsieur Belle Ange is felszínre került, hogy bemutatása által konstátálva legyen valóban létezése ; hanem aztán mindjárt megint el is tűnt. A quasi-márki úr ahhoz az osztályhoz látszott tartozni, melynek tagjai csendes izgatottságba jönnek, ha csemetét hallanak.

Fatime igen-egyszerűen volt öltözködve otthon. Akkor éppen azokat a nagyon rövid ruhákat viselték. Olyan volt benne, mint egy gyermek.

Caesarine alig találta helyét Incének ; úgy örült neki, hogy lakását megtisztelte látogatásával. Fatime is örült nagyon.

— Lássá ön, milyen nagy gyermek lett belőle?

— Fatime kisasszony kész művésznővé nőtt fel azóta — vizonzá Ince kötelezett bókkal.

— Ne mondja ön : Fatime kisasszony. Ön tudja, hogy másik neve is van. Önre nézve ő „Serena”.

Walter Leó közberontott a maga véleményével :

— Vigye el a héja az önök keresztatyafiságát! No iszen Fatime Serena kisasszony szép özönvizet döntött fel az én sógorom házánál azzal a szóval, hogy ő volt keresztelő apja.

— Hogyan? — kérdező Fatime, természetes bámulatra nyitva fel nagy sötét szemeit, miknek pillái olyanok voltak, mint két éjpillangó szárnya.

— Hát úgy, hogy azóta a sógorasszonyom, aki igen túlbuzgó vallásos, katolikus hitben nevelt hölgy, azt hiszi, hogy el fog kárhozni, ha még ezentúl férjétől hitvesi gyöngédséget fogad el. Ince azóta anachoretai életre van kárhoztatva.

Caesarine szemében démoni káröröm sugárzott.

Hanem Fatime elnevette magát.

— Ah, hisz ez nem igaz!
Most azután Ince is bizonyítá.

— De úgy van, kisasszony!

— Nem lehet azt velem elhíttetni, — szólt játszi hangon a leány. — Hisz én magam láttam.

— Mit látott?

— Önöket azóta együtt.

— S mit tettünk együtt?

— Karonfogva mentek az utcán.

— S aztán — c'est tout?

Fatime vállat vont, és a szemébe nézett nagy ártatlanul. Walter Leó egyszerre féktelen nevetésbe tört ki.

— Ah, ez nagyszerű! Azt hiszi, hogy a házasság abból áll, hogy az ember karonfogva jár egymással az utcán! S azzal vége!

Caesarine szemérmes hunyorgással mondta :

— H-hm! Mit tudja ő még, hogy mi az?

— Valga me Dios! Én ha Incének volnék, fel tudnám őt arról világosítani.

Caesarine naiv haraggal ütött e szóért Leó kezére egy papagálytoll seprővel, míg Ince a szeméféhéreig vörös lett.

Csak Fatime nézett közbe változatlan halavány arccal, semmit nem értő szemekkel. Mit tudta ő azt még, hogy mit mondott Leó, mért fenyítette őt meg az anyja, s miért lett olyan vörös Incének az arca?

Ince Caesarinehez fordult.

— A kis leánnyal nem lehet ezt megértetni; hanem önnek madame Belle Ange nincs szüksége körülményes magyarázatra. Ön érteni fogja azt, hogy micsoda szerep az a „l'œil az ajtó előtt”?

— Abban én is játszottam! — kottyant bele szeleskedve a leányzó.

No, most én játszom benne a címszerepet.

Caesarine olyan szemekkel tekintte Incére, aminőkkel néz a macska a lesből a felé közeledő madárra.

— S ön is ismeri azt a darabot? — kérde sunyi közönyösséggel Incétől.

— Igen. A nemzeti színházban láttam.

— Tehát emlékezik ön rá, hogy ott is azért zárja ki a fiatal asszony az epedő rimánykodó férjet a hálószobájából: mert megtudta felőle, hogy pap volt, s valamikor egy kisgyermeket megkeresztelt?

— Óh, nem — szólt Ince, egészen rá hagyva magát szedetni a kérdés által. — Nincs ott szó sem papról, sem keresztelésről; hanem kizárja a férjét azért, mert egy fiatal fickó beesett a szobájába a kandallón keresztül, s azt nem tudja hirtelen hová tenni?

— Úgy? — tehát egy fiatal fickó beesett a kandallón? — Ugyan kérem, nincs az ön szobáiban is kandalló?

Walter Leó vakarni kezdte a feje hátulját, s szította a fogait. Ő már látta a macskakörmöket.

— Madame Belle Ange! — szólt kérdő bámulattal Ince.

— Igen. Madame Belle Ange vagyok: ha már éppen nem akar ön „komámasszonynak” címezni. S ha meg vagyok támadva, védelmezni szoktam magamat. Ön egy hihetetlen adomát mond el nekem, s felelőssé teszi a leányomat egy igen nagy bajért, amely önnel történt. Hogy megtörtént, azt elhiszem. Hogy az önnek nagy baj, azt is elhiszem. Hanem hogy ez a baj egy naiv gyermeknek óvhatlan kifecsegése miatt szülemlett volna meg: abban kételkedem.

— De én bizonyossá tehetem önt arról asszonyom.

— Én a nőket, minthogy magam is az vagyok, más-képpen ismerem. Az megtörtént gyakorta, hogy egy nő egy férfit, akit még ma imádott, holnap már utálni fog; hanem hogy az ilyen égaljváltozásnak, a nyárból egyszerte a télbe átlépésnek, vallási vakbuzgalom lehessen az indoka: ez a leghihetetlenebb csodák közé tartozik.

— S ilyen hihetetlen csoda az én történetem. Boldogtalanná vagyok téve — egy szó miatt.

Ezt Ince valódi, mélyen érzett keserűséggel mondá. Hangja reszketett bele. Ő szerette Hannát.

E szavára rögtön, minden hozzákészülés nélkül, heves zokogásba tört ki Fatime, odaveté magát a pamlagra, s két kezét arcára tapasztva, fuldokolva kiáltá:

— Óh, én szerencsétlen! Mit tettem! Mit tettem!

(— No, ez szép fordulatot vesz! — sziszegett magában Walter Leó, s az óráját húzogatta ki zsebéből, hogy megnézzé rajta, hány óra, nincs-e még ideje a menekülésnek, de mindannyiszor visszatette, anélkül, hogy megtudta volna, mit nézett rajta.)

Caesarine odafutott zokogó leányához. Arca felindulást fejezett ki.

— Ne sírj! Ne sírj, gyermekem! Nem vagy te annak az oka! Állj fel! Töröld le könnyeidet! Nézz bátran a szemébe! Te ártatlan vagy. Ne zokogj úgy: még megszakad a szíved!

Walter Leó praktikus színházlátogató volt. Tudta jól, hogy az utolsó scénát, bárha az a leghatásosabb, nem kell bevárni soha, mert akkor az ember a nagy tolongásban nehezen jut a felsőkabátjához, s megrántotta Incét, hogy jó lesz innen elmenni. Azonban Ince érzékeny szívű férfi volt, akár egy gyermek: nem tudta lelkére venni, hogy azt a nagy barbarizmust elkövesse, hogy mikor egy hölgyet megríkatott, azt ott hagyja a zokogás közepett, kiengeszteletlenül; ezt jólelkű ember nem teheti, bárha részén van is az igazság.

-- Hagyj el engem! — kiálta a zokogó leány kérlelő anyjára. — Miért vittél engem oda? Eredj! Gyűlöllek!

Caesarine most a kétségbeesés niobei arcával emelkedett fel, összekulcsolt két kezét tenyereivel fölfelé fordítva fején.

— Ő gyűlöl engem! Nekem meg kellett érnem, hogy leányom gyűlöl engem!

Ez elkeseredés rohama igazolja azon merész kitörést, mely erre következett. A vérig sértett nő az anyai szív haragjával dobbant a mozdulni nem tudó Ince elé, s fogcsikorgatva monda neki:

— Pedig nem az én Serenámnak a szava okozta azt, hogy Áldorfai Incének meg kell fagyni Starrwitz Hanna grófnő jégtekintete előtt, hanem az, hogy — *Bauernhass Siegebart Pesten volt!*

— Hüh! — kezdte el ijedtében fütyülni Walter Leó, s két kezével a két huncutkájába kapott. — Ince sápadt lett, mint a halott.

Hanem e szóra dühösen ugrott fel a pamlagról Fatime, s anyját erőszakosan elrántva Ince elé, szilajon kiálta:

— Eredj! Ne rágalmaz egy szentet!

S azzal odaveté magát Ince lábaihoz, és megragadá annak kezét.

— Nem! Ne higgyen ön neki! Én vagyok a vétkes, egyedül én! Engem átkozzon! Engem taposson el! Én tettem önt boldogtalanná!

S még utoljára Incének kellett lehajolni, hogy őt fölemelje és kiengesztelje és bíztassa, hogy hiszen semmi baj sincs: nem olyan komoly a veszély. Helyre lehet azt még hozni.

— Ugye helyre lehet még hozni? — esenge aztán a leány.

— Ugye ki fogja ön engesztelni azt a szentet, azt az angyalt? ugye addig fog ön előtte térden imádkozni, míg leimádkozza magához az égből, ugye boldog fog lenni ismét?

S amíg megígértette Incével, hogy vissza fogja hódítani imádott szentét, s aztán nagyon boldog fog lenni vele, azalatt folyvást oda volt tapadva keblére, és karjait oda fűzte nyaka körül, és forró arcát odaszorítá arcához, míg aztán lassan kibékölt, s az utolsó könnyecseppek alól kitört a ragyogó szemek mosolysugára . . .

Mikor a lépcsőn lefelé haladt a két férfi, Walter Leó azt mondá:

- No, ezt a jelenetet jól adták!
- Kik? — kérde Ince szórakozottan.
- Ti mind a hárman.

— — — — —
Mikor Ince lakásánál elváltak, Áldorfai megfogta Walter Leó kezét, s azt kérdezé tőle:

— *Bauernhass Siegebart volt Hanna ifjúkori eszményképe?*

Leó megcirogatá a másik kezével szépen Ince körszakállát.

— Kedves barátom: most még csak az hiányoznék neked a boldogságodhoz, hogy kezdj el féltékeny lenni a — múltakra és a levegőben lévőkre!

Többet nem mondott neki.

GYÓGYÍTHATLAN BAJOK

Áldorfai Incének azt mondta a házi orvosa, mikor Budapestre hazatért, hogy jó lesz nejét minél előbb elküldeni Vihnyére. Ez a női különleges bajok ismeretes gyógyfürdője.

Ince úgy tett, ahogy rendelkezve volt. Maga elment előre Vihnyére; ahol a legnagyobb kényelem akként szerezhető meg, ha valaki egy egész paraszt házat kifogad, amik egyenesen e célra üresen állanak, azt maga bebútorozza, konyhaszerekkel ellátja, s aztán minden házi szükségletet magával szállít ide. — A leggyöngédebb figyelemmel berendezett Hanna számára egy lakást, s mikor az készen volt, írt nejének, hogy jöhet. Ott bevárta, míg megérkezik; mikor Hanna utazó hintaja begördült az udvarra: odasietett hozzá, lesegíté a kocsibul; bevezette a szobába, komornájának átadta a kulcsokat, s azzal maga készen álló kocsijára felült, és elutazott haza Budapestre.

A rövid távollét hitvesek között nemcsak arra szokott jó lenni, hogy egészségüket ápolják; hanem arra is, hogy egymás után jobban kívánczozzanak; ha voltak apró nehezteleseik egymásra, azokat azalatt elfelejtik, s ha volt valami nehéz panaszuk: azt azalatt megbocsátják.

Ince háromheti távollét alatt mind jobban megerősült abban a hitben, hogy ő Hanna nélkül nem ember többé, s egészen komolyan vette Fatime tanácsát: hogy eltávozott szentjét imádkozza vissza az égből.

Mindennap írt levelet Hannának. Gyöngéden, aggódva

tudakozódott egészsége felől, s a leveleire Hanna is minden nap válaszolt, értesítve őt a vele és körülte történetekről. Szerelmem nem fordult elő leveleikben.

A harmadik hét végén azt gondolta Ince, hogy megérett az idő, melyben Hannát meglátogassa. Szabadságot kért a tisztelt háztól két hétre, s elutazott neje után.

Hanna örömét mutatta, midőn Ince megérkezett, s aznap együtt ebédeltek.

Ince úgy találta, hogy Hanna egészen helyrejött. Visszakapta eleveenségét, szemei tiszta tűzét; fejfájásai elmúltak, s ideges görcsei nem jelentkeztek többé. Ő maga is dicsekedett azzal, s a fürdőorvos is gratulált Incének a sétányon a grófnő gyors felépüléseért.

Vihnye különösen női fürdő, ott kevés a férfi vendég; aki jön is csak átutazó vagy látogatóba érkezett férj; ha egy táncestélyt rendeznek, a szomszéd Szklenobul (ami megint férfiak fürdője) szoktak hozzá táncosokat rekvirálni.

Aztán az a rend van, hogy a női páciensek jobbadán a kisebb nagyobb parasztházakban laknak, kiki külön a maga kényelmére. A vendéglő szobáit inkább a férfiak számára tartják fenn. Ha látogató férj érkezik, azt is a vendéglőbe szállásolják — a kúra tekintetéből. Itt vesztegár alatt vannak a szerető szívek.

A kedves férfi aztán annál nagyobb becsben van; az aszszonyok előtt még nem annyira, mint egymásra nézve: mint kiegészítője a szüntelen megcsorbuló whist- és tarokkpartiknak.

Mikor Ince azt a szándokát kinyilatkoztatta, hogy két egész hetet itt fog tölteni, csaknem hálaadresszt intéztek érte hozzá.

Akkor éppen nem volt több fegyverfogható férfi a közelben, mint az a három, aki kénytelen ott lenni: a szolgabíró, a fürdőorvos és a postamester. Ő lett a negyedik.

Senki sem volt olyan nagy tisztelője, mint a postamester.

Bámulattal nyilatkozott felőle. Amióta őnagysága itt van, egy nap nem múlt, hogy levél ne érkezett volna számára Budapest-ről, s hogy ő is viszont levelet ne küldött volna a képviselő úrnak Budapestre. No most legalább két hétig pihenése lesz a szegény postásnak! Addig annál többet lehet tarokkozni.

Tették is.

Hanna azalatt szorgalmasan használta a fürdőkúrárt, s szemlátomást épült. Mindenki azt mondá, hogy ő a legszébb hölgy az egész fürdőn. Ezt Ince is úgy találta.

A négy tarokk-kompánista egészen összebarátkozott. A postamester annyira vitte a bizalmasságot, hogy a leveleket, amik Ince számára érkeztek a postán, csak egyenesen odahozta a tarokkasztalhoz, s rövid kézből átadta Incének; sőt Hanna grófnő leveleit is odaadta neki, hogy vigye haza a feleségének.

Ince nem utasította vissza a colporteur hivatalt. Kíváncsi volt rá, hogy honnan kap neje leveleket?

Kíváncsisága ugyan sovány táplálékot kapott. Egyszer Prágából jött levele Hannának, ezt női kéz írta, bizonyosan Helene; máskor Budapestről: az is női kézírás; egyszer megint Königinhofból, arra rá is volt íva kívülről a küldő neve: Hanna bátyjáié.

Hannának nagyon megtetszett ez a hely. A gyönyörű táj, keverve a fenyves lombfákkal; a csupa nőktől lakott kolónia, egészen kedélyéhez illett. Azt monda, hogy az egész idenyt itt fogja tölteni: az pedig három hónap. Egy már letelt belőle.

Egy napon a postamester megint levelet hozott Incének a sétatányra. A grófnőnek szólt.

Ince elhalványult, mikor azt a levelet kezébe vette. Megismerte a címzeten az írást, a pecséten a címet, a postabélyegen a küldő lakhelyét.

Ez a levél Bauernhass Siegebort gróftól jön.

Megköszönte a postamesternek a szívességet, s eltette a levelet a zsebébe.

Első érzése volt az ijedség.

Megrémült, mint aki egy régen rettegett halálos betegség első kórtüneteit veszi észre magán.

Fenyegetve van! Még nem olyan nagyon, hogy a harag, a dőlő hevítse föl agyát; még csak a láz kezdete az: hideggel kezdődik; reszketéssel, félelemmel.

A fürdő felé indult, jól tudta, hogy ott fog Hannával találkozni.

Nem csalódott. Hanna pontos volt. A rendes órában megjelent, fürdését végezve. Innen rendszeren a „kerthez” szokott felsétálni, mely a fürdő mögött egy magas hegy oldalán terül, a vendégek kedvenc mulatóhelye.

Hanna megköszönte Incének a hű figyelmet, hogy reá várt, s karjába öltve kezét, elsétált vele a mulatókertig.

Ince nem szólt neki a levélről semmit.

Együtt reggeliztek. Hannának jól esett a tej és vaj. A kert közepén friss forrásvíz buzog: Ince maga merített neki belőle, s Hanna a körömpróbáig kütt a poharat.

Ekkor Ince azt indítványozta Hannának, hogy látogassák meg együtt a „szép kilátást”. Az egy kúpalakú hegynek a csúcsa, melyhez tekervényes út vezet föl; kissé meredek is, azért nem minden lábadozó betegnek van ajánlva; hanem aki egyszer rászánta magát, hogy oda felmenjen, fáradságáért nagyon megjutalmazva érzi magát a fölséges kilátásban, mely a legszebb mosolygó panorámát tárja fel elé; míg körül az őstermészet arisztokrata pompája büszkélkedik; fák, miket nem vágnak le tüzelőnek, fű, melyet nem aratnak le szénának: csak gyönyörűsége, nem szükségre terem itt minden.

A serpentina kanyarulatain kis fapadok vannak, sétáló párok számára. Ince többször megkérde Hannától: nincsen-e elfáradva, nem kíván-e leülni. — Majd odafenn! — felelé a nő.

Beletelt egy óra, míg fölértek. Hanna arca a hegyi útjáról egészen ki volt gyulladva; ajkai félig nyitottan líhegték.

A pirtól, a lihegéstől úgy tetszett, mintha mosolyogna. Büszke szép keble magasan hullámozott. Sálját leereszté, kezében tartva; kalapját leveté fejeéről, hogy hosszú fűrtői nyakára és vállaira omlottak alá. Nagyon szép volt!

A két hitves hosszasan szóltanul állt, elmerengve névtelen érzelmek között. A hölgy bámulta a szép földet, s a férfi bámulta a szép nőt.

És eszébe jutott neki, hogy ez a nő még az övé.

Mily szép, mily tiszta, mily fenséges látmány.

Ince átkarolta Hanna derekát, s ajkát odaérteté annak lángoló arcához.

A nő büszkén fordult vissza, s fagyos tekintettel azt mondá neki:

— Mi jut önnek eszébe, uram?

— Hanna! — szólt Ince, összetett kezeit ajkaihoz emelve.

— Hát örökké tart-e ez?

— Nem. Csak holtig — felelé a nő.

— S mi bűnöm van, hogy így kell bűnhődniem?

— A bűn öné; de a bűnhődés az enyém. Ön feloldta magát az alól, amit vétett, ön nem is tudja azt már. Ön olyan nyomtalan csekélységnek tartja azt, ami életének fordulópontja volt, hogy azt nem is tartotta nekem érdemesnek megmondani.

— Ez hibám volt. Elismerem. De viszont hivatkozhatom rá, hogy amit ön tőlem valaha kérdezett: azt mindig őszintén elmondtam. Nem volt szokásom soha, élettörténetemmel közlékenynek lenni. A világ úgyis eleget beszélt felőlem; azt hittem, ezt is hallotta ön. Hírlapok jelentek meg életleírásommal, s azokban el volt mondva őszintén, mi voltam ifjú korom óta; azt hittem, ön is tudja azt.

— Én nem olvastam azokat.

— Nem voltam szökött gályarab, nem voltam elítélt váltóhamisító, nem kalandor; nem volt mit titkolnom, nem mit meggyónnom ön előtt előéletemből.

— Inkább lett volna szökött gályarab, üldözött gonosztevő: most együtt szüknénk tovább, s én fognám önt rejtegetni.

— Hanna. Ön tudja jól, hogy én önt imádtam, és nem mondtam önnek azt soha. Ön tudja jól, hogy én futni akartam elítikolt szerelmemmel, amit embernek nem volt szabad gyanítani. Ön állított meg akkor!

— Lázadás volt ez tőlem az isten ellen, s most porban fekszem érte, s nincs vezeklés, mely reményemet az ég bocsánatához visszaadja! Isten büntet engem azért, hogy dacolni mertem vele.

— Akkor kétféle istent hiszünk, Hanna; az enyim a szeretet törvényei szerint ítél, nem a haragé szerint.

— Te mondad! Kétféle istent hiszünk. S ez választ el bennünket két külön világba. Az egyik világban minden fű, fa, állat, a levegőben táncoló bogár, egyenrangú az emberrel: él, hogy szeresse egymást, fáját szaporítsa, s ne törődjék a földön túl semmivel. A másik világban erős kötelességek uralkodnak: egyedül emberek számára alkotva; kik holtuk után istenhez jutni akarnak; kiknek célja az ég; kik hisznek átokban és áldásban; kik ha esküt mondtak a nőnek, megtartják a nőnek, s ha esküt mondtak az istennek, megtartják az istennek, s mikor három ujjukat felemelték az égre, azt nem azért tették, hogy a negyedikkel füttyöt vessenek utána.

— Hanna! Ön rajongásában igazságtalan egy egész nemzet iránt. Hazám törvényei szerint, s azokat nép hozza, király szentesíti, isten tartja fenn: meg van engedve mindenkinek egyik vallásfelekezettől a másikba szabadon átlépni. Hatmillió lélek e hazában, s százmillió keresztyén a kerek földön nem tartja a papok nőtlenségi fogadalmát sacramentumnak. S ezek mind isten oltalma alatt élnek. Törvényük alapja erény, erkölcs, emberszeretet. Templomaikban a Szentlélek honol. Törvényük jámborok, asszonyaik boldogok és gyermekeik engedelmesek. Pedig nem tartják a papi nőtlenséget szent sacra-

mentumnak. Százmillió keresztyént odadob ön a kárhozatra velem együtt?

— Oh, nem. Ők idvezülnek az ő hitük szerint. Talán önt is magukkal viszik. Én, csak én kárhozom el: az én hitem szerint! Változtassa ön meg mindazt, amiben gyermekkorom óta növekedtem. Irtsa ki szíveimből mindazt, ami emlék: gyermekkorom imáit, a Szűzanya képét, az apám koporsója fölött elhangzott zsolozsmákat, a gyónás után nyert lelki megnyugvást, a szentekkel megnépesült eget: fosszon meg ereklyéimtől, csodákba vetett hitemtől, a bűnbocsánat reményétől, az oltár küszöbének vigasztaló erejétől — s akkor én is azt mondom önnek: Jer, üljünk le ide a virágos fűbe, s játszunk szerelmet; hisz férfi és nő vagyunk, s nem lát bennünket senki! . . . De hát nincs-e senki e széles magas égben, aki onnan ránk lenéz!?

Ince elszomorodva szólt:

— Hanna! Én kétszer voltam már halálra ítélve, mind a kétszer megszabadított az a hatalom, aki másképpen ítélt, mint az emberek; de ha ön ily fájdalmas szavakkal vádol be: az harmadszori halálítéletem lesz, s az bizonytalán végre lesz hajtva.

— Én elhiszem, hogy ön meg meri azt tenni. Hisz az életet eldobni, a lelket visszahajítani dölyfösen az istennek, aki adta, s akitől azt nem kérte senki: — ez azoknak az erénye, akik nem hisznek. De hát azt hiszi ön, hogy ez önnek büntetés? Csak nekem az. Önnek az nyugalom, megsemmisülés; nekem még egy új átok, mely az örök kárhozatot a földi étellel összeolvasztja. Amit ön ellenem vétett: azt ön se élve, se halva jóvá nem teheti többé! Azt hiszi ön, csupa vallási fanatizmus hajt a kétségbeesésig? Van, ami még a kárhozatnál is jobban fáj: ez a becsületvesztés. Nekünk is megvannak a mi fogalmaink s azok változhatlanok. Önök hozhatnak törvényeket a maguk országgyűlésein: nekünk más törvényeink vannak. Nem az egyháznak: — a társaságnak. — Soha el nem fogja ismerni a társaság azt, hogy Starrwitz Hanna grófnő Áldorffai Incének,

ki hajdan felszentelt pap volt, törvényes felesége lehessen. Ott a legelső impendimentum dirimens: a „votum”. Én önnek csak szeretője voltam. Házasságunk csak együttélés, s én önnek e világ színe előtt csak szobatársa vagyok. Ez ami engem megöl. Ujjal mutatnak rám! akik tudják a dolgot, suttognak a hátam mögött. A suttogás terjed. Majd elhat az hazámba is! Gondolt-e ön arra, hogy ha ezt anyám megtudja, és élém jön, és azt kérdi tőlem: „Mi vagy te?”

— De Hanna; önt a rajongás túlfeszítetté teszi. Hisz nem vettem én önt el, mint szökevény lelkész; hanem mint katona, ki két világrészben karddal kezében becsületesen verkedtem. Kacagni való örült volna az, aki ily skrupulussal akarna ön elé lépni. Hisz én, mikor önt elvettem, már férj voltam és özvegy.

— Oh, átok reám érte, hogy ezt öntől kérdeztem valaha! Átok reám, hogy megkérdeztem öntől, miért sírt előttem, mikor legelső borzasztó összetalálkozásunk volt! Ez a holt nő: az a tengerből feljáró kísértet csábított el engem! Miért kellett előttem egy más nőnek a kárhozat útját simára taposni, hogy utána csúszsam én is? Soha ne hallottam volna az ő nevét!

— Hanna! — szólt Ince mély bánattal. — Ne bántsa ön a halottat. Ha ismerné ön azon óra borzalmait, amely minket összekötött, ha tudná azt a megrendítő katasztrófát, mely belőlem, lelkészből, férjet alkotott: elismerné, hogy ott isten járt közel, s azontúl sem hagyott el soha, amíg e nő velem volt. Egy folyton tartó istenítélet volt rám nézve az élet. Mert ő is kérdezé azt sokszor: szabad volt-e nekem elvennem azt, ami az oltáré? megbocsát-e nekem ezért az ég? de áldás özönlött fejemre mindannyiszor az ő imádkozásai után. Hagyja árnytetlen az ő emlékét, Hanna. Ő nagyon szeretett engem.

-- Én többet tettem. Mert én tiszteltem önt.

Ince elhallgatott. Egy sebhető része volt lelkének. Az a tenger alatt alvó szent emléke. Amikor ehhez nyúlt kíméletle-

nül Hanna, megtárgtott vele minden köteléket, mely őket egymáshoz fűzte.

Ince keblébe dugta kezét, s megérezte, hogy ott egy levél van.

Bauernhass Siegebert levele.

Egy percig azon gondolkozott, hogy kivágja az utolsó tromfot, s átadja Hannának a neki szóló levelet.

Talán nyereség lett volna az rá nézve. Szomorú nyereség.

Megint mást gondolt. Ott hagyta a levelet a zsebében.

Nem volt már mit beszélniök egymással. A kilátást is jól megnézhatték már. Visszatértek. De nem nyújtották többé egymásnak karjaikat.

Ince még aznap elutazott Vihnyéről.

A postaháznál eszébe jutott a levél. Egy percig azon gondolkozott, hogy felbontsa azt.

Talán veszteség lett volna az rá nézve? Szerencsés veszteség.

Mit veszthetett volna el? Az életét. S az lett volna a nagy szerencse. Talán e levél elolvasása után egyenesen ment volna Bauernhass grófot felkeresni, s vége valahára megtalálta volna azt a golyót a világon, ami az ő számára van öntve.

Megint mást gondolt. Odaadta a levelet a postamesternek. Azt mondta, hogy a zsebében felejtette azt. *Továbbra gondolt...*

AZ „ÚJVILÁG”

Bántotta Incét az a gondolat, hogy Bauernhass Siegebert gróf neki consorsa. Társa! El sem válhat tőle; mert egy engedélyokmányon áll a nevük; el is van már készítve szövetségüknek az emléke vasbul: az X—y—i vasút.

Kezdte összevetni a körülményeket, s ennek az egy „idegennek” a kitalálása tömérdek aequatio-t megoldott.

Bauernhassnak azért kellett őrá gondolnia e vállalat tervezésekor, hogy közvetve Hannát tegye gazdaggá. Ő úgy jutott a konzorciumba harmadiknak, mint Siegebert hajdani imádottjának férje.

Mármost azt is kitalálhatja, miért volt második találkozásukkor Siegebert oly erőtetett nyájassággal hozzá? Ki tudhatta vele azt, hogy ő a kesztyűs kézszorítást megbántásnak vette?

De hisz ezt mind megjósolta neki előre Walter Leó! Megmondta, hogy az eszményképet legyőzni pirrhushi győzelem lesz. De hát csupán eszménykép-e Siegebert Hannára nézve? Vagy annál több is? itt a göcs!

Az a pletykaasszony ott Bécsben tud még valamit.

Féltékenykedése, bosszúsága rávette Incét, hogy legközelebb, mikor Bécsbe felmegy, felkeresi Caesarinet.

Pedig most már sok dolga volt Bécsben. Vannak emberek, akiknek az a fátumuk van, hogy csak az ablakukat kell nyitva hagyni éjszakára, s reggelre orozva betörő idegenek telerakják

az íróasztalukat pénzzel. Csak félre kell fordítania a fejét, hogy a zsebébe dugjanak valami nyereséget. Szerelmes volt belé a pénz. Az kereste őtet.

S most már óhajtott gazdag lenni.

Amint lemondott a dicsvágyról, egészen más eszmekörbe tévedt, más emberek, más fogalmak hatottak mindennap életére.

Megváltozott ízlése, életmódja, szenvedélyek ébredtek fel nála, miket eddig másokban kigúnyolt, s uralkodó hajlamok szálltak téli álomra nála, mik eddig jellemét igazgatták, tetteit vezérelték.

Most már Walter Leó megkérdése nélkül is tudott vállalkozni, s minthogy minden kísérlete sikerült, egybe sem vesztett bele; egészen elhitte magáról, hogy neki ehhez lángesze van. Nem is igen válogatott. Tíz-húszezer forintos nyereségéért is aláírta a nevét.

Aztán azt is tapasztalá, hogy a gazdagságnak saját nimbusza van. Azért, hogy vitézül harcolt nagy eszmékért, kapta azt, hogy gyanús embernek tartották; azért, hogy az eszét fárasztotta a közjó és közmívelődés érdekében, azt nyerte, hogy megkritizálták; hanem mikor elkezdett a neve után 1000-eket irogatni, jótékony célokra, hulladékát könnyen gyűlt nyereséménynek: azért nemesi rangra emeltetett. Amikor nagy érdemei voltak rá, akkor el nem fogadta volna e kitüntetést.

Mikor Vihnyéről hazaérkezve, ismét felment Bécsbe, titkárájának itthon meghagyta, hogy ami levelei őt-hat nap alatt érkeznek (addig nem jön vissza), azokat csomagolja össze, s küldje utána az ismert szállodába.

Az érkezett levelek között aztán talált négyet, amiknek címzetén Hanna kézírását ismerte meg.

Remegő kézzel bontá fel az első. Tehát mégis megszólal az engesztelhetetlen! — Nem szólal meg. — A borítékból üres papír hull ki. És így a másodikbul, harmadikbul, negyedikbul. Egy betű sincs azokba írva.

Ince megint félreértette Hannát. Azt hitte, Hanna őt bosszantó gúnnyal akarja üldözni; mindennap egy üres papírlappal juttatva eszébe, hogy közöttük semmi mondanivaló sincs többé. Pedig ez nem azért történt.

Hanna azelőtt mindennap írt a fürdőhelyről levelet férjének. Ezt tudta már a postamestertől az egész fürdőközönység. Nem akarta, hogy észrevegyék, hogy férje eltávozása után mindennapi levelei elmaradnak; hogy a világ kitálálja, ami közöttük történt. Büszkeségét takarták az üres levelek.

Ince szívtelen kínzásnak vette azt. Most már valóban rászánta magát, hogy elmenjen Caesarinehoz.

Meg akart tudni valamit.

Hanem a sorsnak úgy tetszett, hogy mást tudjon meg, mint amit akart.

Caesarine helyett Fatimét találta otthon egyedül.

Caesarine fontos családi ügyek elintézése végett jár künn Belle Ange úrral. Fatime ott marasztotta a látogatót: önálló hölgy volt, művész nő.

— Köszönöm önnek, hogy visszajött még egyszer! — szólta kezét nyújtva Incének.

— S ön örül annak, ha engem lát? Eddig azt hittem, hogy csak azáltal okozok örömet, ha valahonnan elmegyek.

Fatime e szónál hosszasan nézett Ince szemébe, mintha ki akarná olvasni e szavak értelmét, s aztán rögtön, mint egy orvtámadás, oly véletlenül fordult hozzá ezzel a kérdéssel:

— Nem sikerült önnek kiengesztelni Hanna grófnőt?

— Nem.

A leány erre a két kezét keblére tette, s szemeit ég felé emelve, nagyot sóhajtott: egy nagy hálafohász volt az.

— Az ég meghallgatta imádságomat!

— Hogyan? — szólta Ince elbámulva. — Ön ezért imádkozott? — Hisz ön kért rá, hogy azt tegyem.

— Akkor Walter Leó is hallotta, hogy mit beszélek.

— És most?

— Most csak önnek beszélek egyedül.

— S ön kívánta azt, hogy én ki ne béküljek?

A leány levonta szemöldeit azokra a nagy sötét szemekre. Egy gyönyörű kézj volt együtt e két fekete szemöldök, nyílászásra kész. Varázsló, megigéző tekintete volt.

— S ön azt hiszi, hogy én nem tudom, mi következése lesz annak a kézcsoóknak? hogy én csak ügyetlenségből, balgaságbul ejtettem ki azt a szót, ami önöket így szétzavarta? olyan bizonyos voltam afelől, hogy ezzel egy jégtengert állítok önök közé, mint arról, hogy élek.

— S miért tette ön azt akkor?

— Miért? Miért? — szólt a leány, s egész alakja reszketett az indulattól. — Azért, mert Starrwitz Hanna grófnőnek nincs joga bírni egy kincset, melyet megbecsülni nem tud, melynek értékét nem ismeri.

— Fatime!

— Az égre kérem, ne nevezzen engem Fatimének. Ezzel a névvel vagyok eljegyezve a pokolnak, s az ő földi képviselőjének, a publikumnak. Nevezzen engem Serenának. Térden állva kérem-e, hogy mondja nekem: Serena? Hisz ön adta nekem ezt a nevet.

— Jó. Legyen. Serena.

— Tehát tudja ön meg, hogy van egy Serena, aki attól a pillanattul fogva, melyben önt először meglátta: nem gondolt egyébre, mint hogy a porbul kiemelkedhessék, oly magasra, hogy ön egykor meglássa őt és észrevegye. Hét eszten-deje annak, hogy én szolgálók ezért a célért, mint a pátriárka a pusztában. S mikor ott virradtam meg számtalanszor a tanulmány mellett átvirrasztott éj után, mert nappal dolgoznom kellett, hogy kenyerem legyen: ez a remény újítja meg erőmet. Túrtem annyi nyomort, amennyiről a Terézia-rend hölgyei nem is olvastak együtt és valamennyien, s megválthattam volna

magamat belőle, mert szép voltam, egy visszaadott mosolygás árán! És én nem adtam senkinek vissza e mosolyt; tartottam annak a számára, akitől lelkem sugárait kaptam. S hittem, hogy egykor annak adhatom. Óh, hányszor sírtam térden egy szentkép előtt, s imádkoztam hozzá: óh, megdicsőült eszményképem, te csillagsugáros hölgy, ki felszálltál mély tenger fenekéről az égbe: ne add másnak földön hagyott kincsedet; vezesd az ő útját az én utamon keresztül, hogy lásson meg engem! S utam fényes lett, diadalmas, koszorúkkal hintett. Felfelé törekedtem. Azt hittem, nem lehet neki olyan magasan járni, hogy valahára fel ne jussak hozzá. S ekkor — előjön egy hidegvérű úrhölgy, aki unatkozott meg nem szolgált kényelmében; megharagszik valakire, s dacbul, dőlyfbül letépi azt az útjába esett virágot, amit én könnyeimmel öntöztem mindennap! . . .

Ince elzsibbadtan állt, és bámulta e titokteljes lényt.

A leány összeszorítá ajkait; fogaival zsebkendőjébe harapott, s aztán folytatá:

— Ne féljen ön: nem fogok sírni. Ma rossz vagyok ahhoz. Mikor meghallottam, hogy Starrwitz Hanna grófnő elvette Áldorfai Incét, (mert az vette el önt) első gondolatom az volt, hogy odamegyek mármost én az ő helyére. Cseréljünk. Kolostorba megyek. Ejh! kinevettem érte magamat. Nem leszek apáca! Ellenkező leszek! Ha szétszakították a szívemet, tépem én még apróbbra, s odahajítom a világ bolondjainak: szedjék fel! Menjünk kacagni, ittasulni, belerohanni abba a forgószelebe, ami a többit is magával ragadja. Ekkor megbotlottam valamibe. Az imázsámolyom volt. Megtanultam imádkozni. Indulataim lecsillapultak. Azért imádkoztam, hogy legyen hát boldog az, akihez gondolataim zarándokolnak. Tegye őt szerelme által idvezültté az a nő, aki őt olyan ingyen kapta a vak sorstul! Fogott önön az én imádságom? No, ne hallgasson el. Ne forduljon félre! Feleljen igazán, szívére téve krézt: volt-e egyetlen egy napja, amelyben össze ne hasonlí-

totta volna őt azzal az én megdicsőült szentemmel, s vádat ne sóhajtott volna az égre, amiért őt elrabolta a földtől?

Ince keble önkénytelenül visszhangzá e sóhajt most is.

— Üljön le, kérem — szólt a leány. — Ön nekem bírám e percben. Én gyónok és vallok. Ítéljen el. Azt hittem, hogy elcsillapítottam már a vihart szívemben; megnyugodtam abban, amit a sors határozott. Ekkor a végzet közbehozta pesti vendégszereplésemet, s ennek folytán az érintkezést a fényes előkelő körökkel. Óh, itt Bécsben korábban is be voltam azokba vezetve: önöknél csak akkor, mikor szükség lett szolgálatomra. Itt megláttam önt újra. Ekkor megtanultam azt, hogyan lehet az embernek erős akarat által megakadályozni azt, hogy a láz kitörjön rajta. Ön engem meg sem látott, csak végigment a termen. És azután hallottam önről beszélni. Óh, miket beszélni! Akit én magamban egy fennkölt lovagnak, egy félistennek bálványképében mint oltáralakomat rejtegettem, azt e fényes termekben csak gúnyolni tudták. Egyszer Starrwitz Hanna grófnő jelenlétében élceltek önre. Azt beszéltek, hogy régi elveit megváltoztatta, hogy elpártolt, felcserélte a tábournoki babért a kormányi kegygel. Hanna grófnő azt mondta erre: „Nem értek hozzá, nem tudom mi a politika; nem olvasom az országgyűlési beszédek.” Óh, hiszen én sem értek hozzá; én sem tudom, mi a magas politika; de egy dolgot mégis tudok! — Ugyan: nem mondta el önnek Hanna grófnő, hogy akadt mégis a társaságban valaki, aki szembe mert szállni az egész gúnymosolygó Bábellel, s azt merte mondani: „Én bizonyos vagyok felőle, hogy Áldorfai férfijelleme oly magasan áll, hogy ha valamit tett vagy mondott, amit érteni nem lehet, az azoknak a hibája, akik nem értik, nem az övé!” Nem mondta el azt önnek Hanna grófnő, hogy valaki merte önt védelmezni egész szenvedéllyel, egész szívvel? s hogy az a valaki egy nő volt, egy komédiásnő! akinek ön semmije sem: még csak honatyja sem, mert neki hazája sincs!

Ince sötéten nézett maga elé. A sértett büszkeség démona árnyékozta be arcát denevérszárnyaival.

— No, de jól van — folytató a leány, homlokát megdörzsölve két kezével. — A hír, a név, a férj nyilvános élete mit tartozik az asszonyra? A nő lehet eziránt közönyös. Sok nő ismer a világ, kinek férjét a közvélemény elítélte, s aki mégis szereti férjét. Ezt akartam még megtudni. Lehet-e őt nem szeretni annak, aki őt magáénak nevezheti? A titoknak hangja van. S az asszonyok még a szemekkel is hallanak. Két összetalálkozó tekintet egyetértése, egy véletlennek látszó összejövetel. Közönyös arckifejezéssel elmondott, de *suttogó* szavak; kézszerítés, mely biztatást fejez ki: óvakodó körültekintések, más asszonyok gúnymosolygásai. Óh, én meg tudom azoknak értelmét fejteni, mert mesterségem a komédiázás, s sokat tanultam ily helyeken a mesterségemhez valót.

— Mit akar ön mondani? — szólt berekedt hangon Áldorfai, felugorva helyéből.

Most aztán a leány ült le egy karszékbe, s fejét tenyerébe hajtva, a legnagyobb nyugalommal monda e megölgő szavakat:

— Azt, hogy Starrwitz Hanna grófnő nem érdemes arra a kincsre, amit a vaksors ölébe dobott.

— Serena, gondolja meg e szót!

— Meggondoltam azt már akkor, mikor odamentem az ő orozlánbarlangjába, s kitöltöttem neki a keserű poharat: „Megissza-e, vagy nem issza?”

— Mit tett ön azzal?

— Neki semmit. Nem itta meg. Körülbástyázta magát jéghegyekkel; üvegharang alá tette a szívét. Megvédte magát.

— Mit akar ön, Serena! én férj vagyok! Hanna hitvesem.

— Mit akarok? Azt, hogy mármost hasonlítsa ön össze ezt a két nőt. Az egyik, a büszke félistennő, elutasítja magátul azt a férfit, akit boldoggá tennie édes szent kötelesség; eltaszítja őt, nehogy egy családbeli főpap, nehogy egy istenfélő

imanéne elszörnyedjen azon, hogy férjének fejét valaha a szentelt chrysuma érte, s még kétségbe vonják, hogy a dogmák szerint üdvös volt-e őt szeretnie? a másik pedig, a nép söpredéke, a koszorúkkal beszennyezett komédiásnő nem kérdi, mit mond a világ ideleenn? mit ítélnék az égi seregek egykor odafenn!? csupán szeret, szeret! . . .

És azzal zokogva zuhant végig a földön.

Ince fel akarta őt emelni.

— Menjen ön! Hagyjon el örökre! Ne lássam többé soha!

Az alcovenben volt egy falióra. Az elkezdett e percben zenélni; ezt a melódiát pengte: „Du hast mich nie geliebt.”

Áldorfai nem hallgatott e méla csábító hangra; de úgy tetszett neki, mintha azzal együtt egy másik hang azt mondaná neki, hogy e könnyeket az ő kötelessége letörölni.

— — — — —
És azontúl sokszor letörülte ő még e könnyek ismételt árait ez óramű méla dallamának hangjainál; sokszor vegyült a „Du hast mich nie geliebt” a zokogás melódiája közé: mintha együvé tartoznának ők.

— — — — —
Ettől a naptul fogva Áldorfai Ince nem viselte többé a medalliont keblén a két szemközt fordult nő arcképével.

És azzal együtt ama tenger alól felhangzó szó is elhallgatott rá nézve egészen.

A FELELET

Amit szent Antalnak ígért a csábító rém, azt Áldorfoy Incének mind megadta. (Most már ipszilonnal írta a nevét: nemes ember volt.)

Az új asszonyszemek tükréből egészen új világ ragyogott felé: a nélkülözések, a küzdelmek világa helyett a gyönyör, a szenvedély paradicsoma. Minden alvó indulat eltépte fékeit szívében, s nyargalt vele egy mámorító örvény felé. Egy tengerbe vetette bele magát, csupa élvezetből: előbb úszni akart e tengerben, majd ki akarta azt inni fenéig.

Oda volt láncolva e nőhöz: annak a mosolygása volt rá nézve a napfény, könnyei a zivatar. Vele álmodott, róla gondolkozott, s érezte az életunalmat, ha tőle távol volt. S féltette őt az egész világtól. Ösztönei mind azt súgták neki, hogy ez a leány, aki egyik pillanatban az egész lényén átömlő ártatlanság kifejezésével tudta mutatni azt, hogy még csak eszmében sem közelíti meg e fogalmat: szerelem, s a másik pillanatban egy egész világot tár fel előtte, megnépesülve a teremtő szenvedély minden csodatüneteméyeivel; hogy ugyanaz a leány akkor is el tudja ezt az ellentétes két szerepet játszani, mikor két külön férfiről van szó: egyiknek az egyiket, a másiknak a másikat. Megtanult féltékeny lenni minden csekélységre: egy virágra, egy gyűrűre, egy látogatójegyre, egy szóváltásra más férfival, még nővel is; kiváltkép a színpadra s annak

veszedelmes kiváltságaira: a kacér jelmezekre, a közönség korszorúira és tapsaira.

Azt pedig nem kívánhatta tőle, hogy hagyja oda a színpadot. Hisz a színpad volt az, ami adhatott ennek a hölgynek valamit, amit ő nem adhatott neki: — nevet.

Pedig Incét kínoztta a színpad. Az ő szenvedélye nem a rafinált kék mámore volt, melyet a művészi nimbusz felfokoz, melyet a kacér jelmez, a ledér játék újraébreszt, mely a frivol dallamokat utána dúdolja, s gyönyört talál benne, ha megaláztatja az asszonyt azzal, hogy a művésznőtől az eljárásott vaudeville folytatását követeli. Őt kínoztta az a gondolat, hogy az egész világnak szabad legyen azt a mosolygást látni, teljes gázvilágításnál, aminek csak a félhomályban van létjoga! Egy befejezett kéjenc dicsekedni, parádézni szokott az olyan diadallal, minő az övé: ő pedig kész volt verekedni azért, hogy az egész világ azt higgye, hogy az a leány nem Fatime, hanem Serena! . . .

Az egész leány egy talány volt előtte; csupa szeszélyes ellentétekből álló, miket összeilleszteni az oidipuszi rejtélyoldásoknál nehezebb volt. A színpadon játékmódorában kihívó, kacér, érzékingerlő, a színpadon kívül kegyetlen mindenki iránt, aki neki hódolni megkísérté: azon az egyen kívül, aki azt jól eltitkolta. Valódi eszményképe volt a bibliai apokrifok Lilitjének, ki az első embert az első asszonytól elcsábítá; kígyó, míg meghódít; galamb, ha meghódolt; eszes a cselszövésben, örült az élvezetben; az a démon, aki visszavezeti Ádámot a paradicsomba, ahonnan az angyal kiverte (azért a bűnéért, hogy a feleségét szerette: pedig szegény Ádám még nem is volt pap!)

Egyszer születése napjára tömérdek ajándékot összeküldtek neki minden rendű és rangú tisztelői, s ő azokat meg hitta mind estélyre, s rendezett számukra pompás lakomát. Ő pedig elszökött az estélye elől hazulról, elment Incét fölkeresni egyedül, annak a karjába akasztotta magát, s késő éjszakáig

barangolt vele alá s fel Bécs sétányain, s csak akkor tért haza, mikor már a vendégei mind elmentek a szállásáról. Akkor aztán az anyját megverte, amiért az neki szemrehányásokat mert tenni. Megverte őt kegyetlenül. Máskor kényeztette Caesarinet, csupa dédneve volt előtte; cifrázta, piperézte, haját maga bodrozta fel neki; szerelmes volt belé; hanem ha Áldorfoy miatt csak egy szó ellenvetést próbált neki tenni, akkor megrohanta, mint egy párdúc és megtépte.

S egy dologra volt a leány különösen féltékeny. Arra hogy Ince azt ne higgye, hogy mindazt a bűbájt, amivel őt elhalmazza, valahogy meg lehet jutalmazni.

Ha Ince megkísérté őt gyémántokkal ajándékozni meg ünnepélyes alkalmakkor: más alkalommal Fatime ajándékozott neki viszont még értékesebb ékszert, s azonfelül nem is tette fel soha a drága emléket, hanem ha vetetett vele magának egy ötvenkrajcáros brosst, aminőket az utcaszegleten árulnak, azt aztán viselte megválhatlanul.

Egész rendőri kémkedéssel ügyelt fel arra, hogy családtagjai valahogy pénzt ne kérjenek valami szűn alatt Incétől. Pedig azokban igen kifejtett hajlandóság volt ilyesmire. Különösen monsieur Belle Ange-nak nagy megerőltetésébe került, valahányszor Ince azt kérdezé tőle: „Comment vous portez vous?“, mindannyiszor azt nem felelni rá: „Átkozott jól, csak hogy nincs pénzem!”

Egyszer aztán bedugták Belle Ange urat az adósok börtönébe egynéhány száz nemlétező forint miatt.

Ince megtudta a veszedelmet, s nem tétovázott pénzbeli áldozat árán kiszabadítani a szorongatott családapát e kényelmetlen helyzetből.

Ekkor aztán három napig nem látta Fatimét. Eltűnt előle.

Harmadnap Grácbul kap egy levelet, melybe annyi csunya volt téve, amennyit ő Belle Ange úrért fizetett. Semmi kedveslevél hozzá.

Ugyanaz nap aztán Fatimét is otthon találta.

— Hol járt ön? — kérdezé tőle neheztelve.

— Grácban voltam, vendégszerezepelni.

— Ön Grácban volt?

— Igen. És jövőre mármost, ha azt akarja ön, hogy el-
elszökjem valamerre vendégszerezepelni, hát csak fizesse ki a jó
Belle Ange úr adósságait.

Ebből megtudta Ince, miért ment Fatime e pár napi
vendégszerezepésre, azért, hogy azt a pénzt megszerzezhesse,
amit ő Belle Ange úrért kifizetett, s azt neki visszaküldhesse.

Ezt a nőt nem lehet megjutalmazni — azért, hogy
szeret.

Pedig Áldorfay most már valóban gazdag ember volt.
Amihez hozzákezdett, az mind fényesen sikerült. Annyi
pénzt *csinálhatott* már, amennyit akart.

Úgy okoskodott, hogy akik a csekélységeket megvetik,
azok a nagyszerűt majd elfogadják.

Fatime többször megnyilvánítá előtte, hogy mennyivel
jobb szeretne ő e lármas utcák helyett valamelyik csendesebb
városrészben lakni; valami olyan házban, melyek ablakai
kertre nyílnak; melynek magának is kertje van; ahol nyáron
át virágokat lehetne ápolni.

Egyszer aztán azt monda neki Ince, hogy talált a szá-
mára egy olyan alkalmas lakást, és pedig hallatlan olcsót.
Fatime azt mondta, hogy majd megnézi azt.

Egyike volt ez azoknak az újonépült házaknak, miket
egy építőtársaság a Praterre forduló telkeken, mintegy varázs-
szóra emeltetett. Szép kilátással, kényelmes berendezéssel. A
szállás megtetszett neki, nem is volt drága; az egész első emelet
kizárólag az övé lehetett az utca felől.

Fatime az új szállást kényelmesebben óhajta berendezni
az eddiginél, s ez iránt alkuba lépett egy kárpitossal, ki erős
alkuvás után elvállalta tisztességes árért és részletfizetés mellett a
csinos bebútorozást.

Jókai Mór arcképe 1874-ből

Mikor készen volt a kárpitos, felkérte Fatime-Serenát, hogy tekintse meg szállását, s nyilatkozzék, meg van-e vele elégedve?

Fatime elhűlt, mikor szobáin végigment. Minden úgy volt, ahogy ő elrendelé; csakhogy papír helyett selyemszőnyegek a falakon, angol vászon helyett damasztfüggönyök, cserép helyett márványkandallók, s dió- és cseresznyefa helyett mahagóni, paliszander és teakfa bútorzat; famozaik helyett, amit főrészsokszoroz, orosz drágakő-kézművészet; velencei tükrök a falakon; a padlatot két hüvelyknyi vastag szőnyegek fedik.

— Ki rendelte ezt így? — kérdezé elbámulva a hölgy.

— Kegyed maga — felelé a kárpitos, s elémutatta a számlát.

A számlában az egész fényűző kiállítás nem volt drágábbra számítva, mint amennyiben a hölgy a tervezett szerény berendezést kialakudta. Meg kellett benne nyugodnia. Azt nem mondhatta a kárpitosnak, hogy nincs azzal megelégedve, amit kapott.

Nem nagy leleményesség kellett ugyan hozzá, hogy kitalálja, miféle bővész volt az, aki az ő kedvéért tízszeres értékűvé varázsolta át mindent, de ezúttal nem vághatta vissza a tromfot.

Amint aztán beköltözött az új szállásába, mindjárt az első napon hívatta a házfelügyelőt. Tudatta vele, hogy most nincsen pénze.

— Jól van — monda a házfelügyelő, s azzal eltávozott.

Néhány óra múlva megint visszajött; az egyik kezében hozott egy csomag bankjegyet, a másikban egy marék irománnyt.

— Tessék: itt van a pénz, s itt meg a nyugtatóványok.

— S mit csináljak én ezzel a pénzzel, meg ezekkel a nyugtatóványokkal?

— A pénzt tessék eltenni, e nyugtatóványokat pedig aláírni.

— Minek írjam én alá e nyugtatványokat?

— Azért, mert a lakók bizalmatlanok; nem érik be vele, hogy én beírtam a könyvbe a lefizetett házbérukét: bélyegezett nyugtákat követelnek a háztulajdonosnő aláírásával.

Fatime-Serena most tudta meg, hogy ő ennek a háznak a tulajdonosnője.

Nem árulta el meglepetését a házmester előtt: aláírta a nyugtákat, megszámlálta a pénzt és elzárta azt rózsafa szekrényébe.

Mikor Ince meglátogatta őt új szállásán, úgy tett, mint aki semmi megjegyzésre méltót nem talál a körüle támadt változásokban. Nem is beszélt neki a házról. Ízetlen, kedvetlen volt. Azt állította, hogy egészen ki van fáradva, összetörve a költözökös keserveitől.

Egy hétig mindig kedvetlen volt; durcás, kényeskedő. Minden szóért megneheztelt: alig lehetett tőle valami választ kicsikarni. Azokkal a nagy fekete szemekkel úgy nézett az emberre, mint egy kísértet, s homlokán ránc kezdett már támadni a sok szemöldök-összehúzástól.

A hetedik napon aztán, amint belépett hozzá Ince, az alcoven szőnyegajtájánál lesett rá, s orozva nyakába ugrott, majd lerántotta lábáról, s aztán olyan kedve támadt, hogy fölvette vele a házat. Kacagott, gyermek volt; leült a szőnyegre, elővett hat gömbölyű kavicsot, s kényszeríté Áldorfayt, hogy térdeljen mellé, és tanulja meg tőle a „kőkapósi” gyermekjátékot, amit az iskolás gyerekek „pitykövezésnek” is neveznek, s nem hagyott neki addig békét, míg végig nem csinálta annak valamennyi mesterségét. Ince egész otléte alatt csupa dévaj jókedv volt a leány: ezerféle bolondot csinált magából. Mikor aztán Ince hazament, egy levelet dugott a zsebébe, arra kérve, hogy ne törje fel hamarább, mint amikor otthon lesz.

De bizony feltörte azt Ince, amint a legelső gázlámpa alá ért az utcán.

Abban a levélben pedig a bécsi telekkönyvi hivatalnak egy kivonatát találta, melyben tudtára adatik, hogy a Belle Ange Fatime Serena úrhölgy ***-utcai házáat Áldorfay Ince úr nevére iratta át.

Áldorfay elbámulva fonta össze karjait.

Még ezt sem fogadja el!

Nem kell neki egy ajándékba kapott úrilak!

Mi kell hát ennek a hölgynek?

Ennek . . . ?

. . . Minden!

★

Eközben folyvást érkeztek Hannától az üres levelek Incéhez. Segítették nagyobbítani kettőjük között az űrt.

Egyszer egy ilyen üres levél láttára valami még üresebb gondolata támadt Incének.

Érezte, hogy neki valami menedékre, valami mentségre, valami oltalomra van szüksége valaki ellen, akit nem tud lerázni a nyakáról.

Ez a valaki: saját énje.

Ez a valaki mindig otthon várja őt, mikor hazamegy; megkérdi tőle, hol járt, rossz álomlátásokkal gyötri, mikor elalszik; (az álom a legkíméletlenebb igazmondó!) néha még Fatime lakáig is elmegy vele; sőt néha odaül kettőjük közé, ez a hajdankori „Én”, ez a törhetlen lelkű Én, ez a becsületére büszke Én, ez az ellenségnek adott szót is megtartó Én; ez a fényes árnyék, — és kísértő jelenlétével útjába áll minden öröminek. Ez az igazi hazajáró kísértet!

Ennek a „halottnak” kell valami temetőt keresni.

Áldorfay Ince talált ilyen kriptát.

Emberi dolog, de nem emberséges, hogy valaki a felesége múltjéért legyen féltékeny; fürkésszen adatokat olyan helyeken, amikben neje őt még nem is ismerte. Hát talán

szobor volt az, akit elvett? Márványból volt mindaddig, amíg az ő epekedésére jóltevő Cythere meg nem indította keblében a szívdobogást?

Ince azt hitte, hogy miután első Serenája ilyen szobor volt, joga van minden nőtől azt követelni.

Ennek a bolondságnak is van rendszere. A múltban jelent és jövődőt keres. Az a rögeszméje van, hogy aki meg nem halt, az még mindig él! Hogy egy hajdankori eszménykép, amíg el nem temetik, addig nem halott.

Még azonfölül, akárhogy megvált is a dogmáktul, akárhogy túltette is magát a társadalmi szabályokon: azt nem tudta magától elhagyni, hogy teozófistának megmaradjon. Hitte, hogy minden ténynek megvan az ellenténye, s ha a delejtű északmutató hegye egy más delejtű délsarkát keresi, ugyanakkor a délnutató vége egy harmadik éjsarkához közel.

S a féltésnek még gyakorlati célja is volt.

Egy bizonyítvány a kézben még feloldhatná ezt a láncot, mely most már nem rózsalánc többé.

A fürdőidény legvége felé járt már. Hanna ezóta tán az utolsó vendég Vihnyén, aki folyton vár, hogy férje érte menjen. Aki el nem utazik onnan egyedül, nehogy a világ megsejtse azt, hogy közöttük feszült viszony támadt.

Erőt vett magán, hogy írjon Hannának, röviden tudatva vele a napot, melyen érte fog menni.

Azonban úgy intézte a dolgát, hogy egy nappal hamarabb érjen oda.

Több hónapi távollét után valami ajándékrul is gondoskodott Hanna számára. Kötelesség ez.

Kikereste a legszebb rubint, mely az ékszerészeknél kapható volt, s abba belevéselte Starrwitz Hanna címerét, pontosan azon minta után, mely leveleinek pecsétjén látható volt. Hanna eddigi gyűrűjének köve csak ametiszt volt. Rubinba címert vésetni, fejedelmi pazarlás.

Mikor ez megvolt, akkor búcsút vett Fatimétől — a vizontlátásig.

És azután elutazott Vihnyére.

Hanna csakugyan utolsó vendég volt már ott, s csakugyan őreá várt.

Ince megdöbbsent, mikor őt meglátta. Azt képzelte, hogy akit hónapok előtt oly felüdültén hagyott el, az most ragyogni fog az egészség teljétől. És talált helyette egy megtört alakot, kinek arcán minden vonás rávallott az eltitkolt szenvedésre.

Ez a látmány egészen lefegyverezte. Nehéz lett a szíve miatta. Minden nemesebb érzés fölébredt lelkében újra. Érezte az önvád súlyát. Ezek a megnyúlt vonások, ezek a beesett szemek mind őróla beszélnek.

— Önnek nem használt ez a fürdő — mondá Hannának gyöngéd aggodalommal. — Önnek nem szabad a télre égaljunk alatt maradni. Én önt most innen elviszem Meránba.

— Köszönöm. Jó lesz! — felelt rá Hanna engedelmesen.

— Kívánja ön, hogy egyedül hagyjam ott, vagy hogy én is ott legyek?

Hanna ránézett és gondolkozott.

S ha a büszke hölgynek jobb géniusziak lettek volna, mint az ősök kevély szellemei, ha csak egyetlenegy azok közül a szentek közül, akiknek képei előtt térdelni szokott, malaszt-sugalló szellemének egy ihletével érintette volna szívét: most még egyszer kezében lett volna mindkettőjük sorsa. Neki volt adva még egyszer ez a férfi; kezébe téve annak egész lényét, tisztán, minden salaktul. Hasztalan! Büszkesége nem engedte, hogy a boldogság útját válassza. Szövetkezett a sötét vakbizgósággal. Elzárta magát rideg balítéletei mögé.

Ince még egyszer oly gyöngéden hangoztatá e nevet: Hanna!

S ha e gyöngéd hangra a hölgy kinyújtá kezét, s azt mondja: „jöjj!”, akkor az a másik csábító fantom a légbe szállik szét, eltűnik, mint egy ködfátyolkép, mint egy csába

álom: Fatime! Akkor a visszahódított férj odaomlik lábaihoz, előveszi az emléket, a rubingyűrűt, s azt mondja neki: „nézd: a távolban is rád gondoltam; viseld ez emléket ama másik helyett, amit a püspök nagybátyádtul kaptál.”

És aztán elmennek együtt Meránba, Nizzába, majd Rómába, együtt meglátogatják a szent helyeket; onnan elutaznak a szent földre, Jeruzsálembé, s mire visszatérnek, úgy találják, hogy a világ elfeledte őket: nem léteznek rá nézve többé . . .

S az milyen jó!

A nő elveté magától e jobb sorsot. Nem nyújtá kezét. Azt felelte:

— Jobb lesz nekem ott egyedül!

Ezzel a szóval aztán el voltak egymásra nézve veszve végképpen.

Ince most már nem adta át nejének a hozott emléket. Tartotta más célra.

Azt mondta nejének, hogy tehát eszerint rendeleteket fog tenni az elutazásra. Útjaik kétfelé válnak. Hanna délnek utazik, neki pedig észak felé kell mennie, egy galíciai bányavállalatot megtekinteni.

Mikor visszatért nejehez a postamestertől, hol a fogatokat megrendelé, valamit megérezett Hanna szobájában. Az áruló illatot, amit mindenki rögtön felismer. Az égetett pecsétviasz szaga az. Hanna levelet írt valakinek, elutazása előtt.

Egy szóval sem kérdezősködött. Elmondá, hogy mikorra rendelte az útihintót, s aztán eltávozott.

Egy óra múlva visszament a postamesterhez: a régi jó tarokk-kompánistához, akinek annyira ment a konfidenskedése, hogy a nejének érkezett leveleket is át szokta adogatni a férjnek, kézbesítés végett.

— Barátom uram — mondá Ince a postamesternek: — Nehány perc előtt küldött ide a nőm egy levelet *nagybátyjához*. Bauernhass Siegebert grófhhoz!

— Igen, igen — mondá a postamester. — Még itt van!
(Tehát itt van.)

— Óhajtaná azt egy percre visszavenni, miután azóta utazási célja megváltozott; azt helyre kell igazítani a levélben, s nem akar most másikat írni.

— Óh kérem, tessék!

A postamester minden aggodalom nélkül előkereste Hanna levelét, s átadta azt Incének.

— Uraságod számára is van itten pedig három levél, kettő Pestről, egy Bécsből. Az utóbbi pénzeslevél.

Mind a hármát zsebre dugta Ince, meg sem nézte a címetet rajtuk; sietett, mint a tolvaj a lopott jószággal, szobájába. Melegített késsel felnyitá a pecsétet Hanna levelén.

(Már ennyire ment! Leskelődni! Pecsétet feltörni!)

Aztán elolvasá a levél tartalmát:

— Uram!

— Ami elmúlt, az örökre visszahozhatatlan. A félreértés is a sors végzése. Hiszem, hogy az ön távolmaradásának legyőzhetetlen akadályai voltak, s megszűnt a jogom azokért szemrehányást tenni. Asszony vagyok. Feleség. Hitvestárs. Férjem becsülete az én becsületem is. Ne keressen ön engem olyan utakon, melyek a nőt megalázzák; azokon nem fog ön engem megtalálni. Felejtsem el örökre, mint ahogy én el tudtam önt felejteni. Mint nő, kerülni fogom önt, s ön kegyetlenségét követhet el velem, ha azon köröket felkeresi, amikben én meg szoktam jelenni, mert áltál kényszeríteni fog, hogy száműzzem magamat ismerőseim világából.

Én nyugodt vagyok, s nem kívánok az égtől több boldogságot, mint amennyit ingyen kegyelméből adott.

Azon célzás, amelyet ön említett, s melynek rejtélyét könnyű kitalálnom, irtózáttal és undorral tölti el lelkemet. Amely órában valakinek — akárkinek — eszébe jut törvényték elkövetni ezt a szót kimondani: *Starrwitz Johanna házassága nem volt: ő nem asszony, a másik órában én halott vagyok.*

Több levelet ne intézzen ön hozzám, mert azt feltöretlen fogná visszautasítani.

S ha azt akarja ön, hogy valaha az idvezültek paradicsomában még találkozzunk egymással, úgy arra kérem önt: fogadását, nemesi szavát kérem rá, hogy két embert kerüljön az életben: az egyik én vagyok, a másik férjem. Mert tudja meg ön, hogy Starrwitz Hanna háromszor naponkint térdel isten előtt, imádkozva, hogy Áldorfay Incének adjon hosszú életet e földön, s örök üdvöt, bűnbocsánatot az égben. Ezért önöknek nem szabad egymással soha találkozniok.

„Áldorfay Hanna.”

A vezetéknev kétszer is alá volt húzva.

Ince lankadtan ejt é ki kezéből a levelet.

Ez a levél kidöntötte lábai alól az eddigi piederstált. A büszkeség talapzata eltűnt alóla: a sárba esett.

Most már egészen föléje emelkedett ez asszony, s ő alatt maradt.

Elvesztette ezzel jellemének utolsó tartalékát is: a bosszút. Nem volt többé az előtte vonuló árnyék ellenében az a mentsege, hogy csak egy hűtelen nőnek adja vissza a tromfot. Védtelen maradt önmaga ellenében.

Nem merte azt a levelet még egyszer elolvasni.

Minő érzéseket hagyott hátra lelkében ez a levél!

Megcsalatni egy nő által, aki más szeret: még csak előérzete a pokolnak; de eldobatni egy nő által, aki hű marad; az maga a pokol!

Elővette a tolvajkulcsot, a rubin pecsétnyomós gyűfűt, s újra lepecsételte vele a Bauernhass Siegebertnek szóló levelet.

Ah, mint meglakolt azért, hogy felbontott egy levelet, melyen másnak a címe áll!

Sietett azt visszavinni a postamesterhez, s aztán kérte, hogy fogjanak kocsijába rögtön.

Nem ment Hannához többé vissza. Futott előle, mint gyilkos a megölt árnyéka elől.

Kocsisának az volt mondva, hogy észak felé fog utazni Galiciába.

Útközben eszébe jutott, hogy három levél van a zsebében. Elővette azokat egymás után, hogy üldöző gondolatait elűzze velük.

Az egyik levelet a hajdani párt elnökétől kapta, melyben ez felszólítja őt, hogy bárha a közjogi téren nem követnek is többé azonos elveket, de legközelebb olyan kérdés fog az országgyűlés elé kerülni, mely nem lehet pártnézet tárgya: a magyar honvédségnek ágyúkkal leendő ellátása. Mindenki számított e kérdésben Áldorfay tábornok erélyes pártolására.

Elvárják, hogy e nagy kérdés tárgyalására haza fog sietni a fővárosba.

A másik levelet a hajdani honvédségélyző egyesület elnökétől kapta, ez meg azt tudatta vele, hogy szükség van rá, mint a bizottság egyik tagjára, a segélyben részesítendő honvédek osztályozásánál, azért siessen a kitűzött ülés napjára Budapesten megjelenni.

— Majd mindjárt! — dörmögé magában mindkét levelet útitáskájába gyűrve. — Egyéb dolgom van most!

Ő mondta ezt! A Mehádia-kulcs hőse, ki egykor az utolsó ágyúval védte meg a menekülő bajtársak seregét, ki az úton felszedett utolsó sebesült honvédeket le nem rakta a martalékul talált aranyért, ezüstért. Ő mondta azt: „Mi gondom a ti ágyúútokra, mi gondom a ti béna hadastyánaitokra! Egyéb dolgom van most! Bányát kell most meg-nézniem, ahol arany terem!”

Mivé alakították át azok a bűbájos szép szemek!

— Csak hajts egyenesen!

Azután a harmadik levélre került a sor.

Ez Bécsből volt keltezve, öt peccséttel ellátva, kívül ráírva a tartalmazott összeg: egyezer forint.

Sok hányt-vetett ezeressel volt ez idő szerint Incének találkozása.

Amint ezt a borítékot felhasítá, nem talált benne semmi-féle levelet, csupán csak egy pusztá ezerforintos bankjegyet.

Hanem amint a bankjegyet megfordítá, annak a hátán talált valamit írva piros tintával, ezt a két szót:

„Imádlak!

Serena.”

Az eszelős tündér ama bizonyos lakház felvett bérét beváltá egy újdonatúj ezeresre, s mintha az csak egy látogatójegy, egy billet doux volna, arra írta ezt a szerelmi nyilatkozatot. Most még ki sem lehet azt az ezerest adni.

— Megállj! — kiáltá Ince a kocsisra — fordulj vissza!

— Hát nem Galíciába megyünk?

— Nem. Hanem Bécsbe.

Nem kellett már neki se mentség, se védelem, se aranybánya. Ment vissza kárhozatába.

Azért ment, mert tetszett neki elkárhozni.

A TITKOS KULCS

Áldorfay szegényebbül tért vissza Fatiméhez, mint egy kolduló barát. Ami egy nőre nézve a legnagyobb kincs: a becsülés, azt mind elvitte magával Hanna, abból egy fillér árút sem hagyott meg Fatimének elajándékozni valót.

Ince érzé jól, hogy ő Hannától milyen mélyen meg van alázva!

A nő tud szenvedni egyedül, s midőn neki is kínálkozik a tiltott vigasz a hajdani eszményképben, akiből, ha akarja, csinálhat udvarlót, ha akarja, csinálhat férjet, akkor az asszonynak van ereje elutasítani e vigaszt magától, s halálra kínozni magát női becsületéért.

Most aztán mindazok a gyanúsítások, amiket Fatime mondott Hannára, meg vannak hazudtolva.

Amennyit Hanna emelkedett, annyit süllyedt Fatime.

S Ince azt érzé, hogy az ő csillagzata Fatimével tart, nem Hannával. Süllyed, nem emelkedik.

Fatiménél van a szíve.

S ennek a leánynak becsvágya van, annyi mint egy hercegnőnek. Azt vehette észre Ince mindannyiszor, mikor meg kísérté gazdagságával egyenlíteni ki a számlát kettőjük között. Fatime visszautasított minden bőkezű ajándékozási kedvet s Ince adósa maradt e leánynak : — egy egész új világ-résznek az árával.

Mégsem maradt fenn számára más elégtétel, mint hogy őt

gazdaggá tegye. A gazdagság is tisztesség. És egyúttal próbaköve a szívnek. Vajon, ha Fatime is önálló vagyonnal fog bírni, olyan bolondja lesz-e neki akkor is, mint amilyen most — a szegény színpadi hamupipőke?

Ehhez pedig csak ravaszság útján lehetett juttatni a leányt. Ince kitalálta annak a módját.

Rábeszélte a leányt, hogy próbáljanak együtt szerencsét : vásároljanak sorsjegyeket. Fatimének egy vendégszereplési jövedelme lett befektetve e kísérletbe.

De Ince megcsalta a leányt, anélkül, hogy az észrevette volna, hogyan?

A sorsjáték szabályai szerint előbb a sorszámot (series) húzták ki. Ezáltal mindazok a sorsjegyek, amik a kihúzott sorszámmal bírtak, mint bizonyos nyerők, s a főnyereményre kizárólag versenyezhetők, egyszerre ötvenszeres árra emelkedtek fel. Ince Fatimének az egyszerű sorsjegyek helyett ilyen nyerésre kihúzott sorszámúakat vásárolt, amikkel aztán Fatimének okvetlen nyernie kellett. Harmincezer forinthoz jutott vele. (Igaz, hogy Incének ez ötvenezer forintjában volt, de Fatime azt hihette, hogy az ő eredeti ezer forintja hozta a nyereséget.)

Ince ezzel egészen megnyugtatta hitte a lelkiismeretét, hogy így becsempészhetett Fatime tárcájába egy arra nézve elég nevezetes összeget. Azt hitte, hogy most már kevésbé adósa neki annak az új világrésznek az árával.

Hanem az új világrész létezése még jól el volt titkolva.

Ince látogatásai Belle Ange-éknál gyakoriak voltak ugyan, s családias otthonosságot árultak el, de azon túl semmit. Fatime valódi szeszélyes gyermek volt irányában mások előtt is, de hogy vajon több-e még a gyermeknél is, azt nem tudta senki.

Még Belle Ange úr sem (akire nézve pedig egy ilyen tudomás bőséges kútforrása lett volna a libegő államkölcsönöknek).

Sőt még Caesarine sem tudta — egészen.

Azaz, hogy annyira asszony volt, hogy bizonyos legyen a valóság felől ; de a tényt be nem tudta volna bizonyítani.

Áldorfay, amint a szivar utolsó hamva a teáscsésze aljába hullott, szépen kezet csókolt Fatimének ; Caesarinének ki nyilatkoztatá, hogy legalázatosabb szolgálja marad ; vette a kalapját, bekiáltott egy „bonne nuit” monsieur Belle Ange odujába, ki a konyhán túl egy kis garzonszobában lakott ; forintot nyomott a kikísérő szobaleány markába, s dúdolva ment le a lépcsőn, melynek felső rácsajtáját bezárták utána.

Azt pedig senki sem tudta, hogy a mezzaninnak egy kis alacsony ajtaja a lépcső közepéről egy szűk folyosóra vezet, s abbul a folyosóból megint egy csigalépcső visz fel egész Fatime budoárjáig, s onnan egy keskeny ajtó nyílik be, amit a falszőnyegezés egészen elrejtve tart hivatlan szemek előtt.

Ehhez a két ajtóhoz csak egy embernek van kulcsa.

A házat az építteté így, aki e kulcsok birtokában van. A rejtekbejárat az ő terve szerint készült. A mezzaninban aztán az ő lakása van. Ahonnan tetszés szerinti időben távozhatnak el. Az ajtón ércbetűkkel pompáz e szó : „Comptoir.”

— — — — —
— — — — —

— Milyen sajtáságos kulcsok ezek — szól egyszer Fatime Incéhez, mikor már egyedül voltak, s minden ajtó zárva ; — a kettő egymásba csukható, s fogaival egymást kiegészíti. Ha czekek a kulcsokat egyszer Hanna grófnő megtalálná nálad!

— Nem találhat rájuk.

— Nem szoktak az asszonyok néha férjeik zsebében kutatni?

— Nem tartom e kulcsokat ottan.

— Hát másutt nem kutatják fel?

— Olyan helyen tartom, mikor otthon vagyok, ahol nem keresi : a dohánytartó dobozom fenekén. Ő irtózik a dohánnytól.

— Haha, szegény!

S azzal Fatime kivette Ince szájából a szivart, és maga szívta azt tovább.

— — — — —
— — — — —
Ez így folyt hosszú időn keresztül.

Ince Budapestre is lerándult néha. Világi üzlete olyan szépen kétfelé osztá idejét, hogy annak felét Bécsben, felét Budapesten kellett töltenie. Nagy szavazásoknál még a képviselőházban is megjelent.

Hanna, Meránban visszanyerve egészségét, azon túl állandóul Budapesten lakott. Ince, ha itthon volt, együtt járt vele estélyekre, színházba. A világ előtt egymáshoz udvariasak, szívesek voltak. A panaszt jól el tudják titkolni ottan a magasban.

És aztán mikor közel voltak, akkor voltak egymástól legtávolabb. Hanna hideg és rideg következetesen.

Hanem azért Hannának egy gondolatja sem volt aziránt, hogy férjét féltse. Nem azért, mintha Incét tartotta volna valami magasztos lénynek, hanem saját magát.

Ahogy egy királyné hiszi alattvalóiról, hogy azok hívek : nem azért, mert jó emberek, hanem azért, mert tartoznak vele.

Hogy Ince a nejétől megtagadott hitvesi gyöngédségért másutt keressen kárpótlást : ezt az eszmét büszkesége, oly magas volt, hogy meg sem látta.

Abban az öntudatban, hogy ő maga még egy lehetetet sem tűr el hitvesi hűségén, ami arra homályt vetne, jogot keresett arra a meggyőződésre, hogy Ince is viseli, legalább lelkében, a megtagadott szerzetesi köntöst, s a világ örömeiről való lemondással siet vezekleni nagy elkövetett bűneért. Semmi újságot se mondott volna neki vele, aki azt súgta volna be, hogy férje minden matutina-harangszóra veszi a flagellumot, s vérig korbácsolja vele a hátát. Ezt igen természetesnek találta volna.

Aztán meg a szép gesztenyeszín fürtök kezdenek is már világosodni, s a göndör körszakállban fehér szálak vendég-szerepelnek. Szabadalom ez a nem féltetésre.

Annál nagyobb meglepetés lehetett aztán Hanna grófnőre, mikor egy napon Bécsből, ismeretlen kéztől írott levelet kapott, mely szórul-szóra így hangzott :

— Méltóságos grófnő!

Önt a férje megcsalja. Bécsben a *-utcában, *-ik számú házban lakik a kedvese, akiért önt elfelejti : Belle Ange Fatime. Ön ismeri őt. Áldorfay minden este ellátogat e házhoz (melyet a négy plasztikai állású kariatidáiról az erkélyen, a környékben a „négy táncosnő-ház” neve alatt ismernek). Mikor búcsút vesz, a lépcsőt bezárják utána, akkor egy mesterséges kulccsal a lépcsőfordulatnál levő „Comptoir” szóval jelölt ajtócskát felnyitja ; ez a mezzanin folyosójára vezet. Onnan egy csigalépcső visz fel jobbra, s e lépcső egy ajtónál végződik, amit azon angol kulcs társa nyit fel. Ez ajtó Belle Ange Fatime budoárjába nyílik. Ezt a kettős kulcsot Áldorfay otthon a dohánydobozza fenekén szokta tartani. Ha meg akar Ön győződni felőle, hogy ez a kulcspár mi célra szolgál, könnyen elkészíttetheti annak a párját otthon egy műlakatossal. Szeptember 15-ikén bizonyosan ott fog lenni Áldorfay Ince Belle Ange Fatiménél ; mert akkor van ennek a születésnapja. Más vendég nem lesz jelen ez alkalommal rajta kívül. A háziak tizenegy órakor saját szobáikba vonulnak vissza ; El sorok íróját nem vezeti bosszú ; csak igazságszeretet, s az Ön iránti végtelen tisztelet.

A levél női kéz írása volt.

Ki írhatta ezt?

Hisz a kulcsok titkát senki sem tudta Fatimén kívül. Ince nem tartozott azon rouék sorába, aki nőkön szerzett daldalokkal eldicsekszenek, s furfangjaikkal kérkedni szoktak. Csak Fatime egyedül tudhatta, mindazt oly összefüggően, ahogy a levélben meg volt írva.

Fatime írta maga azt a levelet.

De hát őrjöngés szállta-e meg a szívét, amikor ezt tette?
Hogy elárulja Incét ; beszennyezze saját magát?

Nem őrjöngés sugallta ezt neki. Kiszámítás! Nyerni akart egyszerre *mindent*.

Unta már azt a megalázó rabságot, s végét akarta szakítani a komédiának.

Ismerte jól Hanna grófnő engesztelhetlen büszkeségét, s bizonyosra számított nála.

Ha az a büszkeség oly kegyetlenül meg lesz sértve, a kitörés el nem maradhat utána.

Egy csattanós botrány aztán végképpen lehetetlenné teszi, hogy Áldorfay Ince még valaha Starrwitz Hanna grófnővel egy levegőt szívjon.

Első tekintetre úgy látszik, mintha Fatime nagyon sokat kockáztatott volna ezzel.

Starrwitz Hanna grófnő azon hideg haragú hölgyek közé tartozik, akik ha meg vannak sértve, a bosszúállás eszközeiben nem válogatnak.

S végre egy jól sikerült botránynak még az a túlságos eredménye is lehet, hogy Áldorfay Incére nézve nemcsak Hanna grófnő vész el, hanem egyúttal Fatime is! Úgy üthet ki a terv, hogy Ince elhagyja ugyan örökre Hannát, de Fatiméhez sem tér vissza többet. Olyan nagyon erős lehet a siker, hogy Áldorfay itt hagyja még Európát is.

Azonban Fatime soha sem szokott fellépni anélkül, hogy egészen ne tudja a szerepét ; ő sohasem játszik sűgő után, s ezt a bluette-t maga rendezte!

Hanna érzékei elzsibbadtak a levél olvasása után.

Ha azt hozták volna neki hírül, hogy nem igaz, hogy szent Nepomuk a vízbe fulladt volna, mert kiúszott a Moldvából, s még most is él : nem lett volna rá nézve oly hihetetlen mese, mint ez! Határos a szentségkáromlással.

Hogy *Starrwitz Hanna grófnő férje* egy Bécs-külvárosi chansonette énekesnő mellett elfeledhesse azt, hogy ő egy *Starrwitz grófnőnek* tartozik hitével, becsületével; aki viszont az ő hitét, becsületét őrzi, oly biztosan, mint a frigyládát a szent szövetséget!

És mégis, e levél oly biztos hangon van tartva; oly konkrét adatokat hoz fel, hogy nem lehet benne kételkedni.

Hiszen kézzelfogható tanújelre hivatkozik. A kettős kulcs! Ha ez való, akkor minden igaz.

Hanna grófnő sokáig tanakodott önbüszkeségével. Eltépje-e a levelet, s ne gondoljon rá többet? Önmagát alázza meg vele, ha hitelt ad neki!

Végre is az „asszony” győzött az „úrnőn”.

Átment férje szobájába, mikor az nem volt otthon. Hozzányúlt ahhoz az ellenszenves tárgyhoz, amiben a vágott dohányt tartják; aminek a szagától is görcsöket szokott kapni; most belenyúlt óvatosan, s megtalálta a dohány alatt a kettős kulcsot.

Kivette azt, és tenyerébe tette, úgy nézte.

Kezében volt a tárgy, érezte, milyen hideg!

Csalhatatlan, eltagadhatatlan tanújel.

Szétnyitotta azt. Látszott a sarkak kapcsán, hogy a kulcsok gyakran vannak használva.

Undorodva ejtette ki kezéből.

Azután egy csíptetővassal felvette a földről, s ismét visszadugta a dohánydoboz fenekére.

Áttámolygott saját szobájába. Ott voltak felakasztva arcképek egymás mellé, életnagyságú olajfestmények. Azokat elnézegette sokáig. Milyen szép férfi volt Ince azon a képen!

Figyszer aztán kitört belőle az indulat.

Ez az ember! . . . Ez az ember! . . .

--- *Én hű vagyok hozzá, mint egy parasztnő; s ő megcsal engem, mint egy gróf!*

Naphosszant nem jött ki szobájából, folyvást járt fel s alá, s beszélt magában, mintha valakinek szólna.

— De várj! de várj! de várj! Ez volt a végszó.

(Ki várjon? És mit?)

Mikor előjött, nem mutatott arcán semmit. Tudott uralkodni nemcsak másokon, de magán is.

Csak arra várt, míg egy napon Ince reggeltől estig el lesz foglalva. Akkor elhívatta a műszerészt, s átadta neki a kettős kulcsot, hogy azt mintázza le, s azután majd számára készítse el a párját.

Mikor az készen volt, akkor aztán várt szép csendesen arra a szeptember tizenötödikére.

Incének ezen a napon csakugyan el kellett utaznia Bécsbe. Múlhatatlan nagy dolgai voltak. Hagyta őt menni.

Ince elindult a hajnali futárvonattal. Hanna utána ment a reggeli rendes személyvonaton. Incének déli két órára kellett odaérni, Hannának esteli kilencre.

Hanna nem vitt magával az útra semmi poggyászt. Egy kékításka, egy esernyő meg egy lovagkorbács volt minden készlete.

A fogadóbul, melyben megszállt, esti tíz óráig nem ment ki sehova. Tíz órakor bérkocsit hozatott, felültetett a bakra egy bérszolgát, s megnevezte a házat, ahova hajtsanak.

— Tudod: „a négy táncosnő-ház” — mondá a bérszolga a bérkocsisnak.

Az aztán tudta.

A ház elé érve, odahívatta Hanna a kocsihoz a kapust.

— Ez a gróf Monbelli-féle ház? — kérde tőle.

— Nem. Ez az Áldorfay-ház.

— Tehát nem lakik itt az első emeleten Amalfi tábornokné?

— Nem. Itt Belle Ange asszonyé a belle étage. (Még calembourral is szolgált.)

Hanna ennyit akart tudni. Visszahajtatott a fogadóhoz.

Tizenegy óra táján hozott egy másik bérkocsit, kezébe vette, nem az esernyőt, hanem a lovagkorbácsot, s most már biztosan megnevezte a bérkocsinak az utcát és házat, ahova hajtatni kívánt. „Az Áldorfay-ház : a négy táncosnővel.”

A kapu még nyitva volt. Ennek az lehetett az oka, hogy a háziasszonynál estély van ; vendégek vannak ott. (Más oka volt annak.) Hannára nézve kedvező körülmény, hogy nem kellett magát bebocsátatnia, a kapussal ismét találkoznia, s azonfelül a visszatérésre is nyílt volt az út.

Észrevétlenül jutott el a lépcsőig. A lépcsőkanyarulatnál rátalált az alacsony ajtóra, mely „Comptoir” szóval volt jelölve. Megpróbálta a kulcsot : beleillett a zárba, az ajtó felnyílt, s ő belépett rajta.

Egyedül volt egy idegen házban, ahol soha sem volt azelőtt. Álkulccsal nyitott be oda. Tilosban járt. *Betörést követett el!*

Nem igaz, hogy az indulat vak : az indulatnak szászeme van. Az vezette e labirintban. A mezzanin folyosóját az ablakon át derengő udvarlámpa gyéren világította meg ; amint aztán a csigalépcsőre rátalált, ez a világosság is elhagyta, teljes sötétségben haladt előre.

Nem félt! Egy nőoroszlán szívéen járt vére ki és be.

Nesztelen felhaladt a lépcsőkön, amik gondosan be voltak vonva posztóval, hogy a lépteiket el ne árulják. Végre egy kis előszobába jutott ; annak a falai is ki voltak szőnyegezve.

A sötétségen keresztül, mint egy nyíl lövellt elő egy kis lyukon át valami halvány világosság. Az a rejtekajtó kulcslyuka.

Hanna megállt hallgatózni. Várnia kellett valami zajosabb neszre onnan belülről, hogy a zárfelnyitás zöreje észre ne vétessék.

Az a várt zaj nem soká késett. Valaki elkezdett zongorázni odabentr. *Arditi csókkeringőjét játszotta.*

S az első akkordok után egy női hang elkezdé énekelni a szöveget, szép csengő alhang :

„Sul la, sul la labre . . .”

De nem folytathatta tovább, mint odáig, hogy

„Dolce baccio . . .”

Ott egy félreismerhetlen hang elfojtá ajkain a dalt.

Óh, e „hang” hallatára Hannának minden vére a fejéhez tódult!

Az, aki zongorázik és énekel, ugyanakkor valakinek az ölében ül, aki a dalt félbeszakítja ajkain!

Hanna reszketett az emberfeletti dühtől.

Egy hajtút vont ki kontyából, s azzal ruháját fölemelve, térdén feltűzte, hogy könnyebben léphessen.

Most egy más ismerős *hang* jelzette a zárt ajtón belül történeteket. Egy durranás, minőt pezsgős palackok szoktak hallatni. S arra néhány perc múlva dévaj kacagással kiálta fel ugyanazon női hang :

Viva noi! (Éljünk mink!)

S a pohárcsörömpölés közéje csendült a csintalan kacajnak.

E kacaj alatt nesztelenül felnyitá az ajtó zárát Hanna.

— — — — —
Mielőtt Hanna belépne e szobába, elébb tekintsünk mi ott körül. (Bátran utánam lehet jönni : nem lesz semmi „shocking”.)

Mikor Ince Fatimét meglátogatta születésnapja estéjén, kilenc óra tájon, nem talált ott mást, csak Belle Ange kissasszonyt és az anyját. A tavaly rászédett vendégek szépen otthon maradtak ma.

De bizony Belle Ange úr is otthon volt ; hanem ötet nem szoktuk számba venni.

Ince nem is titkolta el afeletti csodálkozását, hogy őt otthon találja. A derék Belle Ange úrnak tudniillik kiváló

szenvedélye volt az utazás. Különösen messzeeső felfedezetlen világrészekbe szeretett nagyon utazni, s nem volt olyan hónap, melyben Incétől egy kis útiköltséget ne kért volna a japáni vagy dahomeyi expedícióhoz ; hanem az a különös szerencsétlensége volt, hogy már az első állomáson elköltötte az egész útravaló pénzt, s ekként idejekorán hajótörést szenvedve, jó szerencse volt ránézve, hogy a tenger megint csak a Práter közelében vetette partra. Legutoljára az éjszarki expedícióhoz szerelte föl a kitűnő travellert Áldorfay, még a vasúti jegyét is megváltotta neki Triesztig, s maga ültette fel a vagonba. El is búcsúztak nagy időre, minek folytán nagy volt a nevetése, mikor egy hét múlva megint Belle Ange úr nyitja előtte az ajtót.

— Talán nem lehetett a jég miatt odább menni?

— Igen, Gumpoldskirchennél! — válaszolt helyette Fatime. — Amiatt a jég miatt, amibe a pezsgős palackokat behűtik.

— Ezzel az akadállyal remélem, hogy mi is fogunk találkozni — szólta Ince, félrekormányozva e kellemetlen árból a hajót.

Erre aztán Caesarine előállt elmondani, hogy mi minden jó lesz ma vacsorára!

— S nem leszünk hozzá, csak mi *hárman!* — mondá Fatime.

— Kérem : négyen! — szólta Caesarine, Belle Ange úrra mutatva.

— Akkor, kérem : öten ; mert én kettő helyett eszem! — toldá ki Belle Ange úr.

Fatime beharapta az alsó ajkát, összehúnyta a szemeit, s egész teste összevonaglott, mintegy titkos csiklandozástul. Azon nevetett úgy magában : hogy hátha van még egy hivatalos vendég! Az is eljön még! S akkor leszünk *sokan!* Az óra tízre járt.

Caesarine a terítéshez kezdett. Minthogy kevesen vannak, csak a budoárban fognak vacsorálni.

Fatime nem engedte az anyjának, hogy kijárjon a konyhára.

— Mind összepiszkolod a szép piros selyemruhádat — pörölt reá.

— No, nézze — panaszkodék Caesarine kényeskedve. — Ő öltöztet fel ilyen maskarának, s aztán meg kicsúfol! Még virágokat is rakott a hajamba. Úgye kidobjam innen?

— Hagyd ott, az odavaló! — szólt Fatime lábaival topantva.

— Persze, illik is az ilyen vén asszonynak, mint én! — szólt Caesarine naiv szégyenkedéssel kacsingatva a tükörbe.

— Fogd be a szádat, te szófogadatlan rossz mama. Ha én mondom, hogy szép vagy: fiatal vagy! Nézze csak Áldorfay út, nem olyan-e, mint egy farsangi menyecske? Minden ember a testvéremnek nézi.

— Eredj te hízalgő macska — szólt naiv szemérmetséggel Caesarine, karjai mögé rejtve piruló arcát. Amin aztán Fatime teljes kedvességgel nevetett.

Féktelen szilaj jókedve volt ma. Még Belle Ange urat is megragadta, s egy galoppot eltáncolt vele saját danolása mellett szobahosszat.

Pedig már egynegyed tizenegyre!

A cselédek felterítették. Az asztalt teli rakták mindenféle színű és alakú poharakkal. Úgy látszik, sokféle borokat fognak ma itt inni.

Minden tányér mellé volt téve egy porcelán lepke, annak az összefogott szárnyai közé volt csíptetve az arany nyomatú „menü”, ami csodadolgokat ígért.

— Emlékszik ön rá: tavaly ilyenkor, mikor annyi vendéget híttunk össze erre a napra? — szóla Fatime Incéhez — aztán én itt hagytam vendéget és vendégséget, ráakasztottam magam önnek a karjára, s egész éjjel kóboroltunk Bécsnek minden bejárhatatlan helyein.

— Az elég nagy bolondság volt tőled! — feddé őt Caesarine.

— Ah, dehogy! Az volt leggyönyörteljesebb napom az életben. Keresztül-kasul bolyongtunk a fák között; szítottuk a friss illatos levegőt tele tüdővel; beültünk egy bozótba, ahol teljesen sötét volt, s úgy neveltünk rajta, hogy most mi nem félünk semmitől. Aztán megéheztünk, s betértünk egy pincekocsnába, ahol még mulattak. Soha életemben jobb ízűt nem ettem ecetes vereshagymás szalonnabőr-hurkábul, mint akkor! Ah! megetttem egy tállal!

— Itthon meg én osztrigával tömtem a te itthaglott vendégeidet — sápítózek Caesarine.

— Hah; de milyen multság volt az! A lebujban volt egy hárfás leány; én kivettem a kezéből a hárfát, s énekeltem helyette a vendégeknek. Azok tudtak aztán tapsolni! ököllel meg korsófenékkal az asztalon. Utoljára két henteslegény összeveszett fölöttem Áldorfayval, s Áldorfay egy perc alatt az asztal alá verte mind a kettőt; pedig elő sem vette a zsebéből a life preservert.

Fatime odafutott az ablakhoz, kinyitotta a táblákat, egy roulade-ot dalolt ki az éjszakába, s kihajlott a szabadba; azután visszajött.

— S most éppen oly szép csillagos éjszaka van, mint ma egy éve volt. Olyan meleg a lég, olyan sötétkék az ég.

— No csak nem támad tán kedved ma megint elmenni a lebujba szalonnabőr-hurkát enni ecetes vöröshagymával — nyafogott szenvedősen Caesarine.

— Miért ne? Az igen jó!

— Engem meg nem csókolsz egy hétig az ecetes vöröshagymás száddal.

— Vannak, akik nem félnek úgy a vereshagymás csóktul; szólt Fatime halkan, a fogai közül, Incére villantva szemeit a lattomos csákkal.

— Én kész vagyok mindenre — monda Ince.

— No csak nem teszed tán azt a bolondot — lamentált Caesarine —, hogy most megint itt hagyd a drága pompás vacsorát? Osztriga, fácán, pástétom van, crême rosée, bordeaux, chateau Lafitte!

— Haha! haha! — kiáltott Fatime, alá- s fel szökellve, táncolva a szobában, mint egy szilaj csikó, s dallamra hangoztatva vissza: „osztriga! fácán! chateau Lafitte! Adieu! Pour jamais!” S aközben kalapot, sált kapkodott fel innen-amonnan, s egyre táncolva, dalolva csapta fel fejére a kalapot, vetette vállára a sált, aztán egy tánclejtéssel odaperdült Incéhez, megkapta a karját s magával ragadta: „Hahaha! bon appetit! bonne nuit! Én ezt nektek ajándékozom mind. Allons vite! Siessünk. Hahaha!”

S elvitte magával Incét, születésnapja éjszakáján Bécset keresztül-kasul kóborolni.

Ideje volt! Háromnegyed múlt tizenegyre!

Az ott maradt p^r tudta magát vigasztalni e nem várt árvaságra jutás balhelyzetében.

Az egész pompás vacsora az ő diszkréciójukra volt bízva.

S még annál is több. Fatime a nagy dévaj kedvben egészen rájuk hagyta a budoárját, amit pedig annyira őrizni szokott, hogy még az anyját sem eresztette bele, ha maga ott nem volt.

Az érdemes házaspár elkezdett kutatni Fatime bútorainak fiókjában, rejtekeiben. Ha nem lehetne-e megtalálni valamit?

Ugyan mit? Valamit! Akármit!

De semmit sem lehet megtalálni.

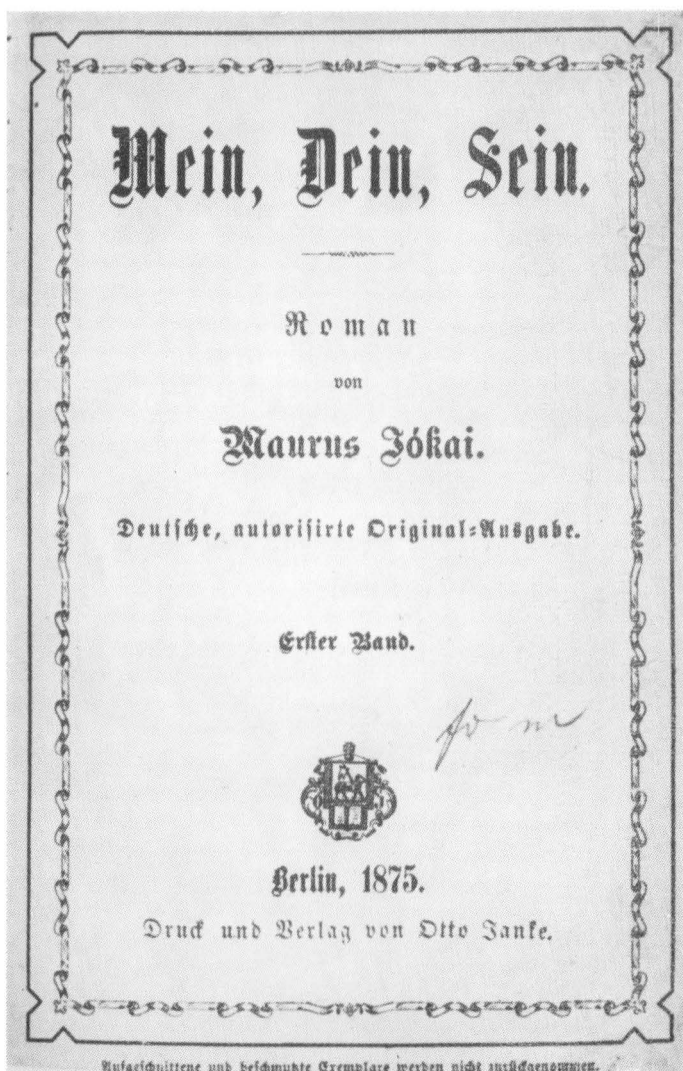
— Nagyon jól vigyáznak ezek a titkukra!

Végre egy fali szekrény odújában felfedeznek valamit. Az egy otthoni sipka.

Kék selyemből van horgacsolva, a tetején a dessint egy nyolcágú ezüst csillagkereszt képezi.

tömleth^m
 - (oldensuh) has alda
 huta rook, de hat egy
 aha wial
 - (saszaheres) lobul
 engedj ferkefendel
 HA HA. NANA
 AHA. HAN AN N
 X. AZAZ
 - (olajos forras) gran
) Ghous. Kinet
 - (szelso) Huzattel
 - (sim) oblatu karat

A Jókai-noteszek egy lapja a regényre vonatkozó feljegyzéssel

A német nyelvű kiadás címlapja

Ez valami.

— De hátha ezt csak most készítette Fatime? — szól Belle Ange úr.

— Lehet. De kinek?

— Hátha nekem készítette nevem napjára? E biz éppen a fejemre illik!

Belle Ange úr azon emberek közé tartozott, akik nagyon szeretik használni a másét. Egy neme az ingernek rájuk nézve az, hogy az a másé. Ott hagyta a fején a sipkát.

Azt pedig Fatime nem neki, hanem Incének készítette. Egyszer, mikor Hanna grófnőnél volt látogatóban, Áldorfay neje hímezett férjének ilyen sipkát. Ő egészen hasonlóval akarta őt meglepni.

A boldog házaspár tehát egészen megnyugodott a sorsnak azon igazságtalan végzésében, hogy egy vacsorának, mely négy ember számára volt készítve, másodmagával feleljen meg. A jó bor meghozta a jó kedvet közéjük. Vacsora után Caesarine leült a zongora mellé megmutatni, hogy mit tud. Énekelt is, csinos hangja volt még. Belle Ange úr pedig odaült mellé. Hisz a zongorára is rá lehetett tenni a pezsgős palackot.

Ekkor a hátuk mögött megnyílik egy tőlük nem is sejtett szőnyegajtó.

Egy delnő lép be, akinek szemei előtt karikát hánynak a lámpások.

Hanna csak annyit lát, hogy háttal feléje a zongora előtt egy cifrán öltözött nőalak ül, felvirágozott, fűrtözött chignonnal és mellette egy férfi, karját annak termete körül fűzve legbizalmasabban.

S e férfinak a fején megismeri azt a házisapkát, azzal a nyolcágú csillagkeresztrel, amit ő maga hímezett egykor.

A dűh vad rohamával szökött oda feléjük, s egy perc alatt

sipka, chignon és emberhát keresztül-kasul lett szabdalva a gyors lovagostortul.

Nem is tarthatott az tovább egy percnél, mert a megrohantak sem állták ki tovább. Leghamarább megfutott a jó monsieur Belle Ange, aki az első mennykőcsapásnál nem gondolt egyebet, mint azt, hogy Fatime tért vissza, s a jogtalanul buksiján feledett házi sipkára az húzogatja most az olvasatlan lovagkorbácsokat; de Caesarine rémültében leesett székéről, s amint visszatekinte megtámadójára, ő megismerte Hanna grófnőt, s valami gyors gondolat igazoló előtte, hogy annak most nagy oka lehetett vele ily kegyetlenül bánni.

Hanem Hanna még jobban megijedt, amint észrevette, hogy ő most egy tökéletesen idegen embert vert meg, akit nem is ismer, meg egy asszonyt, akit ismer ugyan, de akinek szabad jó barátságban lenni azzal az idegen emberrel.

A düh egyszerre rémületté, szégyenné fagyott ereiben: eldobta magától a lovagostort, kimenekült a szőnyegajtón, leroht a csigalépcsőn, végig a homályos folyosón; kábultan, reszketve, elfulladva, minden ajtót nyitva hagyott maga után, s futott a kapu felé.

A kapus útját állta. Feltűnt neki e dúlt arcú siető alak. Feltartóztatá.

Hannának csak annyi ereje volt még, hogy látogatójegyét kivegye tárcájából, s átnyújtsa a kapusnak.

— Hejh, hogy megjuhászodott az egyszerre, amint azt a nevet olvasta! Hogy futott a grófnő kocsijáért, hogy segítette őt felülni!

Mikor aztán Ince reggelfelé visszatért Fatimével, odasúgta neki a fülébe a kapus:

— A grófnő itt volt az éjjel, s megvert valakit odafenn.

ZEÜSZ, A NIMFA ÉS A FAUN

Hogy miképpen kerül ebbe a történetbe bele a hajdan-kori olimpuszi istengavallér, arról mindenekelőtt kötelességünknek tartjuk felvilágosítást adni.

Egy bécsi és egy pesti német napilap hirdetményei között gyakran találkozott a mindent elolvasó egy francia szövegű (s helyesírási és nyelvtani hibákkal bőven megspékelt) levelezéssel, mely így volt címezve: „À mon Zeüs.” Aláírva valamelyik a görög isten sok gyöngeségei közül, Danaë vagy Léda, vagy Callisto, vagy kicsoda?

Ez a levelezés Áldorfay Incének szólt Fatime részéről.

Rendes posta útján levelezni nem volt tanácsos, mert utánzott pecsétnyomókat nemcsak Bécsben tudnak vésni, hanem Budapesten is.

A sokszor feltűnő olimpi levelezésnek az volt a legközvetlenebb eredménye, hogy amely napokon valami találkozót rendelt a nimfa a hamis istenek családféjének, aznap legalább tízezer férj otthon maradt a feleségét strázsálni, ugyanannyi asszony ráült a férje kabátja szárnyára, hogy el ne menekhessék hazulról.

Tehát csak ennyiben lesz dolgunk a mitológiával, s nem kell arra a gyanúra jönnünk, hogy ebből a bonyodalomból már csak egy „Deus ex machina” segíthet ki bennünket.

Mikor Fatime hazaérve, meglátta, hogy minő állapotban van Caesarine, a fején hidegvizes compressék, arcán végig hosszúkás flastromok, az egyik szeme bekötve; fekszik, nyög és lázban van: akkor elkezdett dühöngeni, sírni, haját és ruháit tépte, térdre és arca vetette magát, zokogott, fuldoklott, s megint felugrott és bosszút esküdött. Anyját a cselédek, kik segélyére szaladtak, már ájulva találták, s odafektették az ő ágyába, míg életre dörzsölhették.

— Ki tette ezt? Ki tette ezt? — hörgé magán kívül a leány.

— Hanna — nyögé alig hallhatólag Caesarine.

Fatime mindkét öklét az égnek mereszté fel, s aztán elkezde a saját fejét ütni velük.

Azt valóban meg is érdemelte magamagától, mert az ő ötlete volt ez. Csakhogy ő a tervezett botrányt komikus kimenetelűnek szánta, amivé lett volna az okvetlenül, ha Caesarine és Belle Ange úr az étkezőasztalnál ülnek, szemben a rejtekajtóval, amikor Hanna az embuscade-ból beront, nem pedig a zongoránál, háttal a betörő felé. A hatás így is tökéletes lett volna. Aztán meg arra sem számított Fatime, hogy Hanna grófnő mindjárt Erzsébet királyné jelenetén kezdje Essexszel, s korbáccsal jöjjön látogatóba. Azt hitte, hogy a *Starrwitzok*nak több nevelésük van, mint a *Tudorok*nak.

— Látja ön ezt? — szólt Fatime tompa, érctelen hangon, megragadva Ince kezét, ki elkábultan állt ott, vállát az alkoven falának támasztva.

Ince látta biz azt, sőt érezte is. A jó Belle Ange úr is előjött, a maga trofeumait mutogatni. Neki meg a fülét csípte ki a lovagostor hegye, még most is vérzett.

És Incének jobban fájt az, amit Belle Ange úr őhelyette kapott „per procura”, mint ennek magának. Ez csak a fülével érezte azt, de ő a szíve mélyén.

Ez olyan botrány, ami képes még azt is lehetetlenné tenni a társadalmi életben, akinek az szánva volt, ha véletlenül más kapta is meg az „effect”-et.

Egy arcul ütött ember megszűnt tábornok lenni, országos képviselő lenni, kaszinótag lenni, nemes ember, jó barát lenni. Egy arcul ütött férfi halott.

Ha tudniillik le nem mossa valahogy arcáról az ütést.

Férfival szemben lehet válogatni a fegyverben: de aszszony ellenében csak egy fegyver van.

Ince megszoritá Fatime kezét, s azt mondá neki:

— Én tudni fogom, hogy mi a teendőm!

Fatime elérté a mondatot, s odaszökött a nyakába, és nem törődve a jelenlevőkkel, Bella Ange-zsal, cseléddel, orvossal, magához szoritá őt szenvedélyesen. Aztán odavonta Caesarinehoz, felmutatta anyjának azt a kezét, melyen korbácsütés sötétveres csíkot hagyott hátra.

— Látod-e ezt? (Már tegezte is mások előtt.)

Ince látta azt, és aztán jól látta Fatime arcán azt a kívánságot, hogy hajoljon oda, és csókolja meg azt az ütésfoltos kezét.

Egészen kínálva volt neki ez a kézcsók.

Hanem aztán eszébe jutott a „lelkésznek” a gyónást tevő anyja, a katonának a gerilla társalkodónője, s nem tudta magát rávenni, hogy megcsókolja annak a kezét.

— Tudatni fogom önökkel, hogy mit teszek! — mondta komolyan, kalapját vette és eltávozott.

Fatime utána nézett sötétben, s aztán utána köpött, s azt mondta: kutya!

Ince, mire szállására ért, úgy tapasztalá, hogy Hanna már megelözte őt a kezdeményezésben. Levele ott várt rá a kapunyílánál.

Sietett azt felnyitni.

A vonásokon látszott még a kezek reszketése: a sorok is kuszáltnan tértek el egymástól.

Uram!

Azok után, amik megtörténtek, mi együtt nem élhetünk többé. Igyekezni fogok mentül kevesebb szóval elmondani önnek azt, amit teszek, és semmit arról többé, amit érzek. Én holnap indulok Erdélybe, azért, hogy ott protestanssá legyek, mert csak így válhatok el öntül, enmegaláztatásom nélkül. És én elhagyom hitemet, vele mennybeli üdvömet, családommal való összeköttetésemet, az egész ismerős világot, melyben eddig éltem, azért, hogy öntül elválhassak. Ebből láthatja ön, mekkora mélység van közöttünk s mivel van az tele?

Elvárom, hogy ön sietni fog utánam Erdélybe, hogy minél előbb véget vessünk mindennek.

S aztán felejtsem ki-ki, ahogy tud. Én már feledtem.

Aláírva név helyett e két szó:

„Never more.”

Mit tett e levéllel Áldorfay Ince?

Azt tette, hogy elküldte az egész levelet Fatimének, s maga még e sorokat írta hozzá:

— Holnap indulok Erdélybe. Hat hét alatt vége az egész *formaságnak*. Addig légy hívem, és gondolj reám. Ince.

Meg volt felőle győződve, hogy részéről ez a legnagyobb homagium, amit valaha férfi nő lábaihoz rakott. Ő egy istennőt áldoz fel egy halandó leányért.

Másnap elutazott Kolozsvárra anélkül, hogy Fatimét látta volna.

E világi fogalmak szerint neki nem volt szabad többé ez eset után e hölgyet meglátogatni addig, amíg teljes nyilvánossággal nem tehető.

Kolozsvárott aztán hozzáértő ügyvédek kezébe került az ügy, azok azt belevezették a rendes kerékvágásba. A konzisztórium megtett mindent, ami hivatásában állott, megkísérté a formaszertű kibékéltetést a felek között, az természetesen nem sikerült. Azután előadatta indokaikat. Engesztelhetlen gyű-

lölet volt az alap. Ezt mind a két fél bíróság előtt ismételten nyilvánította. A pör ezentúl a bírák dolga volt.

Áldorfaý Incének a tizenharmadik napon aztán bizalmasan megsúgta az ügyvéde, hogy ha már eléggé áttanulmányozta Erdély fővárosának megszemlélésére méltó ritkaságait, s meglátogatta a környékben a Torda-hasadékot, a tordai sóbányákat, a gyetzári jégbarlangot s az abrudbányai aranytelepeket, úgy semmi sem kényszeríti őt arra, hogy az egész hat hetet itt töltsé Erdélyben; hanem ha valami dolga van „odakinn”, bátran elmehet utána, s csak majd az ítélet kihirdetésekor kívánatik ittlakosságának bebizonyítása, amiről majd ügyvéde annak idején táviratilag tudósítani fogja.

Ince kapott a vett figyelmeztetésen, s rögtön sietett a vasúthoz jegyet váltani, egész Bécsig.

Még csak meg sem akart pihenni Budapesten.

A külső tisztességre mégis tartott annyit, hogy míg válópere folyik, addig táviratokat ne küldözzön Fatimének Kolozsvárrul.

Az egész úton a viszonttalálkozás képzelmével volt tele a lelke. Elgondolta, hogy várja a leány naponkint az ő levelét, milyen meglepetés lesz majd az, ha a késedelmes levél helyett őt magát fogja meglátni!

A vágyak türelmetlenné tették. Milyen hosszú ez az út! Milyen sűrűk az állomások! Milyen lassan mászik az a gőzmozdony!

Még hozzá az a szerencsétlenség is érte, hogy Pozsonyon túl egy felhőszakadás megrongálta a vasutat: öt óra hosszat kellett várakozni Szempczen, amíg a közlekedést helyreállították. Áldorfaý ezt tartotta a sors legterheesebb csapásának életében.

Nem bírta végigvárni az időt, felkereste a távirát (ha lehetett volna, ráült volna), s innen, ahol valószínűleg senki sem ismeri már, nem állhatta meg, hogy ne táviratozzon Fatiménak legalább ennyit:

„Ma megérkezem.

Zeüs.”

A távirdász humoristicus gyerek volt: mikor Ince fizetés fejében egy bankjegyet tett eléje, azt mondta neki:

— Nincs istenségednél apró mennykő? — mert ebből nem tudok visszaadni.

Az elkésett vonat csak esti 7 órára érkezett meg Bécsbe. Ince a legelső bérkocsit ragadta el s vágatott vele *utába.

A vasúttól a ház kapujáig, ez volt a leghosszabb út.

Futott fel a lépcsőkön. A rács be volt zárva. Majd leszakasztotta a csengettyűt.

A nagy revolúcióra előrohant a szobaleány félig fésülködötn.

— Itthon az asszonyságok? — kérde Ince még a rácson keresztül.

— Nincsenek.

— Hova mentek?

— Nem tudom.

— Igazán nem tudja, Jenny?

— Bizony isten nem tudom, nagyságos úr.

Meglehet ám, hogy nem tudja. Megtörténik, hogy az asszonyok nem mondják meg a szobalányaiknak, hogy hová mennek.

Lekullogott egész lehangoltan a kapushoz. Azt fogta kérdőre.

— Nem hoztak ide ma egy telegramot?

— Még nem nagyságos úr!

— Itt van ni! Ilyen a távirdai intézmény az Osztrák-Magyar Monarchiában — morgott magában Ince. — Az ember többre megy, ha a sürgetés izenetét rábizza egy cigánypostára, s azt felülteti egy ökrös szekérre. Fogadom, hogy az is megelőzi a telegrafot. Az az élces fickó is jobban tett volna, ha a tréfája helyett siet rögtön a táviratot útbaigazítani.

Az az élces fickó valószínűleg azt gondolta, hogy elébbvaló dolog lesz neki a vasúti fennakadást minden irányba megsürgönyözni, meg a fennakadt utasok üzleti sürgőnyeit

nyélbe sütni, s csak azután következik a sor Jupiter nuntiumára Danaë kisasszonyhoz. S az biz elkésett.

Ince még egy expedienst talált ki. Felkereste azt a kávéházat, ahol Belle Ange urat minden este bizonyosan fel lehet találni. Ez az egy bizonyos dolog van a nap alatt, második nincs.

Valóban rá is talált.

Belle Ange úr ott ült egy kártyaasztal „mögött”, s a kártyázókat nézte. Neki bizonyosan nem volt pénze.

— Ah, a tábornok úr már megérkezett? — szólta furcsa örömmel, mikor Ince eléje toppant.

— Önök nem is vártak még reám.

— De mindennap emlegettük.

— Madame Belle Ange-t nem találtam odahaza. Nem tudja ön, hova mentek?

— Hitemre mondom, nem tudom.

Ince elővett a tárcájából egy újdonszerű ezrest, s azt két rétbé hajtotta.

Ami képes volt Belle Ange urat hitében erősen megingatni.

— Azaz, hogy hallottam az asztalnál, hogy valahova szándékoznak menni, de már nem jut eszembe, hogy hova.

Ince négy rétbé hajtotta az ezrest.

— Hát ön nem határozta el magát azóta valami nagy-szerű utazásra?

— Hélas! — sóhajta fel Belle Ange úr. — Dehogynem. Nekem ma Párizsban kellene lennem, ha a sors vaskeze vissza nem tartóztatna.

... Párizsban? — hisz azt most ostromolják a németek.

— Éppen azért. Én is szerveznék ellenük egy szabad csapatot.

... Hanem a szükséges hadiköltség hiányzik hozzá.

Kitalálta ön. A sors oly mostoha. Pedig sohasem volt olyan jó alkalom, mint most, egy ilyen hányt-vetett életet, mint az enyim, dicsően bevégezhetni.

- Hátha én egy kis nemzeti kölcsönnel segíthetnék önön?
- Azt hálásan jegyezném fel a többi közél.
- Tehát mégsem emlékszik ön rá, hogy madame Belle

Ange hova ment ez este?

Monsieur Belle Ange emlékezőtehetsége egyszerre csodamódon megjavult.

- De igen. A cirkuszba.
- Melyikbe? Kettő van.
- A Renz-félébe.

Ince az ezrest Belle Ange úr markába csúsztatá.

— Köszönöm — rebegé a citoyen. — Még ma indulok Toulonba.

- Aztán vigyázzon magára.
- Óh, nem fognak el engem a németek.

— Nem is attól féltém én önt, hogy a németek kezébe esik, hanem hogy a „görögök” kezébe esik. (A franciák a hamis játékost nevezik „grecque”-nek.)

Ezt megtudva, sietett bérkocsijához vissza Áldorfay, s vágatott a Renz cirkuszához.

Ott vett magának egy páholyt, s bérelt a páholynyitótól egy távcsövet.

A cirkusz tömve volt, mint rendszeren.

Ince szemén szedte látcsövével az egész közönséget. Sorba vizsgált minden páholyt, végigmustrált minden zárt-szék-sort, karszékostályt, erkélyt, karzatokat. Nem találta Fatimét sehol.

Megint újra kezdte. Csillagász nem veszi úgy szemügyre az égitesteket, szökevény üstököst keresve, mint ő e tarka emberkásost, hogy megtalálja közötté egy üldözött arcot. Az nem volt ott. Meglátta volna őt bizonynyal, ha ott van. Ez nem olyan arc, amelynek el lehet veszni a sok között. Tízezer közül is kitűnik az!

Táncoltathatta őmiatta odalenn a kitanított paripáit madame Ez, lejtette kecses virágtáncát a lóháton made-

moiselle Amaz, szórhatták az élcet és bukfcencet messieurs les clowns-ok, hajigálhatta egymást a levegőn keresztül a két trapézon függő *gályarab*, ő nem látott mindabból semmit, ami a földön történik.

Már azt kezdte hinni, hogy monsieur Belle Ange valami rossz tréfát követett el vele, vagy pedig maga is egy sajnos megcsalásnak lett az áldozatja, s Fatimeék mást mondtak előtte, mint ahová mentek.

Most, az előadás vége felé, ahová legérdekesebb részleteket szokták szorítani, a közönség közt támadó izgalombul kezdé észrevenni, hogy rendkívüli figyelemre méltó mutatóvány közeledik; minden látcső az istállóajtó felé irányul. Megnézte, mi van a színlapon?

„*Captain Bloomer, a rettenthetlen ménszelídítő, előadása egy ukrániai vad lóval.*”

Ez izgalmas látványnak ígérkezett, ha nem betanult színjáték.

Legelőbb is a szilaj ló jelent meg a fővényen. Vágtatva, nyerítve rohant ki az istállóbul, s azon kezdte, hogy háromszor felrúgott a lovászmester felé, aki ostorával pattantott eléje. Gubancos, keféletlen szőréről látszott, hogy ez még civilizálatlan állat.

A közönség irányában is nagyon tiszteletlenül viselte magát. Az aréna közepén lehengerdőzött, jobbra-balra vetette magát, s aztán felugrott, megrázkódott, s elkezdte a fogaival a hátát vakarni.

Most egyszerre ezer meg ezer tenyér csattanik össze tapolva. Kilép a nagy lószelídítő mester, Captain Bloomer.

Termetét a selyemtrikón kívül semmi sem fedi. Tökéletesen vad indián. Azt mondják róla, hogy indus eredetű. Vad, villongó szemei, felvetett vérpiros ajkai, göndörfekete haja inkább spanyol vért árulnak el benne.

Hígyik sem ő.

Áldorfay az első tekintetre ráismer.

Ez Gideon! . . .

Ugyanő az. A klerikus, a gerillavezér, a török jaszmagdksi. És most lovarművész.

Miért ne lehetne az? Ez az utóbb űzött mesterségei között a legtisztességesebb hivatás.

S meg is érdemli művészi hírnevét.

Egyetlen kötélhurokkal a derekán közeledik a szilaj paripa felé, annak minden groteszk szökelléseit hasonlókkal ellensúlyozza, megkeríti, megrohanja, s ha egyszer félkezével sörényébe kapaszkodhatott, többé el nem ereszi, hátára szökik mint a párdúc, nem enged neki; bárhogy rugdal, szökell, ágaskodik, földhöz veri magát, le nem marad róla. Két térdével átszorítja vékonyait, s azalatt kezeivel leoldja derekáról a kötélhurkot. A ló fejét rázza, nyerít, horkol, harap; nem használ neki, a hurok szájába szorul, s percek múlva a vadállat megjuhászodva adja meg magát hódítójának a bámulós közönség kitörő tapsai között.

Áldorfay azt az alakot látja maga előtt, aki amaz emlékezetes tavaszi mulatságon a * erdőben megnyergelt vad számaron istenkáromló kérkedéssel ügetett eléje. Ott látja őt maga előtt ismét. És kedve volna onnan a páholyból leugrani, odarohanni eléje, és azt mondani neki:

— No hát végezzük be azt a tusát, amit akkor a harangszó félbeszakított!

E diadaltól kérkedő arc láttára egy világos gondolatja támadt.

Mos már tudta, hol vannak a *circusban* Belle Ange-ék!

Szomszédjától a másik páholyban azt kérdezé, hogy mióta van itt ez a Captain Bloomer?

— Egy hét óta.

Ince most már tovább gombolyította a meglelt fonalat.

Kiment a nézőhelyről, s a circusznak azon oldalára került, ahol a szereplő személyzet szokott kijárni.

Ott is állnak bérkocsik. Már messziről ráismert arra a

bérkocsira, mely Belle Ange-ékat szokta hordani; veres hintaja van, s szürke és fakó lova. Ő maga szokta azt havonkint fizetni.

Visszament saját bérkocsijához, s kocsisának azt parancsolá, hogy a szürke és fakó lovas hintó mellé hajtasson, s ahova fog menni, oda menjen ő is. Ő maga beült a kocsiba és ott várt.

A közönség hazaoszlott; lassankint a szereplő művészek is eltávoztak a mellékkijáraton. Végre kiálták a veres hintós számát.

Az ajtó elé hajtott az.

Ince láztól dobogó szívvel leskelődött ki a hintó ajtaján.

És azután látta kilépni a cirkusz mellékajtaján Gideont, karján Fatiméval, hátuk mögött jött Caesarine.

Nem Caesarinet vezette, hanem Fatimét.

Gideon fölsegíté először Fatimét a hintóba, azután Caesarinet. Akkor maga is beült hozzájuk.

A lámpafénynél megjegyzett egy mosolyt az arcán Áldorfay, mely minden szónál többet beszél.

A veres hintó elgördült, Áldorfay bérkocsija a kerékvágásban követte.

Hosszú, tekervényes kocsizás után, miközben Ince azt hitte, hogy Bécsnek az ötödik külvárosában utaznak már, egyszer megállt az előlhajtó bérkocsi egy kivilágított kapu előtt.

Ince kitekintett a kociablakból, s megismerte a házban a „veres torony” melletti hotel garnit.

De hisz ide egyenes utcán lehetett volna a cirkusztól eljutni és öt perc alatt. Minek volt ez a félórai labirintusjáratáig?

Itt Ince látta, hogy a kocsibul legelőbb kiszáll Gideon, utána leemeli Caesarinet, azután Fatimének, nyújtja karját. Az utóhagyó szökéssel aláhíbban, s e percben arccal fordul vissza felé. Ah, ezt a nevető arcot soha sem fogja elfelejteni!

Caesarine a bérkocsit elbocsátja, s az odább rohog. Leánya és a műlovar karöltve mennek be előre a hotel kapuján.

A bérkocsit elbocsátották. Talán gyalog akarnak majd hazamenni. Az idő szép csillagos. Fatime szereti az ilyen kóborlást éjszaka a bécsi utcákon végig.

Ince is elbocsátotta a maga bérkocsiját, s azután elkezdett alá s fel járni a hotel garni előtt a folyamparton, olyanformán, hogy szemmel tarthatott minden kijövőt.

Ha mondott átkot Hanna Áldorfay fejére, úgy ez éjszakan rátalált az arra.

Most tudta csak meg, hogy mennyire odaadta lelkét ennek a leánynak. Az egész lelkét!

Képes volt étlen-szomjan elbolyongani egész éjjel, egy másik, vasúton átvirrasztott éjszaka után, azon ház előtt, amelybe őt belépni látta.

És aztán lángett a vére attul a gondolattul, hogy annak a mosolygásnak, amelynek létjogát ő még a színpadtul is megtagadta, szabad egy más férfi számára is megjelenni: arc arccal szembe! Hogy az észvesztő őrvöngések mámorátul másnak is szabad megittasulni!

Hogy az a nő, aki az ő lábai előtt annyiszor sírt fetrengve, s lábait csókolta imádata őrvöngő hevében, aki esküdt, hogy meghal, ha őt nem szeretheti, az most egy másnak ad könnyet és kacajt!

És még kinek? Egy kalandornak. Anyja hajdani ismerősének. Az ő halálos ellenségének.

Hihetetlen ez! Hihetetlen! És mégis úgy van.

Mit fog tenni, ha előjönnek, ha hárman karöltve, kacagva elmennek előtte?

Revolver van a zsebében. Lelővi mind a hármat, aztán magát?

Meglehet.

De azok nem jönnek elő. Az óra éjfélen túl jár már, s ők

még mindig nem jönnek elő, s Áldorfay még egyre járja a szemközti partot.

Már a rendőrbiztosok kezdenek rá figyelmesek lenni, mint aki betörési vagy vízbeugrási szándék gyanújába keverte magát.

Azután egyszer a hotel garni kapuját is becsukják. A kapus is szokott alunni. Lassanként minden világot eloltának: az ablakok elsötétülnek. Innen ma már nem jön ki senki.

Ince fázott. Reszketett. Láza volt. Végigment a folyam-parton, a bécsi folyam felszíne oly élettelen, semmi jármű rajta. Felszíne egy nagy fekete tükör. A part lámpásainak visszfénye, mint lidércek lobogványa reszket rajta végig.

Hazament szállására.

A feje oly nehéz volt; húzta lefelé.

Nem ilyennek képzelte ő ezt az éjt! Nem ilyennel boldogultotta lelkét az egész úton a felizgult képzelem! Ah! minő bűnhődés ez!

És éppen most, amidőn őmiatta válópert folytat az asz-szonyok legszebbike ellen, akit őérté elfeledett!

Amidőn e nagyravágyó nőnek kínálva van a becsvágy koronája. S ő azt eldobja, és felvesz helyette egy szennyes kalapot a szemétről, s azt teszi fel a fejére.

S az átok nem abban van, hogy ez megtörtént így, mert megtörténik ez százszor. Csakhogy száz ember közül kilencvenkilenc nagyot nevet a tapasztalás után, azt mondja rá: „ez furcsa álom volt”, s aztán nem gondol rá többet. Miért kell neki lenni annak a századiknak, aki még akkor is szeret, amidőn már őnmagát is gyűlöli?

A kifáradt idegeket elnyomta az álom; de az sem volt rá nézve pihenés és nyugalom. Az álomlátások is odavitték őt, ahonnan menekülni akart, s még kínzóbb képeket varázsol-
tak eléje, mint maga a képzelem.

Későn ébredt fel. S nem esett neki jól a felébredés, mert nem vitte el magával az álmokat. Ott maradt azoknak a folytatása, az ébrenlétben.

Az asztalán talált egy jegyet, meghívót az igazgatótanács rendkívüli ülésébe. Walter Leó, az elnök volt aláírva.

Erről valami ötlete támadt.

Felöltözött, és sietett oda az igazgatótanácsba.

Az egyik kollégája azzal a szóval fogadta, hogy milyen rossz színben van, mi baja?

Nem felelt rá semmit.

Egy másik kolléga szemrehányólag csóválta a fejét a kérdezőre tekintve. Már hogy lehet egy embertől, aki most jön a válóperéből, azt kérdeni, hogy mi baja? Tán kéjutazás ez?

Walter Leó magaviselete Ince irányában semmit sem változott e végzetes szakadás óta. Gyöngéd és barátságos volt hozzá, mint mindig. Figyelmesen került minden célzást e kényes ügyre, s nem iparkodott Incével észrevéetni azt a gondolatát, hogy ő ezt mind előre megjósolta neki. Ő nem elégtételt, de sajnálatot érzett afőlött, hogy jóslata teljesült.

Mikor be volt fejezve a száraz számvetési ügy, ami a gyűlés tárgyát képezte, Ince odalépett Leóhoz.

— Maradj itt egy szóra — sugá neki.

Azzal bevárták, míg a többiek elmennek.

— Barátom vagy-e még? — kérdező Áldorfay Ince Walter Leót.

— Ezt kérdened sem szabad. Örökre az.

— Úgy egy igen nagy szívességre veszem igénybe barátságodat.

Leó kezét nyújtott rá.

— Élethalál-kérdés, amiben szolgálatodat lefoglaltam. Párhajsegédül kérlek.

Leó meghajtá magát. Büszke volt e megtiszteltetésre. Egész Rotschildbe mert volna fogadni egy keleti vasútrészvény ellen, hogy kitalálja az ellenfelet.

El is vesztette volna.

Semmi kétsége nem volt, hogy a kihívandó ellenfél nem más, mint Bauernhass Siegebert gróf.

Arról is bizonyos volt, hogy ez a párbaj, mely két jó barátja között fog lefolyni, nagyon komoly kimenetelű lesz. Onnan egyik élve meg nem tér.

Ő előre látta ezt, s el volt határozva Incét képviselni Siegebert ellenében.

De szép meglepetés készült a számára.

— Emlékezel rá — folytatá Ince —, hisz sokszor beszéltem erről neked, hogy van nekem egy régi halálos ellenségem, aki engem kora ifjúságom óta folyvást üldözött, húsz éves koromtól kezdve!

De mármost Leó nem tudta, hogy kiről van szó. Siegebert még akkor kis gyermek lehetett.

— Te magad is jól ismered őt. A magyar szabadságharc alatt téged föl akart akasztatni.

— Ah! Az én „kakadáj vezérem!” Hahaha!

— Ne neves!

— De bizony nevetek. A szemébe is nevettem. Nem tudok rá gondolni másképp.

— Ez az ember nekem egész életemben mindig keserűséget okozott. Ez az ember első feleségemet el akarta csábítani, s török hárembe vinni. Ez az ember engem család barátság színe alatt az osztrák hadihajóra vitetve, az akasztófára szolgáltatott át. Én felfogadtam, hogy ha ezt az embert valahol a világon még feltalálom, vagy megölöm, vagy ő öl meg engem. Most ez az ember itt van. Rátaláltam.

— De bizonyos vagy-e róla, hogy ő az?

— Szemtől szembe láttam. Semmi kétség. Álnév alatt van itt; de én felismerem egymillió közül.

— Tartós gyűlöleted van. S nem lehet ezen az emberen valami hozzá méltóbb módon bosszút állani? Például elfogatni őt azért, hogy az állam kincseit ellopta?

— Tudom, hogy tette; de nem tudom rá bebizonyítani. Azonfölül is, a forradalom alatt történektekért rég általános amnesztia van már adva. És elvégre is — én ezzel az emberrel késhegyre akarok menni!

Aldorfay Ince szemei szikrákat szórtak e szónál. Arca halavány volt és fényes. Erei kidagadtak homlokán.

Leó látta, hogy ez nagyon komoly ügy.

arrS hogy híják ez idő szerint azt a te haragosodat?

— Captain Bloomer!

— Sapristi! A cirkuszi lószelídítő!

— Az mindegy. Én ki akarom őt híni.

— Csakhogy ez az úr, ahogy én tudom, sokkal hamarább f c g — vállalkozni, hogy egy kardot elnyeljen, mint hogy azzal verekedjék.

— Nekem mindegy, akárminő nemét választja is a párbajnak. Ráálllok az amerikai párbajra is. Húzzunk sorsot, amelyiké a fekete, az meghal. De tovább nem lakunk együtt ezen a planétán! Elvállalod-e a baráti eljárást?

— A kedvedért igen. Még majd keresek magam mellé a klubban egy második gentlemant. S mit mondjunk neki, miért kérünk elégtételt? Vagy csak azért, hogy az orra félreáll?

— Az okot, amiért kihívom, megírtam e levélben.

— Tehát kartelt viszünk neki. Kard hegyére tűzzük, s úgy adjuk át. Jól van. Délutánig rendben lesz a dolog. Légy odahaza, és várj reám.

Ince kezét szorított Leóval, s aztán hazament.

Még étkezni sem ment ki szobájából. Felhordatta magának, amire szüksége volt. Nem is igen evett, csak folyvást itta a teát.

Ezek voltak aztán a rettentő hosszú órák! Amíg Leó megjön a tudósítással. És neki nem szabad addig a házbul kimenni; holott most futni szeretne, utcán fel, utcán le, a csatorna közepén járva, ahol nem jön rá szemközt senki. S várnia kell egy helyhez átkozva.

Három óra volt már délután, mikor Leó benyitott a szobájába.

— Nos?

— Átadtuk neki a leveledet. Elolvasta. S erre ő rögtön viszonyválaszt írt; azt kezünkbe adta. Elhoztam — olvasd.

Ince felszakította az illatos, nőiesen felcifrázott borítékot.

A válasz egy látogatójegyre volt írva.

Az a látogatójegy vizahólyaglapból készült, legválogatottabb fényűzéssel.

A válasz könnyen elért rajta. Ennyiből állt az:

„*Olyanfajta nőkért, mint Fatime, sehol a világon nem szoktak verekedni.*

Captain Bloomer”.

Ince feje szédült, az asztalra kellett támaszkodnia, hogy el ne essék.

Olyanfajta nőkért, mint Fatime! Ez iszonyú ütés volt a fejére!

— Nos, mit válaszol a tisztelt captain? — kérdezé Leó.

— Visszautasítja a kihívást — rebegé Ince, s a fogai összeverődtek.

— S mi okot ád a visszautasításra?

Ince odanyújtá Leónak a névjegyet.

Walter Leó bámult és ámult:

— Ah! Hát te *Fatime* miatt híttad ki a lószelídítőt?

— Igen! — hörgé Ince, semmivel sem törődve többé.

— Ez volt a gonosztevőnek a legutolsó halálbüne, hogy tele legyen mind a tízparancsolat elleni vétsége?

— Akiért én egész világotat föláldoztam! — rebegé Ince, zsibbadtan rogyva le egy karszékre. Ellenfele halálra megbasztette őt már ezzel az egy mondattal.

— Kár volt — dörmögé fogai közt Leó.

— Most mit tegyek én ezzel az emberrel? — hörgé, öklét homlokára szorítva Aldorfay.

— Én megmondhatnám, hogy mit tégy vele? Hívd el magadhoz a hotel Munschba, rendelj pompás vacsorát, hozass pezsgőt, s mikor már jól ittatok, akkor mondd el neki ezt a tósztot: „Öcsém Gideon: gazember voltál teljes életedben; hanem mindazt, ami gonoszat tettél, ezzel az utolsó gonosztetteddel helyrehoztad. Áldjon meg érte Allah! vagy nem tudom ki a mostanid? s azzal csókold meg, öleld meg, s add oda neki a kettős kulcsot.”

Áldorfay dühösen ugrott fel erre a gúnyolódásra.

— Te szólhatsz nekem így? Te!

— Már mint én, ugye? aki téged odavezettelek hozzájuk. De hát gondoltam én azt, hogy te gyerek vagy, akinek ha az ember egy cifra cukorbábot ad játszani, meg kell, hogy mondja neki: „Aztán ezt meg ne edd, mert mérges.” Én azt hittem, hogy mulatod vele magadat, de nem azt, hogy beleszeretsz.

— Nincs jogod velem így beszélni, s arrul a hölgyről ekként — kiálta Ince indulatosan.

— Valami kevés jogom van hozzá. Ahhoz, hogy miként és kivel mulasd magadat, természetesen semmi hozzászólásom. Lóversenyen töröd-e ki a nyakadat vagy egy szép divathölgyért, az a te nyakad, s nem az én dolgom őrizni. Hanem van valami közös kettőnk között. Nem az atyafiság. Félre ne érts. Hanem a két consors összekötött renoméja. Ne feledd el, hogy mi consorsok vagyunk, s nevünk kapcsolatban van egymással. Van egy hely, ahol mindent tudnak: a budoárok titkait is. Ez a hely a börze. Ez elől hiába rejtegeted titkaidat, száz szeme van. S ha a szemeivel nem láthat, kezébe veszi a krétát, számol, számol, míg kiszámolja azt —, hogy mit álmodtál az éjjel. Azt hiszed, nem mindenki ismeri a börzén a te * utcai tündérlakodat? Nem számították utána, hogy mennyi pénzed szivárog neked oda? Mert azáltal, hogy tündéred az egyenesen adott ajándékot kidobja az ablakon, csak arra kényszerít téged, hogy azt görbe úton kétszer annyiba kerülve juttasd hozzá. —

Hanem hát arra, hogy te a vagyonedat *mire költöd*, miért van gondja a pénzvilágnak? — Azért, mert gondjának kell lenni arra, hogy vagyonedat *hogyan szerzed?* — Ince! A te neved a legjobb híré volt e nagyon erősen bíráló körökben. Már csak volt! Fel ne pattanj, kérek, most én vagyok az erősebb. A mióta az * utcai házhoz vagy kötve, olyan vállalatok jönnek felszínre a te neved ajánlata mellett, amikre minden szolid üzér azt kiáltja: „ez káprázat!” És bámulva kérdezik az emberek egymástul: hogy adhatta a nevét ehhez Áldorfay Ince? S aztán suttogva felelik rá: hja, sokat cnyel a négy táncosnós kéjlek!

— Uram! — kiálta Ince, reszketve az indulattól.

— Csendesen légy! mondtam, hogy most én vagyok az erősebb. Te sikamlós lejtőn jársz! Tagadd el, hogy a *wiesbadeni* bankkal értekeztél!

E merészen odavetett szóra Ince csüggedten roskadt székébe vissza.

— Én nem ígértem nekik semmi bizonyosat — hebegé zavarodottan.

— Ez a szavad *elég* arra, hogy elítéld magadat érte! amióta a német kormány eltiltotta országa területéről a szerencsejáték-bankokat: ezek a gazdag rablótársulatok szertesztét barangolnak Európában, keresve olyan országot, ahol betiltott üzletüket újra fölállíthassák. A többi közt hazádra is vetették szemüket. Előjöttek fényes tervekkel; ajánlották a főváros szépítését, adósságai törlesztését, ha meg lesz engedve nekik a Margitszigeten felállítani játékbankjokat; ajánlották Balatonlúdnak európai híré fürdőhellyé emelését, ha ott tehetik le a rülettet. Elmondták szofizmáikat, hogy hiszen titokban úgy is tele van az ország játékbarlangokkal, jobb, ha egynek adnak szabadságot, nyíltan, törvény szerint, mely aztán busás adót fizet. S aztán kerestek maguknak egy nagynevű embert, aki vállalatukat a magyar kormánynál keresztülhajtja. Egy nagynevű embert, aki egész életén át annyi becsületet szerzett össze

magának, hogy abból elvesztegetni is lehet, s akinek van egy szenvedélye, mely ráveszi őt, hogy ezt a nagy becsületet, megfelelő nagy pénzért, becsérélje. S ezt a nagynevű embert felfedezték az * utca palotájában.

Áldorfay halálsápadtan állt föl Leó előtt.

— Igenis. Tehozzád jöttek el, Áldorfay Ince! — Nem! Még nem kötötted le nekik magadat. Azt mondtad: jöjjenek később. Meggondolod a dolgot. — De hát nem eléggé rettentés-e az, hogy te, Áldorfay Ince, abban a percben, amelyben elmondták, hogy ők kik és mi járatban vannak, minden gondolkodás nélkül korbácsot nem ragadtál, s ki nem verted őket magad előtt?

Ince félrefordítá arcát: nem tűrheté el Leó tekintetét.

— Hogy lehetséges legyen az, hogy Áldorfay Ince, az aszkéta, ki egykor örök szegénységet fogadott, s abban nyugodtnak érzé magát; Áldorfay Ince, a puritán, ki egy barátja hálaadományát visszautasítá; Áldorfay Ince, a hű férj, ki szégyellt felesége előtt egy ajándékba kapott gyémánttal megjelenni; Áldorfay Ince, a hős, ki jutalom nélkül harcolt, vesztette életét két világrészben a haza, az emberiség, a szabadság pénzzel nem fizető, nagy eszméiért; Áldorfay Ince, az országos képviselő, ki a becsületes iparvállalaton nyíltan folyt üzlet mellett kapott nyereségre visszaborzadva mondá: „Kitől raboltuk mi ezt el?”, hogy ez az Áldorfay Ince azt mondhassa egy rabló társaságnak, mely átkozott pokolműhelye számára az ő hazájában keres helyet, hogy ott is meztelenre vetkőztessen le minden könnyelmű embert, s mely őt szólítja fel, hogy legyen társ, osztályos a vállalatban, aminek osztalékát árvák utolsó falatja, özvegyek könnye s öngyilkosok vére képezi; hogy ez az Áldorfay Ince azt mondhassa erre: majd meggondolom a dolgot, jöjjetek holnapután!

Incének szívdobogását lehetett hallani a percnyi szünet alatt.

Leó összefonta ujjait, kezét tördelve.

— És ha ezen a fatális holnaputánon egy szerencsés véletlene (mondjuk) a vaksorsnak ide nem hozza ezt a cirkuszi hőst, s az merész bakugrásaival el nem hódítja kezéről azt a leányt, te aláírod velük a szövetséget, azért, hogy annak a nőnek egy félmilliót tehess a lábaihoz! Hát nem isteni gondviselés volt-e, mely most ezt a bohócot utadba hozta? S te még verekedni akarsz vele? egy cirkuszi zsonglőrrel, egy bohóccal; de aki csak este bolond, nappal okos ember, mert nem verekszik meg veled a kedvesedért. Ez az ember neked egyedüli jóltevőd a világon!

Áldorfay homlokára csapott tenyerével.

— Hova jutottam?

— Még sehová sem — szólt Leó gyöngéden megszorítva barátja kezét —, de legfőbb ideje, hogy megállj és visszafordulj.

— Én futok ki a világból!

— No, azt nem teheted, mert a föld gömbölyű. Hanem, hogy innen elfuss, az nagyon jó lesz; még pedig amilyen gyorsan csak futhatsz!

Ince mindkét kezével megragadá Leó kezét, s egy gyermek gyámolatlanságával tekintte szemébe, mintha atyja volna az.

— Szólj, egyetlen barátom a világon! Találj ki számomra valamit, mit tegyek?

— Nehéz dolgot kívánsz tőlem, kedves Incém. Te beteg vagy. Nagyon beteg. Így van az, mikor egy askéta belekóstol az asszonyméregbe. Magunkforma gonosz életű cimber, aki szakálla ütközésétől kezdve tanulmányozta az asszonynépet, ha megbetegszik is egy pár szép szem szúrásától, hét nap alatt kigyógyul belőle; még pedig többnyire homoeopathice; de mikor egy szent iszik ebből a filtrából, annak minden csepp vérét átjárja az. Azt nehéz kigyógyítani. Egy villanására a szép szemeknek megint recidivázik. Terajtud csak radikális kúra segít.

— Rászánom magam.

— Én tudnék számodra valamit. És ez az egyetlen gyógy-
mód rád nézve a világon.

— Mondjad.

— Egy magyar és egy osztrák mágus, gróf Z** és gróf
W** terveznek most éppen egy nagyszerű éjszarki expedíciót,
az északi tengely szabad óceánjának fölfedezésére. Csatla-
kozzál ez utazókhoz. Neked az kell a kigyógyulásodhoz, hogy
két esztendeig ne láss asszonyt. Nem vízgyógymódra, de
jégkúrára van szükséged. Kell, hogy olyan világűrészbe menj,
ahol a vizekben nincsenek nimfák, s a jégen részvénytársulatok.
Ott, abban a felséges halálországban ismét fel fogod találni
nemes nagy tulajdonaidat. A jégszarki utazókat az egymásra
szorulás, a kölcsönös segély ösztöne, a sanyarú nélkülözés, a
udtás vágya, az önfeláldozás szenvedélye edzett férfijellemmel
gazdagítja meg. Téged csoda bátorságod, tapasztalataid, vas
türelmed, jó szíved a vállalkozók vezérfényévé fognak tenni.
A hosszú éjszakák hosszú nyugalmat hoznak szívedre, s kigyó-
gyulva térsz vissza.

Aldorfay Ince megölelte barátját érzékenyen.

— Köszönöm neked a gondolatot! Elfogadom azt. Me-
gyek a jégvilágba innen!

Leó nem titkolhatta örömét.

— Megengeded, hogy ezt rögtön tudassam az expedíció
rendezőivel?

— Sőt kérek rá.

— Sietni kell vele. A hajó már indulásra kész.

— Tehát még ma!

— Jól van. Én sietek rögtön a jockey-klubba. A grófokat
most ott találom.

— Megállj, még egy szóra. Nekem itt mindenféle prózai
ügyeket el kell intézнем.

— Az mind az én gondom. Nekem adsz egy általános
meghatalmazást, s nem lesz károdra, ha addig még vissza-
térsz, én kezelem ügyeidet.

— Vannak kötelezettségeim.

— Azoktól igyekezni foglak megszabadítani. A kétséges vállalatok elnökségeiről lemondasz általam; részvényeidet veszteséggel is érvényesíteni fogom, amikhez nincs bizalmam; börzei foglalkozásaidat kiegyenlíttem, váltóidat kifizetem. A szemtelen követelésekkel pedig majd el fogok bánni. Minden ügyed az én kezemben lesz. Te csak a fehér medvékre gondolj; a többi medvéid bőrére én alkuszom.

— Még egyet barátom; hát Hanna?

— Hát Hanna? — Bizony isten, már is gyógyulsz. Még Hanna is eszedbe jut. — Hát én azt hiszem, hogy ha megtudja Hanna, hogy te az északi pólushoz utaztál, ő rögtön elutazik a déli földszarkhoz.

— Igen; de a válóperünk? Nekem még három hetet Erdélyben kellene töltenem a válóperünk bevárása végett.

— Pokolban töltesz te három hetet, nem Erdélyben! — kiáltott fel türelmetlenné téve Walter Leó. — Mi gondod most a válóperedre? Eldöntik azt már nálad nélkül is. Ne félj, biz a pap nem hagy tréfálni magával, s ha meg nem jelensz, elítélnek „makacsságban”, s úgy elválasztanak, hogy a lábadd sem éri a földet! Ne legyen neked arra több gondod. Ha prókátor és pap kezébe jutottál, jó helyen vagy ott! Ne félj, ketté vágnak, ha mindjárt a világ végére futsz is!

— Nem akarok senkinek adósa maradni, neki legkevésbé. Ügyvédemnek is utasításul adtam, hogy amit a törvényszék Hanna számára tartásdíjúl meg fog ítélni, azt kétszerezze meg. S most téged arra kérlek, hogy akkor ezen évdíjnak megfelelő tőkepenzt bocsáss vagyonombul Hanna rendelkezésére. Ne legyen kénytelen minden évben egy nyugtát aláírni, amelyen az én nevem is előfordul.

— Jól van, öregem. Nagyon jól van. Kezdek rád ismerni megint. Nálad a bibliái mondat megfordítva áll. Vetkőzöl le az „új” embert, s öltsd fel a „régit”. Úgy fogok tenni, ahogy rendelted . . . Visszacsikarjuk attól a kevély asszonytól

még azt, amit legnehezebben ad ki: becsülését irántad. Egyéb úgy se kell már neked asszonytul.

Leó sietett. De mikor már kezében volt a kalapja és pál-cája, még egyszer visszatért az ajtóbul.

— Megbocsáss, hogy még egy szóra visszatérek. De ma fizetőnapom van ellenedben, s miután likvidálok veled, nem akarok semmivel adósod maradni. Te most, amíg itt vagyok előtted, elismered nemcsak azt, hogy szavaim igazak, hanem azt is, hogy jogosultak. Amint azonban egyedül maradsz, felébred benned valami, ami azt hazudja magáról, hogy ő a büszkeség, s azt fogja kérdeni tőled, hogy de hát mi neked ez a Walter Leó, hogy ez minden lépten-nyomon előálljon, mint Sophokles tragédiáiban a kórus, beleénekelni a szcénába, s helyettesíteni a hősnél a mardosó lelkiismeretet? Hogy ki tett engemet a te Mentoroddá, tégedet meg az én Telemachommá, hogy elküldözzelek hol Amerikába, hol Grönlandba, s te aztán menj szép engedelmesen, ahová én küldelek? Azután meg fogsz állni a tükröd előtt, s körülnézed magadat. S azt fogod mondani: hisz ez valóságos Zeűsz-arc!

— Zeűsz! — szólt Áldorfay megdöbbenve. — Hát te is tudsz Zeűszről?

— Zeűszről? Hogyne, hisz együtt jártunk iskolába! Egész tizennégy esztendő s koromban mindig mitológiára tanítottak a klassziban; abból tanultam a legelső istentelenséget. Előtte Zeűsz a gavallérok ideálja. Ezt mind tanulmányaim, mind tapasztalataim igazolják. A többi dandy-isten csak suhanc mellette. Apolló csak furulyázni, Dionűszosz csak inni tud; de Zeűsz az öntudatos nőcsábító, aki ha akar, aranyesővé is tud változni. Ez a nők ellenállhatlan hódítója. Ez a kifejezésteljes homlok, a villámló szemek, a sűrű körszakáll, a telt piros ajkak s az egész tekintet, ha mosolyog, ha tűzbe jön, nem a legtökéletesebb eszményképe-e egy férfinak? — És akkor azt fogod mondani magadban: „Az lehetetlen! Hihetetlen és elképzelhetetlen, hogy valaki ezt a Zeűsz-alakot elcserélje

egy félkecskebak szatírért! Hogy lehessen nő ép szemekkel, egészséges érzékkel, akiben úgy megtévedhessen az ösztön, hogy ne Zeüszet válassza, mikor teheti. Káprázatnak, félreértésnek, igézetnek kell itt lenni. Lehetetlen, hogy az való legyen!” Ezt fogod mondani, mihelyt engem nem látsz, s magadat meglátod. Hanem hát jegyezd meg magadnak barátom, hogy amennyi isteni joga volt Jupiternek megcsalni Junot egy nimfáért, éppen annyi emberi joga volt a nimfának megcsalni Jupitert egy — faunért! Mert, mint tudod, a sors szereti fenntartani a szimmetriát! s a fátum még Zeüsznek is parancsol; azt is tanultad még az oskolában.

Ince bajuszát harapdálta kéjelmetlenségében. Ez a célzás nagyon odatalált.

— Jó. Tehát hogy meggyőztelek arról, hogy nem fogok tükör elé állani és magammal beszélni: én is veled megyek.

— Nem bánom. De egy feltétel alatt.

— Halljuk.

-- Te még ma semmit sem ettél.

-- Hát ezt már megint honnan tudod?

— Idejövet találkoztam a pincérrel, ki az étszereket elhordta tőled. Láttam, hogy mindemből leszabtál egy falatot. s azt is otthagytad.

— Már látom, hogy a börczén azt is tudják, hogy mit nem eszem!

— Tudják! Mármost hát ha engemet meg akarsz afelől győzni, hogy komolyan és elhatározottan állsz föltett szándékod mellett: erre nekem a legelső s legmegnyugtatóbb bizonyosság az lesz, ha most legelőbb is jössz velem egy étterembe, s ott velem együtt eszel és iszol, ahogy becsületes, jó lelkiismeretű ember szokott enni és inni!

Szegény Ince: még nevetett is Leó kedélyes felhívására

Talán utoljára nevetett életében.

F A T I M E

A két gróf, ki az éjszarki expedíciót rendezte, nagy örömmel fogadta Áldorfay ajánlközását a földfedezési útban részvételre. A hajó már indulásra készen várt Triestben. Rög-tön táviratoztak a kapitánynak, hogy várjon még az elindulással. Általános volt az öröm a klubban is — nemcsak afölött, hogy Ince elmegy a Jeges-tengerre, hanem afölött is, hogy nem lesz itten.

Voltak még jó barátai, akik sajnálták.

Azután még egész estig lótot-futott vele Walter Leó a városban, mindenféle szükségleteket e nagy úthoz összevásárolni. Még málházní is segített neki, amiben nagy ügyességgel bírt.

Ince azt mondta, hogy még aznap el akar utazni; tehát a tíz óra táján induló vonattal.

Ezt tudva, még nyolc óra előtt magára hagyta őt Leó, gondolva, hogy Incének még sok magánlevelet kell megírnia, ügyvédéhez, tán ismerőseihez is; mindenesetre leköszönését képviselői mandátumáról a ház elnökéhez; s holmi apróbb számlákat kiegyenlíteni.

— Fél tízkor találkozunk az indóháznál — szólt, Incét megölelve a búcsúzáskor.

— Eljössz oda?

— Hogyne! Egy istenhozzádot mondani a viszontlátásig.

Ince egyedül maradt.

E nagy elhatározás után az lett a legsürgősebb teendője, hogy rendbeszedje irományait.

Egyetlen megírni való levele volt: a ház elnökéhez. Az egész világon nem volt már senkije, akit sorsa fordulatáról szükség lett volna értesítenie.

Inasának meghagyta, hogy fűtse be a kandallót.

Mikor aztán a tűz lobogott: magára zárta az ajtót, s felnyitva íróasztala fiókját, annak rejtekosztályából kivette azt a csomagot, mely egy rózsaszínű szalaggal volt keresztülkötve.

Legelőször is ez a szalag vándorolt a tűzbe. Valaha a legszébb fekete hajfűrtöket fonta az keresztül. Lobbot vetett.

Utána lebbentek egyenkint a többi gyöngéd emlékek. Finom asszonykéz rajzolta levelek; még most is illatozók. Egy göndör hajfűrt: a halántékról levágva. Egy batiszt zsebkendő, mely egykor egészen nedves volt a könnytől. Egy oktan féltés, egy gyanú árnyéka miatt hullottak ezek a könnyek. Még most is hangzik az átlátszó foszlányon keresztül: „Kétkedhetel-e bennem?” Tűzbe vele! Egy szárított virágbokréta, amit a mezőn szedtek. Minden virágnak külön jelentése. Szalma ez már! Egy szeletke abból a kék ruhából, amiben őt legelőször megszerette. Egy gyöngéden bohókás váltó, mely így szól: „Fizessen ön — látra — Áldorfay Incének — öt milliárd — csókot. Elfogadom, Fatime”. — Lejárt már! — Elég! — Hímnzett csecsebecsék, miknek értéke a kavics és Kohinoor között váltakozik. Tegnap Kohinoor, ma kavics. És aztán arcképek, fényirda és művészecset termékei, minden alakban és jelmezben. Mind, mind oda kell hullaniok, irgalom nélkül a megsemmisítő zsarátnakba.

Csak egy van még hátra. Ez a legbecsesebb.

Amilyen alakban csak otthon, bizalmas édes órán volt ő látható. A fényirdász csak ezt az egy képet vonta le, s utána megsemmisíté Ince szeme láttára a negatív rajz üveglapját.

S ez a kép oly sikerült! Az a báj, az a mondhatlan csáb oly élethíven van visszaadva e vonásokban. Az alak, kezeit összetéve, könyörögni látszik, s e könyörgő tekintetben, mozdulatban van a legcsábítóbb varázs.

Most is oly könyörögve néz reá! Mintha mondaná:

„Engem ne vess a lángok közé, a többiek után. Én nem az vagyok, aki megcsalt: én az vagyok, aki szeretett. Én csak terád nézek. Másra nem néztem soha. Én nem vagyok a másé, csak a tied. Belőlem nincs több, csak egy, csak nálad vagyok. Engem is el akarsz égetni? Elítélsz-e? Kárhozatra dobsz-e? kihallgatatlanul? Te dühös szemeket vetsz rám, és én rád mosolygok. Volna bátorságod engem is elhamvasztani? Nem félsz, hogy sikoltásomat hallod, mikor a tűzbe dobsz? Hagyj élve, kérlek!”

És Incének nem volt bátorsága azt a tűzbe hajítani. Visszatette a fiókjába.

És aztán elővették nyugtalan érzelmek.

Oly rögtön megválni attól, akit egészen magáénak tudott. Akinek egész teste-lelke, hajszájátul a gondolatjáig az övé volt. S most elfusson tőle, anélkül, hogy szemébe nézett volna?

Elhagyja örökre, anélkül, hogy megmondaná neki az okot, amiért elszakítá magát tőle?

Elítélje őt, anélkül, hogy mentségét hallotta volna? Kimondja a halálítéletet: „Mi egymásra nézve meg vagyunk halva.” És ezt még ne is tudassa vele?

Megtagadja magátul azt az elégtételt, hogy odamenjen hozzá, és szemébe mondja neki: „Te széttépted a legszeretőbb szívet; te sárba dobtad a kínált becsültetést: te megöltél engemet is, magadat is. Miért tetted ezt?”

S hátha tudna rá valami mentséget mondani? Hátha egy szóval fel tudna deríteni valami szörnyű csalódást, valami érzéktévedést. Hátha kimentené magát?

Hiszen mit vétett?

Egy férfival ment karöltve.

De hisz az a férfi Gideon!

Gideon pedig Caesarinenak volt régi ismerőse. Lehet, hogy ez elevenült most fel.

És lehet, hogy te most a jámbor Belle Ange helyett dühöngsz, aki vagy nem tudja a dolgot, vagy ha tudja, hát nem sokat bánja.

De hát Gideon sértő levele?

Az lehet, hogy éppen kiszámított sértés.

Az lehet a bohóctul egy ördögi tréfa, mely emberére van alkalmazva.

Miért ne adta volna ő meg Incének ezt a döfést, mikor tudja jól, hogy ez annak milyen nagyon fáj!

Ince közel volt hozzá, hogy kimentse maga előtt Fatimét.

Közel volt hozzá, hogy megbocsásson neki.

Egész szenvedélyével szerette!

Esti nyolc órát harangoztak ott künn.

Ez a harangszó volt az ő jeladása mindig. Ekkor szokott Fatiméhez ellátogatni. Mikor a nyolc órát harangozták, félbehagyta a munkáját, ha otthon volt; megfordult sétájából, ha künn járt; letette a kártyát a kezéből, ha játszott, és ment, hova a szíve vitte.

És most hasztalan szólt a harang?

Pedig tán várják? Távírata megérkezett azóta. Bizonyosan várnak rá!

Egész teste borzongott. Lázban volt.

Azt mégis tudatni kellene vele hogy eltávozik hosszú időre és olyan helyre, ahol virág és asszony nem terem soha.

És aztán a keserű búcsúvételhez átadni a hűtelen teremtesnek azt a kis lapot, mely őt úgy meggyalázza: annak az írását, akiért őt el tudta feledni, s aki őt abban a pillanatban is megveti, amikdön szerelmét elfogadja.

E kegyetlen elégtételt nem tagadhatja meg magátul.

Nem. Ez nem gyávaság már. Ez nem a szerelem örült szenvedélye. Ez a bosszú szomja. Valakin bosszút kell állani!

Valakinek által kell adni a felét annak a keserűségnek, mely őt a világból kiüldözi. Valakinek szenvedni kell akkor, amikor ő az ő szenvedését az örök éjszakák földére viszi eltemetni. Ha a férfi nem, hát a nő!

Felöltözött látogatáshoz.

Nem fogadott bércocsit, szüksége volt rá, hogy kifussa magát.

A Práter széléig jó távol van; neki rövid volt ez az út.

Mintha kergetne valakit, úgy sietett. Hiszen gondolnia kellett rá, hogy még ma milyen hosszú útra kell indulnia. Alig egy óraköz van még hozzá.

Mikor Fatime lakához érkezett, megállt, és megnézte óráját. Háromnegyed volt kilencre.

Fél óra elég lesz szívének keserűségeit kiönteni odafenn.

S ha másként talál történni! ha e keserűségének ellenmértét tudja valaki! Ha a széttört boldogságot ismét egészszé varázsolhatja egy csoda! s nincs-e az asszonyszívben csoda elég? — akkor adieu Tegethoff; utazhatnak a jégsarki felfedezők nála nélkül a jégvilágba.

Még ez a gondolat is végigvillant agyán, amialatt az óráját megnézte.

Becsöngetett a kapushoz. Az kidugta a fejét.

— Itthon van-e Belle Ange kisasszony? — kérdé tőle.

— Igenis, itthon van.

A kapus az ő embere volt.

— Elhozták-e a táviratomat, amit Szempcről küldtem Belle Ange kisasszonynak?

— Nem hoztak ide ma és tegnap semmit táviratot.

— Megfoghatatlan.

Pedig nagyon is könnyen megfogható. Elfeledte táviratára feltenni a lakást, s az újabb kor „Hermész”-ei nem találnak olyan könnyen rá a Picridák berkében adressz nélkül arra a „bizonyos” nimfára, akinek Zeűsz üzenetet küld, mint a régi boldog időkben.

Ince most már kevesebb jó reménnyel haladt fel a lépcsőn a zárt rácsozatig.

Csengetésére előjött a szobaleány. Csak félcipő volt a lábán, s Ince olyan nagyon csöngetett, hogy nem volt ideje a másikat is felhúzni.

— Itthon van a kisasszony? — kérde tőle.

— Nincs idehaza.

A szobaleány Fatime embere volt.

Ince megfordult, és visszament a lépcsőn.

Nagyobb gyámapai gondoskodást csakugyan nem kívánhatott már a sorstól, mint aminőben részesült.

A kapus azt mondta: itthon van; a szobaleány azt mondta: nincs itthon. Ebből olyan kevés tudománnyal kiszámíthatta, hogy a hátralevő három negyedórából neki csak egy percet sem szükséges ennél a háznál többet elvesztegetni!

Ami pedig a szép szemeket illeti, hát hiszen senkinek a világon olyan szép szemei nincsenek, mint a — tengeri fókák-nak.

Tehát siess! Mert lemaradsz a Tegethoffról!

Mégsem sietett.

Átment a Práter felőli járdára, s onnan kémlelt fel hajdani paradicsomának lefüggönyözött ablakaira.

A nehéz damasztfüggönyök is elárulták, hogy Fatime szobájában világosság van.

Ejh. Fordíts hátat neki!

Láthatlan kezek vonták, taszították el onnan; olyan nehezen ment a távozás.

Hatszor is megállt vissza-visszanézni. Azt várta, hogy utána szalad valaki és visszahíja.

Nem hitták vissza.

Kábultan bandukolt visszafelé azon az úton, melyen oly sietve vágatott ideig.

Egy-egy nőalak suhant el mellette. Annak mind erősen arcába nézett. Olyan jól esett volna neki, ha valamelyikben

Fatimét ismerte volna meg; ha ő csakugyan nem volna otthon.

Ekkor hirtelen eszébe jutott valami.

Hisz itt van a zsebében a kettős kulcs.

Ennek csak az utána csinált másolatát vitte el Hanna; az eredetit ő hozta el magával, s ez azóta is mindig pénztárcájában van.

Visszafordult. Azért sem fátum uralkodik az emberen; hanem az önakarat!

Most már csaknem futásra vette a dolgot, úgy sietett.

Mikor ismét visszatért a házhoz, nesztelenül, lábujjhegyen haladt el a kapus ajtaja előtt, hogy észre ne vegyék, s zaj nélkül ment föl a lépcsőkhöz.

Mikor a mezzanin ajtaja előtt megállt, egyszerre úgy tetszik neki, mintha egy megnevezhetlen hang, valami csendülés vagy zúgás, (mintha egy zengő tenger volna) reszketne át minden idegein, s minden idegével hallaná azt; s egy alaktalan, de mégis ismerős fény kápráztatná el szemeit.

„Ince!”

Nevét kiáltották valahol?

Nem. Csak érzékcsábulás, hallucináció az.

Kereste az ajtón a kulcslyukat. — És sokáig nem talált rá. — Keze reszketett tán, vagy szeme nem látott jól?

Egyszer aztán magátul felnyílt az ajtó. Be sem volt zárva.

Ki hagyta nyitva?

Ince belépett rajta, s nekiindult a sötét lépcsőnek.

És ekkor egy rémgondolatja támadt.

Hátha az, aki ezt az ajtót nyitva hagyta, most e sötét lépcsőn vele szembetalálkozik.

Ki lehet az?

Kinek van még e titkos ajtókhöz másik kulcsa?

Nem Hannának?

Mikor a szentszék előtt a legelső kibékülési kísérletnél a férj és nő egyetértően azt nyilváníták, hogy engesztelhetlenül

gyűlölik egymást, a teremből kijövet Hanna odament Incéhez, s azt mondá neki:

„Uram. Hat hét alatt válóperünknek vége lesz. Nem nagy idő. Semmi kétségem aziránt, hogy ön abban az órában, amelyben szabad lesz, legelső kötelességének fogja tartani, hogy siessen ahhoz a nőhöz, akinek becsületét ön is, én is elvettük; s teljes elégtételt fog adni neki. Ön hitvesévé teszi őt. Ennyivel tartozik neki. Hanem egyre kérem önt. Tartózkodjék e hat hét alatt, amíg önnek nevét viselem, minden néven nevezhető érintkezéstől ezzel a nővel. Mert ha én megtudom, hogy ön abban a házban e hat hét alatt látogatást tett, hogy e nőhöz az utcán hozzászólt, hogy neki levelet írt; én a válóperi ítélet kihirdetése előtti órában visszahúzó a keresetleveletem; kinyilatkoztatom, hogy önt szeretem: visszakatolizálok — és nem válok el. Tehát amire kértem, el ne felejtse.”

És ő már nagyon is elfeledte, amit ígért!

Már ott van a házban, és halad fölfelé a titkos lépcsőn.

A mezzanin folyosójátja pedig nyitva.

Ki jár itt előtte?

Nem képes-e amaz erős akaratú nő arra a vakmerőségre, hogy megtudva férje eltávozását Erdélyből, hirtelen utána siessen, s a birtokában levő kulcsok segítségével fellopózzék ama szőnyegajtóig, mint már egyszer tette, s amint a szőszegő jön fölfelé: egyszerre a sötétben mellberagadja őt egy ideges kéz, s egy ismerős hang azt súgja fülébe:

„Én tudtam, hogy ön nem tartja meg szavát. Ön nem férfi előttem!”

S azzal letaszítja őt hanyatt, mint egy tehetetlen bábót.

Ez a rémkép állt előtte a sötétben.

Üres agyrém!

Hanna nem őrzi többet az ő lépteit. A titkos kulcsokat sem vitte ő el magával. Mikor innen elfutott, benne hagyta azokat a zárban. A házi nép ott találta azokat, s azt hitte: Ince kulcsai voltak. Most, ki tudja, ki használja azokat?

Hanem azért a láthatatlan kéz mégis folyvást összeszorítá a torkát, s fenyegette, hogy letaszítja a lépcsőn.

Félnken, óvatosan, mint a tolvaj, haladt fel az ismeretes előszobáig.

Ott megállt hallgatózni.

Benn semmi nesz. Csendesen vannak.

Megkísérti vigyázva nesztelenül betolni a kulcsot a zárba.

Meglepetve veszi észre, hogy egy másik kulcs már benne van kívülről.

Az ajtó tehát nyitva.

Semmi sem gátolja, hogy belépjen rajta.

A szőnyegajtó nesztelenül feltárul.

A szobát kétféle világítás derengi át. Egyik a lobogó kandalló tüze, másik egy tejüveggel letakart lámpa, melynek ernyője egy búvőkörön belül minden tárgyra intenzív világot vet, míg azon kívül félhomályba burkol mindent.

A megvilágított körben áll egy kerek orosz mozaiklapú márványasztal, melynek egyetlen lábát három összetekeredett bronzkígyó képezi, szétnyújtott fejeikkel alkotva a talpazatot.

Az asztalon ezüst szamovár, kínai porcelán csészék, egy palack mandarin likőr, (melynek palackja kétszáz forint).

Az asztal, szamovár, csésze, mandarin, mind az ő ajándéka.

Az asztal féloldalt áll a kandalló előtt, a másik oldalához egy nyugvószék van tolvaj, s azon ül, hanyagul odaomolva, Fatime.

Fehér, hímzéssel gazdag pongyolaöltöny van rajta; sűrű szénfekete haja felbomolva omlik le vállaira; két lába, rózsaszín szalagcsokros cipőkben, a kandalló előtti rácsra nyugtatva. Kezében egy nagy fekete legyező, egyik lapján művészi festményekkel. (Ez is Ince emléke!) Ennek egyik, legyintésével magát, a másikkal a lábainál ülő alakot hüsseli.

A lábainál ülő alak Gideon.

Azon a kis hímezett zsámolyon ül, amelynek hímezésén ahány kereszt van, anyyi emlékezet van hozzá öltve. Még Ince maga is segített hímezni rajta. (Herkules segített fonní Omphalénak.)

A zsonglőr odakönyököl a szék támlájára, melyen Fatime hever, és égő szivarából füstöt fúj annak arcára. A hölgy belélegzi e füstöt, gyönyörtül felmagasztalt arccal, mintha az volna az ambrózia. Harmadik élő lény nincsen jelen. Csak két csésze van az asztalon. Caesarine számára nincs itten hely.

Annyira el vannak foglalva egymással, hogy nem veszik észre a feléjük közeledő alakot, csak midőn az már a lámpától megvilágított körbe belép, mikor egyszerre előttük áll.

Ince oly sápadt, mint a sírból kelt halott. Öklei össze vannak szorítva; haja szétdőlvén; szemeit Fatimére meresztve.

Csodálatra méltó asszonyi teremtés ez.

Mikor megpillantja Incét, még csak egy vonása sem árul el megdöbbenést; még csak meglepetést sem.

Tökéletesen tud uralkodni a vonásain; — vagy talán hozzájárulhatlan a szíve amaz érzelmek iránt.

Még csak nem is változtat anyagul elomló helyzetén; csupán azt teszi, hogy legyezőjével félrehajtja az arcába fújt füstöt, s aztán e legyező egy kecseljes hajlításával üdvözllet bólint Ince felé.

S mindezt oly nyugodtan teszi, mintha színpadon adná. Azaz, hogy színpadon jobban adná. Ott *játszaná* élethíven a halálos rémületet, az elpiruló szégyent, mikor lelke mélyeig sértett kedvese ily pillanatban meglepi: holott jól tudja, hogy annak a törnek, amivel az őt — a szerep instrukciója szerint — meg fogja ölni, először is nincsen hegye, másodsor meg nem fog ez azzal igazán szúrni.

Most pedig még csak egy arcvonása sem változik.

Valódi oroszlánszelídítő nyugalommal néz a felé közeledő szörny szemébe.

Ez a nyugalom társára is ragad. Bár annak izgatott arcvo-

násain inkább meglátszik az erőltetés. Az sem kel fel alacsony székecskéjéről, szivarát szájába dugja, egyik térdét két összefont keze közé veszi, s most már a füstöt Áldorfoy arca felé fújja.

Ince egészen elfeledkezett róla, hogy a látogatónak köszönni is szokás.

Szólni is alig tudott. Ajkai szárazak voltak. Nyelve a szájpadlásához ragadt.

Pedig neki kellett megmondani, hogy miért jön!

— Fatime kisasszony! — kezdé, egész közel lépve a leányhoz. — Bocssáson meg, hogy ily időben zavarom; de még ma elutazom, s elébb valamit el kell önnel végeznem.

— Ah, ön elutazik! S hová? — szólalt meg a leány, a legcsengőbb hangon, gyermeteg kíváncsisággal.

— Az nem tartozik a dologra — monda Ince. Azért jöttem ide, hogy megmutassak önnek egy levelet, melyet ma írt nekem Captain Bloomer. A levél önről szól.

— Énrőlám? Ah!

— Itt van. Olvassa ön.

S azzal átnyújtá neki a névjegyét azzal az egy megülő sorral.

Fatime most már kíváncsian felemelkedék nyugvó helyzetéből, szétrázta homlokárul zilált hajfűrteit, s közelebb hajolt a lámpáshoz, hogy jobban lásson.

Ince figyelemmel vizsgálta e nő vonásait.

Nem alakul-e át a tündéarc egyszerre Medúza-fővé, mikor ezt olvassa: „Az olyanfajta nőkért, mint Fatime, sehol a világon nem szoktak verekedni!”

Nem . . .

A leány arca most is nyugodt marad. Nem fáj az neki — ettől! — Akinek „minden” szabad: annak „ez is” szabad.

Mi észrevétele van erre a levélre?

— Az, hogy nézze ön: ez a levél vizahólyag-lapra van írva. Tudja ön, hogy a vizahólyag-lemezt temperamentum-

mérőnek használják? Az mutatja meg, a tenyérre fektetve, kinek milyen heves a vére. Nézze ön: az én kezemen csaknem simán fekvé marad. Én nagyon hidegvérű vagyok.

Valóban: a vízahólyag-lemez alig hajlott fel két szélével, midőn Fatime tenyerén feküdt.

— Hogy össze fog az egyszerre ugrani az ön kezében! — mondá azután Fatime, visszanyújtva a látogatójegyet Incének.

Az ő kezében igazán egyszerre göngyöleggé kunkorodott az össze. Az ő vére a düh forróján habzott.

Ince látta, hogy ez a leány sérthetetlen. Olyan, mintha ködhalakon szurkálna valaki karddal keresztül. Nem marad utána seb.

A férfihoz fordult.

Eléje tartá azt az összegöngyölydött lapot.

— Ön írta ezt a sort itt?

Az még szivarát sem véve ki szájából, válaszolt:

— Voltam olyan bátor.

— Akar ön velem megverekedni?

— Óh, nem.

Ez a két szótag valami olyan ördögien gúnyos, nyegegő, inzultáló, ingerlő hanghordozással volt kiejtve, hogy Fatime elkezdett rá kacagni: ellenállhatlanul, mintha csiklándozva volna; s aztán nevetésben hanyatt vetette magát a nyugszékből, két karját felemelve s a feje alá téve, hogy pongyolájának bő ujjai egész válláig csúsztak fel.

Ince csak az egyik lábát tolta még előre Gideon felé.

— Még egyszer kérdem öntől, e meggyalázott nő előtt: akar ön velem megverekedni életre-halálra?

Fatime démoni kedvtelését találta ebben a jelenetben. A szíve ugrált a kéjtől, mikor két ilyen derék fenevadat lát a lábai előtt egymásra morogni.

Kinyújtott piciny rózsaszín csokros lába hegyével megtaszította Gideont, mintha biztatná, hogy még egyszer ismételje azt a megnevetettő hangot.

De már ezt elhagyta akkor a tréfáló kedve. Már ez akkor látta Ince szemei előtt azt a rettentő rémkifejezést lebegni, melytől a ránézőnek vére keresztülfagy. A szemek szivárványának feketéje csaknem egészen eltűnik, s ezáltal egy olyan merev, ijesztő tekintet áll elő, mely elárulja, hogy a lélek nincs már a szemek mögött. Az eltűnt, megvált; csak a vadállat maradt itt.

Most már csak a fejének néma ingatásával mutatta, hogy „nem”.

— Nem? — ordítá kitörő dühvel Áldorfay, s azzal a markába fogott névjegyet úgy vágta ellenfele arcához, hogy az lebukott bele.

Hiszen Gideon is erős ember volt; s Captain Bloomer, a lószelídítő, bizonyosan bírt oly acélizomzattal, hogy a világon bárki ellenében elfogadhatta az ökölharcot. És aztán „*biafora!*”, akit egyszer arcul ütöttek, az nem kérdezi, hogy ellenfele oroszlán-e vagy szarvorrú, hanem késsel, korsóval, székklábbal: ami kezébe akad reárohan, és vagy öl, vagy hal!

Hanem az a névtelen rém, ami Ince tekintete előtt járt, megbénítá Gideon erejét. Gyáva lett e ránéző szemektől. Nem az őriás, hanem a kísértet sújtotta őt le.

Gyáván feje fölé emelte két kezét, mintha egy újabb ütést akarna elhárítani magátul, és arcát elrejtetni igyekezett ellensége elől a leány öltönyfodrai közé.

És ebben a percben sikoltva ugrott fel a leány, odaveté magát — Gideonra: eltakarta őt karjaival és *megcsókold annak az arcát, azon a helyen, ahol Áldorfay ütése érte.*

— — — — —
— — — — —
Óh, ez rettenetes volt!

Megcsókolja azt az embert, aki őt oly cudarul meggyalázta!

Megcsókolja őt azon férfi előtt, aki őt imádta, aki őerte sorsát tengelyéből kifordította, aki az őt találó sérelemért élethalálharcot akart vívni!

Megcsókolja a pofonütött gyávát, ki fejét az ő szoknyája fodrai közé rejti el!

Megcsókolja az arcán a pofonütésnek lángfolttal bélyegzett helyét!

Ez a látvány elvette Áldorfay eszét. Ettől a pillanattul meg volt tébolyodva.

Ösztönileg elfordult ez észvesztő látványtól. De a háta mögött volt egy tükör. Egy gyönyörű velencei kristálylap, fényes acélrámban. (Ezt is ő választotta ki egykor!) Abban az áruló tükörben megint ugyanazt a jelenetet látta. A nőt lesújtott ellensége ölében.

Nem szó, csak ordítás volt, ami ajkán kitört. Megkapta félkézzel a márványasztalt a kígyós lábánál fogva s azt a rajtalevő edényekkel és lámpával együtt odavágta a tükörlapba iszonyú erővel.

Ah, ezt nem csinálják utána a cirkuszi akrobaták! Ez nem emberi erőmutatvány volt. Így csak az őrteltek tornáznak.

A lámpa összetörtével csak a kandalló veres lobogványa világitá meg a dühöngő alakot.

Herkules volt az a Dejanira-köntösben.

A két nyomorult sietett menekülni a mellékajtón, s segélykiáltásaival lármázta fel a házat.

Az őrjögő pedig folytatta a megkezdett munkát.

Pozdorjává zúzott mindent ebben a szobában.

Az ő emléke volt itt minden, csak a magát pusztította el.

A felriadt háznép rendőri segélyért futott. Jött egész férficsapat a dühöngőt ártalmatlanná tenni.

De ahhoz nem jó volt közeledni asszonytul született teremtésnek.

Oly tárgyakkal hajigálózott, amikből kitelik egy koporsó annak, akit útjában talál.

Úgy pedig nem jöhettek ellene, hogy megöljék.

El kellett nézni irtóztató gazdálkodását. Hogy hasogatja le a falakrul a szőnyeget s kézzel-lábbal hogy tépi azokat

rongyokká. Hogy facsarja ki a székek lábait, s a pamlagokat hogy veri egymáshoz, míg összereccsennek!

Nagy virágedényeket, japáni vázákat, szobrokat, kristályokat, kirakott ládikókat; mind egyenkint behajigál az alkovenbe, oda, a mennyezetes ágy fölé, s mikor mind együtt vannak, akkor az ágymennyezet egyik tömör oszlopát letöri a nyoszolyáról, s ezzel a súlyos cséphadaróval elkezd cseréppé, forgáccsá, szilánkká zúzni az egymásra dobált kincseket.

A fülkeajtóból rémülve nézik rettentő munkáját, s nem akad a nézők között senki, aki annyira meguntta volna az életét, hogy e bőszült alak közelébe vigye törendő koponyáját.

Nem lehet itt mit tenni, mint megvárni, míg kifárad és magától összeomlik.

Még jó szerencse, hogy a többi szobákba nem tör át. Mit neki egy bezárt ajtót bezúzni? Itt marad. Itt végez. Egyedül ez az egy szoba az ő ellensége. Ez a paradicsom és az a pokol, amelyből nem szabad más számára semminek fennmaradni. Ezek a tárgyak látták őt idvezültnek — és látták elkárhozottnak: ezeknek kell megsemmisülniök.

Walter Leót az előérzet arra készíteté, hogy mielőtt a vasúthoz kihajtatna, elébb tekintsen fel Ince szállására, ha vajon nem késett-e el?

Ince inasától azt tudta meg, hogy ura elment nyolc óra után gyalog, s nem mondta meg, hogy mikor jön vissza. Málháit azonban nem vitte el még az indóházhoz.

Pedig az idő már szigorúan ki volt mérve, ha a mai esti vonatról el nem akart késni.

Leó nyugtalan kezdett lenni.

Nem hitt egészen Incének.

Sokkal jobban keresztülismerte már annak mélyen érző kedélyét, hogysem a lehetetlenségek közé sorozza, hogy Ince még egyszer elment a Práter melletti házhoz.

Ha pedig odament, akkor vége neki: akár egyképpen, akár másképpen.

Ott várt reá a szállásán mindaddig, míg az idő annyira nem haladt, hogy most már mindenképpen el kellett neki késnie a déli vaspálya tízórai vonatáról.

Ekkor elindult, hogy őt fölkeresse.

A legtermészetesebb észjárás szerint a Práter melletti ház felé kellett hajtatnia.

Egyszer a kocsija megállt. Kérdé, miért állanak meg?

A kocsisa azt felelte, hogy azért, mert nem lehet a néptömegben keresztülhatolni.

Már akkor egész néptódulás volt a négytáncosnős ház előtt.

Leó nehéz sejtelmekkel ugrott le kocsijából, s meghagyta kocsisának, hogy nem messze várjon reá.

Azzal keresztülfurakodott a néptömegben a kapuig, melynek bejárását csendőrség tartá elzárva.

Itt találkozott egyikével a döblingi intézet orvosainak, aki néhány szóval értesíté őt a balesetről.

Az aggodalom csak odairányul, hogy a szerencsétlen ember nem fog-e saját magában is kárt tenni. Nem lehet hozzá közelíteni: borzasztó ereje van.

— Én megkísértem hozzá menni. Talán rám ismer, ha megszólítom — mondá Leó, s azzal elhatározottan sietett fel az orvossal együtt a lépcsőkön.

A lépcsőn künn állt az egész megrémült házi nép. A szobákban nem mertek maradni.

Gideon természetesen elfutott, az nem jön többé vissza.

Fatime abban a hímezett fehér pongyolában reszketve térdelt Leó elé, mikor őt jönni látta, s sírva könyörgött neki:

— Óh, szóljon velem!

Walter Leó kirántotta a kezéből öklét, s keményen, hidegen monda neki:

— Ez az ön műve!

Azzal félretolta őt maga elől, s sietett be a lakásba.

A budoárhoz vezető szobában álltak a rendőrbiztosok, a tébolydából néhány felügyelő és több markos férfi, várva a kedvező pillanatot, melyben a dühöngő fáradtságot mutat, s hirtelen elnyomható lesz.

Walter Leó kérte, hogy engedjenek neki utat. Ő be mer menni egyedül abba a szobába.

Nagyon marasztották, hogy ne menjen, de az orvos helyeselte a kísérletét, s bebocsáttatá őt.

A kettős szobában sötét volt; hanem ameddig a kandalló torka bevilágította egy részét, odáig vérveres tűzfényben úszott minden.

Damaszt- és brokátszövetek égtek a kandallóban, és szandálfa és rózsafa vegyest.

A padlatszőnyeg tele volt tükörcserepekkel, amik a vérvilágításban olyan fényt vetettek, mintha elhintett zsaránokon járna ott valaki.

S e rémvilágításnál, félig fekete, félig lángveres körvonalakból összeállítva, tombol egyedül egy rettentő alak. Arcán a pokol ragyog, szemei tűzből látszanak lenni.

Most éppen azt míveli, hogy azzal a súlyos mennyezet-rúddal a szép Beregszászy-féle zongorát rombolja szét, ütést ütésre adva.

Ez aztán a — jövő zenéje! Egyszerre rúddal a billentyűk közé! Egyszerre végig valamennyi húron, hogy zeng bele az egész ház. Igazi pokolbeli finálé.

Ez ördögi orkesztrum egy percnyi szünete alatt megszólal egy hang a sötét háttérből.

— Innocenti!

Az őrjöngő összerázkódik, megmerevül. A veszedelmes rúd kezében aláhanyatlik egyszerre.

— Mit cselekszel, kedves Innocentim? — szól szelíden a jó barát hangja.

És eléje lép Walter Leó.

Láttára egyszerre kiejti a kezéből a rudat Ince, s mindkét kezét arcára tapasztva, elkezd keservesen sírni.

Leó odalép hozzá, s átöleli a vállát.

— Jer innen, kedves barátom; térj magadhoz; jer, menjünk haza. Menjünk énhozzám.

Nem felel semmit, csak sír.

E szünetét az elernyedésnek hirtelen felhasználják a tébolydai ápolók, mögéje kerülnek, s két-két izmos férfi két felől megfogja karjait.

Főlöszleges erőszak; egy gyermek is elviheti őt már innen.

Engedi magát minden ellenállás nélkül vezetetni az alcoven felé, ahonnan a tornácra egyenes kijárási van az oldalajtón.

Ebben a percben üti az alcovenben felakasztott fali óra a tizedet.

S az óraütés után rákezd a zenemű azt a csábító, ingerlő, búbánatban bujálkodó dallamot:

— Du hast mich nie geliebt . . .

Erre az ingerlő hangra egyszerre vége van a tébolyult nyugalmának; az egész pokol föllángol benne. A négy izmos férfit úgy löki szét, a két falhoz vágva, mint a tekebábokat, s azzal a nyoszolyának egy másik mennyezatoszlopát törve ki, nekirohan a zenélő órának, dühödten ordítva:

— Hát te is élsz még?

S egy kegyetlen ütéssel lesújtja azt a falról.

A szétzúzott óra zengve-bongva esett le a földre, s ottan begurult az ágy alá, ott megakadt a falban, s aztán a megindult zenemű ott is csak pengette tovább a csábdalt.

— Du hast mich nie geliebt . . .

„Hallgatsz! Elhallgatsz! Meghalsz-e már!” — hörgé a szerencsétlen, a rúddal ütve a lélektelen üldözőt.

Egyszer aztán végigesett arccal a földre, és nem mozdult meg többet.

Mikor ismét életre tért Ince, már a kényszerzubbonyban találta magát.

A döblingi intézetben, ahová vitték, szobájának még a falai is ki voltak párnázva, s minden szék, asztal, ágy a padlóhoz leszófolva. Ez a dühöngők bebútorozása.

S ő még mindig az volt.

Nem kísértette meg kényszerzubbonyát letépni, sem ágyából, melybe fektetve volt, szabadulni; hanem dühének szavakban adott kifejezést. Még pedig angol szavakban.

Nem akart más nyelven beszélni, csak angolul.

Azt követelte, hogy küldjék hozzá a kapitányt!

Nem értették, miféle kapitányt keres?

Eleinte azt hitték, hogy Captain Bloomerről fantáziál.

No azt nem hozták oda neki.

Később a főorvos maga jött be hozzá. Azt mindjárt ezzel a szóval fogadta.

— Ön a kapitány?

Az orvos ráhagyta, hogy ő az. Ki akarta ismerni rögeszméjét.

— Ennek a hajónak a kapitánya?

— Igenis.

— No hát csak akasztasson fel szaporán!

Az orvos biztosítá róla, hogy annak még nem jött el az ideje.

— De csak siessen ön vele; mert ha eljön az a másik kapitány, akkor majd lesz kendteknek nemulass!

Miféle másik kapitányt vár ez?

— Aztán meg unom már a dolgot! Ha el vagyok ítélve, küldjön a többiek után.

Az orvos vizsgálni kezdte üterét.

A beteg tiltakozott ellene.

A leggyöngébb érintésre rúgott, harapott és egészen nekivörösödve hivatkozott rá, hogy ő amerikai polgár, őhöz az osztrák kézzel nyúlni nem szabad!

Az orvos szépen kérte; de amellet igen komolyan, hogy viselje magát csendesen, mert különben kénytelen lesz kopaszra lenyíratni a fejét, s kár volna azért a szép fürtös hajzatért.

Ez használt. Hiúsága még megmaradt. Hogy a haját megmentse, kinyújtózott, és csendesen maradt, mint egy múmia. Hanem ekkor aztán megint úgy elhallgatott, hogy szavát nem lehetett többé venni. Angolul sem hallott már.

A főorvos nem bocsátott a kóroshoz senkit ismerősei közül; hanem Walter Leót maga kérte, hogy menjen be hozzá.

Leó az egész éjt ott töltötte Döblingben.

Mikor belépett a szenvedő szobájába, az a mély hallgatásból egyszerre kérkedő örömbé tört ki.

— Hahhó! Ahhá! Mondtam ugye? Eljön az én kapitányom! Itt van ő! Hogy van ön captain? Egyetlen barátom! Mit csinál az *Alligator*?

E néhány szóból rögtön nyomára talált Leó az őrült eszmejárásának.

Ez két személyt zavar össze, kik életére befolyással voltak: az *Alligator* kapitányát és a bankárt. Most azt képzei, hogy a Salamanderen van fogva, s várja egyetlen barátjától a megszabadítást.

Jó volt utána ereszkedni az őrült eszmejárásának.

Leó katonásan üdvözölte, s aztán felelt neki angolul.

— Az *Alligator* be van fűtve, sir, a csillagos pavillon a főárbocon leng. Különben all right.

— Nagyon jól van — szólt derült arccal a beteg. Marad-

jon ön még itt. Valamit akarok önnek elmondani. Küldje ki ezt a sok csiribiri embert innen! Mit leskelődnek énrám! Mondtam már a Salamandernek, hogy nem szököm el: meg sem ölöm magam! Nem elég nekik a becsületszavam?

A betegápolók és az orvos kimentek a szobából.

Leó egyedül maradt Incével.

— Captain! — szólt könnyörgő hangon Ince. — Ön ismer engem. Miért vagyok én megkötözve? Hiszen ha egyszer becsületszavamot adtam, hogy nem mozdulok, hát az elég. Sehol a világon nem teszik azt, hogy valakitől szavát is vegyék, meg meg is kötözzék. Kössék össze a kezeimet egy selyemszállal, s fogadtassák meg velem, hogy nem szakítom azt el; hát meg vagyok bilincselve. De ez a kötelék bosszant. Oldja ön fel a kezeimet.

És valóban Walter Leó nemcsak barátsága kifogyhatlan mélységének adta tanújelét, de egyúttal a férfiúi öntudatos bátorság legmagasabb fokának is, amidőn eleget tett a szenvedő jóbarát ez óhajtságának, s egyedül maradván vele, feloldá a kényszerzubbony szalagját hátulról, úgy, hogy a beteg kihúzhatta a két kezét az egybefolyó zubbonyujjakkból.

Annak egy pillanat elég arra, hogy őbelőle holt embert csináljon.

A betegnek első dolga volt Leó keze után nyúlni, s annak kézcsuklóját átfogni. Leó úgy érezte, mintha vaskapocs közé volna a keze kovácsolva.

S akkor azt kérdezé tőle halk hangon.

— *Hogy van nőm? ... Hogy van az én angyalom, Sere-nám? ...*

Leó most még mélyebben látott Ince zűreszméi közé. Azokban rendszer van.

Nyugodtan felelt neki.

— *Ő nagyon jól van.*

Erre a szóra odavonta a beteg Leó kezét ajkaihoz, s megcsókolá azt, és elkezdett sírni.

Ekkor aztán Leó a nyakába borult, és sírtak mind a ketten.

Ez könnyebbülést szerzett a betegnek. Nagyot fohászzkodott, s letörülte az izzadságot homlokáról.

— Köszönöm, nagyon köszönöm — monda, s most már két tenyere közé vette Leó kezét, s úgy cirógatá, simogatá azt, mint egy kényeztetett gyermek kezét. Az elébb olyan volt a keze, mint a vas, most olyan, mint a bársony.

— Lássá ön, egyetlen barátom — suttogá, közel hajolva szájával Leó arcához. — Nekem borzasztó álmaim voltak. Azt álmodtam, hogy mi: „én és ő” elváltunk egymástól. Ő elment a víz alá lakni, s ott én nem tudok élni. Aztán más nőt vettem: egy büszke fejedelemnőt. S aztán ezt a büszke nőt felcseréltem egy lángajkú démonnal. Az egyik megfagyasztott, a másik megégetett. Óh, mi kínokat álltam ki! Ha azt ember ki tudná mondani! Az ember álmodik dolgokat, amiknek nincs neve! Még rosszabb álmaim is voltak. Captain! Én elvesztettem becsületesemet. Polgártársaim becsülését. Haszontalan, eladó emberré lettem. Az arany hullott rám minden oldalról, s én fuldokoltam alatta. Captain! Még többet is vesztettem. Elvesztettem hitemet. Önző, irigy, szívtelen lettem. Megtagadtam mindent, ami szent. Nem kerestem mást, csak ami nekem jólesik. Ah, csakhogy álom volt mindez!

— Bizony, álom volt! — mondá rá Leó.

— Most már vége! — szólt könnyűlten a beteg. — „Mikor látom meg őt? Mikor ölelhetem Serenámat?”

Ez már nehéz feleletű kérdés volt.

Leó belebocsátkozott az idióta eszmefolyamába. Elmondá neki, hogy az ügy kissé hosszadalmas eljárás alá került. A két kapitánynak ide-oda kell üzengetni a maguk követéséihez, azoknak meg a saját kormányaikhoz, míg ez tisztába lesz hozva, addig bizony néhány nap eltelik. Egyébiránt csak legyen azért nyugodt. Az Alligator be van fűtve; a csillagos pavillon az árbocon leng: őt nem fogja bántani senki. Most pedig engedje

azt a zubbonyt ismét feladni magára, mert különben az a másik kapitány („damned Dutchman!”) megharagszik, s nem bocsátja őt többet ide.

— „Good-bye” — szólta Ince, kezét szorítva Leóval, s magára engedte adatni a kényszerzubbonyt, engedelmesen.

Az orvos az ajtón levő kis kémlyukon át nézte a jelenetet, s azt mondta Leónak, mikor elment:

— Ön a legvakmerőbb kísérletet követte most el, ami tíz eset közül kilencben rosszul sikerül.

Azonban sikerült. Ki lett tudva az elmebeteg gondolatjárása, ami az első föltétele a gyógykezelésnek.

Ennek a birtokában aztán lehetett egy egész gyógyítási rendszert tervezni.

Leó még az nap írt az *-i apátúrnak, Ince egykori főnökének.

Nyolcvankilenc éves volt már akkor a derék aggastyán.

De azért ő maga sietett fel Bécsbe. Nem bízta azt másra. Harmadnapra Leó levelének vétele után már ott volt Döblingben.

A kegyes atya nem volt oly fürgenc többé; de még mindig egészséges. Hajadonfótt járt most is a szabadban, s arcszíne piros volt, csak termete roskadt össze kissé.

Megérkezése napján nagy adag csillapító szert kapott a beteg, amitől mély álomba merült.

Az apátúr csak láthatta őt. Odament hozzá a jó öreg; megcsókolta a homlokát, és letérdelt ágya fejenél, és imádkozott érte. Hisz az ő gyermeke volt ez egykor! Ha soha asszonyt nem ismert volna, most az ő utódja lenne!

Azután gondoskodott róla, mint apa a gyermekéről.

Legelőször is leoldá róla a kényszerzubbonyt. Azt félretették egészen. A beteg keveset dühöngött már.

Azután elkészítettett számára egy másik szobát.

Abban volt egy mennyezetes ágy, szép fehér függönyök-

kel. Az ágy mellett egy székre lerakva a levetett öltönyök. Az a kávébarna atilla, az aranyveres zsinórokkal és aranygallérral; mellén a szabadságharc érdemrendje. Azután az asztalon egy halom irat, mely egy nagy befejezetlen mű töredékeit képezte, amin még a kolostorban dolgozott hajdan, aztán íróeszközök és rajzkészletek.

És végre az ággyal szemközt a falra felakasztva az a szép Madonna-kép, mely úgy hasonlított valami élő archoz.

Ide hozták át a mélyen alvó beteget, s befektették abba az ágyba.

Arra az éjjelre nem rendeltek mellé őr, csak az ajtó kerek nyílásán át vigyáztattak reá folytonosan.

Mikor reggel az orvos és Leó odajöttek ajtajához, a künn álló őr előre figyelmezteté őket, hogy már felkelt a beteg és felöltözött.

Betekintének hozzá.

Ince honvédezerdesi ruhájában ült az asztalnál, ágyával szemközt fordulva, s valamit rajzolni látszott.

Mikor Leó benyitotta rá az ajtót, hirtelen egy üres papírlapot vett a rajzára, s aztán ujjával csitító fenyegetést téve a belépő felé, suttogá:

— Pszt! Csendesen! Ő alszik!

— Ő?

Ágyára mutatott, melynek egyik függönye félig félre volt húzva.

Azután fölkel Ince, és eléje jött.

Szemei elég tiszták voltak, kivéve azt az egy baljelenséget, hogy a pupillák még mindig oly kicsinyre összehúzódnak, mint egy gombostűfej.

— Sokáig alszik, mert az éjjel nyugtalan álma volt — monda Leónak nyugodt hangon. — Nem csoda. A tegnapi izgatott nap után. Haladunk erősen, captain?

Leó azt felelte neki: haladunk.

— Künn vagyunk már a Beikosz öbölből?

— Jól elhaladtunk tőle.

— A tenger, úgy látszik, csendes most. Kedvező szél fúj?

— Igen.

— Örömet fölmennék a földélzetre, de nem hagyhatom őt itt magára egyedül. Ön tudja, hogy mennyit szenved ő a tengeri útban. Áldás neki az álom. Ő igen jó alvó különben.

Ő! mindig csak ő!

S eközben szemei mindig az ágy vánkosait keresték.

— Mivel tölti ön az idejét? — kérde Leó.

— Ejh, bohóság! Akarja ön, hogy megmutassam? De ki ne nevéssen vele! Arcképek. Ne legyen szigorú. Csak műkedvelő kontár vagyok. Eszembe jutott, hogy amint ő itt előttem most olyan csendesen fekszik, lerajzolom őt.

Leó elbámult.

Amit Ince rajzolt, az egy olyan híven talált arcképe volt Serenának, mintha ott ülne előtte élő mintának.

— A hasonlatosság a körvonalozásnál megvan — monda Ince. — Csak az árnyékozásnál fogom azt elrontani; ahhoz nem értek.

Igen. A mintaképen nincsen árnyék, az csak fényből van.

És folyvást összehasonlította a képet azzal az eredetivel, amely az ágyon fekszik. Leó nem látja azt. Csak Incére nézve van az ottan. Igazgatott a képen az odatekintgetés után.

Egyszer aztán fölkel, s odament az ágyhoz.

— Ah, hálóköntösének ujjá lecsúszott karjáról, megtalálja magát hűteni!

Odament, megigazította azt. — Mit?

Azután odament Leóhoz, s megszorítá a kezét, halkán mondva:

— Már ébredezik. Most kérem önt, hagyjon bennünket miagunkra.

Leó távozni akart. Visszatartá.

— Nos? Látja, már fölébredt. Nem kíván ön neki jó reggelt?

Leó tette azt, és aztán kiment.

Mikor az orvosnak elmondá tapasztalását, az fejet csóvált aggodalmasan.

— Most már gyógyíthatatlan!

— Mi lesz belőle?

— Elviszi őt magával az az árnyék.

Bekémlelte hozzá, mit csinál, mikor egyedül marad. Egyedül? Ő soha sincsen egyedül!

Mikor azt hiszi, hogy nem látják, odatérdel az üres ágy elé, s elkezd gyöngéd szavakat suttogni ahhoz a láthatlanul jelenlevőhöz; csókot nyújt a szellemarcnak; beszél hozzá s feleletet kap tőle: némely felelet oly meglepő! Azon elámul. Másik oly hihetetlen. Arra fejét rázza. Néha bohó választ is kap. Azon felkacag és kedvre derül. Majd sétál alá s fel a szobában, meg-megáll az ágyával szemközt felakasztott Madonna-kép előtt, ismét visszafordul az ágy vánkosit nézve; mintha összehasonlítást tenne a két kép között, miknek egyike az ő képzetében él.

Mikor az étkezés ideje jön: két terítéket hozat, s ételét megfedezi. Fele az „övé”. Ahhoz hozzá nem nyúl. Pedig az elmebetegék étvágya vadállati.

Követeli, hogy virágokat hozzanak a szobába. „Ő” szereti azokat.

Azután meg rájuk förmed az örökre, hogy minek hoznak ide virágokat, mikor azoknak a kigőzölgése mérges! „Őneki” az megárt.

Az örültség makacs szelleme riasztá meg ekkor: „Mit zavarod meg az én eszmejárásomat virágokkal? Hisz a tengeren vagyunk! Hol terem itt a virág?”

Többé nem volt szabad semmi virágot bevinni szobájába.

Az örültek gyűlölik mindazt, ami rögeszméjüknek ellentmond.

Követelte, hogy neki függőágyat vigyenek be a szobájába; mert a múlt éjjel is kiesett az ágybul, mikor a forgószél úgy meghányta a hajót.

Ez is csak ravaszság volt tőle. Nem akart alkalmatlan lenni annak, aki ott abban a lefüggönyözött ágyban fekszik.

Az pedig eljött hozzá mindennap. Mindennap.

Eljött hozzá mély tenger fenekéről, üdvözültek mennyországából, halál sötét birodalmából.

Nem volt már semmije a világon. De ez az egy megmaradt neki. Ez az „enyim”. Ez az örökké „enyim”. Ez a halál után is, ez a más világon is az „enyim”!

Mikor a „Tied” és az „Övé” miatt elvesztette lelkét, ez az „Enyim”, ki maga is lélek már, felfogta azt, és megtartá magának, és eljárt szomorú éjszakájának világosságot hozni.

És aztán a beteg lerajzolja az eléje jövőt mindannyiféle alakban, ahányban az élet megörökíté őt emlékezetében.

Lerajzolja őt a kiseddel ölében, ahogy a dudai paplak udvarán eléje lépett először. Mi lett aztán abból a kisedből, az ki van törölve lelkéből.

Lerajzolja őt, amint a sziklameredélyen áll, kérdezve, hogy szabad-e tiszta lélekkel keresni a halált?

Lerajzolja őt, mint szabadító angyalát, midőn a torlasz alól az aléltat kiemeli.

Lerajzolja őt, ama végzetes éjszakán, a leégett lakban, mint menyasszonyát.

Lerajzolja őt, mint hősnőt, az Alligator fedélzetén, midőn a kapitányt rábeszéli férje megmentésére.

Lerajzolja őt, mint szenvedő beteget, ki utazó társainak előadást tart.

Lerajzolja őt, mint kertésznőt, délvirágok közepett, egészséges deli alakként.

Lerajzolja őt, mint búbájós édesanyját, a mosolygó gyermekkel ölében.

És nem kérdi tőle: hová lett a gyermek?

Megmondta ezt neki ő már régen! Ez otthon maradt a korallgrottában, s tanulja a kagylóktul — a gyöngytermesztést. Egész albumot képeznek már az ő képei, miket róla rajzolt. S mind hasonlítanak hozzá. Ő maga pedig napról napra rosszabbul hasonlít magához. Fogy, összemegy, elhanyaglik. Estéinkint, mikor magára van, dalra fakad.

„Cserebogár, sárga cserebogár!
Nem kérdem én tőled mikor lesz nyár?”...

... Ő a kontra hangot éneкли. Hisz a prima azé a másiké, aki a szopránt éneкли. Csak ő hallja azt! Annak szekundál. Ő csak kíséri azt!

„Azt sem kérdem, sokáig éleko-?
Csak azt mondd meg; rózsámé leszek-e?”

... Azé lesz te nemsokára!

Egy napon azt mondta Ince Leónak, hogy küldjön hozzá orvost, mert neje nagyon beteg.

Ő maga volt az, aki alig tudott már a lábán állani.

A főorvos egy másik társát küldte hozzá. Őt ismerte már, mint kapitányt, s nem fogadta el orvosnak.

A tapasztalt gyógyász látta, hogy mi a baj. Belement az elmebeteg eszmejárásába. Kikérdezte a láthatatlan alakot, s aztán félrehívta a férjet, és tudtára adta, hogy a baj igen komoly. Könnyen veszélyessé válhatik. Fog rendelni számára orvosságot. Hanem egy nagy baj van a beteggel. Nincs bizalma az idegen orvoshoz. Azt hiszi, hogy az meg akarja őt mérgezni. Pedig hát ime, tekintsen bele a recipébe. Bizonyosan ismerni fogja a vényeket. Látandja, hogy nincsenek azok túlságos nagy adagokban rendelve. Hiszen a legtöbb gyógyszer bizony méreg, egyszerte nagy mennyiségben bevéve. Opium, hyosciamus,

digitalis, laurocerasus, arsenicum, bizony nem csemegefélék: de okosan elosztva mégis gyógyszerek. Megtehetné a férj azt az áldozatot, hogy a nejének rendelt gyógyszereket maga megkóstolná előbb, hogy bizalmat költsön benne is irántuk.

Ince megígérte, hogy „őérte” megteszi ezt az áldozatot.

Így lehetett kegyes csalás útján egy kis gyógyszert bevettetni vele.

Az használni is látszott neki. Legalább kínzó, sorvasztó lázai elmúltak. Az a remény volt, hogy ha ki lehet őt csalni tavasszal a jó idők alatt a szabadba, az üde lég, a megújult természet jótékony hatással lesz szétdőlt idegrendszerére.

De lehetetlen volt őt kicsalni szobájából. Nem akarta otthagyni azt a kedves fantomot. Az pedig nem mehetett ki vele. Aztán hová? Hisz itt hajón vagyunk, s körös-körül a tenger. Sétálhat valaki a tengeren?

Megkísérték őt előkészíteni a változásra. Leó, kit folyvást kapitányának fogadott el, mindennap meglátogatta, s mindennap hírül hozá neki, hogy hány tengerészmérőfölddel vannak közelebb a szárazföldhöz.

Ebből baj is támadt.

Mert amint Leó a históriához hű akarván maradni, azt mondá neki, hogy nemsokára ki fognak kötni San Franciscónál, Ince indulatba jött: tiltakozott, hogy ő nem akar menni Amerikába. Neki ott semmi keresete nincsen. Tehát megint vissza kellett őt hozni Európába. S az nem ment olyan hirtelen.

Az örültnek térképe is volt, s ő tudta, hogy a leggyorsabb gőzhajó hány mérőföldet haladhat egy nap a tengeren. Annál többet nem volt szabad hazudni Leónak, ha ki nem akarta dobálni magát.

Az orvos végre kénytelen volt neki a rajzolást megtiltani: azon ürügy alatt, hogy a beteget nyugtalanítja vele. Azt tanácsolta neki, hogy inkább sakkozzék vele.

Akkor aztán hozatott Ince egy kis sakkozó asztalt: azt odaállította az ágy mellé, s egész nap játszott vele egyedül.

Ha jött valaki, annak mosolyogva monda, hogy egyetlenegy játszmat sem tud megnyerni tőle. Serena lángész a sakkjátékban. Mindenkit megver!

Walter Leó egész családjával Bécsbe költözött, azért, hogy Incét ápolhassa. Néha a fiát is elvitte hozzá, hogy hegedűljön neki. Azt még legjobban szerette Ince.

A hegedűművészt is ismerte ő jól; csakhogy őnála is két emberből csinált egyet. Reményi Edének tartotta őt, kit a szabadságharc alatt hordott magával a magyar fővezér, s ki akkor varázsnyirettyűjével gyakran elfeledteté a harciakkal a honfigondokat.

Most ezt látta Walter Leó fiában személyesülve.

Szegény fiúnak pedig sok baja volt vele; mert azt követelte tőle, hogy mindazokra a dolgokra emlékezzék, amik vele az egész hadjárat alatt történtek, s ha belesült, összecigányozta, s kikergette magátul.

Pedig a zene oly jótékony ír volt lelkére e kietlen világban.

Egy éjjel, késő órában jött Döblingből sürgető izenet Walter Leóhoz, hogy siessen rögtön barátjához, mert ez ismét a dühöngés korszakába esett, s őt hívja.

Leó sietett, amily gyorsan csak lovai vihették.

Ince szobája előtt már akkor kényszereszközökkel készen álltak a betegápolók, s az orvos tanácsolá neki, hogy elébb nézzen be a kémlyukon a szobába.

A beteg nyugtalan léptekkel járt alá s fel, szilaj dühös tekintete volt, mint egy veszett állatnak; felső kabátját, nyakendőjét már levetette. Majd cipőit is lerúgta, azok is égették. Mezítláb tombolt, és ökleivel hadonázott, néha a homlokát ütötte.

Leó bátran nyitott be hozzá, s keményen rászegezve tekintetét, egyenesen feléje ment.

— Mi baj már megint? — kiálta rá erőteljes hangon.

A hang magához téríté a tébolyultat. Megállt egy helyben, s azzal kezét kinyújtva az üres ágy felé, melyről már le voltak tépve a függönyök, így szólt:

— Nézze ön: Ő nincs itt többé. Ő elhagyott engem! Álomból költem fel megnézni, hogy van ő, s nem találtam őt itt többé. Elhagyott engem, amíg aludtam. Itt hagyott hűtlenül, és én nem tudom, hogy hová lett! Meg tudott csinálni engemet! Ő!

— Ince! Kedves! — szólt Leó egy percre elfelejtkezve szerepéről e szomorú színjátásban.

— Eh! mit szól ön? Hisz nincsen itt! Hát nem látja ön, hogy nincsen itt! Az ágy üres!

Azzal odarohant az ágynak, vánkosokat, párnát, derekaljat egyenkint kiszórt belőle, s aztán haját tépve ordítá, mikor már nem volt mit kiszórni onnan:

— Az én nőm megszökött tőlem!

Leó egy merész heroikus rendszabályra szánta el magát.

Odaugrott a dühöngőhöz, befogta a száját mind a két kezével, s haragosan förmedt reá.

— Hallgat ön mindjárt! S nem ordítózik olyan tele torokkal! Hát elment önnek az esze? Azt akarja, hogy bolondnak tartsák? Hát illik ez: egy tisztességes férjnek így kiabálni a feleségéről, hogy megszökött, azért mert nincs a szobában? No, drága multság volna, ha minden ember, valahányszor a felesége nincs a háznál, mindannyiszor kiszaladna az utcára, fellármázni a szomszédokat, hogy elszökött a feleségem, fogják meg, hozzák haza!

Az őrtült meg volt lepetve; elmeredő tekintettel bámult Leóra, s azt mondá:

— Ugye?

— Hát persze, hogy úgy! Hát illik ez öntől, kikiabálni magáról, hogy rászedett férj lett, s a feleségről, a leghívebb asszonyról a föld kerekén, hogy ő hűtelen?

— Igazán? Azt mondja ön is, hogy ő a leghívebb asszony a világon? De hát hol van ő most?

— Akárhol van, bizonyosan jó helyen van. Volt ő már öntől máskor is távol. Mikor katona volt ön és elhagyta, mert csatába kellett mennie, akkor nem féltette ugye? Mikor el volt fogva, s vinni akarták tőle erővel, nem ő mozdított-e meg önért egy félvilágot, hogy kiszabadítsa, s megint egyesülhessen vele? Hát mikor az egész földteke volt önök között; ön egy évig nem látta őt, s mégis olyan bizonyos volt a hűségéről, mint a mennybeli üdvösségről! Ezt mind elfelejtette már? Hát ki az a nő, akit ön félt? Egy háremhölgy? Egy kalandornő? Egy bérelt szerető? Micsoda? Óh, nem! Ugye? Hát mi? Egy szent! Egy hitvestárs! Vajh igen! Ugye? No hát legyen istennel, és ne lázongjon. Akárhol jár, legyen bizonyos, hogy ott is önért jár . . .

Most aztán már zokogott az örült keservesen, s elkezdte a kiszórt ágyneműket visszarakni helyükre; minden egyes darabot megcsókolva gyöngéden, mintha bocsánatot kérne tőlük az elkövetett sérelemért. Minden vánkost egyenkint arcához szorított gyöngéden.

— Igaza van önnek — suttogá Leóhoz. — Én nem vagyok eszemenél. Én rosszul tettem most. Megsértettem őt nagyon. Megérdemelném, hogy megvessen érte. Kérem, ne mondja ezt el neki. Ne beszélje el senkinek.

Aztán hozzátette suttogva:

— Ha haza fog jönni, egy szóval sem fogom tőle kérdezni, hogy hol volt. El fogja ő azt mondani úgysis! Meglássa ön, hogy mindent el fog mondani nekem.

És közben megvetette az ágyat.

— Milyen hideg lett ez az ágy! — nyöszörgé. Most azt teszem, . . . hogy belefekszem magam . . . megmelegítem a

számára, amíg megjön . . . hogy ne fázzék benne . . . olyan . . . nagyon . . .

Azzal összeroskadt eszméletlenül. Leó karjai fogták fel.

Ez a kitörés volt az utolsó küzdelme az életerőnek a megsemmisülés csodamunkája ellen.

Másnap, mikor meglátogatta Incét Leó, már az ágyban fekve találta őt.

Ki volt fogyva az élet olaja! A délceg hősnek nem volt annyi ereje, hogy el bírja az ágyat hagyni többé.

Keskeny kis nyoszolya volt. Egy ember számára szabva. Annak a legszélére húzódott ki a benne fekvő.

Mikor Leót meglátta, valami nyugodt boldogságérzet mosolya derengett át arcán. Inte neki, hogy üljön le ágya mellé.

Ápolói magukra hagyták őket.

Akkor megfogta Leó kezét, odavonta a keblére, s lassan, óvatosan leereszté azt oda, tenyerével lefelé fordítva.

Aztán örvendő mosollyal mondá:

— Nos. Érzi ön, ugye?

Leó érzett valamit. Azt, hogy alig dobogott már a szíve.

— Érzi ugye, az *ő* kezét itt a mellemen? Alszik, s altában megölelt. Önnek igaza volt, látja. Abban, amit tegnap mondott nekem. Hogy akárhol jár ő, ott is bizonyosan énérttem jár . . . Úgy volt . . . Még hajnal előtt hazajött . . . Úgy bevilágította az alakjával az egész szobát . . . Valami zöld ruha volt rajta, mint mikor a napsugár átszűrődik a szőlőlugas levelein . . . Soha sem láttam én olyan színt . . . Idejött csendesen az ágyához . . . Levetkőzött . . . Befonta a haját . . . Mintha aranyat meg selymet font volna össze . . . Imádkozott . . . Azután beszélt valamit; de az nem beszéd volt, hanem zene . . . Mégis megértettem. . . Ide hajolt hozzám, azt nézte, hogy alszom-e. . . Úgy tettem, mintha alunnám . . . Pedig a szemei ragyogását

éreztem a lehuny szempilláimon keresztül... Akkor megcsókolt, hogy felébredzen... Aztán odabútt mellém... Azt mondta, hogy milyen jól esik neki, hogy ilyen meleg ágyat talál... Ezt jól tettem... Meg volt vele elégedve... Nem kérdeztem tőle, hol járt... Egy szóval sem... Emlékeztem fogadásomra... Egyszer aztán ő maga kezdte el... Tudtam én azt... „Tudod-e, hol jártam én most?”... „Mondjad, édes.”... „Gondolod-e, kitalálnád-e, ahol én jártam?”... Nos, captain barátom, kitalálja-e ön, rájön-e arra gondolatra?... Ugye nem?... Én sem találtam azt ki... Akkor aztán megsúgta szépen... „Ott voltam a mi kis lakunkban odalenn... ahol kis fiúnk vár reánk... az isis és antipathes grottában, a veres és fekete korallokból épült lakásban... körülnézni, hogy elférünk-e abban mind hárman?... Elférünk mind a hárman!”...

Walter Leónak minden idegerejét meg kellett feszítenie, hogy a könny ki ne csorduljon szemeiből.

Viszi őt már magával az a fényes árnyék...

A beteg folytatá:

— Még többet is beszélt... Hogy a tengernek zöld firmamentuma van. Az is olyan, mint az égbolt... Akik látják megnyílni a kék mennykárpitot, azoknak megnyílik majd az a sötétzöld égkupola is... S az üdv sugára lesüt egész a tengerfenékgig, s a kagylók ragyognak benne, mint a drágakövek... Ott fogunk várni a mi világosságunkra... Oda jön le értünk az a fényes alak, akinek ő megfogadta, hogy úgy fog neki egykor visszaadni, oly tisztán, oly fehérén, mint ahogy oltára mellől elvett... Nem az óceán végtelen hulláma mos engem olyan tisztára, fehérre, hanem az ő végtelen szerelme...

Ezzel a szóval befelé fordult, megölelte a láthatatlan alakot és elaludt.

Másnap ismét meglátogatta őt Leó.

Mindennap egy évtized különbséget mutat arcán.

— Captain!... monda Leónak lankadozott hangon...
Mi nem utazunk már együtt messze... Nőm nagyon beteg... alig lélegzik már... Szívére teszem kezemet, s elszámolom az érütést... Negyven egy perc alatt.

Saját érverése volt az.

— Captain! Ön tudja azt jól, hogy nekünk kettőnknek van egy lelkünk... Nem olyan ritkaság ez... Hajdan, mikor könyvtárakban laktam, egész fóliánsokat olvastam olyan emberekről, akiknél kettőnek jutott egy lélek... Legtöbbnyire nő és férfi szokott lenni... de vannak esetek, hogy két férfi vagy két nő bír egy lélekkel... Néha ikertestvéreknél fordul ez elő... Rendes dolog az összenőtt ikreknél... Azoknak ugyanegy percben kell meghalniuk; mert kettőjüknek van egy lelkük... Így volt az újszónyi összenőtt ikerleányoknál... így a sziámi ikertestvéreknél.

Az örültek szeretik kedvenc rögeszméiket tudományos idézetekkel támogatni.

— Nekünk is kettőnknek van egy lelkünk... — folytatá a kór. — Amint kedvesem szíve utolsót dobban: az enyém is megáll... Hol járunk most, captain?... Adja ön ide a térképet.

A beteg kiterjeszté ágya fölé a térképet, s elaszott kezének ujjával keresett rajta valami helyet.

— Itt van, captain... Ez itt a Wight-sziget... Ez itt a Brighton Cliff... Mikor e kettő közé érünk, ottan van nekünk az otthon... Messze még odáig?... Még hús mérföld a számítás szerint... Akkor holnap már helyben leszünk...

Leó nem tudta kiállani e szavakat: félrefordította arcát.

— Figyeljen rám... captain... ne érzékenykedjék... Mit tesz az?... két utazóval kevesebb; semmi más...

Nem nem . . . bocsásson meg . . . Ön minket nagyon szeretett mind a kettőnket . . . Legyen áldva érte. Ön minket szalutáltatni fog ágyúlövessel, félárbocra felhúzott lobogóval s aztán, mikor egyedül lesz, nem látja senki, akkor meg fog siratni . . . Legyen boldog az életben! Most arra kérem önt, hogy amint halva leszünk, mindkettőnket göngyöltessen ugyanazon darab vitorlába; lábainkhoz varrasson egy ágyúgolyót . . . de az ő arcát ne varrassa oda a vászonhoz tengerész szokás szerint, azt ne érje semmi sértés . . . e szép Madonnarcot! . . . És azután, mikor a Wight-sziget nyugati csúcsa és Brighton Cliffe közé ér a hajó, ott bocsátasson le bennünket a tengerbe . . . hadd menjünk haza a mi kisfiúnkhoz, . . . aki mireánk vár . . . Good-bye captain . . . üdvözölje nevünkben mindazokat, akik rólunk megemlékeznek . . . A mi kis vagyonom maradt, osztassa ki azok között . . . akiknek valami bánatuk van . . . Holnap, ha eljön ön ismét, egymás mellett fekvé fog bennünket találni . . . csendesesen . . . szóltanul . . . Talán addig sem tart . . . Már alig ver a szíve . . . Serena! . . . Abszol-e? . . . Melyikünk . . . öleli meg . . . a másikat . . . utoljára? . . .

Ezzel megszűnt dobogni egy nagy nemes szív, mely nagy erényeiért nagy jutalmakat vett, nagy botlásaiért nagyon megszenvedett . . .

Hibája is az volt, ami az erénye: — *férfi volt, s asszonyt szeretett.*

Walter Leó barátjának adott ígését híven beváltá.

A holttestet egy ólomkoporsóba záratta le, s azt maga vitte el vasúton Hamburgig; ott hajót bérelt a számára, s elszállítá azt a csatornán keresztül egész a Wight-szigetig. Csak Helene kísérte őt, és fia még.

Ott, a Brighton Cliffe láttávolában felhúzatta a félárbocra a lobogót, hat lövést adatott az ágyúkkal, s azzal lebocsáttatá az ólomkoporsót barátja hűlt tetemével: — hadd keresse fel kedveseit az isis és antipathes tündér grottájában.

— — — — —

Higgyük, hogy rájuk talált! . . .

JEGYZETEK

R Ö V I D Í T É S E K

- BpSz Budapesti Szemle
 HhM Jókai Mór hátrahagyott művei. 1—10. k. Bp. 1912.
 Hon A Hon.
 JKK a jelen kritikai kiadás
 Mikszáth Krk Mikszáth Kálmán összes művei kritikai kiadása. Bp. 1956. —: Jókai Mór élete és kora. 18—19. k.
 NK Jókai Mór összes művei. Nemzeti kiadás. 1—100. k. Bp. 1894—98. — Enyim, tied, övé: 47—48. k. 1896. I. k. 253 l.; II. k. 242 l.
 OSzK Országos Széchényi Könyvtár
 sh. az 1875-i kiadás nyilvánvaló sajtóhibái [szögletes zárójelben] a sajtó alá rendező kiegészítései

SZÖVEGVÁLTOZATOK

(A regény szövegváltozataira vonatkozó általános megállapítások, útmutatások az első kötet jegyzeteiben találhatóak, a kiadásokra, keletkezésre és irodalomra vonatkozó résszel együtt.)

Lap: Sor:

- 8 : 10 I-ső osztályú (Hon: első osztályú)
- 10 : 8 egyszerű lesimított (NK: egyszerűen lesimított)
- 11 : 2 tudomásuk (NK: tudások)
- 12 : 28 Most *megelevenül* (NK: Most elevenül)
- 14 : cím A hívott könyvek (Hon: A hívott könyvek)
- 15 : 9 belekeverődött (Hon: bele keverődött)
- 20 : 8 ha az! Egyszerre (NK: ha azt egyszerre)
- 25 : 2 grófnőnek híják (Hon: grófnőnek hívják)
- 13 miután *e* felfedezés (NK: miután *a* felfedezés)
- 26 : 21 a hivatali buzgalmon (Hon: a hivatalbuzgalmon)
- 23 Hanna grófné (NK: Hanna grófnő)
- 30 : 27 *a* megváltó nélküli (Hon: Megváltónélküli)
- 31 : 24 mályvavirágszín (Hon: mályvavirágszín)
- 32 : 27 megjelent, *mint egy angyal*, mint egy legendai hős (NK: megjelent, mint egy legendai hős)
- 33 : 25 öregbítette. Kamatot (NK: öregbítette, *kamatot*)
- 41 : 19 Székesfehérvár (NK: Székesfejérvár)
- 31 augusztus 20-án (1875; NK: augusztus 20-ikán)
- 46 : 18 nem bír visszatartani (NK: nem bír visszatartani)
- 32 *mert kezét szorítani* (NK: *kezet mert szorítani*)
- 48 : 16 szabadságharcot úgy vitték végig (Hon: szabadságharcot úgy vitték végig)
- 49 : 17 a süvegét *a* kezében hordja (Hon: a süvegét kezében hordja)
- 21 de abba van (NK: de abban van)
- 32 most jönnek a „Kis Pipá”-ból (NK: most jönnek *ki* a „kis pipából”)
- 51 : 23 vendéglői szállására (NK: vendéglői szállásra)

Lap: Sor:

- 53 : 2 a hórihorgas, akinek (NK: a hórihorgas, kinek)
23 egy spicli német (NK: egy német spicli)
- 55 : 17 kavicsal (H; 1875: kövccsel)
- 56 : 8 idomította azt ki viaszból (Hon: idomította azt viaszból)
- 57 : 17 ki fogja egyenlítőzni (NK: ki fogja egyenlíteni)
- 59 : 29 mik olyanok (NK: melyek olyanok)
- 61 : 1 — Önben van vetve (NK: Önbe van vetve)
15 a legkomolyabb (NK: legkomolyabb)
32 harcoltak (NK: harcolták)
- 63 : 13 fiaskót csinált (NK: fiaskót csinál)
- 67 : 2 Sámsoni Lenci (NK: Sámson Lenci)
- 68 : 1 mégis csak megtudta (NK: csak mégis megtudta)
24 vagyona harmadával (NK: vagyona egy harmadával)
- 75 : 8 hazájában sokszor fordul elő (NK: hazájában gyakran fordul elő)
16 kevesebb tanulmány kell (Hon: kevesebb tudomány kell)
- 76 : 3 Ő érezte a legjobban (Hon: Ő érezte azt legjobban)
- 77 : 10 tárt karokkal várta (NK: tárt karokkal zárta)
29 kereshették volna már (Hon: kereshették már)
30 nagyságos (NK: a nagyságos)
- 79 : 10 Magyarországon ötért adnak (1875: Magyarországon tért adnak — sh. — NK: Magyarországon ötért adnak. (Akkor így volt.))
- 83 : 6 hatott ki még (NK: hatott még)
15 végzetetlen időkig (Hon: végtetlen időkig)
- 86 : 3 forog már felőle (NK: forog már belőle)
- 87 : 25 fehérrel van hímezve (NK: fehérrel volt hímezve)
- 88 : 25, 30 monda (NK: mondd)
- 90 : 1 élményeid (NK: élményeid)
3 stratégiai ismeretdből (NK: stratégiai ismeretből)
10 egyházpolitikai dogmatikai (NK: egyházpolitikai dogmai)
34 egész életére (NK: egész életedre)
- 91 : 25 monda (NK: mondd)
- 92 : 4 fölemelt (NK: felemelt)
- 94 : 1 Ince elpirult. Találva volt. Nem a (Hon: Nem a)
- 96 : 19 sem hajadonságot (1875: sem nőtlenséget)
- 97 : 28 elődöd árnyékától (Hon: elődök árnyékától)
- 100 : 17 hova (H; 1805 : hová)
- 101 : 27 kieszközölte már számdra a helyet (NK: kieszközölte már a helyet)
- 102 : 16 halovány (NK: halavány)

Lap: Sor:

- 103 : 22 hitelezői kielégíteni (NK: hitelezői kielégítésével)
104 : 25 forintjukat (NK: forintjokat)
107 : 25 a halál fenyegető (Hon: a halál fenyegeti)
108 : 3 *hogy léphessen egy férfi egy hölgy elé* (NK: *hogy egy férfi egy hölgy elé léphessen*)
25 tenger aluli (NK: tenger alóli)
34 üdvözlőt (NK: üdvözlőt)
112 : 7 *hogy őt* azzal meglepje (Hon: *hogy azt* azzal meglepje)
113 : 14 dolgozni kell. *A fáért* (Hon: dolgozni kell *a fáért*)
117 : 30 dobszónál *összeesküszik* (NK: dobszónál *esküvőt tart*)
120 : 27 Chung a Tunghoz (Hon: Chund a Tunghoz)
122 : 8 – Megvan. – Hála (NK: – Megvan, hála)
123 : 2 gond volt *ez* (NK: gond volt *az*)
8 azt fogja vele *elismerni* (NK: azt fogja vele *beismerni*)
128 : 22 Győzi a küldöttségeket (NK: *Alig győzi* a küldöttségeket)
130 : 2 *hogy megmelegednének* (NK: *hogy melegednének*)
134 : 13 meglátni *mademoiselle Belle Ange-t* a színpadon (NK: meglátni a színpadon)
135 : 11 *arany is összegyűlt* (NK: *arany is gyűlt össze*)
136 : 13 hüszelte magát (Hon: hüszelte magát)
137 : 10 *dudai lelkészakban* (NK: *budai lelkészakban*)
29 *Hogy már Belle Ange* (NK: *Hogy monsieur Belle Ange*)
Hon: *Hogy mad. Belle Ange*)
141 : 23 *amelyen Serena utazik! Hanem hisz azóta sok megváltozott.*
Ő is elfogadta (NK: *amelyen Serena utazik! Ő is elfogadta*)
143 : 16 monda (NK: *mondá*)
149 : 28 *szándokát* (NK: *szándékát*)
151 : 25 panorámát tárja *fel* elé; (NK: panorámát tárja *elé*)
157 : 11 kitalálhatja, miért volt (NK: kitalálhatja, *hogy* miért volt)
165 : 19 csodatüneteménycivel (H; 1875: csodatüneteménycivel)
168 : 20 melyek ablakai (NK: *melynek ablakai*)
169 : 16 Meg kellett benne (Hon: Meg kellett *a benne*)
170 : 24 leült a szőnyegre (NK: leült a *szőnyegére*)
171 : 14 gondolata támadt (H; 1875: *gondolatja támadt*)
172 : 13 *ha a delejtű északmutató hegye egy más delejtű* délsarkát keresi,
ugyanakkor a délmutató vége *egy harmadik* éjsarkához közelg
(NK: *ha a delejtű délsarkát keresi, ugyanakkor a délmutató vége az éjsarkához közelg*)
176 : 1 ne intézzen *ön* hozzám (NK: ne intézzen *hozzám*)
3 *paradicsomában még találkoznak* (NK: *paradicsomában találkoznak*)

Lap: Sor:

- 176 : 12 *alá volt húzva* (NK: *volt alá húzva*)
179 : 11 *női becsületéért* (Hon: *női becsületéért*)
19 *vehette észre Ince mindannyiszor* (NK: *vehette észre mindannyiszor*)
180 : 5 *lehetett juttatni* (1875: *lehetett uttatni* — sh. —)
183 : 12 *„négy táncosnő-ház”* (Hon: *„négy táncosnősház”*)
184 : 23 *de Fatiméhez sem tér vissza* (NK: *de Fatime sem tér vissza*)
187 : 31 *hogyan a zárfelnyitás* (NK: *hogyan zárfelnyitás*)
188 : 25 *(Bátran utánam lehet jönni* (NK: *Bátran be lehet jönni*)
190 : 3 — *Mind összepiskolod* (NK: — *Összepiskolod*)
selyemruhákat. Pörölt reá (NK: *selyemruhákat, pörölt reá*)
22 *szobahosszat* (Hon: *szobahosszat*)
191 : 7 *pincekocsmába* (NK: *pincekorcsmába*)
26 *vöröshagymával* (NK: *vereshagymával*)
194 : 25 *megjuhászodott* (NK: *megjuhászkozott*)
198 : 3 *mentül* (NK: *mentől*)
6 *enmegaláztatásom* (NK: *önmegaláztatásom*)
9 *láthatja ön, mekkora mélység* (NK: *láthatja ön, milyen mélység*)
11 *minél előbb* (NK: *minél előbb*)
200 : 1 *egy bankjegyet* (NK: *egy százas bankjegyet*)
203 : 24 *lehengerőzött* (NK: *lehengerőzött*)
206 : 19 *szabad egy más férfi* (NK: *szabad egy férfi*)
208 : 12 *most jön a* (NK: *most jött a*)
15 *e végzetes* (NK: *a végzetes*)
215 : 1 *ezen a fatális* (Hon: *ezen fatális*)
217 : 24 *senkinek adása maradni* (NK: *senkinek adós maradni*)
25 *a törvényszék Hanna számára* (NK: *a törvényszék számára*)
218 : 3 *kezében volt a kalapja* (NK: *kezében volt kalapja*)
220 : 6 *Jeges-tengerre* (mindenütt: *jeges tengerre*)
15 *magánlevelet kell megírnia*, (Hon: *magánlevelet kell addig megírnia*)
221 : 21 *amit a mezőn* (Hon: *amit mezőn*)
222 : 25 *És ezt még ne* (Hon: *És még ne*)
223 : 8 *lehet, hogy éppen kiszámított* (NK: *lehet, hogy kiszámított*)
225 : 26 *Láthatlan* (NK: *Láthatatlan*)
227 : 12 *hogyan neki levelet* (NK: *hogyan őn neki levelet*)
229 : 14 *szemeit Fatimére meresztve* (NK: *szemei Fatimére meresztve*)
28 *amivel az őt* (NK: *amivel őt*)
230 : 1 *erőtetés* (NK: *erőltetés*)
231 : 22 *csiklándozva* (NK: *csiklandozva*)

Lap: Sor:

- 232 : 9 dühvel (1875; NK: dühhel)
235 : 25 az orvossal *együtt* a lépcsőkön (NK: az orvossal a lépcsőkön)
236 : 9 bebocsátatá (NK: bebocsáttatá)
239 : 2 — Aztán meg unom már (NK: — Aztán megunom már)
27 Most *azt* képzeli (Hon: Most képzeli)
241 : 15 Ha *azt* ember (NK: Ha az ember)
30 a maguk követségeihez (NK: a maguk követségeikhez,)
242 : 21 *fürגע* (NK: fürge)
22 Hajadonfőtt járt (Hon: Hajadon fővel járt)
24 Megérkezése napján (NK: Megérkezési napján)
243 : 28 eléje jött (NK: eléje jött *Leónak*)
250 : 8 Álomból költem fel (NK: Álomból keltem fel)
253 : 2 odabútt mellém (NK: odabútt mellém)
13 veres (Hon: *vörös*)
korallokból épült lakásban (Hon: korallokból épül lakásban)

TÁRGYI ÉS NYELVI MAGYARÁZATOK

Lap: Sor:

- 5 : cím *A cseh Svájcban át c.* fejezetben a találkozás körülményei Áldorfai és Hanna között, valamint a vasúti szerencsétlenség leírása nagyon hasonlít a *Nincsen ördög* (1891.) c. regény A néma gyermek és A fekete Isten c. fejezeteihez, sőt a következő fejezet a Walter Leó–Ince találkozásának mása. (NK 3–28.)
- 8 : 12 *primus occupator* — első helyfoglaló
 22 *katedrale* — katedrális; székesegyház
 30 *retúr gázolt* — visszafelé menet lépett rá
- 9 : 12 *salvus conductus* — menedéklevel, oltalomlevél
 13 *Magyar Kronland* — a magyar korona tartománya
 29 *saisi fátyol* — Saisi, alsó-egyiptomi városról elnevezett titokzatos lepel, amely az egyiptomi papok szerint a legfőbb szentséget takarta az illetéktelenek szeme elől
- 12 : 5 *Ez az Ossian, Ossian! Ugyanaz a hajó, mely alatta törést szenvedett, melynek ronszába Serena elmerült.* — Jókai itt már nem jól emlékszik a hajó nevére, mert az I. kötet végén Water Nymph-ről beszél.
 32 *steamer backbord* — a gőzhajó bal oldala
- 14 : 23 *tender* — szerkocsi
- 18 : 6 *jött a draisinen lovagolva* — kézi erővel működő vasúti hajtányon
- 20 : 14 **NB. NB.** — (nota bene) Jegyezd meg! Megjegyzés a szövegben vagy beszédben, azon a helyen, amelyre különösen rá akarjuk irányítani a figyelmet.
 20 *signalement* — itt: jelentés
- 23 : 25 *Hauptpolizei-Direction* — rendőrfőigazgatóság
 26 *Landesgouvernement* — országkormányzáság
 27 *Hradzsín* — Prága várnegyede
Generalkommando — főparancsnokság
 28 *Sectionschef* — minisztériumi osztályfőnök
 33 *Damoklész kard* — D. i. e. 400 körül II. Dionüsziosz szüra-

Lap: Sor:

- kuszai kényúr kegyeltje volt. A monda szerint feje fölé lószőrszálon kardot függesztett, s ez alatt lakomázott; így figyelmeztette magát a kényúr kegyének és az életnek mulandó voltára.
- 25 : 15 *mésalliance* — nem egyenlő rangúak közötti házasság
19 *cavalier* — lovag
21 *Schindel sind auf dem Dach* — zszindely van a háztetőn
26 : 25 *declarans* — kihirdetett, nyilvánosságra hozott
27 *Schmerling* — Sch. Anton (1805—1893) osztrák államférfi, aki Bachot követte, az osztrák császárság központosított alkotmányát dolgozta ki, ebbe Magyarországnak is követeket kellett volna küldenie, de erre az ország nem volt hajlandó, s ez 1865-ben Schmerling bukását okozta.
- 27 : 13 *alterál* — nyugtalanít, befolyásol, zavar
28 : 24 *zsidóváros, Altneu* — Prága történelmi nevezetességű helyei
façon de parler — beszédmód, szólásmód
31 *Allons donc!* — Ugyan kérem! Csak nem képzeli!
29 : 5 *csinálták a honneuröket* — franciás kifejezés; ők vettek részt a házigazda fogadási szertartásán, hajlongtak, bókoltak
30 : 32 *blagueur* — hencsegő, nagyzólo
32 : 25 *portfeuille* — pénztárca, irattárca
34 : 23 *nonchalance* — hanyag előkelőség, nemtörődömség
24 *shocking* — illetlen, bántó, sértő
35 : 15 *pumpernikkel szelet* — durva fekete kenyér, kétszer darált, de meg nem szitált, korpás rozsból; vagy: finom mandulából és citromszeletből készült sütemény. Jókai az *Útiképek*ben is leírja ez ételt. (*Életemből*. I. k. 426—27.)
25 *Shuselka nam posnye* — helyesen: Šušelka nám pšče, Z té německé ríše (S nekünk írta abból a német birodalomból.) Havliček—Borovský egyik ismertté lett verse. (Jókai verset írt róla. *Kakas Márton költeményei*. 1862. 162.)
36 : 12 *tolpats* — ügyetlen, fajankó
14 *Rieger F. L.* — cseh politikus, a pánszlávizmus híve, a dualizmus ellenzője
37 : 17 *Teyn-templom*—Prága Óvárosában Podjebrád György építtette 1460-ban, történelmi értékű szobrokkal, faragásokkal
23 *manicheus* — az óperzsa és a keresztény vallásból keveredett tanítás követője
sabbathianus — szombatos vallásfelekezeti
iconomachus — (szent)képpromboló
29 *Ziska* — Z. János (1360—1424) a huszita taboriták vezére, a

Lap: Sor:

- cseh nemzeti egység harcosa, Zsigmond magyar király ellenfele. Halálának évnapja: október 11.
- 37 : 33 *ultrák primipilusai* — szélsőséges politikai nézetek előharcosai
34 *Fehérhegy* — Prágától északnyugatra, történelmi nevezetességű hely
- 38 : 8 *policei* — (policáj) rendőrség
14 *medicina peior morbo* — az orvosság rosszabb a betegségnél
- 39 : 29 *dahomei szultán* — Dahomey a Francia Közösséghez tartozó autonóm köztársaság Nyugat-Afrikában
- 40 : 22 *cicerone* — idegenvezető
- 41 : 13 *Baedeckeren elkövetett plágium* — Karl Baedeker (1801–1859) német író és könyvkiadó, tőle kapta nevét a kiadásában megjelent útikönyv
- 42 : 5 *wünsch wohl gespeist zu haben* — egészségre!
8 A Hradzsiban van a Theresianum, a nőnevelő intézet is, melynek Hanna is tagja.
- 43 : 26 *dígginsek* — aranylelőhelyek
31 *ázsó* — felár, felpénz, értéktobblet a különböző pénzcnemek váltásánál
33 *pesti takarékpénztár* — a Pesti Első Takarékpénztár, amelyet 1840-ben alapítottak
- 44 : 30 *Poppaea* — Néró római császár felesége
- 45 : 6 *etűd* — tanulmány, előadási darab, gyakorlat
10 *Ole Bull* — híres norvég hegedűművész (1810–1880)
18 *taburet* — tábori szék, alacsony, támla nélküli szék
25 *Gott erhalte unsern Kaiser* — Isten tartsd meg a mi császárukat
Az osztrák himnusz kezdő sora.
- 48 : 9 *Egy napot időzött Bécsben* — L. Teleki Lászlóra vonatkozó adatokat
- 49 : 10 *túri süveg* — a Bach-korszak után, a 60-as évek elején az idegen elnyomás elleni tüntetésképpen az addig tiltott magyaros viseletbe öltöztek, így jött divatba a túri süveg és a *csáti bot* is. (Vajda János már gúnyosan szól erről cikkeiben és verseiben is; l. *Credo*)
- 51 : 30 *famacska* — csizmalehúzó kis szék, amelybe a csizma sarka behelyezhető
33 *providentiális* — gondviselészerű
- 53 : 1 *rencontre* — találkozás, összeütközés
23 *Hübner van a dolognak* — megvan az oka. Johann Hübner (1668–1731) német pedagógus mindenre talált okot, magyarázatot könyvében; innen az elnevezés.

Lap: Sor:

- 55 : 18 *Orsini bomba* — Orsini Félix 1858-ban bombamerényletet követett el III. Napóleon francia császár ellen
- 57 : 32 *Sisera had* — Sisera bibliai alak. (*Blérák könyve* 4.)
- 60 : 16 *temesvári ütközet* — 1849. aug. 9-én
- 25 *Malibran* — Maria Felicita (1808–1836) világhírű spanyol alténkesnő
- 61 : 13 „*komité*” — bizottság, választmány; itt a Nemzeti Színház vezetéséről van szó. Jókai maga is tagja volt a választmánynak, s tevékeny munkásságot fejtett ki benne. (L. Takáts Sándor: *Jókai Mór politikai beszédei*. Bp. 1925. I. k. CXII–CXIII., valamint Pukánszky Kádár Jolán: *A Magyar Nemzeti Színház története*. Bp. 1938. 193.) Itt is található egyezés Jókai és Áldorfai életadatai között.
- 62 : 34 *Jeremiás herceg* — (1830–1893) Bonaparte Napóleon öccsének unokája
- 66 : 18 *Guy Facques puskaporos összeesküvése* — Guy Facques angol nemes (1570–1606), aki a parlamentet és a királyt fel akarta robbantani, de az összeesküvést elárulták, s őt kivégezték
- 67 : 7 *subscust csinál* — suskus; nem tiszta dolog
- 14 *picula* — tízkracjáros ezüstpénz; később: fillér, garas
- 16 *mikor audiencián volt a császárnál, megesküdött, hogy semmi mozgalomban sem fog részt venni* — Ez az eset Teleki Lászlóval történt. Egyébként Jókai is megfigyelés alatt állott, mint Áldorfai. „Az a gyanú merülvén fel, hogy Jókai politikai ügyekben külföldiekkel levelezget, a titkos rendőrség a Jókaihoz írt külföldi leveleket felbontotta.” (Takáts i. m.)
- 68 : 22 *szétosztatják az országgyűlést* — 1861. aug. 22-én történt
- 33 *a kizárt alkotmányos képviselőt ünnepélyes körmenetben éneklé végig az utcán a nemzeti himnusz* — valóban megtörtént eset, Jókai maga is szónokolt egy ilyen alkalommal, beszéde nyomtatásban is megjelent. (Wodianer 1861.) A *Szerelem bolondjaiban* is hasonlóan ír egy ilyen tüntetésről. (JKK 56.)
- 69 : 14 *Rule Britannia* — Uralkodj Britannia; az angol nemzeti himnusz kezdő sora
- 15 *Hail Columbia* — I. I. k. 241 : 2
- Bozse Carja Chrani* — *Isten óvd a cárt!* az orosz cári himnusz kezdő sora
- 70 : cím: *A hang a tenger alul* — c. fejezet eleje sokban egyezik a *Szerelem bolondjai* Egy nagy férfiú gálában c. fejezetének egyes részleteivel (JKK 49. kt.)
- 2 *kontumácia* — megbüntetve engedetlenségért

Lap: Sor:

- 70 : 5 *Amint az osztrák kormány a provizóriumot kihirdette Magyarországon* — 1861-ben meghiúsultak az uralkodó házzal folyó tárgyalások, s ekkor lépett életbe az „átmeneti állapot”, amely a nyílt reakció folytatása volt
- 7 *municipium* — törvényhatóság, önkormányzatú város
- 71 : 10 *őxczellencija* — őnagyméltósága, őkegyelmessége; régi cím és megszólítás
- 11 *in partibus infidelium* — a hitetlenek tartományaiban. Célzás arra a püspöki szokásra, amikor az egyházmegye nélküli püspökök olyan tartományok uraivá nevezettek ki, amelyek a hitetlenek kezében voltak.
- 23 *ultramontán* — szélsőségesen klerikális, pápapárti
- 73 : 20 *neutrális* — semleges, közömbös
- 74 : 9 *Lammermoori Lucia* — Donizetti operája, nálunk 1848. márciusában mutatták be
- 17 *Minden pálya dicső, ha belőle hazádra derül fény.* — Kölcsey Ferenc: *Versenyemlékek* c. epigrammáinak IV. darabja. (*Összes Művei*. Bp. é. n. Franklin-Társulat 135.)
- 76 : 13 *contremine* — áresésre alapozott tőzsdei spekuláció
- 16 *Az árbochoz kell-e kötözni Odisszeust, mikor a szirének énekelnek?* — az Odisszea szerint maga Odisszeusz adott erre parancsot, hogy el ne csábíthassák, és folytatni tudja útját
- 18 *Ulysses* — Odisszeusz más néven
- 20 *hesperidák* — Atlasz és az Éj leányai, akik a hitrege szerint a távoli nyugaton az aranyalmát termő fát őrzik
- 77 : 26 *Lincoln* — L. Ábrahám (1809–1865) az Egyesült Államok elnöke 1860-ban, aki a rabszolgaság ellen küzdött, hadat viselt a déli, rabszolgatartó államok ellen.
Lincolnnak felajánlani szolgálatomat. — Történelmi tény, hogy Amerika Észak–Dél háborújában több magyar emigráns harcolt a rabszolgafelszabadítók oldalán. Jókai más regényében is felhasználja ezt a motívumot, pl. a *Szerelem bolondjaiban*, ahol Harter Elemér vesz részt a potomaci csatában. (L. JKK 299. kk. és 446. kk., valamint a Jegyzetek 5. pontját, 473. és a tárgyi magyarázatokat, 295 : 1)
- 79 : 1 *General Scipio Africanus* — az „Afrikai” melléknévvel kitüntetett római hadvezérre gúnyképpen utal itt Jókai
- 27 *praecipitál(ódik)* — kicsapat (kristályt)
- 28 *experimentator* — kísérletező
- 80 : 21 *Arany Sas* — Jókai sokszor említi, korábban nevezetes hely volt
- 27 *Garibaldi* — Giuseppe (1807–1882) a legendás hírvő olasz

Lap: Sor:

- szabadsághős, aki összeköttetésben állott a magyar szabadságharcosokkal is
- 81 : 14 *cheppewas* — (helyesen: chepewyan) Közép-Kanadában élő indián törzs
- 82 : 5 *majd hoz neki puskát* — Türr Istvánról szóló ilyen népdal
19 *bis auf Weiteres* — a továbbiakig, a további intézkedésig
- 84 : 4 *arcvonalnak konfigurációján* — az arcvonások alakulásán
32 *sommitásait* — legelőkelőbbjeit
- 85 : 6 *choquirozás* — megbotránkoztatás
11 *marciális* — katonás
achillesi fű — Achilles görög mondai hős; szép férfi
27 *financier* — pénz(ügyi)ember
- 86 : 27 *Velebit* — a Karszt egyik hegylánc
30 *Daliborka* — Dalibor cseh lovagot lázadás miatt 1498-ban a prágai vár egyik tornyába zárták, itt halt meg éhen. Innen a torony neve. Smetana operát írt e történetből.
- 88 : 23 *flosculus* — szóvirág, díszítő nyelvi fordulat
- 89 : 4 *jour fixe* — fogadónap
- 90 : 7 *Regulusi ridegséggel* — Regulus római hadvezér és konzul, aki a punok kezébe került. A karthágóiak azzal engedték vissza Rómába, hogy szólítsa őket megadására. Ő azonban otthon még inkább feltűzelte polgártársait, s visszatért a punokhoz, a biztos halálba, de szavát megtartotta. Jókai hozzá hasonlítja Áldorfai állhatatosságát.
- 91 : 2 — *Negyven esztendőös vagyok* — mint Jókai 1865-ben
- 92 : 15 *kihirdette a választásokat az országgyűlésre* — Jókait a siklósi kerület jelöli
25 *ezúttal nem volt egyhangú a választás* — mint a Jókaié. 1861-ben egyhangúan, 1865-ben szótöbbséggel lett képviselő.
- 94 : 18 *Vogue la galère!* — Kész! Bármi történjék, előre! Francia szólás.
- 97 : 27 *pirruszi győzelem* — Pürrosz, Epirusz királya úgy győzött a rómaiak ellen, hogy csaknem belepusztult az ő hadserege is
- 99 : cím „Never more.” — E szókapcsolat nagyon emlékeztet Poe *Hollójának* refrénjére, amely az időben közismert volt
8 *Behring-út* — Behring Vitus (1680–1741) dán hajósról elnevezett szoros Észak-Amerika és Kelet-Ázsia között
18 *praestigium* — tekintély, varázs
- 100 : 14 *impetrált* — elnyerhető, betölthető (hely)
- 101 : 20 *épouseurök* — hozományvadászok
- 102 : 7 *törökbuza* — tengeri, kukorica

Lap: Sor:

- 102 : 8 *polenta* — kukoricalisztból készült eledel
- 103 : 9 *Mars-mezői löversenyén* — a Champ de Marsra máshol is utal Jókai, pl. a *Véres kenyérben* (NK 40.)
- 14 *von und zu* — német nemesi nevek kettős járuléka
- 104 : 6 *antidotum* — ellenszer
- 24 *lázsiás* — a tallér népies neve a XVIII. sz. végén
- 105 : 18 *noblesse oblige* — a nemesség kötelez
- 108 : 24 *expialva* — vezekelve, jóvátéve
- 110 : 13 *dimissoriális* — az egyház(jog)ban az elbocsátó levél
- 22 *konvertita* — hitet változtató, más vallásra térő
- 23 *rekonvertita* — ismét az eredeti vallásra térő
- 25 *habeat sibi* — legyen meg az akarata. Idézet a bibliából.
- 111 : cím: *consors* — társ, üzlettárs
- 113 : 20 *Ince az ellenzék padjain ül* — mint Jókai
- 23 *memento mori* — emlékezz a halálra
- 116 : 22 *favori(s)* — oldalszakáll
- coteletti(e)* — barkó, oldalszakáll
- 117 : 34 *Az ezred leánya* — Donizetti egyik operája, Pesten 1848 áprilisában mutatták be
- 118 : 20 *Penelope-szoknya* — Penelope Odisszeusz felesége, aki míg férje haza nem tért bujdosásából, úgy játszotta ki ostromló kérést, hogy apósa szemfedőjét kezdte el szőni, de sohasem készült el vele, mert amit nappal készített, azt éjszaka felbontotta. Itt a lassan készülő szoknyára céloz Jókai.
- 25 *elővette a kávéalmot* — ehhez hasonló jeleneteket öröklít meg Jókai a saját életéből *Emlékek a szabadságharcról* c. írásában (HhM V. k. 49.)
- 119 : 4 *fulminans filippika* — heves szónoklat; Demoszthenész (i. e. 384–322) athéni államférfinak Fülöp makedón király ellen mondott beszédei után
- 120 : 6 *havaría* — a hajón való szállításból eredő kár
- 21 *szidáni ikerpár* — (1811–1874) köldök fölött összenőtt ikerpár, két nővérrel kötöttek házasságot, amelyből 18 gyermek született. Jókai verset írt róluk. (*Költemények*. NK 57–62.)
- 122 : 6 *tűfokon keresztülbújni* — a bibliából vett hasonlat, mely szerint könnyebb a tevének a tűfokán (városkapun?) keresztülbújni, mint a gazdagnak a mennybe jutni. (Máté XIX. 23–24.) Kárpáthy Zoltán, aki „zsidóul” is tud, így fordítja ezt a szöveget: „A szentírás szavaiként sokkal könnyebb a hajókötélnek a tű fokán keresztülmenni, mint a gazdagnak a mennyországba jutni.” JKK I. k. 260.

Lap: Sor:

- 122 : 21 *jockey-klub* — lovaregylet, az előkelők kaszinója
- 123 : 24 *praesentz-mark* — a jelenléte igazoló jegy, amely után jelenléti díjat fizetnek
- 30 *corollarium* — olyan tétel, amely az előzményekből szükség-szerűen következik
- 125 : 1 *contestatio* — bizonyítás, tanúsítás
- 8 *Et capram, et caules. Tout est gagné, même l'honneur!* — A kecske is jóllakik, a káposzta is megmarad. Minden megmentve, még a becsület is. Szellemes kiforgatása I. Ferenc francia király mondásának, amely szerint „minden elveszett, de megmentettük a becsületet”.
- 126 : 28 *vasút-entreprise* — vasútállalkozás
- 31 *nem tudják, mit cselekszenek* — Lukács XXIII. 34.
- 128 : 12 *Au contraire!* — ellenkezőleg
- 14 *immigrál* — bevándorol
- 131 : 22 *tour des mains* — kézforduló, táncfigura a francia négyesben
- 132 : 1 *mint Jónás prófétát* — a bibliai Jónásról csodálatos történetek szólnak, pl. hogy egy cethal gyomrában kelt át a tengeren. E képre utal Jókai.
- 15 *aerugo nobilis* — nemes patina
- corynthi érc* — Korinthosz ókori görög városról kapta nevét. Az ókori leírások szerint a város leégésekor a házakban levő nemesfémek összeolvadásából keletkezett az ércréteg.
- 25 *malabári sziget* — Malabar India délnyugati partvidéke
- 133 : 20 *Fortunio dala* — Offenbach (1819–1880) a *Friquette* c. darab betétként írta, s ezzel aratta első nagy sikerét Párizsban
- 134 : 31 *decentia* — illemtudás
- pli* — szokás, engedékenység, hajlékonyság
- 135 : 31 *causeuse* — kettős karszék
- 136 : 15 *Hanna grófnő egy csomó jelmezképet tartott ölében* — hasonló jelenetet találunk a *Fekete gyémántok*ban: A harminchárom-féle asszony c. fejezetben
- 137 : 31 *à peu près francia márkí* — körülbelül francia ögrgrófi
- 140 : 18 *kanonizálnak* — szentté avatnak
- 27 *parbleu!* — teringettét!
- 141 : 15 *Philemon és Baucis* — hűségükről híressé vált ókori mese-alakok, a hitvesi hűség szimbólumai
- Herman és Dorothea* — Goethe híres idillikus elbeszélő költeményének címe és főalakjai
- 16 *Odenatus és Zenobia* — palmirai királyi házaspár, akiknek története a középkorban kedvelt volt

Lap: Sor:

- 141 : 16 *Aben Chamot és Yota* — mór lovag és szép nője. Jókai költeményt írt róluk. (*Költemények*. I. k. 267—71.)
- 143 : 10 *c'est tout ?* — ennyi az egész ?
18 *Valga me Dios!* — Óvjon Isten engem!
- 145 : 31 *niobei arc* — Niobe — az ókori monda szerint — gyermekei szépségén való elbizakodottságában megsértette Apollont, s ez lenyilazta gyermekeit. Niobe arca a fájdalomtól megkövült. A hagyományban Niobe az anyai fájdalom megtestesítője.
- 148 : 2 *Vihnye* — fürdőhely a mai Csehszlovákiában
- 155 : 2 *impedimentum dirimens* — elválasztó akadály
votum — itt: vallási fogadalom
- 162 : 27 *gúnymosolygó Bábel* — Bábel az ókori Babilon városának héber neve; a biblia szerint itt zavarodott össze az emberiség nyelve, innen: bábeli zűrzavar. Erre céloz Jókai Áldorfaei megváltozott jellemével kapcsolatosan.
- 164 : 2 *chrysm* — krizma; szentelt olaj, kenyér
12 *Du hast mich nie geliebt* — sohasem szeretted
- 166 : 11 *vaudeville* — énekes, zenés bohózat
19 *oidipuszi rejtély* — Odipusz ókori görög király, aki megoldotta a szfinksz rejtélyét
23 *bibliai apokrifok Lilitje* — nem hiteles vallási iratokban szereplő, veszedelmet hozó női szellem
- 167 : 22 *Comment vous portez vous ?* — Hogy van?
26 *bedugták Belle Ange urat az adósok börtönébe* — L. Béni bácsit az *És mégis mozog a földben*.
- 168 : 2 *Prater* — a bécsi Népliget
- 170 : 33 *gázlámpa alá ért* — a gázgyártás nálunk 1850-ben kezdődött; Bécsben már előbb
- 172 : 2 *Cythere* — Vénusz
12 *teozófista* — misztikus vallás híve. Teozófia: keresztény, természetimádó és okkult elemekből álló vallási elmélet, amely szerint különleges elmélkedés segítségével kapcsolat lehet teremteni a túlvilággal.
- 178 : 9 *billet doux* — szerelmes levél
- 181 : 7 *bonne nuit* — jó éjszakát
18 *rejtékbejárát* — Jókai kedvelt írói fogása a titkos ajtó, a rugóra járó süllyesztő, föld alatti üreget rejtő fedőlap, falkárpit stb.; ezek csaknem valamennyi regényében előfordulnak. Ilyen rejtékbejáratot találunk többek között *Az arany emberben* és az *Egy az Istenben* is.

Lap: Sor:

- 181 : 20 *comptoir* — hivatali helyiség; büffészerű árudahelyiség
182 : 32 *matutina-harangszóra veszi a flagellumot* — hajnali imára hívó harangszóra veszi az önsanyargató korbácsot
183 : 11 *plasztikai állású kariatida* — szoborszerű, nő alakú tartóoszlop
184 : 28 *bluette* — rövid énekes tréfa
31 *Nepomuk* — János (134?–1393) pap, akit IV. Vencel király a Moldvába dobattott; később szentté avatták
186 : 32 *belle étage* — (előkelő) első emelet
33 *calembour* — egy szó kétféle értelméből keletkező szójáték
187 : 34 *Arditi csökkeringője* — Arditi Luigi (1822–1903) olasz zeneszerző
188 : 3 *Sul la, sul la labre* — az ajkon, az ajkon
5 *dolce baccio* — édes csók
189 : 9 *traveller* — itt: utazó
191 : 19 *life preserver* — életmentő (eszköz ; boxer)
21 *roulade* — énekfutam
192 : 3 *crème rosée, bordeaux, chateau Lafitte* — pirosas krém, bordói bor
7 *pour jamais* — örökre
11 *bon appetit!* — jó étvágyat!
12 *Allons vite!* — siessünk!
33 *dessin* — rajz, szövetminta
193 : 29 *chignon* — konty
195 : 7 *À mon Zeus* — Zeuszomnak
8 *Danaë vagy Léda, vagy Callisto* — Danaë-t apja egy ércutoronyba záratta, hogy ne legyenek utódai, de Zeus aranyeső alakjában megejtette, s így született Perszeusz; Lédát Zeus hattyú alakjában környékezte meg, s a világszép Heléna, valamint Kasztor és Pollux keltek ki a tojásaikból; Callisto is Zeus kedvese volt, akit fiastul együtt csillaggá varázsolt Zeus; ők alkotják a Kis- és Nagy-medve csillagképet.
196 : 2 *compress* — itt: borogatás
17 *embuscade* — leshely
20 *Erzsébet királyné jelenete* — Laube osztrák író *Essex grófia* c. drámájában van
22 *Tudorok* — angol király család, 1485–1603 között uralkodtak
30 *per procura* — meghatalmazás alapján
34 *effect* — hatás, következmény
198 : 4 *En holnap indulok Erdélybe* — Jókai több regényében is szerepel, de más író is felhasználja (pl. Tolnai Lajos) azt a tényt, hogy Erdélyben ez időben ilyen könnyen el lehetett válni.

Lap: Sor:

- 198 : 21 *homagium* — fejeváltás, vérdíj; itt inkább: áldozat
199 : 1 Áldorfai ugyanazokon a helyeken jár Erdélyben, mint Jókai
201 : 1 *nuntium* — hivatalos jegyzék, üzenet
25 *hélas!* — sajnos, fájdalom!
28 *most ostromolják* — porosz—francia háború 1871
202 : 9 *Renz-féle cirkusz* — Renz Ernest Jakob (1815—1892) híres cirkusza 1879-től állandó épületben működött
203 : 1 *messieurs les clowns* — bohóc urak
210 : 10 *sapristi!* — teringettét!
23 — *Tehát kartelt viszünk neki* — írásbeli kihívást párbajra a vízahólyag — a vízahólyaglemezt temperamentummérőnek használják, Jókai többször él ezzel a motívummal, pl. *A jancsárok végnapjaiban*
215 : 29 *homoeopathice* — hasonszenvi gyógymód által, vagyis ugyanannak a betegségnek kismértékben való előidézésével óvjuk a szervezetet a megbetegedéstől
32 *recidivázik* — visszaesik (bűnébe, itt: szerelmébe)
218 : 13 *Sophokles tragédiáiban* — Szofoklész görög tragédiaíró (i. e. 496—406)
15 *mentor* — nevelő, tanácsadó
Telemachosz — Odisszeusz fia
27 *Dionüszosz* — az ókori görög mitológiában a bor, a mámor és vidámság istene
219 : 7 *Jupiter* — a régi rómaiak főistene
Juno — Jupiter felesége; a család, a házasság, a női nem védője
221 : 27 *Kohinoor* — egy indiai eredetű nagy gyémánt neve
224 : 18 *adieu Tegethoff* — isten veled Tegethoff; Tegethoff osztrák tengernagy (1827—1871)
31 *Hermész* — az istenek hírvivője az ókori görög mitológiában
32 *Pieridák berke* — Pieridák makedóniai tartomány, Dionüszosz tiszteletének központja
229 : 4 *Omphalé* — lídiai királyné, aki a monda szerint Heraklész három évi lealázó asszonyi munkára fogta
232 : 14 *biafora!* — fegyverre! ófrancia felkiáltás, mellyel a megtámadott az utcán járókat fegyveres segítségre szólítja fel.
233 : 20 *Dejanira-köntös* — Dejanira Heraklész felesége, aki Nesszosz ingét adta férjére, s ezzel halálát okozta
235 : 18 *döblingi intézet* — elmeegógyintézet Bécs mellett (1910 óta Bécs XIX. kerülete)
236 : 22 *Beregszásy-féle zongora* — Beregszászy Lajos (1817—1891)

Lap: Sor:

- először Bécsben, majd Pesten alapított zongoragyárat. Egyik találmányát Bösendorfer megvette és világhírűvé tette.
- 239 : 32 *pavillon* — lobogó
- 242 : 2 (*damned Dutchman!*) — átkozott hollandus!
- 247 : 12 *szekundál* — segédkezik; (énekét) kíséri
- 34 *opium, hyoscinus* stb. — kismértékben gyógyszerül használt mérgek
- 248 : 18 *tengerésszénföld* — 1852 m
- 249 : 10 *Reményi Ede* — hegedűművész (1830—1898)
- 12 *nyirettyű* — a hegedű régies magyar neve
- 254 : 17 *újszónyi összenőtt ikerledények* — Ilona és Judit (1701—1723) keresztcsontjuknál fogva voltak összenőve háttal. Sokat írtak róluk, még a természettudós Buffon is. Egy darabig mutogatták őket, azután egy kolostorban éltek.

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. A regény első hírlapi közlése (A Hon 1874. szept. 20.)
- II. Az első kiadás címlapja
- III. A zirci apátság főépületének mai képe (Az épületben a Reguly Antal Könyvtár működik jelenleg)
- IV. A Jókai–noteszek egy lapja a regényre vonatkozó feljegyzéssel (OSzK Kézirattára)
- V. Jókai Mór arcképe 1874-ből
- VI. Részlet a regény első hírlapi közléséből (A Hon 1878. szept. 20.)
- VII. A Jókai–noteszek egy lapja a regényre vonatkozó feljegyzéssel (OSzK Kézirattára)
- VIII. A német nyelvű kiadás címlapja

N É V M U T A T Ó

- Abonyi Lajos 313
 Ács Tivadar 296, 299, 302
 Aháb király 334
 Áldor Imre 288–89, 295
 Alvinczy József 332
 Anonymus 332
 Arany János 330, 340, 343
 Archimédész 341
 Arditi, Luigi II. 273
 Asbóth Lajos 304
 Asbóth Sándor 299, 304
 Auer ezredes 333
 Aulich Lajos 293

 Bach, Alexander II. 365
 Baedeker, Karl II. 266
 Bangya János 296
 Barkéns 283
 Bása zsidó király 320, 329
 Beanfort, B. 283
 Behring Vitus II. 269
 Bem József 294
 Beniczky Lajos 340
 Béranger, Jean–Pierre 335
 Beregszászy Lajos II. 274
 Bernfeld Magdolna 314
 Bisztray Gyula 336
 Blanc, Louis 335
 Borgia Caesar 328
 Bozóki Mária 282
 Bösendorfer Ignác II. 275
 Böszörményi László 308
 Buday Dezső 313

 Buffon, Georges–Louis 275
 Bull, Ole II. 266

 Callier, A. 283
 Carpocrates 328
 Cavour, Camillo 305
 Czainski, J. 283
 Czakó Zsigmond 330

 Császár Elemér 313
 Csőri József 302

 Dalibor II. 269
 Damkier, Axel 283
 Damoklész II. 264
 Dancs Lajos 296, 297, 298, 299,
 300, 305
 Danton, Georges–Jacques 335, 338
 Dávid zsidó király 329
 Deák Ferenc 285
 Demeter Tibor 282
 Demoszthenész II. 270
 Descartes, René 329
 Desmoulins Camille 335
 Dessewffy Arisztid 294
 Dickens, Charles 310
 Dionüszosz (szirakuzai kényúr)
 II. 264
 Donizetti, Gaetano II. 268, 270
 Dornyai Béla 286
 Dréta Antal 290
 Duschek Ferenc 294
 Dzierdson, Johann 339

- Egressy Gábor 294, 295, 297, 299, 336
 Eötvös Károly 294, 303, 332
- Facques, Guy II. 267
 Ferenc I. francia király II. 271
 Ferenc József 344
 Ferenczi Zoltán 282
 Fremont amerikai tábornok 304
 Fülöp makedón király II. 270
- Gál János 282
 Gálos Rezső 286, 288–90, 299, 305
 Garibaldi, Guiseppe II. 268
 Garzó Béla 312
 Gáspár Imre 310
 Gáspár Miklós 293
 Goethe, Johann Wolfgang II. 271
 Görgey Artúr 293, 334
 Gratz Gusztáv 306
 Gubrynowicz(i Schmidt) 283
 Gulyás József dr. 312, 315
 Guyon Richárd 293, 335
- Haas 289
 Harte, Bret 343
 Hatvani Imre 337
 Havlicsek-Borovsky II. 265
 Haynau, Julius 294
 Hemgren, K. 283
 Heródes 331
 Horác(ius) 319, 326, 330
 Horn Ede 302, 303
 Horváth Konstantin dr. 290
 Horváth Mihály 292, 293, 294, 295, 336
 Hugo, Victor 335
 Hunyadi János 316, 321, 331
 Hübner, Johann II. 266
- Imre király 286
 Ingraham amerikai kapitány 297, 298
- Jablonkay Gábor 313, 314
 Janke, Otto 283
 Jaszmagi 295, 296
 Jellasics, Josef 293, 331
 Jeremiás herceg II. 267
 Jókai Róza 286
 Jordan, L. 283
- Kant, Immanuel 329
 Kardos Aladár 289
 Kempis, Thomas 327
 Kéry Gyula 336, 337
 Kmetty György 290, 293
 Kónya Judit 282, 315
 Kosciuszko Tádé 334
 Kossuth Lajos 289, 297, 298, 299, 304, 326, 334, 336, 337, 339, 344
 Koszta Márton 297–98
 Kovács Dezső 312
 Kölcsey Ferenc II. 268
 Laborfalvy Róza 286, 289, 341
 Lacordaire, Henri Dominique 332
 Lajos XIV. 326
 Lamartine, Alphonse de 335
 Laube, Heinrich II. 273
 Lázár Vilmos 294
 Levi, John 300
 Lincoln Ábrahám II. 268
 Liszt Ferenc 285
 Lónyai Menyhért 305
 Lovassy László 337
 Lüders, Alexander 294
- Maderspach Károlyné 334
 Majthényi József 299
 Malibran, Maria Felicita II. 267
 Marat, Jean-Paul 335
 Marót bán 340
 Mednyánszky László 290

- Melczer Károly 310
 Mészáros Imre 296
 Mészáros Lázár 305
 Michele, Jules 335
 Mikszáth Kálmán 276, 284, 285,
 299, 300, 302, 303, 304, 337
 Milfajt 290
 Moez Gusztáv 315
 Mohamed II. szultán 331
 Musztafa basa 296
- Nagy Imre 296
 Nagy Sándor 314
 Napóleon 332, II. 267
 Napóleon III. 343, 344, II. 267
 Napóleon herceg 304, 305
 Németh Imre 306
 Nepomuk János II. 273
 Néó császár II. 266
 Noszlopy Gáspár 336
 Nyári Pál 285, 339
- Offenbach, Jacques II. 271
 Orbilius Pupillus 327
 Oroszhegyi Szabó Józsa 336
 D'Orsay kapitány 333
 Orsini, Félix II. 267
 Ovid(ius) 319
- Palmerston, Henry 343
 Paskievics, Ivan 294
 Patay József 339
 Perczel Mór 293, 297
 Péterfy Jenő 311, 312
 Petőfi Sándor 332, 335, 336, 342
 Pfeifer Ferdinánd 281
 Piller Sándor 293
 Pintér Jenő 314
 Platon 328
 Plutark 331
 Poe, Edgar Allan II. 269
 Podjebrád György II. 265
- Polükrátész 330
 Pongrácz Guidó 334
 Poppea II. 266
 Prugberger képviselő 285
 Pukánszky Kádár Jolán II. 267
 Pulszky Ferenc 297, 304
 Pürrosz II. 269
- Querlonde Ferdinánd 336
- Rákóczy Ferenc II. 293, 307
 Regulus II. 269
 Reményi Ede II. 275
 Renz, Ernest Jakob II. 274
 Révai Testvérek 282
 Rezacsek Antal 288, 290
 Rieger F. L. II. 265
 Robespierre, Maximilien de 335,
 337
 Rogerius 332
 Md. Roland 335
 Roth, tábornok 293
 Rózsa Sándor 313, 336–37
- Saint-Juste, Louis de 335
 Saint-Simon, Claude Henri 328
 Salamon (bölc) 320, 329
 Samassa József 285
 Sándor VI. pápa 328
 Sarkadi Imre 314
 Saturninus 328
 Scipio Africanus II. 268
 Schiller, Friedrich 330
 Schlick, altábornagy 294, 335
 Schmerling, Anton II. 365
 Senakérib király 331
 Ślaski, Jan 282
 Smetana, Bedrich II. 269
 Sobri Jóska 290
 Sophokles II. 274
 Steier Lajos 294
 Střelba, Jan 283

- Stuart Mária 330
 Sue, Eugène 335
 Supka Géza 286, 287, 288, 305
 Supka Jeromos (Antal) 286, 287, 288, 289, 290

 Szendrey Júlia 335
 Szilágyi Sándor 293, 296
 Szinnyei Ferenc 282, 283
 Szókratész 327
 Szöllösy Ferenc 295, 297

 Takáts Sándor II. 267
 Tatianus 328
 Tegethoff, Vilhelm II. 274
 Teleki László II. 266, 267, 305
 Tintoretto, Jacopo Robusta 328
 Tocquille, Charles Alexis Henri Clével 326
 Tolnai Lajos II. 273
 Tóth Béla 340
 Tömörkény István 334
 Türr István 305, II. 269

 Újházi László 302
 Urfé, Honoré d' 326
 Urosz (Urias) 330

 Vajda János II. 266

 Vály Ferenc 302, 303
 Váli Mari 287, 289
 Várady Gábor 303
 Vasváry Pál 337
 Vencel IV. király II. 273
 Verdi, Giuseppe 326
 Vergilius 341
 Versegly Ferenc 337
 Vértesi Arnold 289
 Veteráni Frigyes 340
 Villax Ferdinánd 287, 290, 292
 Vogtner 294

 Wahrmann Mór 285
 Wallmoden tábornok 294
 Wesselényi Miklós 337
 Windischgraetz, Alfred 335
 Wodianer Fülöp II. 267

 Zágonyi Károly 296
 Zia basa 295, 297
 Ziska, Jan II. 265

 Zsigmond Ferenc 312, 313
 Zsigmond király II. 266
 Zsófia főhercegnő 287

 Xántus János 295, 299, 306
 Xerxes 332

TARTALOM

A cseh Svájcban át	5
A hívott könnyek	14
Walter Leó bankár	25
Ismét itthon	48
A hfresség átka	56
A hang a tenger alul	70
Éjszarki felfedezések	78
„Never more.” Soha többé	99
Consors és Consors	111
Mademoiselle Belle Ange	128
A kézcsók következményei	139
Gyógyíthatlan bajok	148
Az „Újvilág”	157
A felelet	165
A titkos kulcs	179
Zeüsz, a nimfa és a faun	195
Fatime	220
Serena	238
Jegyzetek	
Rövidítések	258
Szövegváltozatok	259
Tárgyi és nyelvi magyarázatok	264
A képmelléletekről	276
Névmutató	277

20204

**A kiadásért felel:
az Akadémiai Kiadó igazgatója**

✱

**Szerkesztésért felelős:
PÁSZTOR JÓZSEF**

**Műszaki szerkesztő:
VIDOSA LÁSZLÓ**

**A kötetért
KECSKEMÉTI ANNA
munkája**

✱

A kézirat beérkezett: 1963. X. 25

Példányszám: 6.500

Terjedelem: 14,2 (A/5) ív + 4 db melléklet

✱

64.57927 Akadémiai Nyomda, Budapest

Felelős vezető: Bernát György

